

Janko Jesenský: Novely

Janko Jesenský

Novely

Janko Jesenský

Digitalizátor: Zdenko Podobný, Petra Pohrebovičová, Viera Studeničová, Michal Garaj, Silvia Harcsová, Daniela Kubíková, Peter Kašper, Katarína Bendíková, Martina Jaroščáková, Katarína Janechová, Miriama Mládková, Veronika Víghová, Pavol Tóth, Jozef Rácz, Nina Dvorská, Martina Chabadová

Copyright © 2009 Zlatý fond denníka SME

Tento súbor podlieha licencií \'Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 2.5 License\'. Viac informácií na <http://zlatyfond.sme.sk/dokument/autorske-prava/>

Pôvodná publikácia	1
Papuča	13
Ženích	25
Balek	32
Oľga	34
Elenka	43
Hríby	52
Medicína	60
Slovo lásky	63
Psychologická záhada	72
Líza	77
Pani Rafiková	82
Koniec lásky	98
Štvorylka	108
Otroci	121
Bozk	128
Maškarný ples	134
Koketka	141
Gazdiná	146

Pôvodná publikácia

Janko Jesenský. *Spisy III.* Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry. Bratislava. 1957. 516.

Prvé vydanie

. Dr. Jozef. Felix. rediguje edíciu Naši klasici. . Ján. Ferenčík. šéfredaktor. . Michal. Chrováth. zodpovedný redaktor. . Zlata. Maderová. technická redaktorka. . Elena. Chorvátová. korigovala. .

Bibliografické poznámky

Z Jesenského krátkej prózy vyšli knižne iba novely a črty pojaté do zbierok „Malomestské rozprávky“ (v ďalšom MR), „Novely“ (v ďalšom N) a „Zo starých časov“ (v ďalšom ZSČ). Ostatné rozprávky boli pouverejňované po časopisoch, kalendároch a almanachoch pod jeho menom, šifrou alebo pseudonymom. V Riznerovej „Bibliografii písomníctva slovenského“ (v ďalšom BPS) zaznačené sú len novely, ktoré boli publikované do roku 1900, aj to nie všetky. Tak vypadli z BPS novely „Rezervisti“ a „Švihák“, o ktorých autorstve, ako ukážeme nižšie, nemôže byť pochybnosti, pravdepodobne preto, lebo Jesenského pseudonym, použitý v týchto prípadoch, bol L. V. Riznerovi neznámy. Bibliografiu väčšej časti prozaickej tvorby Jesenského zachytil Andrej Halaša vo svojich rukopisných „Doplnkoch k bibliografickému prehľadu“, v (ďalšom DBP), uložených v Knižnici Matice slovenskej, ale aj jemu vypadla novela „Maškarný ples“ a novela „Líza“ je datovaná nesprávne. Jesenského novelistická produkcia v „Slovenských pohľadoch“ (v ďalšom SP) po r. 1918 je zachytená v „Registri slovenských pohľadov 1881 — 1938“ od Dr. Pavla Halašu. Časť Jesenského novelistickej tvorby zaznačila bibliograficky A. Ferienčíková, pracovníčka Univerzitnej knižnice Komenského univerzity v Bratislave, v rukopisnej „Bibliografii Janka Jesenského“ (v ďalšom BJJ), ktorú zostavila z jestvujúcich prameňov i vlastného bádania pre potreby Slovenského vydavateľstva krásnej literatúry v Bratislave. Všetky tieto bibliografické práce neobsiahli celú novelistickú činnosť Jesenského a redaktorovi tejto publikácie nepodarilo sa doteraz presne datovať všetky jeho novely. Úplná a presná bibliografia celého diela Janka Jesenského bude uskutočniteľná len potom, keď sa prevedie pozorná excerpčia *všetkých* slovenských časopisov do roku 1915, excerpčia všetkých slovenských časopisov, kalendárov a iných publikácií v USA, časopisov a publikácií československého odboja v Rusku v rokoch 1916 — 1920 a časopisov a publikácií druhého odboja, najmä vo Veľkej Británii. Výsledok takýchto obsiahlych skúmaní, ktorý plánujeme do posledného dielu „Spisov Jesenského“ (v ďalšom SJJ), môže priniesť niektoré prekvapenia ešte aj v oblasti krátkej prózy, ale nie je to pravdepodobné pri Jesenského literárnej praxi, v ktorej, ako ešte podrobnejšie ukážeme, využíval aspoň v partiách textu alebo v námete aj svoje počiatočné práce.

Presnému datovaniu uniká doteraz trinásť zo štyridsiatich piatich noviel, vydaných v III. zv. „Spisov Janka Jesenského“. Najviac nedatovaných noviel je v MS a ZSČ, kým N sú datované okrem troch všetky.

Tieto fakty bolo treba spomenúť preto, lebo to rozhodovalo o edičných metódach pri príprave III. zväzku SJJ.

Po preskúmaní celej krátkej prózy Janka Jesenského bolo editorovi celkom zrejmé, že celá táto časť spisovateľovho diela má byť vydaná čo najúplnejšie, a to aj tie novely a črty, ktoré autor z autokritiky nepojal do ním vydaných zbierok. Badať síce na niektorých z nich nedostatky, ale sú to predsa už hotové umelecké diela, v ktorých sa prejavuje typicky jeho tematický záujem i

charakteristické črty jeho umeleckej techniky. Nepokladali sme však za potrebné zaradiť sem všetky jeho prózy. Predovšetkým preto, lebo ide o vydanie čitateľské, v ktorom by podobné dokumenty boli na príťaž, a napokon aj preto, lebo niektoré tieto novely autor prepracoval a vydal knižne, zachovajúc v nich všetko podstatné.

Zaradujeme sem teda predovšetkým všetky doteraz neznáme alebo knižne nevydané novely a črty, ktoré sú celistvými umeleckými dielami, ako sú novely „Miško“, „Strach“, „Prefúkaná sláva“ a „Dva medvede“, „Železničné nešťastie“, „Kvôli lepšej kvalifikácii“, a črtu „Cestoval som na Štedrý večer“, ktorá je prvým číslom cyklu ľúbostných noviel a črt z N.

Ďalej zaradujeme sem ako samostatné čísla novelu „Bez diplomu a s diplomom“, ktorú použil v námete a v značnej miere aj v pôvodnom umeleckom spracovaní ako XIII. kapitolu I. zv. v románe „Demokrati“ (v ďalšom RD), a taktiež novelu „Rezervisti“, z ktorej námet použil pre V. kapitolu II. zv. RD a nepatrnú časť textu v novele „Čara“ v zbierke ZSČ, lebo sú to jednako len samostatné umelecké diela odlišného umeleckého žánru, zmenené v námete, charakteristikách i kompozícii, i keď je ich jednaký pôvod zrejмый a majú v každom ohľade mnoho spoločného.

Naproti tomu nezaradili sme sem beletrizované spomienky zo študentských čias, ktoré neobstoja umelecky a majú iba cenu biografického a bibliografického dokumentu, a pôvodné novely z r. 1897 „Švihák“ a „Fraňo Kaška“, lebo z nich spisovateľ len s malou úpravou štylistickou urobil novú novelu „Mladé opice“, ktorú zaradil do zbierky ZSČ. Celý materiál alebo aspoň jeho časť príde do posledného zväzku SJJ, ktorý bude obsahovať listy, články neliterárne a ostatný dokumentárny materiál.

Štúdium celej krátkej prózy Janka Jesenského ukazuje, že aj tie diela, ktoré autor usporiadal a vydal knižne, nie sú pevným ideovým celkom. Hlavné sužety, ku ktorým sa spisovateľ vo svojej tvorbe vracal, preplietajú sa vo všetkých jeho vydaných zbierkach a nezmenila sa v podstate ani jeho umelecká technika. Istý vývin badať, ako sme to ukázali už v úvode, len v tendencii od motívov náhodných a anekdotických cez motív ľúbostný k spoločenskej problematike, čoho dôkazom sú RD a novely z posledných čias jeho života. Ale ani časom vzniku nie sú knižné zbierky ohraničené. Tak MR majú časové rozpätie 1897 — 1913, N 1897 — 1913, ZSČ 1897 — cca 1942/3 — teda obe prvé zbierky zaberajú čísla jednakého časového rozpätia s prevahou — podľa dnešných našich vedomostí — druhej polovice tejto doby, kým ZSČ obsahuje čísla z najmladšieho a najstaršieho obdobia tvorby.

Podľa našej mienky jedine správnym by bolo zoradiť Jesenského krátku prózu podľa časovej následnosti do troch tematických celkov: anekdoticko-humoristického, intímneho a spoločensko-satirického. Od toho by bolo treba oddeliť juvenilia ako partiu vstupnú, nebolo by však potrebné oddelovať poslednú tvorbu, lebo ona súvisí bezprostredne myšlienkovým i formálnym (žánrom) vývinom s celkom spoločensko-satirickým. Takéto zoradenie by zodpovedalo vedeckým potrebám a vyhovovalo by aj pre širšie čitateľské publikum.

Ale k takémuto jedine správne mu vydaniu Jesenského krátkych próz nebolo možno pristúpiť, lebo by to značilo zdržať vydávanie SJJ o niekoľko rokov. Nerozhoduje tu natoľko predpoklad novonájdených noviel, lebo aj v takomto šťastnom prípade sotva to bude znamenať aj objavenie celkom nových námetov a žánrov, ako skôr nateraz neznáme dátum mnohých, umelecky i literárnovedne veľmi závažných noviel Janka Jesenského. Bolo teda treba nájsť inú metódu, ktorá by vyhovovala čo najlepšie vedeckej potrebe z hľadiska dnešného stavu skúmania spisovateľovho diela a pritom neporušovala celkovú koncepciu SJJ.

Východiskom k tomuto zoradeniu je list Janka Jesenského z 24. IV. 1944 dr. R. Brtáňovi, uverejnený v článku dr. R. Brtáňa „Z črpačka pamäti“ v zborníku „Jesenský v kritike a spomienkach (v ďalšom JKS) str. 298/300 pri chystanom vydaní „Sobraných spisov Janka Jesenského“ v Transociu, (v ďalšom SSJJT) ktorý je v podstate vodidlom aj pre vydávanie SJJ v SVKL. V prvom návrhu, ktorý istotne pokladá zo svojho hľadiska za lepší, navrhuje rozdeliť novely z trojzväzkových „Sobraných prác Janka Jesenského“ (Vydal Tatran 1921 v Martine, v ďalšom SPJJM) a spojiť ich s MS vo väčší knižný celok, ale vidno, že tak robí len z nakladateľských ohľadov, keďže v tom istom návrhu necháva ZSČ ako zväzok samostatný a rešpektuje aj zadenie ostatných svojich knižne vydaných diel, ale schvaľuje aj návrh dr. R. Brtáňa, v ktorom sa všetky knižné vydania pod zmenenými alebo nezmenenými názvami rešpektujú. Ostatné jeho pretriasané návrhy (napr. spojiť MR s I. zv. SPJJM) iba ukazujú, že autor sám nepokladal svoje knihy za pevné celky a neozrejmil ani nijaké racionálne hľadisko svojich návrhov, takže ich musíme pokladať za číro vonkajšie. Nijaké také racionálne hľadisko nemožno v tomto návrhu nájsť ani nám. Preto sa zdá najsprávnejšie rešpektovať to rozdelenie, ku ktorému došiel aj dr. R. Brtáň. Výhoda tohto rozdelenia je v tom, že vychádza zo zbierok, ktoré si autor sám zredigoval a že sú tieto zbierky v tejto podobe a pod týmito názvami známe aj širokému čitateľstvu. Napokon toto rozdelenie zodpovedá po komentovaní aj z dnešného stavu literárnovedného poznania diela Janka Jesenského a vyhovuje aj pre ciele vedecké, lebo sa nespolieha na nijaké, hoci oprávnené predpoklady, ale len na presné bibliografické fakty.

Pokiaľ ide o nové čísla, do týchto čias knižne nevydané, kritérium ich začlenenia a zoradenia veľmi jasne vyplýva zo štúdia materiálu a z vyskúšaných literárnovedeckých kautel. Nemožno ich zaradiť do jednotlivých zbierok podľa súvislosti tematickej a časovej, a to nielen preto, že by sme tým ľubovoľne porušili tieto zbierky, ktoré autor rešpektoval, pričom by sme nevnesli do nich nijaký racionálny systém, ale aj zo závažných dôvodov estetických. Počiatočná tvorba vykazuje miestami zreteľne príznaky primitívnosti a vypadáva aj tematicky z plánu Jesenského zrelej tvorby, posledné novely, ktoré vznikli už po RD, sú tematicky veľmi vyhranené a sú v jeho tvorbe už niečím novým, spoločenskou a polemickou náplňou odlišným od prác mladších. Preto treba vymedziť juvenilia a poslednú tvorbu do osobitných oddelení.

Z týchto úvah vychádza nám rozdelenie Jesenského krátkej prózy tak, ako sme ju usporiadali v III. zväzku „Spisov Janka Jesenského“: Juvenilia, Malomestské rozprávky, Novely, Zo starých časov a Ostatná krátka próza. Postupnosť je určovaná publikovaním, respektívne knižným vydaním v časovej následnosti.

Rozhodnutie o východiskových textoch pre juvenilia a ostatnú krátku prózu bolo samozrejmé, keďže existoval takmer vo všetkých prípadoch iba jediný text, ktorý vyšiel za autorovho života. Novela „Strach“ vyšla až po autorovej smrti a jej rukopis je predbežne neznámy, k novele „Prefúkaná sláva“, publikovanej posmrtné, je rukopis uložený v Múzeu Janka Jesenského v Bratislave (v ďalšom MJJ).

Pre riešenie textologických problémov najhoršie je, že doteraz sú všetky rukopisy knižne vydaných prác Janka Jesenského stratené a je len veľmi slabá nádej, že sa nájdu.

Podľa edičných zásad SVKL východiskovým textom MR, N a ZSČ malo by byť vydanie SSJJT, pripravené dr. R. Brtáňom, ktoré bolo posledným vydaním vyšlým za autorovho života. Keď sme však skúmali tento text, zistili sme, že síce editor v podrobnostiach v mnohom opravil chyby staršieho vydania, ale prevažnú časť chýb ponechal, pravdepodobne preto, že neporovnával svoje východiskové texty s textami prvej publikácie po časopisoch. Na jeho čiastočné

ospravedlnenie možno uviesť, že v čase jeho edičnej práce nebolo ešte tých bibliografických dát pre jednotlivé čísla, ktoré máme poruke dnes, alebo ktoré sa nám podarilo nájsť pokusnou excerpciou časopisov. Druhým závažným nedostatkom jeho vydania je, že previedol v lexike i frazeológii mnohé zmeny, aby prispôbil text dnešnému spisovnému úzu. Jeho zmeny, mnoho ráz oprávnené, nespočívajú však na pevnom systéme, a tak sa stalo, že niekde zašiel príďaleko pri zmenách dobových termínov alebo čechizmov a zotrel ich lexikálny alebo štylistický význam, inde zasa ponechal takéto slová a štylistické zvraty i vtedy, keď sú na prekážku plyného čítania alebo nemajú nijakú funkciu. Napokon do tohto vydania vkĺzlo miestami množstvo korektorských chýb a vypadli i celé dlhé frázy, takže tieto chyby vážne porušujú zmysel textu. Po týchto skúsenostiach došli sme k presvedčeniu, že Janko Jesenský, ak aj schválil texty, podľa ktorých sa sádzalo, nečítal a neschvaľoval vysádzané texty, lebo je nemožné, že by autor nepoznal ich porušenie. Preto po preskúmaní a porovnaní všetkých nám dostupných faktov vybrali sme si za východisko tieto vydania:

pre MR vydanie Jána Páričku v Ružomberku 1913, v edícii Páričkova slovenská knižnica v (ďalšom ružomberské vydanie),

pre N „Sobrané práce Janka Jesenského“, zv. I — III (próza), Martin 1921 (v ďalšom vydanie martinské)

pre zbierku ZSČ vydanie nakladateľstva Bibliotheky v Bratislave 1935 (v ďalšom vydanie Bibliotheky)

Pri MR dali sme prednosť ružomberskému vydaniu pred vydaním martinským preto, lebo sme porovnávaním prvotných textov zistili, že v martinskom vydaní sa robili pravopisné, lexikálne i štylistické zmeny podľa známeho martinského puristického úzu, s ktorými sa autor nestotožňoval, keďže aj v neskorších vydaniach nemartinských vydaní nachádzame pravopis, lexiku i zvraty, pre autora charakteristické od jeho literárnych počiatkov až po posledné diela, pričom, pravda, v každom vydaní sú zmeny, charakteristické pre jednotlivé vydavateľstvá. Text vydania Páričkovho je pomerne najmenej odchylný od zvláštností spisovateľovho pravopisu, slovníka i štýlu i od prvotných textov v časopisoch (hoci aj tu boli zásahy, ako to spomína výslovne Jesenský vo svojich spomienkach v zborníku JKS, str. 669, ibidem str. 689, ale často pre nedostatok času nie dôsledné), a to bolo pre nás rozhodujúce.

O zásadách našej úpravy, zmenách v pravopise, slovníku a štýle, ako aj dôvodoch pre ne podáme podrobnejšiu zprávu v poznámkach k jazykovej úprave.

Pri N rozhodli sme sa pridržať názvu zavedeného dr. Brtáňom. Názov „Próza“, použitý v martinskom vydaní, necharakterizuje dostatočne túto časť Jesenského tvorby, ani ju náležite neodlišuje od ostatnej jeho prózy v iných zbierkach a románe. Z tých istých príčin nevyhovuje ani názov „Besednice“, navrhovaný autorom v liste dr. Brtáňovi (zborník JKS, str. 300). Názov „Novely“ nie je práve najvýstižnejší, ale je už zavedený a medzi čitateľstvom známy, napokon aj autorom prijatý, nepokladali sme teda za potrebné bez závažných príčin ho meniť.

Ostatné literárnohistorické a bibliografické podrobnosti uvedieme pri opise jednotlivých oddielov a čísel nášho vydania.

Veľká väčšina noviel tejto knihy bola pred knižným vydaním publikovaná po časopisoch, almanachoch a kalendároch. Datovaniu unikajú nám doteraz iba štyri novely z osemnástich, a

to novely „Medicína“, „Psychologická záhada“, „Koniec lásky“ a „Koketka“. Obe posledné novely patria do tematického okruhu nehumoristických štúdií o láske, a z toho, ako aj z myšlienkovej zrelosti autorovej a kompozičnej i štýlovej istoty a zo štádia jazykového materiálu môžeme s veľkou pravdepodobnosťou usudzovať, že nevznikli pred rokom 1900 a nie dlho po r. 1906. O „Medicíne“ sa ťažko vysloviť s nejakou pravdepodobnosťou, lebo aj ostatná tvorba tematického okruhu je nedatovaná, len podľa štýlu a jazykového materiálu pravdepodobnejší je vznik neskorší, okolo r. 1912. „Psychologická záhada“ patrí medzi ľahšie anekdotické novely, ktoré ukazujú prevažne k mladším rokom Jesenského tvorby. Jednotlivé čísla noviel boli nesčíslenokrát otláčené po časopisoch a publikáciách. Knižne vyšli N doteraz vo dvoch vydaniach:

Sobrané práce Janka Jesenského, zv. I — III (Próza) 1921. Vydal Tatran, nakladateľský účastníarsky spolok v Turčianskom Sv. Martine. Obsah zv. I: Papuča, Ženich, Balek, Oľga, Elenka, Hríby, Medicína. Zv. II: Slovo lásky, Psychologická záhada, Líza, Pani Rafíková, Nešťastník, Obrana. Zv. III: Koniec lásky, Štvorylka, Otroci, Bozk, Maškarný ples, Koketka, Gazdiná (v ďalšom martinské vydanie).

Janko Jesenský: Novely. Sobrané spisy Janka Jesenského zv. I. 1944 Tranoscius v Liptovskom Sv. Mikuláši. Obsah a usporiadanie: Papuča, Ženich, Balek, Oľga, Elenka, Hríby, Medicína, Slovo lásky, Psychologická záhada, Líza, Pani Rafíková, Koniec lásky, Štvorylka, Otroci, Bozk, Maškarný ples, Koketka, Gazdiná.

Ako vidno, v druhom vydaní vypadli novely „Obrana“. Stalo sa to preto, lebo ich autor zaradil do novej zbierky ZSČ.

Naše vydanie pridrižiava sa v texte vydania martinského, pre dôvody, ktoré sme už uviedli vyššie, ale v názve, obsahu a zaradení vydania tranosciovského, keďže autor ani neuvažoval o zaradení noviel „Obrana“ a „Nešťastník“ do „Noviel“ a schválil názov a poradie tohto vydania (v ďalšom tranosciovské vydanie).

Naše východiskové texty porovnávali sme, pokiaľ sa to dalo, s pôvodnými textami po časopisoch a urobili sme podľa nich niektoré menšie opravy a zmeny, o čom podáme podrobnejšiu zprávu v poznámkach k úprave textu.

Papuča

Po prvý raz vyšla v Národných novinách 1902, č. 127/9 s podpisom *Dr Ján Jesenský*. Bibliograficky je zachytená vo Ferienčíkovej BJJ. Text martinského vydania je proti pôvodnému zmenený len v pravopise. O vzniku rozprávky a jej vzťahu ku skutočnosti nevieme nič, súdime len podľa narážok, že ide prevažne o skúsenosti z Martina.

Ženich

Novela vyšla po prvý raz v Národných novinách 1902, č. 150 s podpisom *Dr Ján Jesenský*. Bibliograficky zachytená vo Ferienčíkovej BJJ. Text martinského vydania je zmenený len v pravopise. Blížšie dáta chýbia.

Balek

Vyšiel v Národných novinách 1897, č. 15 pod šifrou *J.J-ský*. Bibliograficky zachytený v Riznerovej BPS. Text martinského vydania je proti prvotnému textu zmenený len v pravopise.

O pôvode črty máme spoľahlivú zprávu autorovu v „Spomienke“ (sborník JKS, str. 689), ktorú uvádzame: „A pani Ivanková rozprávala, ako právnik Rudolf Markovič ošudil otca s falošným indexom a falošne zloženou „alapkou“ (základnou skúškou). Kolegovia spolujuristi mu podpísali index ako univerzitní profesori a napísali, že áno, svedčíme, že sa „alapka“ výtečne vydarila. Bola to už novodobá rozprávka a pani Ivanková ju iste počula alebo od Janka Mudroňa, alebo od svojho syna Milana. — Vyšla dlhá besednica, až na tri čísla. Opísal som v nej kalváriu prvoročného juristu, ako chodí po kamarátoch — univerzitných profesoroch, aké má prekážky, „hryzenie svedomia“, presvedčenie, charakteristiky jednotlivých kolegov, boje. Ale tá dĺžka vyšla len z môjho pera. Somolický všetko škrtal, čo sa vzťahovalo na duševné rozpoloženie klamárov, vychádzajúc iste z toho princípu: „Mnoho rozprávať znamená málo povedať.“ Moja besednica bola vmiestená do jedného čísla.“

Hoci ide ináč o známu anekdotu, ktorú počul skoro každý univerzitný študent, netreba vari pochybovať o pravdivosti príbehu, lebo dr. Rudolf Markovič bol neskoršie Jesenského šéfom a otcom Jesenského priateľa dr. Ivana Markoviča. Je veľká škoda, že sa pôvodný text rozprávky nezachoval ako kultúrnohistorický dokument, ani že Jesenský skrátenu črtu neprepracoval, ako v iných prípadoch. Ináč je to charakteristické pre Jesenského pomer k niektorým vlastným prácam.

Ol'ga

Vyšla v Národných novinách 1902, č. 37 vo veľkonočnej prílohe s autorovým podpisom *Dr. Ján Jesenský*. Bibliograficky zachytená až vo Ferienčíkovej BJJ. Proti prvej publikácii je text zmenený len v pravopise.

Elenka

Vyšla v Národných novinách 1900, č. 23/4 pod šifrou *J. J.* Bibliograficky je zachytená v Riznerovej BPS. Proti pôvodnému textu sú v martinskom vydaní len pravopisné zmeny. O novele nemáme nijakých zpráav. Podľa námetu súdime, že autor spracoval v nej svoje skúsenosti z koncipientského obdobia svojho života. Podľa porovnania s novelou „Kukuk“ v zbierke „Zo starých časov“ usudzujeme, že v postave otcovej je zachytený otec autorov. Možno je, že v Elenke je zachytená postava jeho nevlastnej sestry Ľudmily. Fyziognómia Buckova nehodí sa na autora, možno použil pre ňu postavu dr. Ivana Daxnera, za ktorého sa Ľudmila vydala.

Hríby

Vyšlo v Živene 1913, str. 175/9 a 208/12 a autorovým menom. Bibliograficky zachytené až vo Ferienčíkovej BJJ. Spracovaním a tematikou poukazuje na bánovský pobyt a vznikla iste nedlho pred uverejnením. Zmeny v martinskom vydaní len v pravopise.

Slovo lásky

Po prvý raz vyšlo v Letopise Živeny 1906, str. 394/411 s autorovým menom. Letopis zredigoval Svetozár Hurban Vajanský. Bibliograficky zachytené až vo Ferienčíkovej BJJ. Proti prvému textu sú v martinskom vydaní zmeny v slovníku a transkripcii o niečo väčšie, ale ináč nepodstatné. Novela zachycuje Jesenského názory z obdobia jeho veľkej lásky v rokoch 1904 k neznámej žene, ktorá vyvolala pravdepodobne sériu noviel s vážnou tematikou ľúbostnou a veľkú časť jeho lyriky z toho istého obdobia. Materiál k tomu je v korešpondencii Janka Jesenského, pokiaľ bola uverejnená v zborníku JKS, str. 629/665, prístupnej i širšiemu čitateľstvu.

Líza

Po prvý raz v Národných novinách 1900, č. 72 pod šifrou XY. Bibliograficky nebola doteraz zachytená. V martinskom vydaní proti prvému textu len pravopisné zmeny.

Pani Rafiková

Po prvý raz v Národných novinách 1898, č. 6 10 s podpisom *Jesenský*. Bibliograficky zachytená v Riznerovej BPS. Proti prvotnému zneniu je novela v martinskom vydaní značne štylisticky prepracovaná.

Koniec lásky

Po prvý raz novela uverejnená v Letopise Živeny nar. 1902, str. 132/149 pod autorovým menom. Bibliograficky zachytená tu po prvý raz. Na stopu prvého textu uviedla nás recenzia Letopisu v Národných novinách 1902, č. 99 od Ľudmily Podjavorinskej. Text martinského vydania odchyľuje sa od prvého len pravopisnou úpravou.

Štvorylka

Po prvý raz uverejnená v Národných novinách 1902, čís. 152 s podpisom *J. Jesenský*. Bibliograficky zachytená v Riznerovej BPS. Text martinského vydania odchyľuje sa od prvého len pravopisnou úpravou.

Otroci

Po prvý raz uverejnená v Slovenskom kalendári (Kalendár Slovenského týždenníka) na r. 1905, str. 17/29 pod autorovým menom. Musela byť teda napísaná najneskoršie v r. 1904, na ktorú dobu nemáme zaznačenú publikáciu nijakej Jesenského prozaickej práce. Tento fakt má pre

bibliografické skúmanie Jesenského prózy značný význam, lebo dokazuje pravdepodobnosť takejto tvorby aj pre roky 1903 a 1907/11, ktoré tvoria nevysvetliteľný hiát. Bibliograficky je zachytená nepresne vo Ferienčíkovej BJJ. Text martinského vydania odchyľuje sa od prvého textu len nepatrnou pravopisnou úpravou. Tematicky spadá novela do okruhu vážnej ľúbostnej prózy, charakteristickej pre obdobie 1904/7.

Bozk

Po prvý raz vyšla v Národných novinách 1902, čís. 138/9 s podpisom *Dr. Ján Jesenský*. Bibliograficky zachytená vo Ferienčíkovej BJJ. Text martinského vydania odchyľuje sa od prvotného iba pravopisnými odchýlkami.

Maškarný ples

Po prvý raz v Národných novinách 1900, čís. 18 pod šifrou *X. Y.* Bibliograficky je zachytená po prvý raz tu. Text martinského vydania odchyľuje sa od prvotného len nepatrnými pravopisnými úpravami.

Gazdiná

Po prvý raz v Národnom hlásniku 1912, čís. 51/2 pod autorovým menom. Bibliograficky zachytená vo Ferienčíkovej BJJ. Text martinského vydania sa odchyľuje od prvotného len nepatrnou pravopisnou úpravou.

Poznámky k jazykovej úprave

Pri jazykovej úprave textu vychádzali sme z predpokladu, dnes všeobecne uznávaného, že jazyk próz Janka Jesenského je vedľa diela Martina Kukučína jedným zo základných pilierov modernej spisovnej slovenčiny. Jeho prínosom je, že uplatnil v próze konverzačný jazyk stredoslovenskej meštianskej triedy a konverzačný jazyk inteligencie, ako bol vypestovaný dlhodobou praxou.

Z týchto príčin obmedzili sme jazykovú úpravu na prispôbenie terajšiemu pravopisnému a gramatickému úzu. V pomerne nemnohých prípadoch nemohli sme sa vyhnúť zmenám v hláskosloví a tvarosloví, ako aj v písaní cudzích slov, a to aj tam, kde ich Pravidlá slovenského pravopisu neuvádzali, ale vždy v ich duchu a podľa všeobecne platných zásad. Taktiež sme zamenili určitý počet čechizmov za slová dnes všeobecne vžitá a ustálené. Do syntaxe sme zasiahli len v minimálnych prípadoch, a to najmä pri Jesenského nesprávnom kladení reflexívneho zámena *sa*, pri nesprávnom používaní záporného genitívu, ako aj v nemnohých prípadoch pri slovoslede. Všade tu podľahol Jesenský dobovej móde, alebo bol text takto zmenený pri korektúrach, ako o tom svedčia porovnania s rozličnými textami, najmä s najstaršími v Národných novinách z prvých rokov Jesenského spisovateľskej činnosti.

Z príčin, ktoré sme uviedli už vyššie (str. 490 — 491), východiskom pre jazykovú úpravu neboli nám posledné, za Jesenského života vydané a ním schválené texty, ale texty mladšie, o ktorých sme sa kritikou presvedčili, že sú autorovi bližšie a že predstavujú zhruba jeho vlastnú jazykovú redakciu. Sú to:

pre Juvenilia texty v Ľudových novinách a Národných novinách, ako ich uvádzame v bibliografických poznámkach k jednotlivým novelám;

pre Malomestské rozprávky: Malomestské rozprávky. Napísal Janko Jesenský. Nákladom Jána Páričku, Ružomberok 1913 (bibliografické dáta str. 494);

pre Novely: Sobrané práce Janka Jesenského, zv. I — III. (Próza) 1922. Vydal Tatran v Turčianskom Sv. Martine (bibliografické dáta str. 496);

pre Zo starých časov: Janko Jesenský: Zo starých časov. Noveletky. 1935. Vydalo nakladateľstvo Bibliotheka v Bratislave (bibliografické dáta str. 500);

pre Ostatnú krátku prózu: Tvorba roč. 1940, 1946, Služba 1941 — 1943 (presné dáta v bibliografických poznámkach str. 503 — 504).

Hoci sa jazyk Jesenského v jednotlivých obdobiach vyznačuje charakteristickými prvkami, nie sú rozdiely také veľké, aby budili dojem nejednotnosti. Nápadnejšie je len užívanie príslovky *zasa* miesto obvyklého *zase* v Novelách.

Vcelku urobili sme tieto zmeny:

Odstránili sme zrejmé pravopisné alebo vecné chyby, ktoré nezodpovedali často ani súdobému pravopisnému úzu a ktoré vklzli do textu alebo nepozornosťou autorovou a jeho nedostatočnou znalosťou pravopisu, alebo pri korektúrach, napr.: Mercela — *Melcera*, ect. — *etc.*, baranina — *barančina* (kožušina), Vyšňové — *Višňové*, viesť — *viezt'*, výživa — *vyžitá*, obe lakte — *oba lakte*, kotrecoch — *kotercoch*, pohrávať sa guľkou — *pohrávať sa s guľkou*, večere — *večery*, zory — *zore*, porotci — *porotcovia*, Ule — *Uli* (dat.), drnde — *drndy* (gen.), vráskov — *vrások*, dominov — *domín*, k svojej snúbenice — *k svojej snúbenici*, a priniesol jeho kráľovi — *a priniesol svojmu kráľovi*, II. Ondrej — *Ondrej II.*, naisto — *na isto*, peši — *peši*, posedali — *posadali*, chybovalo — *chybalo*, a pod.

V pravopise urobili sme tieto zmeny:

Podstatné mená typu poštová ulica, horná ulica, dolná ulica atď., ktoré sú miestami písané dôsledne s malými začiatočnými písmenami, zjednotili sme podľa iných, správnych prípadov, ako aj podľa zmyslu dôsledne na typ: *Poštová ulica*, *Horná ulica*, *Dolná ulica* atď. so začiatočným veľkým písmenom;

slovo boh osamele i v zložkách a expresívnych výrazoch píšeme všade malými počiatočnými písmenami, resp. chápeme ho v zložkách ako súčasť jedného slova, napr. Boh — *boh*, boh vie — *bohvie*, pre Boha — *preboha*, Pán Boh chráň — *pánbohchráň*, nedaj Bože — *nedajbože*, daj ti mi Bože — *dajtimibože* atď. Malými písmenami píšeme aj zámená, vzťahujúce sa k menu božiemu, napr.: Kto sa Jemu modlí — *Kto sa jemu modlí* atď.;

osobné priezviská chápeme ako vlastné mená, napr. Fojták čierny — *Fojták Čierny*;

osobné mená cudzieho pôvodu prispôsobujeme slovenskému hláskoslovnému systému a dnešnému pravopisnému úzu, napr.: Betty — *Bety*, Ella — *Ela*, Gabriella — *Gabriela*, Lujzík — *Lojzík* atď.;

mená literárnych hrdinov cudzieho pôvodu prepisujeme podľa terajšieho úzu do pôvodnej transkripcie, napr. Basarov — *Bazarov*, Feaublas — *Faublas*;

podstatné mená cudzieho pôvodu, ktoré pre niekdajšiu neustálenosť autor písal rozdielne od nášho úzu, prepisujeme na náš spôsob, napr.: muff — *muf*, appetit — *apetít*, inteligencia — *inteligencia*, bonna — *bona*, pikkolo — *pikolo*, betta — *beta* (sinus beta), Schluss — *šlus*, Hopp — *hop* (výraz z kartovej hry), foajér — *foyer*, obškúrny — *obskúrny*, flekwasser — *flekvaser*, gest — *gesto*, parfým — *parfum*, blasovanosť — *blazeovanosť*, roseta — *rozeta*, gurmán — *gurmand*, pydžama — *pyžama*, revanš — *revanš*, ekipáž, ekipáža — *ekvipáž*, fascikuly — *fascikle*, allüre — *alure*, hülsne — *hilzne*, distingovaný — *distingvovaný* atď.; naproti tomu ponechávame niektoré zastaralé tvary cudzích slov, keďže nesú istý významový odtienok a v takom zmysle boli aj použité, napr.: *oficier*, ale aj *oficír* (s despektom), *maniera* i *manýr* (vysmešne), *šturm* i *šturma*, *alarma* a pod.;

dôsledne odstraňujeme a nahrádzame modernými tvarmi tieto zastaralé slová a zvraty: vníšť — *vojsť*, nevýnsť — *nevyjsť*, tedy — *teda*, barva — *farba*, kamašne — *gamaše*, petroleum — *petrolej*, kolečka — *kolieska*, šliak — *šľak*, mimo toho — *okrem toho*, prse — *prsia*, zretedlné — *zreteľne*, objaviť sa — *zjaviť sa*, tliať — *tľapať*, narodeniny — *narodeniny*, škriňa — *skriňa*, po valašsky — *po valasky*, bych — *by som*, chtiac — *chcejúc*, viať — *viať*, rovný — *priamy* (vy ste priamy, t. j. úprimný), bratranec — *bratanec*, nemôžte — *nemôžete* (oznam. spôsob), obajanie — *obájenie*, ohebný — *ohybný*, rozčepírený — *rozčapírený*, pogáčiky — *pagáčiky*, písmeny — *písmená*, medajla — *medaila*, žibrienka — *žubrienka*, sklenený — *sklený*, bekeč — *bekeš*, mädokýš — *medokýš*, pandrav — *pandrava*, bleskorýchle — *bleskurýchle*, dišpozícia — *dispozícia*, lakýrky — *lakovky*, neokrúchaný — *neokrôchaný*, čakáľňa — *čakáreň*, po predstavení sa — *po predstavení*, kúpajúci sa — *kúpajúci*, rodená Silnický — *rodená Silnická*, ste negavalierski — *ste negavaliersky*, vy ste pekní — *vy ste pekná* atď.;

dôsledne nahrádzame zaužívanými slovenskými slovami tieto kedysi dosť obvyklé české slová: punčocha — *pančucha*, kúriť — *fajčiť*, zrudnúť — *sčervenieť*, zbývajúci, zbytok — *zvyšný, zvyšok*, žehlidlo, vyžehlený — *hladidlo, vyhladený*, limec — *golier*, lhať — *luhať*, potkávať — *stretávať*, púhy — *číry*, konva — *kanva*, jednanie — *konanie*, špičky, po špičkách — *prsty, po prstoch*, primäť — *pohnúť*, stín, stínidlo — *tieň, tienidlo*, drúbež — *hydina*, pešinka — *chodníček*, sprepadený, zatratený — *prekliaty*, ťažítka — *ťažidlo*, protejší — *naprotivný*, kostkovaný — *kockovaný*, vliv — *vplyv*, mnohomluvný — *mnohovravný*, mžikať — *mihať*, žmurkať, mazliť sa — *maznať sa*, pohlavok — *zaucho*, rana — *úder*, tužka — *ceruzka*, atď.;

dôsledne sme podľa pravopisných pravidiel alebo v ich duchu zaviedli písanie zložených prísloviek: do vysoka — *dovysoka*, z vysoka — *zvyšoka*, z hora — *zhora*, z dola — *zdola*, do hora — *dohora*, z počiatku — *spočiatku*, z vonku — *zvonku*, z vrchu — *zvrchu*, z boku — *zboku*, z blízka — *zblízka*, na bok — *nabok*, na ďalej — *nadalej*, na budúce — *nabudúce*, za rána — *zarána*, za tým — *zatým*, z čiastky — *sčiasťky*, od voľakial' — *odvoľakial'*, do rovna — *dorovna*, na križ — *nakriž*, na prostred — *naprostred*, na prostriedku — *naprostriedku*, na blízku — *nablízku*, od predku — *odpredku*, od zadku — *odzadku*, do prostred — *doprostred*, do vnútra — *dovnútra*, do široka — *doširoka*, na široko — *naširoko*, na vrchu — *navrchu*, na silu — *nasilu*, na protiveň — *naprotiveň*, na vonok — *navonok*, na miesto — *namiesto*, na ruby

— *naruby*, o samote — *osamote*, za vrchstolom — *zavrchstolom*, ani čo by, ako čo by — *ani čoby*, ako *čoby*, čo že by — *čožeby*, čo by — *čoby* atď.;

príslovku *vše*, ktorú Jesenský podľa dialektu užíva vo zmysle vždy i *zavše*, zmenili sme podľa významu na *vždy*, *stále*, *ustavične*, *zavše*. Kde ostalo *vše*, znamená vždy *zavše*, *niekedy*;

taktiež sme podľa pravopisných pravidiel alebo v ich duchu zaviedli ako jedno slovo rozličné, u Jesenského oddelené príslovky, partikule, alebo slovné strnuliny: *zriedka* kedy — *zriedkakedy*, čo chvíľa — *čo chvíľa*, čo raz — *čoraz*, medzi časom — *medzičasom*, medzi iným — *medziiným*, hore vyššie — *horevyššie*, na vnivoč — *navnivoč*, hen ten, hen tá — *henten*, *hentá*, minister predseda — *ministerpredseda*, čierno-žltý, čierno žltý — *čiernožltý*, tuho červený — *tuhočervený*, longa-méta — *longaméta*, na okolo idúcich — *na okoloidúcich*, na verím boha — *naverímboha* atď.;

pri predložkách opravili sme nesprávne a dnes už neznesiteľné predložky, napr. u vchodu — *pri vchode*, u zápastia — *v zápásti*, u kútikov — *pri kútikoch*, k vydržaniu — *na vydržanie*, k obedu — *na obed*, ku Kútnickým — *do Kútnických*, prídem za hodinu — *prídem o hodinu*, a pod. Vokalizované predložky *ku*, *ko* sme ponechali podľa autora;

zo spojok odstránili sme zastaralé a dnes neužívané spojky *ačpráve*, *jestli* a *kdežto* a zamenili sme ich za dnes užívané *hoci*, *ak*, *kým*.

V hláskosloví urobili sme len veľmi málo zmien. Predovšetkým sme zaviedli kvantitu niektorých slov podľa dnešných pravidiel, napr. v pôvodom cudzích slovách *špárkasa* — *šparkasa*, banknoty — *banknóty*, šósy — *šosy*. Z domácich slov ide o zmeny takého typu ako *slycha*, *slych* — *slucha*, *služebník* — *služobník*. Slovo *šúchať* a *šuchať*, *obšúchaný* i *obšuchaný* nechávame tak, ako si ho určil autor. Pri zákone rytmického krátenia zaviedli sme dnes zaužívané porušenia, napr. pod Trním — *pod Trním*, v listí — *v listí*, vtačí, vtáči — *vtáčí* atď. Pri tvare čísiel, čísel rešpektovali sme tvar *čísel*, ktorý je autorovi bližší.

Aj v tvarosloví je zmien málo. Pri podstatných menách duálových prepísali sme dôsledne tvary očima, ušima na *očami*, *ušami*. Tvar *fialôk* prepísali sme na *fialiek*. Dvojtvary pánovi profesorovi — pánu profesorovi sme zjednotili podľa tendencie autorovej na *pánu profesorovi*. Vokatív *pane* sme ponechali len vtedy, keď stojí osamele alebo na konci vety, ináč sme zaviedli bežný vokatív *pán*. Slovo *lupeň* skloňujeme gen. *lupňov*, miesto chybného *lupeňov*. Ponechali sme aj inštrumentály typu *prsty*, *Ježovci* (lusknúc prsty, za Ježovci), keďže sú príznačné pre jeho slovník a niekde nosia aj významový odtienok. Pri slovesách nahradili sme niektoré zastaralé tvary novšími, napr. *kráče* — *kráka*, čo sa týče — *čo sa týka*, ráce — *ráta* atď.

Aj zásahy do syntaxe sú nepatrné. Ide len o prípady, ktoré sú pre dnešného čitateľa celkom neznesiteľné. Napr. že tento istý človek ako pokorne — *že tento istý človek tak pokorne*, vstúpenie zakázané — *vstúpiť zakázané* atď., ináč meníme len pozíciu slov. Systematicky sme zasiahli len do používania zvrätneho zámena *sa* a do záporového genitívu. V oboch prípadoch Jesenský podlieha dobovej móde. Pri zvratnom zámene *sa* nadužíva jeho kladenie za sloveso, a to aj na koniec vety, čo je pre dnešného čitateľa neznesiteľné, a tam sústavne meníme jeho polohu podľa logického slovosledu: *líca zabeleli sa* — *líca sa zabeleli*, ústa rozširujú sa — *ústa sa rozširujú*, o koho ona zaujímala sa — *o koho sa ona zaujímala*, oči privreli sa mu — *oči sa mu privreli* atď. Tak isto zamenili sme na akuzatív všetky záporové genitívy, pokiaľ nemajú partitívneho významu: *neotvárajúc dvier* — *neotvárajúc dvere*, neprijal daru — *neprijal dar*, lyžice nevyňal

— *lyžicu nevyňal*, úst neutrel — *ústa neutrel*, nečakajúc môjho vysvetlenia — *nečakajúc moje vysvetlenie*, (nemal) advokátskej tašky — *advokátsku tašku* atď.

Zasiahli sme aj do interpunkčných znamienok, keďže v ich používaní je autor nedôsledný. Hojne sme zmenili systém čiarok, najčastejšie v takýchto prípadoch: *ale, ktože sa bude dívať* — *ale ktože sa bude dívať*, *ale*, aby si niečo nevykázal — *ale aby si niečo nevykázal*. Často sme menili interpunkčné znamienko v týchto prípadoch: *Čo vás bolí*, spýtal sa — *Čo vás bolí? spýtal sa*. Ani neviem ako sa to stalo — *Ani neviem, ako sa to stalo*. Atď.

Z ostatných zmien treba ešte uviesť: zaviedli sme dôsledne spojovník pri slovných reduplikáciách, napr. *čosi-kamsi*, *kedy-tedy*, *to-to-to* atď., ktorý autor používa nedôsledne. Rozpísali sme všetky skratky, napr. tzv. — *takzvaný*, t. r. — *toho roku* atď. Rozpísali sme aj všetky číslice, okrem číslic časového dáta a hodín. Zaviedli sme ďalej dôsledne úvodzovky a pomlčku na odlišenie priamej reči a uvažovania, v čom sa autor často mýlil.

Všetky uvedené zmeny sme urobili po dôkladnom preskúmaní všetkých textov, najmä prvotných textov časopiseckých, čo nás takmer vždy uviedlo na autorov pravý úmysel. Najmä nám to pomohlo pri zisťovaní zvratného zámena *sa* a pri záporovom genitíve, lebo sa ukázalo, že zlé užívanie týchto častíc v jeho syntaxi nie je v jeho jazykovom povedomí a že ich používal alebo zniesol po korektorských zásahoch len ako dobovú módu, ktorá vyvrcholovala v rokoch pred svetovou vojnou.

Keďže sme uviedli všetky typy zmien, nepokladali sme za potrebné pri tomto čitateľskom vydaní uvádzať čísla stránok, na ktorých sú udané zmeny.

Papuča

Všetci ste pod papučou, páni. Darmo tajíte. I vypili by ste si, i podiškurovali. Tak znamenite sa to sedí, pije a diškuruje, ale ručička na hodinách sa hýbe, straší, hrozí, ako ženské rameno. Áno.

Pamätáte sa na Javora, hostinského? Vy sa nepamätáte. Ja ho nikdy nezabudnem. Vidím ho. Ozruta. Široký, dlhý, hrubý. Červená turecká čiapočka s kyckami, posotená k tylu. Veľká, okrúhla, červená tvár bez fúzov a vlasov na hlave. Krátky kabátik, krátke nohavice a všetko na ňom krátke a úzke. Ku každému stolu ide, fučí, salutuje, hovorí, prisadne na chvíľu, vstáva a ide k druhému. A pri každom stolíku salutuje, smeje sa, hovorí a pije, neprestajne pije a vždy je triezvy a veselý... Kde si sa podel, Javore? Kdeže je výtečné javorovské pivo, víno a guláštek? Kde je tvoja biela, čistá krčma? Na zúfanie je život, ako si odišiel. Pijeme žbrndy... Ej, páni, páni! Vy ste na príčine. Nie vám je ľúto?... Už ten vchod do lokálu. Široké, vysoké dvere. Svetlá, veľká izba, druhá a tretia. Biele, okrúhle stolíky s lesknúcimi sa obrusmi, zápalníkmi a pivovými tanierikmi. Žltučké, rovné slané rožky s rascou. Spárené fľaštičky na olej a ocot, soľničky. Všetko čistučné, biele. Zrkadlá...

Ale nemožno sa ti celkom poobzerať. Traja ti zavolajú:

„Služobník, pane! Úcta hlboká! Poklona!“

To posluha. Mimovoľne pozrieš, či nejde za tebou ministeriálny úradník, alebo aspoň z okresného súdu nejaký múdry sudca. Ale nie. Zrovna idú k tebe. Stfhajú ti zvrchník, vezmú paličku, klobúk. Lenže nie ako v hore, ale celkom uhladene, pekne. Pomýlia ťa celkom. Pozrieš si i na vestu, či ti nevisí duplovaná retiazka na nej. Nie, nie. To je už taká obsluha. Stopuje ti na tvári, kam si chceš sadnúť, a zaiste ti servítkou oprášia miesto. S poklonou opýta sa ťa:

„Rozkážete, blahorodý pane?“

A ty si si už namyslel, že si pánom, a dvíhaš nos. Chladne, dôstojne rozkážeš si pohár piva. Zase poklona. Donesú ti ho. Poklona. Dopiješ. Prichádza zas a pokloní sa, či ešte poháriček. Chce sa ti, povedzme, trochu čítať. Klepneš dva razy prstom na stolík, a ani čoby si nejakú tajnú gombičku pritlačil: odrazu sa ti zjaví posluha. Ty len povieš, alebo ukážeš a už máš. Taká posluha!

A hostia sa len tak hrnú. Tam máš národných. Tam sú odnárodnení. Tam je stoličná aristokracia zo súdov, sirotskej stolice, slúžnovskej a berného úradu.¹² Tam je inteligencia i menej inteligentní. Lebo u nás neinteligentných vôbec niet. Tam sú ráno, predobedom a naobed. Tam sú poobede, večer i v noci. Človek nemôže sa zdržať, keď prechádza popri Javorovi. — No, poháriček, — myslíš, — vypijem, — a vojdeš. Ale nápoj! Musíš vypiť tri, taký nápoj. Alebo ťa zarazí vôňa gulášteka. — Ech, čo, jeden guláštek nepokazí apetít. — Vojdeš a zaješ si. Slovom, musíš vojsť. Nemožno udržať sa... A vždy ti je príjemne, sladko okolo srdca a žalúdka.

Ale zrovna si vo vytržení v noci. Tri veľké acetylénové lustre svietia. Zrovna slnečné svetlo. Javor negazduje, keď je reč o citoch hostí. Druhí áno. Skrútia všetky svetlá a nechajú lampôčku,

¹Tam je stoličná aristokracia zo súdov, sirotskej stolice, slúžnovskej a berného úradu — všetky tieto úrady boli súčasťou volenej stoličnej samosprávy.

²Sirotská stolica — dozor nad správou majetkov vdov a sirôt. Medzi stoličné úrady patrili ešte škôldozorca, lekár a zverolekár.

lebo odišiel, povedzme nejaký asesor, ktorý len zriedka chodí, ale pije z jemnejšieho pohárika. Ty môžeš sliepnať, lebo si nie asesorom. V noci, v noci! Vtedy je tam priestranné a vzdušné. Tí, ktorí musia, vytratia sa po jednom. Každému je ľúto, keď odchádza, ale musí, musí. Domáci poriadok tak to donáša. Ej, veru zostane, ktorý môže podkúpiť ženičku sladkými cukríkmi, koláčikmi, bochničkami. Veru kúpi a radšej zostane. Lepšie ti je u Javora ako doma.

Zostáva mládež, zlatá mládež. Rovnakí, priatelia a druhovia, ktorí majú krv a túžby. Akoby si namiesto srdca mal hudobný inštrument v sebe. Ozve sa ti v ňom spev, prenesie sa na ústa a zuní, zuní.

Príjemná krčma, znamenitá krčma.

A Javor je veselý. Akoby nebol! Nik mu nemôže poškodiť. Neraz zdalo sa, že je už zle. Nešťastné voľby!

„Javor s vládnymi hlasoval!...“

„Ale nehovor! Javor?“

„Javor.“

„Veď je to posmech!“

„Posmech!“

„Bojí sa o krčmu...“

„Ale je to predsa len škandál! Ktože ho vlastne drží? My. Kto by chodil k nemu, ak nie my? Nikto. To je škandál! Nemali by sme k nemu chodiť. Veď je to zrada!“

„Ale, rozumie sa, bojkotovať!³“

Zvolala sa porada. Poradu hromadne navštívili. Ozývali sa tuhé reči. Oduševnenie veľké. Len málo pochybujúcich hlasov. Akoby triumfovalo veľké víťazstvo. Každý hromžil medziiným aj na Javora. „Ech, čo, Javor! Aj tak je jeho víno nie pravé. Čert vie, kde ho kupuje. Pivo nestálo nikdy za nič. Vždy bolo akési riedke a nečisté. To sme si len tak namysleli. Žbrnda je to všetko. A takto nás zradiť. Veď je to posmech. My vlastne nevieme, aká sme my sila. Nemuseli by sme byť slabí, len svorne spolu sa držať. Podporovať svojich. Tak...“

A na tretí deň našiel sa vplyvný pán advokát Žarko, ktorého smädilo. Vošiel k Javorovi.

„Celkom som zabudol na to v náhlivosti,“ povedal, keď ho interpelovali.

Našiel sa druhý, tretí, ktorí tiež celkom zabudli. „Ak nás prekvapia, povieme, že sme zabudli,“ mysleli si. „Aspoň si vypijeme.“

Štvrtého našli doma pri pive.

„Akéže to piješ?“ spýtali sa ho.

³Bojkotovať (angl.) — izolovať protivníka. Názov podľa kapitána Boycotta, proti ktorému bojovali jeho írski nájomci tým, že mu nedodali nijaké životné potreby, takže musel majetok opustiť.

„Javorovské.“

„Ale ved'...“

„Ved' je to nie proti princípu, keď si ho dám domov doniesť. To je celkom iná vec,“ poznamenal.

„To si aj ja dám.“

„Aj ja.“

„Ale prečo nie? Ved' je to taká maličkosť.“

Vysvitlo, že nielen tento pán, ale mnohí pili doma. Pán Čulek, apatekár, mal celú štvrtku na čape v komore. Tam užíval, aby ho neprekvapili.

„Keď maličkosť, nuž maličkosť,“ povedali niektorí. „To si podme vypiť.“

„Ale pravda.“

„Keď starí nadržia, čo by sme mali my držať,“ osvedčili sa mladí. „Podme k Javorovi. Podme! Nuž teda podme!“

Zase bolo tak ako predtým. Zase len Javor a Javor. Bolo Pavla. Tam si našiel všetkých u Javora. Bolo Jána, Jozefa, Ďura. Tam boli všetci. Predal niekto dobre zemiaky alebo vola, hybaj k Javorovi. Narodil sa niekomu syn, tam ho oslávil. Vyhral niekto proces, u Javora si ho našiel veseliť sa; ak ho prehral, tam si smútok odháňal. A keď už vonkoncom nijakého titulu nebolo — tam boli všetci do jedného u Javora. Skrátka, bolo ako predtým. A bolo dlho tak, až tu odrazu...

Sedel som večer doma. Pri práci. Vytrhlo ma klopanie na dvere.

„Voľno.“

Dvere sa naširoko otvorili a dnu vstúpila nízka, bruchatá figúra s veľkou vtlačenou hlavou medzi plecami. Široká tvár, obliata červenou farbou, s malilinkými fúzikmi a lalokom pod bradou. Roztvorený, dlhý, čierny zvrchník. Široké, bledé nohavice a veľké žlté topánky. V jednej ruke držal biely klobúk a hrubú čiernu palicu. Druhou držal kľučku, nezatvárajúc dvier.

„Servus. Dobrý večer!“ prehovoril. „Nepoznávaš, čo? To je dobré; nože sa prizri!“

Vravel pomaly a smial sa ako tuční ľudia, ktorí pre nízky krk nemôžu jasne hovoriť, ani smiať sa hlasne.

„Ale pravda, Táráv! Servus, kamarát!“ vykrikol som, poznajúc svojho kolegu ešte z univerzity.

Zhodil kabát a sadol si. Vlastne len on hovoril, ja som ho počúval. Prišiel z malého mestečka, Mielníc. Jeho žena chce sa presídlieť do nášho mesta. Hľadá príležitostný byt. Bože, len keby našiel. Jej je nič nie dosť vkusné. Ani čoby sa grófkou bola narodila.

„Keby si ju len počúval,“ vravel a povýšil hlas. „A čo si nepozapínaš vestu, ty medved’? Tebe to môžem povedať, ako kamarátovi,“ podotkol, ku mne sa obrátiac. „A čo si nepozapínaš vestu? Nekaľavník. A tento fľak si kde zobral? Doma sedí a zabrzýga sa. Ty, ty medved’. Už si

zasa drichmal. Napuchnuté máš oči, červené, a tu pás od vankúša. Všetci ste takí. Začmudení, hranatí, bez spôsobu. Ba či sa umývate? Drsní, drevení, suroví. Prečo si neoblečieš dlhý kabát do divadla? Prichodíte na vizity v čižmách... ‘ A všetci sú jej hranatí, bez vkusu. Prichádza ku mne mladý človek. Ona hneď o nevkuse. ‘ Vidíte, akí ste vy mladí! Neviete zaviesť diškurz ľahučko, veselo. Ste ťažkí, zamĺkli. Zrovna urážajúci. Myslím, že je to nedostatok salónov. Potratíte prirodzený rozum a robíte všetko neslušne. Zapískate všetko. ‘ Príde nejaká dáma a už počína... ‘ Áno, pekné vkusné šaty. Utešený klobúčik, topánočky. Skvie sa všetko. Keby ste len boli aj vnútorne také uhladené, bezúhonné. Ale prichádzate do spoločnosti, hovoríte, hýbete sa a už vidno samý nevkus, nejapnosť... ‘ Každého učí tá baba. Odpusť, že takto hovorím o žene, ale som vždy ani na škripci. Poklzne sa mi noha na parkete, už kričí: ‘ Ech, ty nešikovník, či nevieš chodiť? ‘ Vystriem sa prípadne, aby si údy priviedol na pravé miesto, už, že tak a tak neslušnosť. Hvizdam si, už som neslušný. ‘ A čo si ty drozd? Vidno, že si do salónov nechodil. ‘ Položím klobúk na stolík, jem rybu nožikom, zle-nedobre. Fuj... A ako hovorí o babách, čo klebetia. ‘ Hľa, nemajú čo robiť, klebetia, znášajú nepravdy. Vkusná žena to nerobí. ‘ Ech!... Ale si dnes zapijeme, čo? Pozajtre príde. Braček, pod! Nemárnime čas. Jeden, dva... ‘

Pozrel na hodinky. Bolo pol dvanástej.

„Ozaj, braček, podme. Zapijeme si. Krátka je moja sloboda. Povečeriame ešte niečo a vypijeme si buteľku, dve, tri.“

Vybrali sme sa. Utešená mesačná noc. Mesiak stál naprostred neba. Neúplný, ako zle krájaný chlieb. Vzduch chladný, ale čistučký, panenský, bez práška, ako v noci býva. Dlažby pusté. Ticho. Radosť bola prechádzať sa. Šli sme pomaly a kroky naše sa ozývali. Ako sme zašli za uhol, odrazu sme počuli, akoby niekde za domami ďaleko v poli potichučky čosi duňalo.

„Čo to zuní?“ spýtal sa Táravý.

Zastali sme a načúvali. Za nami na druhej strane domov ozvali sa kroky. V tieni zazreli sme hrubú nízku postavu v krátkom kabáte so vztýčenou bradou dovysoka. Ruky mala vo vreckách a palicu pod pazuchu. Figúra sa blížila. Kývanie hlavou a dlhý, ťažký krok boli mi známymi. Líca sa zabeleli; ukázali sa tenké, ovisnuté fúzy, zablyšťali okuliare. Veď je to advokát Fraňo.

„Hohó! Kamže ty, Fraňo?“ zakričal som.

Fraňo zastal.

„Ktože si?“ zavolal.

„Pijúci.“

„No tak pod!“

Prešli sme na druhú stranu. Táravého som predstavil.

„A vy tiež pijete?“

„Akože by nie,“ povedal Táravý.

„Človek sa zakaždým potkyna na ľudí so špeciálnymi princípmi. Ja som takto dosť pravidelný človek a preto si aj vypijem.“

Bolo vidno na ňom, že už pil, ale kráčaľ isto a pomaly.

„Vypijem. Rád si vypijem. Víno je moja jediná radosť v živote. Rád ho mám a lásku svoju netajím. Preto sa to starým babám nepáči. Poviem rovno, že pijem, lebo rád pijem. Zaplatím za svoju radosť, ale mi neujde a neoklame ma. Príde, kedy chcem, odstránim ju od seba, keď jej mám dosť. Žena vás zanechá, dievča zaplače, keď ju zanecháte. Starosti, svedomie. Z Álp môžete spadnúť a aj kým spadnete, trápate sa. Kôň môže zdivieť, koč dodrúžgať sa, pre karty zatratíte si svedomie, ale víno, páni moji, hovorím, neoklame. Všetci idete k Javorovi? Neoklame. Vždy je belavo-zlaté, vždy rozčúli, vždy zabudnete popri ňom, že sú ľudia zlí a mrzí, že je život špatný, naničhodný, hlúpy. Zabudnete, že je závisť na svete a že máte nezaplatenú dlžobu. Poďme chytnejšie, páni, ak dovoľíte... To basa duní... Akurát taký je život, ako keď basu počuť zďaleka a inšie nič. Dú-dú-dú... Sviňa ryje v chlieve, nazdáte sa... Ale napite sa vína a život zahrá vám bezúhonnou, kompletnou bandou. Samá harmónia.“

Kroky sme zrýchlili. Popri duňaní basy začuli sme i piskot klarinetu, potom kontrú — bez prímu, potom zas len klarinet, potom cymbal sám, potom odrazu všetky inštrumenty.

*Ej, pred hostincom hudci hudú,
ej, a dievčatá tancujú...*

zanôtil Fraňo a zavrtel paličkou.

„To sú naši,“ doložil a búšil do dverí, že sa rozleteli.

Mladí ľudia sedeli okolo stola, zakladeného butelkami. Všetci boli červení, rozgúraní, veselí. Jeden z nich, tučný, rapavý, s malými očami, s rozloženými od seba rukami, kričal: „Do neba vyletím, do neba vyletím!“ Druhý držal proti nemu butelku a volal: „Vypi si! Vyletiš!“ Červený blondín s riedkymi vlasmi a svetlými očami stál pri peci a držal za ruku chudého, hustovlasého blondína s kečkou a tenkou tvárou.

„Odzemok! Odzemok!“ volal Cigánom.

Tí spustili: *Poza bučky, poza peň...*

Oni stali si jeden proti druhému, narovnali sa, založili si ruky do pásu a počali oproti sebe tancovať odzemok. Jeden červovlasý mládenec s čiernymi, drobnými, hlboko zasadenými očami a veľkého tela skočil od stola k base a priložil ucho k nej, načúval, ako duní. Starý, plešivý, šedivý, ale čerstvý mládenec tiež skočil, zhodil kabát zo seba a založil si jednu ruku za hlavu, zavýskol a počal preberať nohami...

„Ech, ja som mal kapitána,“ kričal ktosi. „Radosť bola pod ním slúžiť... Šli sme...“

„Do neba vyletím, vyletím! Chytajte!“ volal rapavý, smial sa a slzy mu tiekli.

V nótu niekto zahvízdol po valasky. Hneď zatým ktorýsi zakričal: „Ujujuj! Ujujuj!“ A traja tichí mladíci pri okne s nevinnými tvármi počali v takte tlápať.

Keď sa dvere otvorili a zjavila sa mocná, sympatická postava Fraňova, akoby jedným hrdlom zvolal každý:

„A-á-á! Sláva! Doktor! Sem sa, páni! medzi nás...“

Pušného prachu hod' do plamienka, ako zabľčí! Zábava ešte väčšmi vzplanula.

„Tuš! Tuš!“ kričali mnohí.

Cigáni spustili tuš a hneď zatým *Elena, Elena, rada si ma mala!* Fraňova nôta.

Nízky, širokoplecí mládenec s veľkou ostrihanou hlavou buchol päšťou na stolík a hneď zatým spustil basom pesničku. Druhý zachytil, ostatní ťahali. Tí, čo tancovali, prestali v tanci a fúkali si jeden druhému do tváří. Čierny mládenec ešte vždy počúval basu...

...že si ma nechala!

potiahol starý plešivý mládenec bez kabáta. Rapavý si sadol, položil hlavu do dlaní, akoby mu bolo do plaču. Ešte raz počal refrén:

*Nech ťa pán boh skára,
že si ma nechala!*

Fraňo sa díval a usmieval. Táravý mi podotkol šeptom:

„Keby tak moja žena zvedela...“

„Ech, čo, ženy!“ zakričal Fraňo. „Verbúnok zahrajte!“

Cigáni zahrali peknú, ohnivú nôtu. Ani čoby bol vletel elektrický prúd do izby a každý atóm vzduchu naplnil, vnikol do krvi... Razom rozhúpalo sa zasa všetko... Preletela fľaša ponad stôl. Fraňo vyhodil klobúk do povaly. Druhá buteľka, tretia, poháre — a stôl zostal čistý. Dvaja vyskočili naň a počali tancovať. Starý mládenec jazdil celou izbou na stoličke.

„Dolu kabáty! Verbúnok!...“ ozvalo sa komando.

Niektorí z mládencov pozhadzovali kabáty, spravili kruh a počali jeden oproti druhému tancovať. Najlepší v prostriedku. Ani Táravý sa nezdržal. Chytil ma za rameno, potom obidvoma rukami za plecía a vrtel sa so mnou.

O chvíľu boli už traja na stolíku, potom štyria.

Všetko sa vrtelo, cifrovalo, kričalo a výskalo. A Cigáni hrali, hrali, akoby im stovky lepili na čelo.

Táravý za krátky čas tykal si so všetkými. S každým si zatancoval, s každým sa objal a bozkal. Každý mu vyznal lásku a on každému. Cigán nachyľoval sa k jeho uchu, akoby tiež vravel o láske. Pokyvkával si hlavou a vrtel rukami. Advokát Fraňo filozofoval:

„Bláznivým je dobre. Čo? Nie? Ba bláznivým. Čo máš z rozumu? Ako vážky váži. Toľkoto a nie viac. Viac je proti reguli. Škoda. Zisk. Ubíja dušu, ducha, srdce. Preč s rozumom, páni! Lúčme

sa! Srdce, páni! Srdce bez uzdy, ako Niagara. Aký krásny je svet. Jarček zdá sa ti Dunajom. Močarinka Blatnom. A ty ten Dunaj preskočíš, Blatno preskočíš. Ľudia krásni, veselí, dobrí! Mozog hop! Nielen to víno leješ do seba, ale s ním i zlato lásky, viery, nádeje. Neľúbiš? Tak si nepil. Vypiješ si, ľúbiš, veríš a máš nádej. Pime!“

A zdvihol pohár.

„Pime! Pime!“ ozvali sa mu.

„Milujme sa!“

„Milujme sa!“

„Neklamme sa!“

„Neklamme sa!“

„Štrngnime si! Bozkajme sa!“

„Štrngnime si! Bozkajme sa!“ ozývali sa za ním ostatní.

On povstal z miesta a vysoko zdvihol pohár. Ostatní sme tiež vstali, štrngli si a pobožkali sa všetci. Cigáni hrali:

*Nebojme sa, nedajme sa,
bratia jednej rodiny...*

A zaspievali sme i my.

Radosťou nám duše plesali. Ľudia citom vozvýchnení, povznesení, ako je to pekne. Ako tečú slová vo vzbudenej dôvere. Srdce, duša otvára sa ti a ty letíš do nich so svojou dušou a srdcom. Takými mali by zostať vždycky, takými by mali byť všade. Každý ti je priateľom. Nikto nemá na mysli oklamať ťa, smiať sa nad tebou. Ten ťa rád, i ten, i ten, všetci, a ty všetkých. Všetko zdá sa ti malicherným, len tí ľudia okolo sú ti všetkým a len tá pieseň je skvostná. Čo je na zemi čierno, trápí sa. Nespomenieš si trápnej chvíle, len príjemné rozpomienky tiahnu tvojou myšliou. Prídu ti na um zamilované ženské oči, ramená, dom so známymi oknami. Ty sa zajtra budeš prechádzať tam. Vidíš ju... A srdce plní sa ti radosťou. Radosť je byť medzi mládežou pri zábave. Tam nájdeš rovnosť, srdce a vznešeného ducha. To sú tí praví dobrí ľudia...

Okná spopolaveli. Cez poloodkryté záclony bolo vidno v rannom svetle tmavý múr susedného domu, čierny hrebeň strechy, kamenie dvora a ulice.

„Štyri hodiny,“ podotkol blondín s kečkou a tenkou tvárou.

„Ešte buteľku!“ rozkázal advokát.

„Už svitá!“ zahovoril rapavý. „Zajtra budem ako mačka.“

„Mal si doma zostať!“ zahriakol ho plešivý mládenec.

Buteľku doniesli, nalialo sa, vypilo sa. Potom doniesli ešte jednu. Tú už nedajbože dopiť. Cigáni oddychovali. Fraňo si vzal do ruky palicu, naklonil sa na ňu a zadriemal. Traja tľapkajúci mládenci sa už predtým vytratil. Napokon cítil každý, že treba odísť. Cigáni zahrli marš a my, pomaly sa poberajúc, obliekali sme zvrchníky, brali klobúky a palice, vychádzali na dvor a odtiaľ na dlažbu.

Na dlažbe bolo ticho. Mesačná noc premenila sa na zachmúrené ráno. Nebo zatiahlo sa celé popolavým oblakom. Po kútoch pozostatky nočnej tmy. Domy s pospúšťanými záclonami stáli nemo, len kde-tu drobné, obskúrne krčmičky boli otvorené, čakajúce na včasných robotníkov. Veľké zaprášené listy gaštanov triasli sa vetrom a šumeli. Biela suchá kamenná dlažba bola plná smetí. Zahodený papier, padnutý list hnal vietor po nej s neprijetným prachom. Ideály akoby sa boli zrútili v tomto zachmúrenom rannom svetle. Rozpálené hlavy chladli. Rozum sa vracal a každý pocítil tesknotu vážneho života. Zasa vhupli do myšlienok nervózni šéfovia s ustavičnými rozkazmi, dlhé písacie stolíky, hlavné knihy s číslicami, stránky, práca.

„Ale dobre, že nemám ženy!“ kričal Táravý a skoro sa roztancoval na ulici.

Fraňo rečnil zas o hviezdach.

Padajú hviezdy, aj my padneme, a diamant v hrude nezhnije...

Porozhádzali sme sa po jednom.

Táravý sa pár ráz obrátil, idúc druhou stranou a zakričal:

„Ale o jedenástej hodine iste na pivo, páni!“

„Iste!“ ozval sa Fraňo.

„Iste!“ zakričal som ja.

* * *

Táravý na pivo neprišiel. Poslali sme do hostinca, kde býval, a dostali sme hroznú zvesť, že jeho pani prišla a že hľadájú i s pánom byt. „No, zbohom!“ pomysleli sme si. „Príde druhý raz.“ Ale Táravý vôbec sa neukazoval. Možno, že ho vkusná jeho manželka privrela.

„Táravý akosi zabudol na nás,“ ozval sa raz Fraňo.

„Ja veru tiež prestanem chodiť,“ povedal na to advokát Šturec. „Všetko vychádza na verejnosť z tohoto lokálu. Včera mi žena referovala, že som predvčerom predpoludním od desiatej do jednej sedel tu a pil. Dnes ma prekvapila, že som včera hneď poobede šiel na víno a sedel do pol štvrtej tu... Ja neviem, kto to udáva... Zajtra ma prekvapí, že som dnes vypil štyri poháre piva.“

„Ale to je zvláštne!“ ohlásil sa apatekár Čulek. „Včera som sa trochu zabavil a dnes mi sestra vedela povedať, že to bolo tu, že tu sedel Fraňo, vy, vy, ty i ty...“ a ukázal na nás. „Posiaľ nevedela, kam chodím, a tu ti odrazu počne vyčítovať...“

„Teraz mi prichodí na um,“ zahovoril mladý podsudca. „Moja žena žiarlila na mňa. Pred tromi dňami diškuroval som s Javorovou pri bráne. Ona len tak vyšla z kuchyne so zásterkou. Driečna,

ved' viete, radi si s ňou podiškurujeme všetci... A žena, že za kým sa to zháňam vraj v tej odpornej krčme, aká to bola chyžná?... Žiarlila.“

„Ale to je znamenité!“

„Kto to roznáša?“

„Iste posluha.“

„Alebo Javorová.“

„Nemožno. Javorová si nebude škodiť,“ povedal Fraňo. „A akože vaše panie prídu k posluhovi, alebo posluha k nim?“

„Kto teda?“

„No, ja prestanem chodiť,“ potvrdil Šturec. „Ved' uvidím. Ešte pár dní.“

„Zaiste je to nie príjemné, keď žena alebo sestra o všetkom vie.“

„Konečne, že pijeme, nie je hriech. Piť sa žiada,“ povedal mladý podsudca.

„Ale musí to vedieť každý? To je nie poriadna krčma, z ktorej sa všetko vynesie,“ horlil Šturec. „Ako má tajnosti štát, ako majú úrady, pošta, tak i krčma. Nie je tak?“

Každý prisvedčil a všetci boli nahnevaní. Volali Javora. Ved' poriadok musí byť. Javor sa len usmial.

„Ale, páni, zaiste ja sám nevynášam! Obsluha je stará a predtým toho nebolo. Sami viete. Musí byť medzi hosťami niekto...“

Hádali, kto by bol takto podozrivým. Ani jeden. Všetci rovnako chodia, jednako si radi zapijú. Ktože by seba samého zrádzať?! Stane sa síce, keď sa dlhšie vystane, že sa manžel vyhovorí na nejakých cudzích hosťoch. Povie sa, že boli napríklad Rusi, alebo Poliaci, nejaký povestný český spisovateľ, alebo slaviansky filológ, historik. No a že tam boli všetci prednejší, napríklad Ďurský, „a keď ten mohol vystať do tretej, prečože by som, ženička, ja nevystal?“ To sa stane. Lenže, aby sa konzekventne zrádzali, to je vylúčené. Nemôže byť.

„Však sa vynájde,“ rozhodli páni.

Ale zrádzanie neprestávalo.

„To si ty musel povedať,“ hovoril priateľ priateľovi, „že som sa včera poobede zabavil.“

„Komu?“

„Žene.“

„Ale, čo sa ti robí?!“

„No a kto? Ty si bol u mňa. A čert vie, chcel si sa zalichotiť...“

„To je predsa mnoho! A to si vyprosím...“

„Druhý nemohol byť...“

„Osočovateľ!“

„Ty si! Čo ty máš o tom mojej žene hovoriť?...“

Samé aféry medzi pánmi. Na mládež sa počalo tiež hromžiť. Do jednej vyspevovala. Poznali hlasy. Napitá tiahla s Cigánmi. U Živeckých bola nočná muzika. A nie že by sa ticho držala, keď chce uctiť niekoho, ale našli sa, ktorí pod oblokom tancovali. Alebo, akí sú to lumpi, tí mladí ľudia! Otvorili všetky okná u Javora a čo raz vypili fľašku, vyhodili oknom. Poznali osoby. Tam bol ten, ten, ten... Tancovalo sa na biliarde. Skla na dlážke hromada...

„To je mnoho! To je hrozné! Posmech a škandál! Kto to roznáša?“

Spoločnosť u Javora sa menšila. Prestal chodiť Šturec, prestal apatekár, podsudca a všetci lepší. Mládež sa tiež počala strániť Javora a po chvíli veľký hostinec bol skoro prázdny. Nevidel si tam nikoho z lepších. Sám Fraňo nešiel, keď nebolo spoločnosti.

Javor sa zamyslel.

Kto to zasa intriguje?

A prechádzal sa pomedzi biele, čistučké stoly. Postával pri oknách a vyzeral. Posluhovia oprášovali čisté obrusy, rozháňali servítkami, utierali poháre, opierali sa o steny, hrali sa biliard a fajčili neprestajne cigarety. — Čo sa to stalo? — mysleli si a čakali.

Nikto.

„Nijakého dôchodku, to nemôže byť,“ hundral hlavný posluha.

„A moje pobočné grošíky,“ zarmútil sa pikolo.

„Čože ja tu mám robiť, keď niet pánov?“ hrešil tretí.

„Najlepšie vypovedať pánovi.“

„Čo si počneš? Najlepšie, keď pôjdeme. Niet hostí, nemáš čo robiť.“

„Musím ich nejakým činom privábiť,“ rozhodol Javor. „Dám doniesť plzenčiny. Iste prídu. Poznám ich. Nebudú sa môcť zdržať.“

Plzenčina prišla. Vytrčili sa krásne ceduľky do okien, ale veru neprivábili nikoho... Ale aj miestnosť je už akási nečistá. Treba bude zamaľovať. Krásne vymaľovali izby. Jagalo sa všetko. — Neprišiel nik.

„Aspoň mládež zväbim, keď nie tých starých hlupákov!“ nadával Javor.

A odrazu zjavila sa v novospravenej kase krásna brunetka s modrými očičkami a žltkastými obrvami. Sedela grációzne a usmievala sa celkom nevinne. Prišli niektorí mladí ľudia, ale len s otázočkami. Tak očistom spytovali sa posluhov.

„A nebol tu môj priateľ Prútik?“

„Nie, pane.“

„Kde ten môže byť? Idem ho hľadať.“

A už vychádzal. Keď prišli dvaja, pýtali sa na tretieho.

„A nebol tu náš priateľ Zárožný?“

„Nie, pane.“

„Kde ten môže byť? Podme ho hľadať.“

A už boli von.

I o týchto sa dozvedeli, že boli dvoriť kasírke. Pili pri kase koňak a boli veľmi vtipní. Každá dáma im to vedela povedať. Vystali i oni. Darmo lepil Javor plagáty po stenách, že prišlo znamenité mníchovské pivo, že dáva najlepšie pezinok po štyridsať grajciarov. Neprichádzal nik. Prišli umelci. Darmo skveli sa veľké červené plagáty po rohoch, že u Javora spieva chýrna miss Tony, alebo Rozy a produkuje sa svetoznámy umelec na trúbach. Neprišiel nik.

Javor len čakal, čakal. Prešlo štvrt' roka. Páni neprichádzali. Ak prišiel jeden, hneď sa vyhradilo. Radšej neprišli. Prešiel polrok. U Javora prázdno, púšť, nemota. Aj veľké acetylénové svetlá hasli jedno po druhom. Zjavili sa olejové lampy. Potom sviečky.

Nahneval sa Javor.

Praštil všetkým.

Zatvoril obchod.

Zmizol...

Bol podvečer. Po dlažbe, zatienenej rozvetvenými a páchnúcimi gaštanmi, prechádzalo sa obecnstvo. Páni, dámy, slečinky, deti s bonami, obručami, fúrikmi a hrkálkami. Kráčať som k svojej snúbenici a bol som dosť sentimentálne naladený. Poézia rozlievala sa mi dušou a celým mozgom... — Ktože by vás nemal rád, dámy? — myslel som si. — Ktože by si vás neuctil? Ako ľahko zdvihne dvoje slabých rúk celý tento svet z blata a hnusu do výšin medzi hviezdy. Dvoje krehkých rúk zamaľuje čiernu plachtu života na skvostný, jasavý obraz. A my kocháme sa v ňom. Váš dych zničí kvety mrazu na tablách a my odrazu vidíme ruže v oknách, voňavé, veľké ozajstné ruže. Ktože by vás nemiloval, kto neuctil? Pokým ste ženy...

„A-á-á! Servus kamarát!“ zahrčalo mi niečo do ucha.

Pozriem — Táravý.

„Ach, Táravý! Kde si ty?“

„Obyčajne doma.“

„Čo robievaš?“

„Mlčím a poslúcham. Ani sa nespýtaj. Ja som vlastne mníchom a môj byt je kláštorom.“

„Nehovor.“

Išli sme spolu. Videli sme zavreté dvere niekdajšieho Javorovského hostinca.

„Kam teraz chodíte?“ opýtal sa Táravý.

„Do akejsi hnusnej krčmy. Ani jesť, ani piť.“

„Či by bolo dobre teraz zájsť k Javorovi.“

„A šiel by si?“

„Teraz nie.“

„Prečo?“

„Pozri hore.“

Nad našimi hlavami v obluku vis à vis bývalého hostinca zazrel som staršiu, zapudrovanú ženskú tvár s veľkým účesom, veľkou zlatou brošňou pod bradou a veľkými ametystovými náušnicami. Ľstivými, širokými očami hľadela na mňa.

„Kto je to?“ spýtal som sa.

„Moja žena,“ šepol Táravý.

„Veru škoda Javora!“ počal som zasa. „Kto to len vyzrádza a intrigoval?“

Táravý ukázal hlavou hore.

„Tá pani?“

„Tá.“

„Tvoja žena?“

„Ona. Celé hárky papieru som odhalil. Samé značky a mená. Známe mená. Celý deň sedávala pri okne, ba i v noci, ráno zavčasu a značila, značila a roznášala každý deň tri razy.“

„Tvoja pani?“ spýtal som sa ešte raz.

„Ona.“

V ten večer nešiel som k svojej snúbenici.

Ženích

(Skica.)

Čuprík, doktor medicíny, išiel domov z krčmy. Svätí narodeniny a to potrvalo do tretej po polnoci. Bola krásna zimná noc. Mesiac svietil. Cesta zapadnutá snehom, len čo koľaje a chodníky černeli sa po nej. Drobné okná domčekov na jednej strane ulice blinkotali sa v svetle. Druhé stáli nehybne v tieni. Cez dvory bez brán bolo vidieť ďaleko do tichého nemého poľa. Ono strácalo sa s'aby za riedkym bielym organtínom tíško spúšťajúcej sa hmly. Len kde-tu bolo vidieť bledé veľké škvrny lesov a horičiek. — Škvry čím ďalej väčšmi šírili sa a bledli. Ďaleko, ďaleko konečne spájali sa v širokú popolavú stuhu pohoria. Po holých temenách a bokoch hôr akoby sa vliekli biele rôznofaremné oblaky — belel sa sneh. A nad tým všetkým vysoké voľné zelenkavé nebo skoro celkom bez hviezd.

Čuprík nebol veselý, hoci vypil mnoho vína.

— Hlúposť, — myslel si, — tri hodiny. Od zajtra rozhodne prestanem chodiť do krčiem. Ale celkom iste. Načo je to? Hľa, od tých čias mohol som prečítať nejaké znamenité dielo. Lepšie by som sa bol zabavil. A tu hybaj do krčmy. Nijako sa nezabavíš. Piješ, piješ, fajčíš a rozprávaš. Dym. Oči ťa štípu. I fádno ti je, a predsa sedíš a sedíš. Čo ten Štipák hovoril, je len komédia. Frázy. Nepočuješ len prázdne reči. A aj vieš, že sa nenaučíš ničomu, že sa nezabavíš a predsa ideš a dýchaš otravu a piješ bohvie čo. Čas márnit', groše márnit', zdravie márnit'. Nie je dost', že sa človek sám od seba derie — a tu ty ešte pomáhaš, aby si čím skôr odkapal. Mať tak doma mladú drienču ženičku...

Čuprík znova zažiadal si mať pred sebou svoju vlastnú, oddanú, sprisahanú ženu. Nenadarmo mu dnes pripíjali, aby sa čím skôr oženil. Aby na takto rok boli už dvaja, on a ona. Znova vhupla mu do srdca dávna jeho túžba. — Hľa, prišiel by domov. Neboli by tri hodiny, ale desať. Žena je ešte hore, číta. „Odkiaľže ty?“ spýtala by sa. „Z kasína, dušička,“ povedal by on. „Vieš, že mám mena, zabavil som sa.“ A on by ju pohladkal po líci. Aké má ona horúce líca. Teplé pery. — Ako by to bolo dobre, krásne.

A tam ešte bude zima. Neporiadok. Keby teraz v tamtej krčme svietili, šiel by na štamperlík koňačku. I Čujný má peknú ženičku. A predsa Čujný — aký je to človek. Ani forma ľudská. Drozdík, kolega, tiež. A to je ťuťmák. Len ja som tu sám. Načo ja mám domov ísť? Lepšie bude zísť dolu. Nájde sa možno nejaká krčmička — s veselíacimi sa.

Čuprík sa vrátil.

Našiel aj krčmu. Ktosi spieval ešte v nej. Vošiel. Traja financi sedeli pri stolíku, červeným obrusom prikrytom. Jeden z nich bol starší, šedivý, druhí dvaja celkom mladučkí. Starý spieval. — Čmud zlého dohánu a smrad cesnakový pomiešaný s olejovým — ho zarazili.

— Čert to ber! — myslel si. — Keď som tu, vypijem štamperlík a pôjdem. Ľa, mohol som byť už doma. Čo sa táram?

Financ prestal spievať, pomýlený príchodom pána v dlhom čiernom kabáte a okuliarmi. — Čupříkovi chcelo sa povedať: A čo vy, pane, nespievate ďalej? Ale pomyslel si, čo mňa do neho. Veď mi je cudzí. Možno, že sa podnapil a nadal by mi.

„Rozkážete, pane?“ opýtal sa ho posluha v papučiach, odetý v čiernych zašpinených šatách.

„Štamperlík koňaku.“

„Na rozkaz.“

— Ale predsa by bolo vari lepšie, žeby si tak čaju. Lepšie hreje. Koňak zaiste bude zlý. A aj čo sa týče zdravia. Čaj s citrónom utíši.

„Hej, počkajte!“ zavolať. „Doneste čaju.“

„Prosím!“ ozval sa posluha.

— Iste potrvá pol hodiny, kým to spraví, myslel si. Koňak by bol hneď tu a mohol by ísť spať. Smrad je neznesiteľný. — Tri štvrté na štyri. Ledva vidieť hodiny od dymu.

„Posluha! Počujteže! Doneste už len toho koňaku!“

„S čajom?“ opýtal sa tento.

„Nie, len koňaku.“

„Prosím.“

— Mohol som už spať, — dumal Čupřík. Do deviatej sa už nijako nevyspím. Aká je to hlúposť, že sa tu mocem. Zviera to neurobí, aby menilo deň na noc a noc na deň. Nikdy nie, že by aj vo dne aj v noci. Všetko má svoj čas. Len človek má vždy dosť času. Čert vie, iba človek nevie držať mieru. Najmúdrejší tvor a najneprirodzenejší. Akoby bol na vázkach rozum a príroda. Čím viac kladieš do vážky, kde je rozum — tým lepšie vidíš, že je tá druhá prázdna. Krajšími chceme byť a čoraz sme špatnejší. Vyháňame zo seba, čo je v nás pekného a ľudského, a sme zlí, falošní, hnusní. Ani ľudia, ani zvery. Čert vie, — bastardi sme. — Čo ja potrebujem teraz koňaku? A iste ho robia, keď ho nenesú. Ale rozhodne, musím sa oženiť... Tridsaťpäť rokov nie tak veľa. Mám aj postavenie.

Doniesli koňak. Čupřík chlipol a znova sa zamyslel.

Akým mladým bol on vtedy. Nohy neboli také ťarbavé. Krídla. Nechodil — letel. Čože mu bolo na hole s flintou na pleci. Skok a pozeral do hlbkej doliny. Športy, lumpačky. Potom ona. Vtedy mu prišlo na um ženiť sa. — Mladučká, nízka, plavovlasá. Celá bola malinká, útla a krásna. Žltý kabátik nosila so širokými rukávami. Biely mufl, biele boa a vlnený žltý, veľký klobúk s bielym širokým perom. To bola prvá, čo sa mu páčila. I vtedy si myslel: dosť bolo lumpačice a veselého života. Človek zatúži po tichom familiárnom živote. Vezme si ju, myslí si, dievča krásne, skromné. Dobrá bude z nej žena. A počal sa chystať, že ju raz osloví, vyzná lásku... Kúpil dve krásne skrine, sedem stoličiek, stolík a — chodil ďalej medzi mládencov. Ešte budú treba nejaké koberce do izby. Kúpil koberce, potom záclony. Dve posteľe... Bude to utešená ženička. Lenže rozhodne bude treba, aby sa aj priblížil a vyznal lásku.

„No, čo ty myslíš o Aničke Durdíkovie?“ opýtal sa raz priateľ a.

„Pekná, ale koketka.“

„Aká koketka? Dievča skromné.“

„Mne sa Gabriela lepšie páči. Má šik. A ako tá vie hovoriť. S tou sa nenudíš. Samá duchaplnosť.“

Čuprík sa zadivil, že si Gabriely dosiaľ nevšimol. Má utešenú postavu a tak sa vidí, aj peniaze, kdežto Anička je vari trochu prinízka. Nebol by pár. Gabriela by bola vari lepšia, už aj ako žena. Koketky sú nebezpečné. Nemilujú jedného, ale jedno za druhým každého, kto má znesiteľnú tvár. Bude treba priblížiť sa Gabriele a vyštudovať.

„Veru by ste sa mali oženiť,“ oslovil ho raz sused notár.

„A koho by ste mi takto?“

„Ja na vašom mieste, viete, koho by som si?“

„Koho?“

„Marišku Stuhlých. Dievča pracovité, beznárodné. Skromné dievča — hodno hotových päťtisíc. A je aj temperament. Pekná a nie hlúpa. Ja na vašom mieste len tú. Tá by bola pre vás.“

„Tá blondína? Taká s tým dlhým krokom?“

„Tototo.“

— Nie špatné dievča, — myslel si Čuprík. — Niektorú už musím. Mariška Stuhlých by tiež bola. Pôjdem do ich skliepku tak očísom. Tam sa najľahšie s ňou obznámim.

Šiel. Šiel druhý raz, šiel tretí raz, potom chodil, lebo hneď po prvom raze sa mu zdalo, že všetky svoje myšlienky a celú svoju dušu nechal pri vázkach na pulte.

„Slečna, ako vy šikovne obslúžite a nikdy nepridáte. Ani mne by ste nepridali?“ opýtal sa jej raz.

„Oj, vám, prečo nie?“

„Aká ste vy dobrá!“

Zaľúbený som, myslel si, celkom zaľúbený. Aj ona. Keby nie, nepridala by mi, aspoň by nepovedala. Ale treba jej to povedať, že ju rád. Ináč nepochopí. Akože jej povieš: pod' za mňa. Najprv treba povedať: rád ťa mám. Lenže treba by bolo vari oboznámiť sa aj s Gabrielou. Možno, že by sa tá lepšie pozdala. Je ohybnejšia predsa, ako sa vidí. A Anička je taká útla, malinká. Zrovna nadchýna človeka. Včera kukala, kukala. Pozerám, na koho, a to na mňa. Má také krásne oči. Ale najbližšie je mi vari predsa Mariška Stuhlých. Otvorím dvercia, až som dnu.

„Ty sa zaliečaš Mariške?“ opýtal sa ho raz starší brat.

„Ja sa nezaliečam. Ja len tak.“

„A tam ťa už na vizitu čakajú.“

„Nevrav!“

„Teraz som bol tam. Ale ty sa neblázni. Mariška je znamenité decko, ale ja by som si radšej Elu mešťanostovu. Má peniaze. A ak si môžeš vybrať — vyber si lepšie. Na celý život kupuješ. Partieka ostarie. Nebudeš ju môcť vyhodit’ — mrziet’ ťa bude. Ja by nikdy nehľadel na ženu, len na jej príslušnosti. Majetok, drahý brat, je hlavná vec u mňa. Povedal by som — žena je príslušnosť. Myslíš, že naše dámy milujú v tebe človeka, osobnosť. Postavenie a s tým myšlienku, že sa vydajú. Nože choď k nej a povedz: ‚Ja vás rád, ale si vás nevezmem za ženu. Ja vám chcem len ručičku bozkať a len milovať a len duševne.‘ Ani sa nepustia s tebou do reči. Celá ženská duševná kráska, jej láska, jej oddanosť, jej vernosť postavená je na špatnom egoizme. A i keď sa vydá, či ona miluje svojho muža? Je to láska? Miluje ho naoko, pre svet, lebo sa to patrí. Ale i tá klame v myšlienkach. Že by žena, pokým žije, mala len pre jedného svoj pohľad, svoje líca, ústa a srdce, dušu a všetky svoje myšlienky — to, braček, nedosiahneš. To je u žien nemožné. A tak hľad’ na príslušnosti a nie na ženu. Vravím, tam ťa očakávajú.“

„Ale veď ja... Ja som bol pár ráz v sklepe a — nič —“

„Prekvapilo ma to. Veď si ty človek rozumný.“

„Čože by ja —“

Pritom si myslel: Eja, predsa by šla za mňa, keby tak chcel. Brat hovorí hlúposti. Človek predsa vždy radšej má jedného ako druhého. I žena. Nie, nie, ona je celkom dobré dievča. Poobede pôjdem ta, ale sa ešte neprezradím. Musím vyčkať. Je to krok predsa len vážny. Ja napríklad veľmi nerád cestujem a ona by prípadne rada cestovať. Musel by som s ňou, — a to po celý život. Alebo napríklad rada by mať fánky vyprášané v masle. Mal by ich každú nedeľu. Ostatne toto by sa dalo napraviť. — Takto si predsa len slobodný. Urobíš, čo sa ti páči. Máš smäd — ideš do krčmy. Ak ti je dobre — posedíš si. A tu potom hybaj, ohlasuj. Dušička, idem do kasína, moja milá, musím na poradu. Alebo ťa schytí túžba zahrať si karty — presedíš do rána. Akože sa ukážeš? Lepšie je slobodnému človeku. Počkám ešte troška so ženbou.

Medzičasom predstavili ho jednej dáme s peknou tvárou: Betke Žiaroví. Prípadne bude dedit’ po strýcovi tisíce, má dom a veľkú záhradu.

Nebolo by od veci počať s touto.

Bez otázky, že potrebujem ženu. Hľa, ochoriem napríklad, kto ma opatrí? Moja babka je síce dobré stvorenie, ale žena je predsa niečo bližšieho... Na zregulovanie života je potrebná žena. A pokojný život mať, aká je to radosť. Tichučko, príjemne tečú ti chvíle. Máš svoje kráľovstvo a domácnosť. Tá nahradí všetky krčmy a zábavy. Treba sa k nej priblížiť... Dievča je ono pekné. Brat má úplnú pravdu, že je len predsa lepšie mať i peknú ženičku i peniaze. Peniaze sú naozaj celkom príjemná vec.

Raz vošli do skliepku dve elegantné, štíhle dámy. Obe boli blondínky s úzkymi tvármi, veľkými očami a silnými obrvami.

„Moje priateľky,“ predstavovala Mariška. „Slečna Žofka a slečna Gabriela Diková. — Ján Čuprík. — Nech sa vám páči dnu. I vám, pane. — Prosím.“

Vošli do salónu.

— Elegantné dámičky — myslel si Čuprík. Tá menšia je krajšia. Tak popod pazuchy sa prejsť s ňou po dlažbe. Reprezentoval by. To je radosť. — Aký manýr. Zdajú sa oceľovými prútikmi.

„Na dlhšie ste prišli, dámy?“ opýtal sa.

„Na dva-tri týždne.“

„Potom domov?“

„Domov.“

„To získa naša spoločnosť.“

„Ach, máte mnoho pekných dám.“

„Pekného je nikdy nie mnoho.“

— Tá mladšia by mi pristala. To je radostné dievča.

A div divúci: o týždeň Čuprík pustil sa do tuhého zaliečania. Počul, že budú i peniažky. Ale nehľadiac na to, jemu sa slečna Žofka páčila. Vábila ho jej pružná postava. A už predstavil si, ako si najmu byt a budú žiť celkom tichučko a skromne. Porobia návštevy. Vizity na každý spôsob budú pestovať. Ordinačnú sieň zariadi si elegantne. Zadováži všetky inštrumenty. Vynesie krásnu tabuľku. Predsieň. Ilustrované časopisy, plyšové fotele. Tam bude stáť konzolové zrkadlo¹ pre dámy. Tri vešiaky. A ak je mnoho peňazí, to si kúpia automobil. Zavolajú ho do susednej dediny. Na automobile prebehne. Pekný to bude život. A ona prečo by nešla za mňa? Som diplomovaný. Tie tisíce môže dať kvôli titulu. Urobím návštevu. Oženiť sa raz musím.

Vyobliekal sa. Strčil klinček do kabátovej dierky a sadol do fiakra. Treba elegantne.

„Do Kulínov,“ ľahostajne povedal kočišovi, vystupujúc na koč. Rozložil sa pohodlne a vytiahol cigaretu. Červený klinček, nezastrčený celkom do dierky, triasol sa a zavaňal. Však ony u Kulínov bývajú, myslel si. Tak vravela Anička. Ozaj, veď ma tam čakajú, a prečo ja robím návštevu u Kulínov?

Koč sa zvrátil do druhej ulice. Kulínovský dom s balkónom a veľkými kaktusmi v kalichoch bolo hneď vidieť. Na balkóne boli ľudia. Dámy. Dve dámy. Tam zastane. Budú pozeráť kto to, čo to? A ja by mal vlastne zastáť pred skliepkom, kde ma Anička čaká. Vyjdem hore, zaklopem. Tí sa budú čudovať.

„Prejdime celkom dolu!“ zakričal kočišovi.

„Nie do Kulínov?“

„Najprv celkom dolu, ale pohnite!“

Slečnám urobil poklonu. Ony s úsmevom ďakovali. Utešené sú, utešené. Musím ísť — dumal. Dolu sa zvrtneme a vrátíme. Nevedel by si vybrať medzi nimi. Tá vyššia je plnšia a i v spôsoboch mäksia. Musím ísť.

¹Konzolové zrkadlo — zrkadlo, postavené na podlahu a nie zavesené na stene

„Obrátiť!“

Koč sa zvrhol. Kočiš opýtal sa, kam ísť.

Čuprík nevedel, čo povedať. A ak by nemohol do Kulínov, a ta rozkáže ísť, bude čudné kočišovi. A potom treba iste vedieť, či sú peniaze? — Možno, že sú to nejaké veľké dámy. Ale musia byť aj bohaté. I brat hovoril. Napokon, keď aj nie, — sú elegantné a driečne.

„Zastaňte pred Kulínovským domom.“

Kočiš kývol hlavou. O chvíľu zastali pred veľkou bránou. Čuprík vyšiel, zaklopal a bol s veľkým hlukom prijatý. Len slečny boli akési zdržanlivé a chladné. Starý Kulín vedel, odkiaľ fúka. Mladý pán si prišiel dámy obzrieť. Čuprík len keď vo foteli sedel, zbadal, že vyviedol veľkú hlúposť. Veď on poslal nikdy nebol u Kulína. Prišli dve dámy a on sa tiež ustanovil. Nie ustanovil, ale dovalil sa, ako medveď. To je na dlani. Ako to zmierniť?

„Radi by sme divadlo,“ začal. „Nejaký divadelný kus a prišiel som, či by slečny nepomohli.“

„Ale cudzie?“ ohlásila sa tá vyššia.

„Veď je dám mnoho —“

„Viete, moje ctené dámy, veľký, široký kus by sme radi. A preto či by...“

Dámy jednako nemohli. Za mesiac sa tu chcú pobaviť a to je krátky čas. Čuprík nahováral a v myšlienkach d'akoval bohu, že mu dal nejakú ideu. Odporúčal sa. Dámam bozkal ruky. So starým si srdečne stisol ruku.

„Domov!“ zakričal na kočiša.

Doma hodil sa na otoman a nadával si. Som ja hlupák, hlupák, hlupák! Keď som už bol tam, mal som sa držať vážne. Aká detinskosť, malodušnosť. Alebo sa žením, alebo nie, — filozofoval. — A ak áno, potrebujem k tomu ženu. Jasná vec. Pozrieť si dievča nie je hanba. Mariška sa nedá prirovnať ku Dikovským. Musím ta ešte raz ísť.

Ale pokým Čuprík ešte raz išiel, slečny odišli. Mariška ho chladne prijala. A jemu sa zazdalo odrazu, že tráti pôdu pod nohami. Že mu uniká všetko šťastie. A azda Anička Durdíkovie? Ale ta už chodí akýsi veľkoobchodník. Nešlo by hladko.

Ktorúže to radil brat? Elu mešťanostovu. Ta sa obrátiť. Je to dievča pekné. Bude z nej dobrá žena. Pôjdem. — Musím sa oženiť. Neženatý kape v spoločnosti ako éter — nevidia ho — —

Čuprík zadriemal pri koňaku. Spev financov ho zobudil. Pozrel na hodiny — šesť. Treba ísť domov. Strach. Aký je to život. Teraz zasa hybaj v tej zime kilometer. Ale treba, treba. Akýže budem celý deň? Ale čaj sa zide vypiť. Zima.

„Donesteže čaj, posluha!“ A kým ho donesie, čo by si zapálil ešte cigaru. Dobré bude — hundral si, vyťahujúc si cigaru. Ale radšej po čaji. — Ech — na pľuvanie! Taký život. Po krčmách. Viac ma nevidia. Od zajtra pekný život povediem. Rozmyslím si. Konečne treba sa mi oženiť. Zajtra celkom vážne zjdem k Nataške... Je to dievča zdravé, pekné a gazdovlivé...

A zapálil si cigaru.

Balek

Na Jula Vrátnického, právnika, povedali, že je solidný, tichý mladý človek, všetko také vlastnosti, ktoré prvoráčnemu právnikovi-balekovi nemôžu lichotiť, a Julo aj všemožne bojuje proti nim: má elegantný byt, peknú mesačnú gázu a dvanásť ceduliek zo záložnice,¹ v kaviarňach opretý o malý mramorový stoliček robí napoleonovskú figúru a prekibicuje celé hodiny pri biliarde; nosí cylinder podľa najnovšej módy, veľké biele mašle a široké nohavice. Aby dokázal svojim kolegom, že je nie balekom, neplatí účty a hoci ho hryzie svedomie, nezadrží slovo, ale dá čakať svojim veriteľom. Ale keď niektorý pohrozí mu advokátom, ticho vyťahuje tobolku a platí, ale pred kolegami hovorí, že mal dnes na krku exekúciu a že mu zapísali nový kabát.

Vo veľkom meste, keď človek má plnú tobolku a nie je pritom zlodejom, veľmi dobre sa cíti. Otvorený je pred ním celý svet. Všade môže vstúpiť s jasným čelom, lebo nemusí počítať: mám dve zlatky, z toho vstupné jedna zlatka, dve fľaše piva šesťdesiat grajciarov, garderóba dvadsať grajciarov, palica päť grajciarov, ostalo by päť hákov, a za to po polnoci neotvorí bránu.

Julo je zriedka v takýchto nesnázach, lebo dostáva gázu, ktorá trvá tri dni, pätnásteho si dá do záložnice čistiť zlatú retiazku, za čo dostáva dvadsať zlatých. Z tohoto päť zlatých požičia, znamenite poobeduje a večer mení piatku na päťgrajciarniky a rozsýpa ich po kaviarni, čo kelnerov a jeho neobyčajne zabáva. Lúto mu je prefúkaných peňazí, ale pritom ho blaží myšlienka:

„Hľa, ukázal som, ako sa viem zabávať. Kto ešte povie, že som balek?“

Pomaly, pomaly prichádza prvý. Julove ruky sú holé, vo veľkej mašli nevidno blýskať sa diamantovú ihlicu a pepita nohavice s cylindrom zišlo by sa dať vyhladiť.

Roztomilý prvý vráti všetko a Julo je znova elegantný, šarmantný a má peniaze!

A tak to ide každý mesiac. Časy miznú ako bankovky do kasy kelnerov. Prázdniny, táto mátoha, sa blížila.

Vrátnický počúva samé otázky. Otec píše list, a celý obsah jeho je otázka, či sa učí. Posiela mu peňažný list, a hľa, v kútiku vidí belasou ceruzou napísanú vetu: „Ale aby si sa učil!“ Na poukážke a všade tá istá veta: kolegovia tiež o učení hovoria — hlupáci. Na Julovom srdci ťažoba. Skúška straší ho, temer máva vízie; je nevrlý, nervózny, ani to pivo mu už nechutí.

„Kamarát, nemôžem sa učiť. Ale zato vari len ísť na skúšku, čo?“ hovoril v jedno júnové popoludnie plnolícemu medikovi.

Medik, vážne, ani čoby šlo o život, zamyslel sa a povedal:

„Na každý spôsob!“

„Nuž tak pôjdem. A čo myslíš, budem vedieť voľačo?“

Vrátnický naozaj zadal prosbu o skúšku, dostal termín, ale že sa ho tam nespytovali, koľko piva vypil cez tento rok, čo má založené a u koho si dal nohavice šiť, milý Julko nevedel nijako odpovedať a prepadol.

¹Záložnica — záložňa, peňažný ústav, kde sa požičiavali peniaze na cenné predmety

* * *

V kaviarni je veselá študentská spoločnosť. Je ešte len jedenásť hodín večer a stoly sú zavalené prázdnyimi fľašami.

Každý je veselý, len Julo s mračnou tvárou sedí a díva sa do prázdnoty na akýsi neviditeľný punkt. Kníše nohou prehodenou na koleno a fajčí, ani čoby sa chcel zaúdiť. Do zúfania mu je: treba ísť domov a s takým indexom,² s takou skúškou! Vidí pred sebou prísneho otca, dobrú, plačúcu matku nad nevďačným synom. Myslí, myslí, ako by sa vymotal, ale márne. Do Dunaja nechce sa mu hodiť, pod vlak tiež nie. Bože! Bože!

A ako je veselo kamarátom, ani čoby sa nebolo nič stalo. Hľa, i Ema pri kase sa usmieva, ktorej koľko ráz platil koňak, toľko ráz hovoril, že je nie viazaný na štúdium, na roky etc., etc. — a teraz... Napokon vytrháva ho z tejto letargie³ rečník mládeže, desaťročný právnik, človek hlbokého umu a ostrihanej hlavy, Janko Krkavec.

Rečník začal:

„Vysokoctená spoločnosť! Vidíme pred sebou kandidáta smrti. Jeho žiaľ je i naším žiaľom. Navrhujem, aby Julo Vrátnický zaplatil desať fliaš tomu, kto vytrhne ho z pomykova!“ Zhrnul briadku do dlane a zdvihnúc vysoko pohár, dokončil:

„Teda páni! Napnime nite myšlienok a vysúkajme rukávy! Ja som taký smelý navrhnúť nasledujúce: Kúpi sa za šesťdesiat hákov index, — prosím nepretrhávať ma, poznámky trpím, len keď dokončím, — dá sa spraviť pečať, utvorí sa profesorský sbor. Každý z nás bude reprezentovať profesora tej a tej vedy. Zajtra bude mať pán Julo Vrátnický elegantný index a výtečnú skúšku!“

Julo zbledol od radosti. Vstal, poďakoval sa a dal doniesť pätnásť fliaš piva.

Svitlo ráno, Julo chodí po ulici s bledou, vylumpovanou tvárou. Ide na podpis k profesorom-študentom. Hvízda si, veselo mu je, ani čoby celý svet bol jeho. Stal sa proti svojmu charakteru matematikom: počíta v hlave dlžoby. Najväčšmi škrie ho tých dvanásť ceduliek, no ale zato ostane ešte na jeden večierok s kamarátmi.

Študent Krkavec — teraz profesor filozofie — ráčili ešte odpočívať, medik Z., profesor verejného práva, sa práve obúval, ale zato napísal mu: výtečne, znamenite kolokvoval. Julo ponúkol ho cigarou a Z., pomýliac zástoj, ju prijal. Daňovský, profesor národného hospodárstva, zapísal mu skvelú známku. Keď už i Krkavec podpísal index, Julo šiel na stanicu, sadol do vagóna a letel domov. Rodičia mali veľkú radosť, keď videli krásne svedectvo o zloženej skúške. Že ich oklamal, vyzradil im až po rokoch ako advokát.

²Index (lat.) — knižočka, do ktorej sa na vysokej škole zapisuje návšteva prednášok a vykonané skúšky

³Letargia (gr.) — chorobná ospalivosť, ochablosť

Oľga

Zmrklo. Na zamrznutú pôdu spustila sa hustá, nepríjemná a chladná hmľa. Lampy kde-tu zahoreli a zasvietili akoby len pre seba. Dlažba spustla. Len chvíľami bolo vidno pokrčeného človeka, zakutraného do zimníka so spustenou bradou a drobčiaceho po klzkej ceste.

Niekoľko ráz som prešiel popri bráne kupca Matúša. Vo veľkých oknách na poschodí vidno bolo, že svieti v izbe veľká lustrová lampa nad stolom. Na záclonách ani siluetičky, len čo na jednu z nich padal tieň palmových listov...

— Kto mi povie, či ona pôjde na koncert? — myslel som si. — Tri týždne nevidel som nikoho z ich domu. Ani chyznú Anču, ani ju samú. Starého Matúša stretol som tri razy v obchode, ale jeho som sa nepýtal. Nemal zmyslu pre koncerty a ani by nebol vedel, či pôjdu, a možno, že by som sa prezradil... Len nie prezradiť sa. Už pol roka bojujem, aby som sa neukázal mäkkým a nežným oproti nej. Čo raz ju stretnem, vždy celý sa premieňam. Spôsoby, reč, hlas akoby jemneli, hladšími a plnšími sa stávali. Cítim, že sa mi oči šíria a väčšími blýskajú. Inakšie sa ukláňam, inakšie podávam ruku, inakšie trasie sa mi hlas, ako keď som s inými. A zakaždým bojujem so sebou. Nechcem sa vyzradiť. Božechráň, aby zbadala niečo. Ona by sa smiala a iste by povedala:

„I vy ste ako ostatní. Pozrela som na vás krajšie a už vás mám. Už mi vyznávate lásku.“

Ako to hovorila o priateľovi Miškovi!... Odprevádzal som ju domov z korčuľovačky. Mama ďaleko za nami s akousi paňou. Hviezdy počali sa zjavovať na nebi. Od severu ťahal chladný van. Mrzlo a ľad i hrudy mrvili sa nám pod nohami. Ona kráčala ľahkým dlhým krokom, podlapiac si jednou rukou sukňu, druhou s natiahnutým mufom kývala v povetrí. Ja veselo štrkal som korčuľami. Na čiapočke viali jej akési perá. Vyhrnutý prám čierneho kožuška zakrýval jej tvár, ktorá do červena zrudla, vyštípaná od vetra.

„Nie vám je zima na ruky?“ spýtal som sa. A už som cítil, že sa mi hlas mení. Prisilil som sa a zmenil ho v posmešný:

„Ale vy zle robíte kruhy, slečna Oľga.“

„Čo sa vy rozumiete do kruhov!“

„Ako by som sa nerozumel!“

„Nerozumiete sa,“ povedala skoro hnevno, ani nepozrúc na mňa. Pritom pritlačila si muf ku tvári.

„Počkajte. Vy nie ste ešte kompetentná súdiť, či sa rozumiem, či nie. Kruh má byť okrúhly, ľahko robený, istý. Napríklad, ako to robí slečna Deverovská... Ako grációzne jej to ide... Kdežto vám ide dorovna, čo ako sa usilujete. Pritom máchate mufom a na vašich ústach vidno, ako by ste chceli vykriknúť.“

„Nerozumiete sa.“

„To je vaše celé odôvodnenie. Vy ste vôbec podivná, slečna Olinka...“

„Jój, len tak nežne nie.“

„Vidíte, aká ste podivná. Človek vám povie o nejakom hercovi, pochváli ho: výborný herec. Vy na to: počula som ho i videla, mizerný herec. Poviem vám o slečne X.: krásna dáma. Poviete: špatná dáma. Poviem: krásna váza; vy poviete: ach, prostá celkom... Taká ste vy... Nerozumiem sa do kruhov! A čoby som vám desiatimi ľuďmi dokázal, že áno, rozumiem sa, čo je aj pravda, — vy poviete: nerozumiem sa.“

„Lebo sa ani nerozumiete.“

„No, vidíte.“

„Čo?“

„Že ste taká.“

Vošli sme do mesta. Vietor prestal fúkať. Lampy už svietili a ľudia sa prechádzali. Mne bolo ľúto, že som ju hanil. Srdce za každým slovom protirečilo a predsa som hanil a hanil. Báľ som sa chváliť. Cez mesto dlho sme nepreriekli slova. — Do domu blízko, — dumal som. Vojde a zas celý večer budem o nej myslieť. Nože, zachyť ešte pár slabík z jej úst... Z jej pekných úst.

„Pôjdete dnes do divadla?“ opýtal som sa.

„A čo dávajú?“

„Akúsi tragédiu.“

„Nie. Nemôžem vystáť tragédie. Nepravdepodobné, — mužskí ako hrdinovia! Smiešno.“ Zasmiala sa a zivla pritom pár ráz plecami. „Niet slabšieho tvora na svete ako mužský... Bože, keď si pomyslím na tých, ktorých vídavam, ktorých poznám! Všetko ako svieže prútiky. Zohne ich človek na ktorúkoľvek stranu...“

„Ale len tých, ktorých vídate vy, nie?“ pretrhol som ju, „hrdinov nieto na každom kroku a váš svet je veru úzky.“

„Každý mužský, milý pane.“

„Čo?“

„Je slabý... A viete, ja mám z toho ukrutnú radosť... Koľko ich bolo!“ vravela s úsmeškom a pomenovala niekoľkých mladých ľudí a starších pánov... „Koľko ich bolo, každého podarilo sa mi okrútiť okolo malého prsta. Vohnala som ich do najnežnejších situácií. Rozplývali sa citom, kľakali a len-len, že nerozplakali sa od nekonečnej lásky... Je to radosť tak odrazu zasmiať sa nad takým roztúženým pánom. Veríte? Hrozná radosť. A viete, i dnes mi vyznávali lásku. Snúbenec mojej sestry! Žofka plakala. Len-len, že sa nerozišla svadba. A každý je taký. To sú potom hérosi!“

„To sú figúrky, čo sa okolo vás tmolia. Im ide len o pekné háby, o dojmy na dámy, ako ste vy. Tí nechcú vašu dušu, slečna Oľga, len váš driel. Ide im o to, aby ste im klesli do náručia a potom sa chvália pred priateľmi. Prázdne figúrky. A vy ste tiež zlá a mrzká, odpusťte.“

Mne sa opätovne akosi zatriasol hlas. Horkosť prúdila sa mi v srdci a vystupovala do hrdla, úst a reči... — Aká je ona krásna. — Ako rád by chytil jej ruku, pritiahnuť k sebe a povedať, že ju rád. Nie, ako tí panáci, ale naozaj ... Nemôžem. Vysmiala by ma.

Prešli sme cez cestu na druhú stranu do ich uličky. Ešte dvesto krokov, — počítal som v duchu, — a stratí sa mi, bohvie dokiaľ...

„Podajte mi rameno, tu je zas klzko,“ riekla a podala mi ruku.

„Prosím.“

„Vy vravíte o figúrkach. Čo je vo vašich očiach Mišo Rečník?“ Pozrela na mňa dlhým pohľadom a dotkla sa plecami o moje.

„No, to je jeden z vážnejších, študuje a veľa vie.“

„Vie on vyznať lásku?“

„Nie.“

Zasmiala sa:

„Ani pozrieť dáme do očí?“

„Sotva.“

„A vidíte, pred štyrmi dňami som dostala od neho dlhý list.“

„O láske?“

„Vyznal mi lásku.“

„A vy?“

„Neodpovedala som mu. List sa odložil medzi aktá, ako dôkaz.“

Mlčal som.

„Neveríte? Ukážem vám list.“

„Nie, nie. Ja vám verím.“

„Pomenujte mi ktoréhokoľvek.“

„Ach, vy ste prismelá.“

„Kohokoľvek.“

„Pomenovať?“

„Prosím.“

„Nuž mňa. Seba menujem.“

Odrazu stíchla. Spravili sme asi desať krokov. Vytiahla si rameno spod môjho a zastali sme pred ich domom.

„Počkajme mamu... Na vás nepristávam.“

„Prečo?“

„Vy nemáte zmyslu.“

Dívala sa na mňa. Pri svetle lampy vidno bolo jej dlhé, tmavé obočie, šelmovské, falošné oči a drobné, skoro detské ústa. Okrúhle líca strácali sa za golierikom. Boli vo svetle bledé, a celá tvár zdala sa mi vážnou, tak odrazu vážnou od prekvapenia. Mamy nebolo vidno.

„Nemám zmyslu? To sa mýlite. Vy ste nie pre celý svet stvorená, slečna. Ani pre každého miliónneho. Ja mám zmysel, ale nie pre vás. Aj citu mám dosť v srdci, lenže nie pre vás — slečna! Tak.“

„Nikdy?“

„Nie.“

„A pamätáte minulej jesene: ten hôrny potôčik? Keď ste ma prenášali cez vodu, červenali ste sa a temer triasli. Celý večer ste potom neprehovorili slova.“

„Pamätám,“ povedal som sucho.

— Zbadala moje rozčúlenie vtedy, — myslel som si, — teraz mi to do očí hovorí. Aká je mrzká, mrzká.

„Veď vážite šesťdesiat kilo,“ zasmial som sa. „A vo vode bolo klzko. Pokĺznut’ som sa nechcel. Prirodzená vec.“

„A tá tichosť?“

„Človeku nechce sa vždy hovoriť.“

„No, no.“

„Každú hlúposť si v svoj prospech osobujete. To je špatné. Vy ste veľmi negavalierska, cynická.“

Jej oči sa zväčšili. Pýcha a smiech blesli v nich. Pristúpila celkom blízko ku mne. Nahla hlavu a vytiahla krk. Cítil som vôňu jej šiat. Jej nos skoro dotýkal sa mojej tváre. Odrazu bolo počuť kroky. Obrátil som sa v tú stranu hlavou. Prichádzala mama. Popri mojomuchu náhle, krátko a potichu odznel šepot:

„Prijímam a podmaním si vás.“

„Nepodmaníte,“ šepol som.

„A ak áno?“

„A ak nie?“

„Tak som vás vstave milovať.“

Odstúpila. Mama prišla. Volala na šálku čaju, ale ja som odoprel. Rozlúčili sme sa.

— Teraz teda boj, — dumal som, idúc do kaviarne. — Pretvoriť sa a odvrátiť celkom. Lenže ja budem víťazom. Musím byť. Ostatne, veď má pravdu. I ja ju rád. Bohvie, je taká mrzká duša a predsa ju rád, najradšej. Aspoň posiaľ nikto ma tak nezaujímal. Ale to nesmie vidieť, cítiť, počuť. Vykynožíam cit do najmenej iskiery. Beztak dnu v srdci, v duši a myšlienkach všetko umiera. Najmä láska. Pre pozor ľudský nie je nikdy dosť jeden objekt, pre rozum jedna slávna veta, pre srdce a dušu jedna krásna, biela tvár, pre jeden ľudský život jedna večná myšlienka o jedinom inom ľudskom živote. A keď to nevymrie samo sebou, treba vôle. To je najväčší pán, keď existuje. S jeho pomocou vykynožíme. Ak sa predsa nedá, tak na povrchu nesmie zasvietiť z tej lásky ani len najmenší lúčik... Bohu chvála, že som sa dosiaľ neprezradil! Ako by sa mi bola smiala!

Bolo mi veľmi smutno. Kaviareň plná ľudí a novín nerozveselila ma. Jej pyšné, smejúce sa oči videl som ustavične... Podmaním si vás, podmaním... zunelo mi v ušiach. A čo raz ukázala sa mi v myšlienkach takouto pyšnou, čo raz som počul tú krátku, cynickú vetu, zakaždým pocítil som v srdci odpor a silu k boju, ktorý vyhrám. Čo raz predstavila sa mi jej biela tvár, jej šelmovské oči a detské ústa, čo raz zazrel som v myšlienkach, ako trasú sa vo vetre čierne, jemné kudry vlasov, kryjúce sluchy, ako sa smeje tým svojím lepším smiechom, ako sa kloní, hýbe, kráča svojím elastickým krokom, — vždy pocítil som túhu... k nej priblížiť sa celkom! Mať ju v náručí ešte raz, ako vtedy v jeseni, keď som ju niesol. A jej sa nikdy nebudem môcť priblížiť. Vyjaviť, čo cítim? Aj keby nebol vypovedaný boj, ona by sa mi zasmiala v najnežnejšej situácii, ako vravela.

Od toho večera, nie že by som sa jej bol stránil, ale pozor som si dal. Sprewádzal som ju pri prechádzkach na ľad a z ľadu. Potom aj na dlažbe. Bol som aj u nich niekoľko ráz. Ale usiloval som sa byť gavalierom inej dáme, jej priateľke. Bývali spoločné hry na žúroch,¹ ja držal som sa vlastne vždy popri slečne Aničke, dievčatku peknou, s elipsovou tváričkou² s prihladenými, čiernymi vlasmi. V jej očkách, tiež čiernych, ešte spal ohník, v chovaní a rečiach ešte nebolo prebudeného života. Nijakej samostatnosti. Ju spravovali druhí. Sedával som pri nej a hovoril, ako s dámou, súcou na vydaj. Bývali koncerty a ja nikdy nezabudol som nejakú kytôčku na prsia. Trafili sa meniny, narodeniny — kytôčka. Zazrel som ju prechádzať sa s Oľgou — klinčeky. Bývalo, že zazrel som vo výklade najnovšie pohľadnice — prvá šla Aničke. Spočiatku nevedela, ako sa držať oproti mne. Potom ju naučili, aby sa neodvracala odo mňa. Počalo sa v nej budiť čosi.

„Prečo ty tú Aničku zavádzaš,“ spytoval sa ma raz môj priateľ.

„Nezavádzam.“

„Ba zavádzaš.“

„A prečo?“

„Tebe ona nemôže konvenovať.³ Ty nemyslíš vážne a všetci hovoria o veci ako o vážnej.“

¹Žúry (fr.) — dni určené na menšie domáce spoločenské slávnosti, potom domáce slávnosti vôbec

²Elipsovité tvárička — podlhovastá oválna tvárička

³Konvenovať (lat.) — vyhovieť

Naozaj, k Aničke necítil som ani byťky príťažlivosti. Hral som sa s ňou a moja hračka bola hriešna...

Medzitým slečna Oľga celkom sa premenila. Oči, tvár, pery zväžneli. Z pyšných rečí nepočul som od nej ani slovíčka. Stala sa tichou, pokornou. Neusilovala sa zväbiť ma obyčajnou kokeťeriou. Ba zdalo sa mi, že je jej nepríjemne so mnou.

— Poznám ťa, pekná maska, — myslieval som často. Keď tak nič, nuž takto. A pozor som si dával. Pretvaroval som sa a trápil. Kynoženie darilo sa mi navonok, ale zdnuky nie. Dnu cítil som stonásobnú túhu, a čím diaľ, tým ťažšie išiel boj. I Aničku som tak nechal. Láska je ako smäd, nezahasiš ho, kým si nevypiješ, neumoriš ju, kým ju neukojíš...

Zima prechádzala mi už cez rukavičky a topánky. Nos, brada, škranec ziabli. Hmla titlala sa mi pod zimmník. Nik. Nik. Že by niekto s nejakou stuhou, rukavičkami, špendlíčkami šiel do ich domu. Chyžná Anča... Nik... Nazrel som aj cez zavlhnuté sklené dvere do obchodu, či nezazriem starého v dlhom čiernom kabáte. Obchod prázdny. Červený učeň s vlnenou čiapkou na hlave vymetal spoza púdlí. Druhý ukladal čosi do malej bielej škatuľky. Starého nebolo. Vošiel som aj do brány, či neuvidím niekde Anču. Nič. Zastal som pri otvorených, vyrezávaných dverách, vedúcich do ich bytu. Okrúhla lampa svietila na červenkasté koberce, na žlté, mosadzové tyčky a neumelecky zamaľované steny. Začul som, ako sa raz dvere otvorili, pár vřzgajúcich krokov, potom plesnutie dvermi. A zas ticho. Potichu vyšiel som z brány a opätovne pozrel som do obchodu. Ten istý obraz, lenže učeň majúc metlu pod pazuchou, hovoril s kolegom pri bielej škatuľke. V okne zasa len palmové listy a dookola ticho...

— Nie, ja nerobím dobre, — tanulo mi mysl'ou. — Chceme vyhrať boj a tmlím sa pod ich oknami. Rozochvený som zvedavosťou, či pôjde na koncert... Malá kytôčka neprezradí nič... I Aničke som a nestalo sa nič... Chceme posielat' kytôčky a bojím sa jej spýtať sa, či pôjde na koncert. Pred troma týždňami bol som s ňou. Chcel som sa spýtať a bál som sa. Tu prišiel mi na um Ďuro, spoluúradník, a kupec Lačný so strižným tovarom... Som to len vykonal! Akým hlúpy som sa cítil vtedy. Dvadsaťšesťročný mládenec s bradou a fúzmi odrazu sa červená ako panenka! Len preto, že ho prichytili pri láske. Naozaj, to bol nerozum odo mňa, chcieť od Ďura niečo zvedieť...

„Vitaj,“ hovoril, keď som k nemu prišiel, „sadni si.“ A utekal pre stoličku, čo je v kúte.

„Čože, máš cigaretu?“ spytyjem sa bez zmyslu; len pred chvíľou som kúril.

Fajčíme obidvaja a nevieme, čo vravieť.

„Je to von zima,“ vraví.

„Zima,“ odpovedám ja.

„Takej ešte nebolo,“ zas on.

„Nebolo.“

A zas mlčíme.

„Čo, chystáte sa na koncert?“ opytujem sa napokon.

„Ja pôjdem pozrieť.“

„A vaši?“

„Zaiste. Prečo?“

„Nevieš, či Matúšovci pôjdu?“

To meno mi je ťažko vypovedať. Cítim, že habkám.

„To ti ja neviem.“

„A tvoja slečna sestra nevie?“

„Prečo chceš vedieť?“

„Chcem vedieť, či pôjdu? Je na tom niečo?“

„Á, Olinka, Olinka, Olinčiatko moje!“ zaspieval, zvrtnúc sa na opätku, pričom priložil si ruku na srdce. Smial sa mi do očí. Zasmial som sa aj ja celkom blbo, ale chcelo sa mi udrieť ho po tvári... A ešte i ten kupec s okuliarmi opováži sa rozťahovať ústa. Viac ma nevidí, to je pravda... Vchodím k nemu a prosím golierik.

„Akýže rozkážete?“

„Štyridsať.“

„Sedemcentimetrový?“

„Šesť.“

„Vystrihnutý, alebo spojený?“

„Akýkoľvek.“

Nešlo mi o golierik, len o to, či niečo brali do Matúšov. Kus hodvábu, rukavičky, stužtičku.

„Neviete, či Matúšovci idú na koncert? Nebrali tu niečo pre slečnu?“ spýtal som sa odrazu a celkom nelogicky.

Kupcove oči pod okuliarmi s úsmevom dívajú sa na mňa. Úžia sa. Líca rastú, ústa sa rozširujú. Smeje sa a ja sa červenám... Stratil by som sa od hanby. Hlúpe kupčisko. Ako sa on opovážuje smiať? Zvrelo vo mne a predsa celkom nežne som sa odporúčal. Báľ som sa druhý raz sa ho spýtať.

Ked' som odchádzal, zavolať za mnou: „Ozaj, do Matúšov nič nebrali pre slečnu.“

Zdalo sa mi, že sa kupec posmieva. Na ústach mi bolo príkre slovo, ale vyšiel som ticho z obchodu. Dozvedieť sa niečo nedajbože...

A zas mi prišlo na um, keby ma teraz niekto pozoroval. Obrátil som sa domov. Pozrel som do brány, do obchodu a do okna. Nič. Ticho... Hmla celkom zhustla. V zaokrúhlenom svetle lámp bolo vidno poletúvať malinký, drobnušký sniežik. Rozletúval sa zo samej hmly. Padal na

klobúk, plecía, rukávy, brnká do tváři a mrazil. Chlad cítil som už aj na chrbte. Na veži odbilo sedem... Treba ešte zavečerať si a odieť sa na koncert. Ale neponáhľal som sa. V myšlienkach niesol som Oľgu a — kytku. Malú, krásnu, náprsnú z rôznofarebných klincov. Kvetinárka mala vo výklade také krásne klince. Nemôžem, nemôžem, — dumal som, — tých niekoľko kvietkov. Ako by sa ona potešila. Víťazím, myslela by. Už je môj. A veď klince nedokazujú nič. Dnes by sa držal proti nej ako zaľúbený. Taká krásna je, nežná a útla. Oči by jej zasvietili od radosti. Od neho, od neho, zajasala by jej duša... Ako by triumfovala... Ak príde na koncert, ešte obstarám. Druhé budú mať kvieťa, musí aj ona... Potom sa jej zasmejeme ja do očí... Hlúpe kupčisko a ten Ďuro! Ešte Ďuro, konečne, kolega. Ale ten! Čo sa má smiať? Nazdá sa, že keď má deväť okien do ulice z obchodu, že môže všetko... Prečo sa oni smejú? Nič nevedia. Nazdávajú sa bohvie čo, že som zaľúbený.

Popri mne prešla dáma. Rýchlo zdvihol som hlavu. Ona tiež pozrela; ja obrátil som hlavu za ňou, ona tiež a zastala.

„Pane Rážnik — a kamže vy?“

Za hlasom hneď i čiapočka bola mi známa, i kožuštek, i tvár, i celá figúra. Oľga.

„Vy ste to?“

„Ja, vráťte sa. Poďte ma odprevadiť, ale pomaly.“

Podali sme si ruky a šli. Dlho bolo ticho medzi nami. Vo mne vzprúdila sa nežnosť. Zas by bol rád chytil jej kolembajúcu sa ruku, pritiahol ju ku sebe a povedať jej, že ju rád, veľmi rád.

„Pôjdete na koncert?“ spýtal som sa.

„Nie,“ povedala sucho, „príde navečer môj snúbenec, to jest má byť zasnúbenie. Ale prosím vás ešte mlčať o tom. A vy?“

„Vy sa chcete zasnúbiť?“ spýtal som sa prekvapený a temer zdesený.

„No áno.“

„A nevysmiali ste toho pána?“

„Nekľakal a nezaľamoval rukami. Nebolo príčiny.“

Premohol som sa úplne. — Koniec všetkému, — myslel som si, — načo sú už teraz nežné pocity, láska... koniec.

„Teda vám gratulujem.“

Kývla hlavou na znak poďakovania. Zasa sme zmĺkli a neprehovorili viac slova až ku bráne, kde sme zastali, ako predtým, keď sme mamu očakávali.

„A tak sa teda skončil boj,“ riekol som.

„Čie je víťazstvo?“ a podala mi ruku. Jej oči boli opreté na moju tvár. V svetle lampy zablyskli kedy-tedy a pozdávali sa mi vážnymi, nie falošnými. Akýsi posiaľ nikdy nevidený pásik bol v nich. Dával im nežnosti.

„Čie je víťazstvo?“ opýtala sa ešte raz. „Ale úprimne, celkom úprimne.“

Jej hlas znel ticho, žiaľne. Zraky nespúšťala z mojej tvári. Priblížila sa celkom ku mne. Chytila aj moju ľavú ruku. Stisla mi ju a nepustila.

„Úprimne,“ opätovala, „prosím vás!“

Nikdy som ju posiaľ takú vážnu nevidel. Srdce mi tuhšie bilo... Cítil som, že ak prehovorím, prezradím svoje vzrušenie. A veď sa vydáva, čo ešte chce odo mňa? Keby jej i povedal, že ju rád, predsa sa len zasnúbi, keby ma aj nevysmiala... Dookola bolo ticho. Ani človečika. Hmla sypala ešte svoj sneh. Obľetúval jej bledú tvár. Čiapočka, plecica a prsia beleli sa jeho drobnými ihličkami.

Zdvihol som jej ruku a bozkal.

„Víťazstvo je vaše,“ šepol som.

Pritúlila sa ku mne. Videl som, že sa jej tvár usmieva, ale to bol smiech blažený, tichý, neubližujúci.

Jej pery sa pohybovali. Sklonil som k nim svoju hlavu.

Ona náhle objala mi ju a pritisla svoje pery na moje líce.

„Aj vaše!“ povedala a odtrhnúc sa odo mňa, vbehla do brány.

„Do videnia na koncerte,“ začul som ešte.

Od tých čias minulo päť rokov... Krátky čas, ale dosť dlhý na zabudnutie a vymretie horúcich citov, na utíšenie najvrelejšej lásky, ktorú človek môže pocítiť. Ale niet dosť času v živote ľudskom na zabudnutie pokorenia, urazení nežných citov výsmechom toho, ku komu ich nesieme. Mne často príde na um koncert. Malá bočná chyža, ona a moje roztúženie. Potom jej smiech, jej špatný, hnusný smiech triumfovania. A i teraz po piatich rokoch krv ženie sa mi do líc pri spomienke. Hanbím sa sám pred sebou.

Elenka

(Črta.)

I ružička, i klinček je pekný kvet, ale najkrajší je predsa len pekné dievčatko. I slečna Žofka Kobulíková, i slečna Mál'a Červeňová sú pekné dievčatká, ale najkrajšia je predsa len Elenka Ježíková. Na moj pravdu. Slečna Žofka má pritučné líca, slečna Mál'a má zasa chudučké, ale Elenka ani tučné, ani chudé, tak najlepšie. Slečne Žofke riadením božím ide nos akosi do šírky a je akýsi veľmi mäsitý, tučný, slečne Máli ide do výšky. Elenke ani do šírky, ani do výšky. Jej noštek je taký najlepši. Slečna Žofka má blízko dvadsať rokov, slečna Mál'a devätnásť. Elenka nemá ani devätnásť, ani dvadsať. Je v najkrajšom veku. Má na šestnásty rok. A keď sa jej lepšie prizrieme, vidíme na nej všeličo naozaj pekného. Vidíme belavé vlásky, tuho prihladené k okružlej hlávke a spletené v jeden vrkôčik s ružovou mašľou na konci. Vidíme veľké, podlhovasté oči, sivé, ale pekné a tichučké, pokojné. Líca s ružovým nádychom a tváričku čistú, bielučkú. V ušiach, do polovice zakrytých vlasmi, zazrieme veľké korále. Okolo hrdla zlatú retiazočku a na nej d'atelinku, alebo srdiečko, alebo krížik. Skrátka, slečna Elenka je podarené dievča.

Ach, a keby ste vedeli, aká je jednako nešťastná, iste by ste ju poľutovali. Ako by i nie! Má na šestnásty rok, nosí polodlhé sukne, dva razy prečítala všetky novely Vajanského, tri razy sa pustila do „Proti prúdu“, ¹ a otec jej ešte vždy hudie, že je mladá. Mladosť je síce veľmi príjemná vec, ale keď nám každú hodinu dva razy povedia, že sme mladí, napokon si to i vyprosíme. Tak je to s Elenkou. Ju len preto, že je mladá, nechce otec nikam pustiť samotnú. Potrebuje štvrtku kretónu, ² už jej zavesia na krk Marku, starú kuchárku. Potrebuje hodvábne nite, to isté. Vždy jej je pri boku to škaredé Marisko. Ani na krok bez nej, akoby sa bála samotná. Aké je to zahanbujúce! Toľko ľudí, mladých ľudí na ulici, a ona chodí s Markou len preto, že má na šestnásty rok, a to je primálo na to, aby človek chodil po slobode, ako sa jemu páči. Nedávno sa pýtala do spevokolu — ale tu máš! Otca nedajbože nahovoriť. Že je vraj mladá. Kto to slýchal, aby sa také dievča samotné po nociach túlalo! O dva roky dost' času na také veci myslieť. Zasa mladosť, ustavične mladosť. Naozaj, do rozpuku s tou mladosťou. Príde nejaký bál, a už ju šutrujú — na galériu, a nie dolu, medzi tancujúcich. „O dva roky budeš chodiť dolu,“ vraví otec. Nuž a prečo sa už pred dvoma rokmi učila tancovať? Zabudne všetko. A veď je nie taká mladá. Pred pár dňami jej i úlohu priniesli, aby zahrála v divadle akúsi Milku. Keby bola taká mladá, nenosili by jej úlohy. Otec jej nedovolil. A bola by ju tak krásne a s citom zahrála. Všetci mladí ľudia a kamarátky boli by jej gratulovali. Otec sa vari bojí, že by ju ukradli alebo vietor odniesol, či čo?

Ustavične aby doma sedela a vyšívala prikrývadlá pod lampy, na stolík, na väčší stolík, na okružly, na dlhý. Slovom, na všetky stolíky a pod všetky lampy. Elenka i najradšej vyšíva. Pri vyšívaní treba pozor dať. Tu zabudne, že je mladá, zabudne na svoje nešťastie. I keď novelu číta alebo na klavíri hrá, tiež zabudne, lebo i tu treba pozor dať. Nuž ale toto sú len chvíľky, tie nepomôžu boľavému srdcu, neuľavia rozbolenej duši. Veď čo je chvíľa v roku? Toľko ako kvapka v mori. A čo je kvapka v mori, čo zrnko piesku na Sahare a čo chvíľa pokoja pri večnom

¹Proti prúdu — román Eleny Šoltésovej (1855 — 1939), vydaný r. 1894, obsahu veľmi romantického

²Kretón (fr.) — riedke a tuhé tkanivo na letné šaty alebo na ozdoby

nepokoji? Celkom nič. Elenke je skutočne vždy do plaču, keď si pomyslí na toto všetko. Ako je druhým dobre, a ona biedna, biednušká! Najlepšie by bolo umrieť do roka.

Nuž ale Elenka, a tie pekné nedele? Ozaj, nedele, jedinká vychádzka bez Marky! Elenka sa im i raduje. Raduje sa tej hodinke, keď má ísť do kostola. Každú nedeľu berie svoj spevníček s kalichom zo slonovej kosti. Odtrhne pár kvetov v záhrade a ide, nehľadiac ani napravo, ani naľavo. Len kedy-tedy očistom pozrie spod klobúka na kadétika s pásikmi na golieri alebo na väčšieho študenta. Rozumie sa, že kadétikov a študentov je mnoho v nedeľu, a tak Elenka mnoho ráz pozerá spod klobúka. Keď je v kostole, sedí, pravda, ako primrazená k lavici. Kuká iba na pána farára a do spevníka. Kde treba modliť sa, hlboko skloní šiju a modlí sa; keď spievajú, spieva s ostatnými a nevynechá ani jedinkého tónu. Akože nemal by mať rád pán boh takéto dievčatko? Kto sa jemu modlí, prosby a žiadosti jeho splnia sa.

Hľa, v jedno nedeľné predpoludnie práve išla z kostola a zápät' za ňou mladý človek. Prešiel úzko popri nej a pozrel na ňu. Zbadala len malé čierne fúzy. Krv vstúpila jej do tváre a srdce zatrepotalo. — On ma môže osloviť, — prelietlo jej myslou, — a ja sa budem červenáť. — A skutočne, mladý pán zdvihol klobúk a poklonil sa.

„Však slečna Ježíková?“ spýtal sa, ako to už býva, s príjemným úsmevom. „Ja piadim k vám, vlastne k pánu advokátovi. Dovolíte, aby sme spolu šli?“

Zašibrinkoval paličkou v ruke, pohodil plecami a potrhol si krídlo na kabáte.

„Vlastne ani neviem,“ pokračoval mladý človek, „kde pán advokát býva. Práve teraz som sa pýtal. Vravia, tu ide jeho slečna-dcéra. Ja, reku, slečna ma zavedie. Preto bol som taký smelý.“

Opäť naddvihol klobúk a s milostným úsmevom pozrel na Elenku.

Bože! Ako nepríjemne jej bolo. Raz nevedela, čo povedať a či vôbec niečo povedať. Hľadela do zeme a cítila, ako sa červená. — Ja sa červenám, — dumala, — a prečo sa červenám? Bude ma považovať za decko. Hlúpo. A načo sa vlastne pripojil? Ja ho vôbec neznám. To sa vari ani nesvedčí. Jednako zišlo by sa niečo povedať — ale čo, čo? Aká som hlúpa!

„Slečna ide z kostola?“ spýtal sa.

„Áno.“

„A aký text bol dnes?“

„Text?“

„No, áno. O čom kázal pán farár?“

Dievča zadivene pozrelo na neho. Jeho to zaiste nezaujíma, a predsa sa sypuje. Pritom zbadala, že má veľkú čiernu mašľu a v nej zapichnutú červenú svinku. Vyňal ručník; zapáchlo od neho parfumom. To utvrdilo Elenku, že sa on nemôže zaujímať o také veci.

„Prečo?“ spýtala sa ho.

Hlas jej samej tak čudne zaznel, že si ho nepoznávala. Hneď i odvrátila tvár a zadívala sa opäť do zeme. Zrýchľila krok, bez toho, že by to bola zbadala.

„Ako vy utekáte, slečna! Ale ak chcete, ja pôjdem za vami. I tak trafím. Chcete?“

Badal jej zmätenosť a cítil akúsi sústrasť k nej, ale i radosť, že sa pred ním červená. — Ako cez sklo vidno tomuto dievčatku do duše, — myslel si. — Nevie ešte zakrývať city. Čítaš z jej tváři ako z knihy. Ako mädlí ten svoj spevníček, k lícu ho dvíha, len preto, aby som nevidel jej zmätok. Chúd'a!

„Pôjdem za vami,“ opätoval.

„Ved' sme už doma.“

Prišli k bránke. Elenka chcela ju otvoriť a mladý pán tiež. Ruky sa im stretli. Ona odchytila svoju.

„Ako sa vy mňa bojíte, slečna! Ved' my oddnes každodenne budeme sa stretávať. A vy sa mňa máte báť?“

Otvoril bránku a pustil Elenku vopred.

„Nech sa vám páči. Vy sa mňa nesmiete báť, slečna... A vidíte, ani vaše meno neviem. Ja som, ak chcete vedieť, už čo sa môjho mena týka, Becko. Ináče som jurista a váš budúci koncipient.“

Chcelo sa mu povedať, že až bude treba, skoncipuje i ľúbostný listok pre slečnu, ale cítil, že by ju tým zahanbil.

„Tak vidíte,“ doložil, „musíme sa poznať. Do videnia! Vidím, tu je pisáreň.“

Podal jej ruku, zdvihol klobúk a znova sa milostne usmial.

Elenka skoro behom pustila sa cez koridor do izby, akoby jej bol ten mladý pán ešte za chrbtom a chcel ju chytiť. A len z očí stratiť sa, aby ju nevidel, ako kráča, otvára dvere a vchodí do izby. V izbe si vydýchla. Zhodila plášť a rukavice. Jej zrak nenadále padol na zrkadlo. Tam sa videla. — Aká som ešte červená, — myslela, chytajúc si líca. — On ma rozhodne za decko bude považovať. Ale nie, ved' ma tituloval slečnou. Ozaj, a ani meno som mu nepovedala. Ved' mu poviem. Ale druhý raz budem smelšia, červenáť sa nebudem. Nie, nie! To je hlúpo. Musíme sa poznať, zostane u nás, hovoril. Budeme sa častejšie vídať. — A Elenka sa sama sebe usmiala. — Dnes popoludní budem čítať „Suchú ratolesť“, ³ dočítam ju. Ako je naozaj veselo. Len keby som sa nebola červenala pred ním...

Naozaj, odpoľudnie veľmi rýchlo prešlo Elenke pri „Suchej ratolesť“. Už sa mrkalo, keď tu odrazu chybí desať strán. Práve najzaujímavejšie. Štyri razy preskúmala knihu, či sú nie strany prehodené, alebo či je nie kniha zle zaviazaná. Desať strán nikde. A tak sa jej chcelo čítať. Tak vžila sa do smútku Aninho. Keby to začiatok, ale to najlepšie. Kde by len mali ešte ten román. Hej, požičia si ho od Žofky. Elenka zavrela knihu a vyšla do záhrady. Večer bol pekný. Vzduch rosou osviežený, čistý a priehľadný. Pomedzi stromy kde-tu bolo vidno tmavobelasé vrchy západu. Nad nimi nehybne stálo niekoľko ružových oblakov a bledý ešte mesiac. Záhrada bola plná vône bazičky. Hovor prechádzajúcich sa po dlažbe slabo doliehal k ušiam skormúteného dievčatka nad stratenými listami románu.

³Suchá ratolesť — román Svetozára Hurbana Vajanského (1847 — 1916), napísaný r. 1884, podobne romantického obsahu

— A práve to najlepšie, — dumala, sadnúc si na lavičku. — Musím si požičať knižku. Nevynechám ani slovka. A aký vzduch! — Elenka vydýchla si zhlboka. — Bože, ako vonia tá bazička. — Zavoňala niekoľko ráz a zadívala sa na nebo. Mesiačik už ligotal sa pomedzi stromy. Kde-tu blýskala sa i hviezda.

— Á, mesiačik! — privítala ho. Potom jej prišlo na um, že sa v ňom dve tváre bozkávajú, a rozhodla hneď, že to musí vyskúmať. Z bozku prešla jej myseľ zas na akúsi novelu, kde sa dvaja bozkávali tiež v záhrade pri mesiačku.

— Ach, ako by to bolo krásne, tak náruživो ľúbiť, — zatúžila zrazu. Keby tak človeka niekto veľmi, ale veľmi miloval. Náruživो, nielen tak. Tak boriť sa cez prekážky ku šťastiu. V tej túhe mrieť a oživať, ako to píše básnici. Aké krásne, aké veľkolepé! — Elenka odrazu pocítila, že jej je srdce ťažké, že túži. Pritisla si srdce rukami, aby ho utišila. Také bolo vrúce. Tak túžilo. Túžilo, za niečím, čo sa nedá chytiť, oblapiť, k čomu len vznášať sa možno, no celkom vzniesť je vec nemožná. Podobá sa to hviezdám, mesiacu, prírode. To všetko nemožno pritísnúť k srdcu. Hľa, ona sedí na lavičke, v záhradke. Ale nie. Sedí v hore na tráve. Večerný vietor fúka a hora šumí. Konáre vrzdia. Zďaleka počuť potôčik a cvrčky. Ona čaká. Čaká na neho a kreslí srdiečko do trávy. Prečo nechodí?

„Elena, Elena-á!“ začula odrazu. To on volá. Zbojníci ho prepadli. Elena letí v tú stranu. Vlasy jej vejú v povetrí. Prikvačili ho k zemi. Pust'ťe ho! velí ona. Zbojníci ho pustili. Kľáčia. Zbožňujú ju. Očarila ich. Pocit sladučký.

„Elena, kde si?“ ozvalo sa jej odrazu nad samou hlavou. „Čo sa neohlásiš? Večerať! Ja kričím a ona počuje a nič. Aby si človek hrdlo vykričal.“

To bol Vlado, mladší brat. Neobrátila sa, hoci hrkli ňou jeho strmé slová. — Teda je to nie pravda, — myslela. — Všetko sen s otvorenými očami. I zbojníci, i on. Škoda.

Ticho zdvihla sa, zavzdychla a pobrala sa za Vladom. Kráčaľ pred ňou. Bol o pol druhu roka mladší ako Elena, ale na sestru hľadel zvysoka. Čože Elena! Neznamená nič. Nikdy nechodila do šiestej triedy gymnaziálnej. O trigonometrii⁴ nemá ani pochopu. Nevie napríklad, kto bol Bonifác VIII.⁵ Prečo by on nemohol na ňu zvysoka hľadiť? Preto bol i veľmi nezdvorilý proti sestre.

„Elena, a máš frizúru v poriadku?“ obrátil sa k nej, postojac.

„Prečo?“

„Máme host'a.“

„Akého?“ a pohladila si účes obidvoma rukami.

„A upísaná si nie? Ukáž!“

Chytil ju za bradu, chcjúc ju podráždiť.

„Ale choď. Čo sa ty staráš o mňa?“ povedala spurne a predišla Vlada.

⁴Trigonometria (gr.) — súčasť matematiky, náuka o riešení geometrických úloh z funkcie uhlov a strán trojuholníka

⁵Bonifác VIII. (1220 — 1303), pôvodca buly Unam sanctam, v ktorej vykladá zvrchovanosť moci pápežskej nad kráľovskou

Elena hľadela. Aký host? Tá hlava s rozježenými vlasmi je oteckova. To je Marka. Ahá! tam je tretia osoba. Mladá. Nakrátko ostrihaná hlava. Koncipient,⁶ ich koncipient. Elenka sa znepokojila. Iste sa bude zasa červenať. Najprv pôjde do kuchyne. Krajšia bude, keď príde z kuchyne. Bude sa zdať tak, akoby ona bola robila večeru. Bude rozohriata.

„A kam ty ideš?“ zvolal na ňu Vlado, keď bočila.

„Do kuchyne.“

„Večera je na stole.“

„Musím ešte.“

„Ty pôjdeš so mnou. Budeme po jednom prichádzať a sadieť ku stolu?“ Mľasol pritom ústami a chytil ju za ruku. „To ukazuje na neporiadok.“

„Nie, Vlado, pusť!“

„Nepustím.“

„Prosím ťa!“

„Nie.“

Čo bolo robiť Elenke? Musela ísť. Napravila si ešte raz rukou vlasy a šla. Okolo srdca nebolo jej voľno. Ako ho pozdraví? Akú poklonu spraví? A ak nešikovne? Keby nie Vlada, bola by šla do izby a probovala. Len ukázať, že je nie decko, lebo to neimponuje. Bože, ale ak naozaj zlý kompliment spraví! Nie, nejde rovno, musí probovať.

„Vladko, na chvíľku!“ zaprosila ešte raz.

„Nepustím,“ povedal tvrdo Vlado a stisol jej ruku. — Hľa, aký som ja prísny, keď chcem, — myslel si pritom.

„A čo mi ty vlastne rozkazuješ? Pusť ma!“ a chcela si vymôcť ruku. „Nemáš čo rozkazovať!“

Ale ruku nemohla si vytrhnúť. Bolo jej do plaču a možno, že by bola i zaplakala, ale už vychádzali na verandu.

Starý Ježík, ktorý sedel za vrchstolom a rozprával niečo, zvrchol sa na stoličke rýchlo a podotkol:

„Moja dcéra Elena... A toto náš pomocník, pán Becko,“ doložil po chvíli.

Mladý človek zasa s tým milostným úsmevom naddvihol sa a zhrbený urobil poklonu.

„Nuž tak,“ pokračoval starý pán, obrátiac sa k pomocníkovi, „nanič sudcovstvo máme!“ A zdvihnúc vidličku, urobil v povetrí niekoľko krivých čiar, aké je to sudcovstvo nanič. „Zrovna tratí hlavu, keď mu nepodáte pravdu na lopate.“ Tu spravil jednu krivú a dve okrúhle čiary, zaiste na označenie toho, aká je pravda, keď ju podajú na lopate. „Alebo vyrieknu blbosť, mladý pane, blbosť!“

⁶Koncipient (lat.) — advokátsky pomocník

Udrel vidličkou o stôl a zatíchol. Mladý pán prikývol a pokrútil hlavou.

„Raz som mal jeden zaujímavý prípad,“ počal hneď starý pán a hovoril veľmi živo a rýchlo.

Kde bola reč o ťahaní ucha, potiahol sa za ucho. Kde sa zalamovalo rukami, celkom naozaj zalomil rukami. Raz celkom nahnevane udrel sa po čele, že mu očervenelo. Niekoľko ráz zatriasol stolom a iste by bol všetky taniere pozhadzoval, keby neboli doniesli večeru...

Elenka, opretá o zábradlie, strhla sa. Práve spočítala pätnásť hviezd, najväčších a najkrajších. Sadla tiež k stolu veľmi tichá.

„Čože to máme?“ opýtal sa Ježík, ale nedočkal odpovede.

Vzal si a pošuchol misu pomocníkovi. Tento ju podvihol a ponúkol Elenku:

„Nech sa páči. Podrším.“

„Nech sa len vám páči.“

„Ráčteže. Dámy majú prednosť.“

Dievča si vzalo kúsok pečienky a dva zemiačiky.

„Ešte jeden zemiačik. Do tretice.“

„Ďakujem.“

„Jeden.“

„Nie, nie.“

„Pol.“

„Ale...“

A potisla misu naspäť. — Aký galantný! — blyslo jej mysl'ou. — Povedal, že dámy majú prednosť! Nepovažuje ma posiaľ za decko. Ináče by ma ani nebol toľko núkal. — Elenka stala sa veselšou. Inokedy bývala síce pri všetkom svojom nešťastí ešte veselšou, ale vtedy nebol mladý človek pri stole. Inokedy bola prvá hotová s jedlom. Teraz si na to pozor dala, lebo sa nesvedčí ukazovať apetít. Inokedy rovno do ruky brala koštiaľ a mĺzla ho. Teraz jedla všetko nožíkom a vidličkou, pozorne a pekne, ale sa jej to veľmi nedarilo. Inokedy cengávala na pohároch, búchala vidličkou a prikladala si ju k uchu, ako cvendží. Teraz ani neštrkla. Kukala na otca a uvažovala, že ten pomocník je vlastne ani nie špatný. Blond, biela, okrúhla tvár s počernými fúzikmi. Je tenký, štíhlučký. Ozaj, a aké oči. Elenka kukla. Hľa, belasé. Nos by mohol byť troška rovnejší, ale ujde. Len tých pár vláskov pod tou spodnou perou by nemal mať. To je nie pekné.

Mladý človek cítil, že sa dievča na neho díva. Pozrel na ňu viac ráz, no nemohol sa stretnúť s jej pohľadom. Vždy ho odniesla tu na etažér, tu na povalu, alebo pod stôl. Raz len-len že sa nezaďívali jeden na druhého. Elenka sa skonfundovala, odhrnula obrus a dívajúc sa pod stolík, celkom hlasno zavolala:

„Na, cica, cica, cicić!“

„V kuchyni sú ti mačičky,“ preriekol Vlado ironicky.

Hneval sa, že mu pomocník nevenoval ani najmenšej pozornosti. Odporník. Chcelo sa mu niekoho uraziť.

„Tam sa ti bavkajú. Chod’!“ doložil ešte.

„Nepýtala som sa ťa. Čo ustavične zapáraš?“ riekla ticho, ale spurne.

„No a teraz pôjdeme pozrieť, ak chcete, napríklad do kasína,“ riekol starý Ježík po večeri, utierajúc si ústa, a už i zdvihol sa, aby šli.

Elenke po ich odchode bolo veľmi fádne. — Čo robiť? — húpala. — Čítať? Keby nechybeli strany. Vyšívateľ? Pri lampe nebudem. — A vošla do tmavej izby a sadla si na pohovku. Ach, dumať, dumať! To je také sladké. Tak dobre padne. Dávať sa z tmy do svetlej mesačnej noci. Hľa, už jej prichádzalo na um, že sa každý večer díva takto do noci na nebo, keď leží vo svojej posteli, a v posteli je tak dobre, a ona má takú dobrú postieľku! Ba ozaj, v ktorej bude ich koncipient spať? Doista v belasej. A tam je skriňa a v nej všelijaké pletky. Umývač chýba. Tú treba zriadiť. Zobrala sa a vyhľadala Marku.

„Kde bude ten mladý pán spať?“ spýtala sa jej.

„Milost’pán belasú povedali.“

„Je tam všetko v poriadku?“

„Všetko.“

„Lampu si pripravila?“

„Áno.“

„Zápalky?“

„Všetko, slečinka.“

Ale jej to nebolo dosť. Prešla do belasej, aby sa presvedčila. Lampa je tu, ale na holom stolíku. Treba niečo podložiť, stôl prikryť. Ani kalamára niet. Pred posteľou nič. Ta sa musí položiť ten starý medveď, čo ona má pred posteľou. Svieca je tiež potrebná. On príde, bude tma, a môže hneď rozsvietiť. Nebude môcť zaspať, svetlo má hneď. Svieca musí byť. Bože, a steny aké holé. Tento obrázek! Zhrozila sa. Lovec so zajacom na chrbte! Sem treba zavesiť „Romea a Júliu“, alebo ten „Konečne samotní“. Ale nie, ten si nechá, to je taký krásny obrázok. Srdce túži pri ňom, a túžiť je sladko. Sem to a sem to. Nech je izba poriadna, aby sa dobre cítil. Elenka urobila, čo mohla, a aby to Marke nebolo divné, urobila to sama. Sama preniesla obraz i medveďa. Zapravila sviecu, prikryla stolík a i pod lampu našla podložku. Napokon otvorila okná a sadla si do jedného. Tak dobre padlo dýchať to svieže večerné povetrie a dávať sa na čisté nebo s bledými hviezdami. Mesiac sa už vysoko vyšibol, zrovna nad komín susedného domu. Okná jagali sa v jeho svetle. Dvor sa belel, s’aby bol vysypaný drobným bielym pieskom. Záhrada stála v tône, iba vrcholce stromov boli osvetlené a kedy-tedy zaknísali sa vo večernom svetle. Okno susednej izby bolo tiež otvorené. V izbe sa svietilo a bolo počuť hovor. Elenka načúvala. Boli

to študenti, kamaráti Vladovi. Iste nevedeli nejakú úlohu spraviť a zišli sa pofajčiť si trochu. Zvysoka hľadela na nich, práve tak, ako Vlado na ňu. Akí sú to chlapci! Žiga Šaršún napríklad. Čo je Žiga Šaršún? Nula. Pravda, mala by mu byť povďačná, lebo jej doniesol ružu. Ale čo, keď nikdy nevie pohovoriť. Červená sa a smrká. A čo Julko Mraček? Nič, celkom nič. Chodí do tej triedy, čo i Vlado, a vždy o akýchsi sínusoch hovorí. Sinus alfa, kotangens beta.⁷ Čo je to? No a Nemila. Tomu nedávno zle prišlo od cigary. Aký je to človek? Záriečský sa zas pýši, ako on vždy utečie pred pedelom.⁸ Uteká pred pedelom? Ech! To sú vôbec chlapci, deti. Oni ešte ani netušia o láske, o tej ozajstnej krásnej láske.

Na veži odbilo deväť. Elenka odišla od okna. — Ach, keby sa tak jemu páčilo u nás! — dumala. — Keby sa tak do mňa zaľúbil. Ja by som bola spočiatku chladná, potom vždy vrejšia. Raz by sme zostali samotní. On by povedal... Ale, bože, na čo ja myslím. Nezaľúbí sa do mňa. Bol vo veľkých mestách, vonia parfumom... Nie, nie! Akože by sa on do mňa zamiloval?... Vošla do salóna. Okná boli pootvárané. Mesiac svietil práve na etažér s drobnými figúrkami Elenkinými. Tieto figúrky tak rada mala. Každé ráno ich utierala, každej sa prihovárala. I teraz pošla k nim, ale zastavil ju svetlý bod na stene. Čo je to? Pozrela dovôkola. Začula i akýsi šum v susednej izbe, v písárni. Bolo vysvetlené. Tam sa svietilo a cez kľúčovú dierku padalo svetlo na stenu. Kto to tam môže byť? Otec o takomto čase je v meste. Treba pozrieť cez kľúčovú dierku. Elenka po prstoch prikradla sa k dverám.

— Tam sedí. To je on, náš koncipient. Rukou podoprel si hlavu. Nič nevidno, len kúsok jeho nosa. Pôjdem si papieru pýtať — ale nie, — neskoršie. Keby som teraz vošla, zbadal by, že som pri dverách stála. Vezmem si sviecu a tak vojdem. Nemusím vedieť, že on je tam. — A podišla od dvier. Nedalo jej čosi pokoja. Chcelo sa jej niečo urobiť, aby ju spozoroval, aby vedel, že i ona existuje v tejto minúte. Pristúpila ku klavíru, drnkla do klávesov, najprv jedným prstom, potom dvoma. Vzala akord a, odmietnuc sukienku, prisadla. Salónom zaznelo:

*Tak túžim za tebou,
jak rybka za vodou,
a ja za tebou tak,
ako za horou vták...*

Elenka cítila tú túžbu. Jej duša napĺňa sa ňou. Srdce oťaželo a jemné jej pršteky vyludzovali tóny, zvučiace tou istou túhou, tým istým bôľnosladkým citom. Ona len cítila, cítila. Nepočula tóny a piesenku krásnu. Zabudla, že si chcela od neho papieru pýtať. Dva razy mimovoľne pozrela na svetlý bod na stene, či je tam. Tam bol, a hrala ďalej, akoby tomu svetlému bodu hrala. Svetlo mesiaca vykĺzlo sa z chyže nepozorovane, len na okienkach zostalo z neho ešte... Dve ruže jedno za druhým padli zrovna k rukám Elenky. Odchytila ich a srdce sa jej roztrepotalo od ľaku. Ale videla peknú žltú ružu a rozjasnilo sa jej, že ju niekto hodil zvonku. Pozrela na stenu. Svetlého bodu tam nebolo. V písárni tma, koncipient preč. Vstala a šla k oknu, no na dvore nebolo nikoho. Mesiac stál zrovna nad záhradou. Dlhý tieň komína zmizol a svetlo plným prúdom zalievalo celé okolie, preplnené vôňou bazice. Stromy v nehybnom vzduchu stáli sťa vytesané z čierneho mramoru a ďalej splývali akoby v čiernu masu skál. Len kde-tu topole, ako ostré, vysoké žuly vyčnievali medzi nimi a olivy s popolavými listami blýskali sa striebrom. V

⁷Sinus alfa, cotangens beta — trigonometrická závislosť niektorých uhlov a strán, pomocou ktorých sa dajú vypočítať hodnoty ostatných uhlov a strán v trojuholníku

⁸Pedel (lat., skomolene) — školník

poli s'aby sa bolo kúrilo, riedka hmla sa dvíhala a halila ďaleké vrchy priehľadným závojom. Všade tichosť.

„Ruže hádže, ruže hádže,“ šeptala si Elenka a bolo jej veselo v duši. Sladký, tajomstvenný cit rozhostil sa jej v srdci a úsmev sadol na jej čerstvé, mladé líca.

Úbohá Elenka!

Koncipient sedel v belasej nad knižkou a tiež sa usmieval. — Pri sladkých zvukoch piana, — dumaľ, — rozplynie sa ti myseľ, myšlienky, čo máš v kľbku, rozťahujú sa opätne na nite. Akože ti pôjde veda do hlavy? — Pomohli ruže. Stíchla Elenka... Nešťastná Elenka.

Hríby

Ako je to, ako nie, ale je tak, že sa kapusta s kyslým mliekom, pes s mačkou, koza s nožom a farár s rektorom odjakživa neznášali. Tak to bolo aj v Dolnej Vieske, dedinke s päťsto dušami, medzi hustými jedľovými horami, pod vrchom Inovcom,¹ ďaleko od mesta, to jest, ako sa hovorí, pánu bohu za chrbtom.

Aspoň tak to bolo medzi pánom farárom Jánom Červeňom a pánom rektorom Jánom Bielikom.

V kostole bolo, ako bolo. Tu pán rektor musel odpovedať pánu farárovi a pán farár musel vyčkať, kým rektor dokončil, ale mimo kostola, na ceste!

Vždy sa obišli, keď sa mali stretnúť. Keď sa už nijako nemohli vyhnúť, pozdravili sa jeden druhému, aj pohovárali sa medzi sebou. Lenže ako? Ak pán rektor priložil tri prsty ku striedke klobúka a pán farár odpovedal iba dvoma, mohol byť istý, že si to pán rektor zapamätá a pri najbližšej príležitosti odpovie síce na farárovo pozdravenie, ale len jedným prstom. Pri takomto pozdravení pán farár obyčajne prižmúril jedno oko, pán rektor obidvoje. Farár si myslel: Nechcem ťa vidieť. Rektor si pomyslel: Už ťa nevidím. Poštuchal farár pri takomto pozdravení paličkou blato, alebo udel ňou o kameň, rektor iste sekol ňou do povetria. Farár si pomyslel: Dobré by ťa bolo vymlátiť. Rektor si myslel: Keby si len bol bližšie.

A obidvaja mohli byť najlepšími priateľmi už podľa veku. Farár bol päťdesiatročný, rektor mal štyridsaťdeväť. Mohli sa radi mať aj podľa figúr. Obidvaja boli nízki a tuční a mali skoro navlas jednaké plešiny. Plešina pána rektora tiahla sa vrchom hlavy, plešina pána farára spúšťala sa už nad uši. Pánu rektorovi bolo ešte poznať hviezdu, pána farárova tonzúra zmizla dávno v plešine. Ale keď nie podľa figúr, mohli sa radi mať podľa mien. Jeden sa volal Červeňom, druhý Bielikom a obidvaja boli Jánovia s tým malým rozdielom, že farár bol Jánom Apoštolom a rektor Jánom Krstiteľom.

Boli by sa teda ináč zhovárili, keby sa neboli nenávideli. Takto všemožne usilovali sa, aby medzi nimi nebolo nič rovnakého a spoločného. Odprisahali by, že by si bol pán Bielík aj fúzy aj bradu holil, keby to nebol robil pán Červeň tri razy do týždňa. Pán farár sa aj vyslovil pred svojou gazdinou Mídou, že by dal sto korún, keby sa nevolal Jánom a mohol stenknúť na paličku, len aby sa rektorovi v ničom nepodobal.

Prečo sa nenávideli, prečo nie, na to sa len toľko dá odpovedať, že to bolo od pána boha, alebo od prírody, čiže z tej istej príčiny, z ktorej sa kapusta s kyslým mliekom, koza s nožom a pes s mačkou nemôžu vystáť.

Aký divný je človek. Zdalo by sa ti, že len to spomínáme, čo máme radi. Nie je pravda. Čo nenávidíme, to nám je ustavične na jazyku. Teší nás, keď môžeme hovoriť o tom, čo nás jedom plní. Takýto hnev je nám milý, lebo každým slovíčkom môžeme prepichnúť predmet svojej nenávisťi, alebo mu hlavu umyť, alebo zrovna odpíliť.

Dali napríklad u pána farára šošovicu na obed. Čo má šošovica s rektorom? A predsa sa pán farár hneď osopil na svoju gazdinu:

¹Inovec — najvyšší vrch v rovnomennom pohorí (1042 m)

„Sobota. To sa rozumie. Musí byť šošovica. Nevedeli by sme ináč, že je zajtra nedeľa. U každého rektora je v sobotu šošovica.“

A načrúc do nej veľkou lyžicou, zdvihol ju nad misu a lial šošovicu pomaly naspäť, otrčiac spodnú gambu a hundrúc:

„Riedka, ako u rektora.“

Potom ju pomiešal a nazrel zblízka do misy, prehodiac nevrlo:

„Bez škračiek, bez slaninky... Taká šošovica — pre rektora, bez chuti a masti.“

Gazdiná Mída, čierna, suchá, vysoká osôbka s okrúhlym čelom a malými očami, hlboko pod čelom zatisnutými, ako sedliacke okienka pod širokým odkvapom, v belasej, tlačenej zásterke s bielymi bodkami a takej istej šatke, previazanej na tyle, hneď zafňukala, utierajúc si oči dlaňou:

„Vy by ste aj na moriaka povedali, že je taký ako rektor, aj na bažanta...“

„Aj na brava,“ zastavil ju farár.

„Čo vám teda, čo?“ zažialila a odvrátila sa k oknu, aby svojimi slzami ešte väčšmi nerozhnevala pána farára.

Farár, aby nebol plač a aj preto, že sa musí voľačím „napchat“, pošuchol tanier k mise a nabral si šošovice. Ale nezabudol za každou lyžicou pokrútiť hlavou, aká je tá šošovica riedka a hlúpa.

Po obede stiahol obrvy, založil si ruky nakríž, rozkročil sa a vážne, hrubým hlasom prehovoril ku gazdinej:

„Zapamätajte si na druhý raz... Tento pokrm,“ a ukázal pohrdlivo na šošovicu, „nesmie byť u mňa v sobotu na stole... Môže byť od nedele do piatku večera, ale v sobotu na nijaký spôsob.“

Skrútol sa na ľavej nohe, obrátiac sa takto chrptom k nešťastnej Míde.

„Ale prečo, prečo?“ spýtala sa Mída plačlivo.

Farár nahol hlavu k plecu, aby ho lepšie bolo počuť:

„Už som povedal. Preto, lebo v sobotu každý rektor je šošovicu.“

Trhol hlavou a vyšiel narovnaný von.

Alebo boli palacinky. To je už panskejšie jedlo a tak často ani u rektora nebýva. Mída jednako dostala po nose.

„Viete, čomu sa podobajú tieto palacinky?“

„Čomu?“ stfpla Mída.

„Rektorovi!“

„Prečo?“

„Takú majú hrubú kožu ako on.“

Gazdiná sa zasa len rozplakala, ako každá urazená kuchárka. Počala vykladať a bedákať, že by pánkovi ani kráľovský hlavný kuchár nevyhovelo, niečo ona, chudera... Tie palacinky sú ľahké ako pavučina, tenké ako najjemnejšie tkanivo a pánkovi sú hrubé ako rektor.

Aby ju uspokojil, zjedol ich desať a ešte uvažoval, či by nebolo dobre aj jedenástu. Gazdiná sa aj uspokojila. — Sotva sú také hrubé, — myslela si, — nebol by ich zjedol desať.

Jedným slovom, u farára bola vždy reč o rektovi, u rektora o farárovi.

Pani rektorka bola mohutná pani s prísnu, zamračenou tvárou s akýmsi dravým výrazom v očiach. Zďaleka vzbudzovala rešpekt nielen pred cudzími, ale i pred svojím vlastným manželom, ktorý ju aj počúval a na znak úcty a lásky Zuzankou menoval, ale to bývalo len dovtedy, kým neprišla reč na farára. V tomto ohľade si nedal rozkazať. Zuzanka odrazu premenila sa na Zuzanu a Zuzana musela bezpodmienečne vyhovieť rozkazom manželovým.

Prišlo, povedzme, jablká oberať. Pani rektorka sa už aj vybrala do sadu. Muž ju zastavil:

„Kamže, Zuzanka?“

„Jablká obrať.“

„Najprv pozri, duša moja, či farár neoberá.“

„Nuž a keď?“

„Ak on oberá, nebudeme my.“

„Prečo?“

„Ale Zuzana! Ešte by povedali, že sa podľa neho držíme.“

Doniesli ženy maliny. Dávali lacno a pani rektorka už i zjedla putňu za korunu. Bola celá vytešená nad lacnou kúpou. Náhodou prišiel na to muž.

„Čo to kupuješ?“ opýtal sa jej s úsmevom.

„Maliny.“

„U farára brali?“

„Brali.“

„Tak nebudeme my,“ povedal už bez úsmevu.

„Ale tak lacno,“ žobronila žena.

„Nebudeme... Nechcem taký lekvár, ako má farár,“ riešil odmerane.

Darmo pani rektorka vychvaľovala, že maliny sú maliny, ale zato jej lekvár nebude taký ako farárov, — nepopustil.

„Nie, Zuzana,“ povedal chladne, „to nesmie byť.“

Raz pána Bielika veľký hnev pochytil, keď sa dozvedel, že si z toho istého vína objednal, čo má farár.

„Ešte povie,“ kričal, „že mne to isté chutí, čo jemu.“

Len-len že ho nevyliat do potoka, ale sa spamätal a stočil ho do fľašiek. Pre domácu potrebu objednal druhé.

Do takýchto krajností prešla láska a zhoda medzi pánom Červeňom a pánom Bielikom.

Hnev nielen, že pomúti rozum, ale ho aj odoberie, práve tak ako aj láska. Nie dost' na tom, že sa oni hnevali, žiadali, aby sa Mída na Zuzanku a táto na Mídu tiež hnevala. Toto už nebolo s kostolným riadom, lebo akí nepriatelia boli farár s rehtorom, také priateľky boli Mída so Zuzankou. Iné ženy sa vyponosujú, keď sa náhodou zídu, tieto dve sa naschvál schádzali, aby sa vyponosovali. Iné si pomáhajú cukrom, kávou, múkou a octom, keď to potrebujú, tieto si vypomáhali takýmito maličkosťami aj vtedy, keď ich nepotrebovali, len aby jedna druhej radosť spôsobili... — Mám síce ťapšu, — myslela si neraz Mída, — ale si požičiam. Zuzanka sa poteší, že mi môže niečím poslúžiť. Mám síce kávy, — myslievala Zuzanka, — ale si požičiam od Mídy, už som si týždeň nič nepožičala od nej, ešte si pomyslí, že sa hnevám... Iné ženy sú rady, keď môžu klebetiť na cudzích mužov, tieto naopak. Usilovali sa rozhnevaných udobriť... A keď aj plnili rozkazy, plnili ich naoko a potajme sa schádzali, aby sa poradili, čo by pána rehtora s pánom farárom vyrovnalo. Probovali všeličo.

Počali s kresťanskou láskou. Ale pán farár na Mídino dohováranie len toľko povedal:

„Kresťanská láska?... Áno... Ale rehtor je pohan.“

Pán rehtor na reči svojej ženy iba vykrikol:

„Zuzana!“

Keď nešlo s kresťanskou láskou, chytili sa podvodu. Farár dostal vinš od rehtora na mena a na Nový rok na navštívenke rehtorovej a rehtor gratuláciu na narodeniny a veľkonočné sviatky na navštívenke farárovej. Nepomohlo ani toto. Farár sa uškeril a povedal na rehtora, že je dotieravý. Rehtor rozdzípal navštívenku a odpľul si.

Keď sa falošné vinše nevydarili, chceli obmäkčiť ich srdcia darmi. Farár dostal za vrece najlepších jabĺk, rehtor suchých slivák. Ani jeden, ani druhý neprijal dar.

Neznesiteľní, neúprosní, tvrdí ľudia to boli.

Mída so Zuzankou rozmýšľali práve o nejakom novom spôsobe, ktorý by mohol rozhnevaných pomeriť, keď sa udalo čosi neobyčajného.

Bolo veľmi suché leto. Raz sa jednako trařilo, že ženy doniesli za väčší košík hřibov.

„To nám bude moc,“ povedala Mída farárovi.

„Len ich vezmite všetky,“ mienil farár, „šli by s nimi k rehtorovi, a ten nemusí jesť smažené hřiby. To je nie rehtorský pokrm.“

Mída vzala, vysmažila. Pán farár zjedol všetko, čo doniesli na stôl! Jej sa neušlo ani na okoštovanie.

Na druhý deň, hneď na svitaní sa farárovi prisnilo, že mu akási guľa padla na brucho a vrtí sa mu na ňom. Vrtenie zdalo sa mu veľmi nepríjemným a čím ďalej, tým protivnejším. Guľa ho ťažila. Rád by bol o inom sníval, ale stále len tá guľa padala a vrtela sa s veľkou rýchlosťou. Myslel si, že sa musí zobudiť a že sa už aj zobudil, ale guľa neprestávala sa vrtieť a tlačiť ho. Pritom mu hlava šla naopak. Myšlienky a či sám mozog rozťahol sa na šnúru a vial ako stužka vo vetre... Zasa nová guľa... Prásk! Rovno na brucho... A z brucha počalo sa mu čosi hrnúť k hrtanu, do úst a do hlavy... Zobudil sa.

Skrúcalo mu žalúdok. To bola tá guľa, čo sa vrtela a tísila sa k hrdlu, do úst a do hlavy. Divná mrákava prebiehala mu hlavou a zatemňovala mu mozog. To bola tá stužka, čo viala. Pokľakol v posteli a prikrčil sa. Nahmatal zápalky a zapálil sviecu. Potom zadkom zliezol z postele a zhrbený prešiel aj so sviečkou ku skrinke, kde bola slivovica. Tu náhle zoslabol, a kým mu chrptom prebehla zimnica, na čelo vystúpil studený pot. Sadol na remenný fotel s fľaškou a sviecou a potiahol zo slivovice. Ruka sa mu triasla. Hlavu si nemohol hore udržať. Klesla mu nabok.

— Mŕtvica, — myslel si. Ale hneď mu prišlo na um, že pred mŕtvicou nemá sa čo dvíhať žalúdok... Len od čoho, od čoho? — hútal... Predvčerom som jedol klobásky... Nejedol by ich ani za desiatku... Striasol sa od hnusení... Ľa, hnusí sa mi jedlo... Pokazený žalúdok a nie mŕtvica... Alebo včerajšie smažené hríby...

Pri myšlienke na hríby mu tak skrútilo žalúdok, že sklonil hlavu na prsia. Položil sviečku a fľašu vedľa seba na dlážku a oprúc si bradu laktami o kolená, melancholicky zadíval sa na odhodnený konček cigary neďaleko neho.

— Keď som tú cigaru fajčil, aký zdravý som bol, — preletelo mu myslou... — Bolo mi treba hríby jesť, — šeptal sám sebe, utierajúc si spotené čelo krajíčkom nočnej košeľe...

— Ach, keby sa mi tak chcelo odryhnúť, bože môj, ako by sa mi uľahčilo.

Takým slabým sa cítil, že si netrúfal vstať z fotela. Jednako vstal, ale oslabnuté nohy sa mu triasli a podlamovali. Cítil, že ak kročí, potočí sa iste, alebo spadne. To ho naľakalo. Sadol si zasa a chytiac fľašu, počal búchať ňou o podlahu.

„Mída, Mída!“ volal slabým hlasom, chcajúc, aby ho ona odvieďla do postele.

Ale Mída sa neukazovala. Až o siedmej vošla do izby a vidiac farára na foteli skoro zeleného s odvisnutou hlavou pri dennom svetle a horiacej sviečke vedľa neho, vykrikla a zalomila rukami. Skočila k fotelu a vybuchla v plač. Zdalo sa jej, že farár umrel.

„Ježiši Kriste! Čo vám je?“ volala a chytila mu hlavu do dlaní, pozrúc mu zblízka do tváre. Počula, ako sťažka vydychuje a videla studeným potom zaliate čelo... „Och, cholera, cholera,“ zavzlykala, „i pána rektora drží... Tam už aj doktora volali...“

Farár len čo prešiel s pomocou gazdinej naspäť do postele a zdvihol kolená k bruchu, opýtal sa slabým hlasom:

„I rektora? A čo mu je?“

„Voľáčo so žalúdkom,“ povedala plačúc.

„So žalúdkom?“ zadivil sa, „a čo?“

„Akési skrúcanie... Mdloba,“ počala Mída, prisadnúc si spolovičky na stoličku blízko postele, „odrazu sa mu vraj hlava zavrtela, že skoro spadol...“

— Tak práve, ako u mňa, — myslel si farár.

„Vara a zima,“ pokračovala Mída, „a slabosť. Len ľahnúť si... Nemohol sa na nohách udržať... A žalúdok mu krúti a krúti.“

„Ako u mňa,“ šeptal chorý.

„O polnoci sa to počalo. Kričí, len umrieť a umrieť... Pani rektorka, čo mala robiť, sama pribehla ku mne a zobudila ma... Že vraj, ako skúsená osoba, pomôžem... Pod', hovorí, muž mi umiera... Ako nepôjdeš? Život na nitke... Vybehla som len tak v spodničke, rozospatá a naľakaná, až sa mi tak srdce rozbúchalo... A prikladáme najprv studené, potom teplé obklady... Niet lepšieho od obkladu... Varíme materinské lístky...² Dávame teplú vodu... Ale nič, nič nepomáha. Pán Bielik sa len zvíja a zvíja. Raz sa natiahne, raz sa pokrčí... Po živote ho trieme... Niet lepšieho od trenia. Trie jedna, trie druhá, a nič. Čvrká v ňom, čvrká, ani čoby ste kapustu tlačili, ale účinku nijakého...“

Rozhodila rukami a udrela sa nimi po stehnách.

„Nijakého... Poslali potom pre doktora.“

Napravila si šatku na hlave, stiahnuc ju k očiam, a zasmrkala.

„Voľáka otrava,“ podotkla, „žalúdok pokazený.“

„Ako u mňa,“ zavzdychol farár.

„Probujte,“ zavolať, „aj mne dať obkladok,“ a počal sa hniezdiť. Ťažko mu bolo aj toto vypovedať. Rád by sa bol opýtal, čo jedol rektor, od čoho je chorý, ale takým slabým sa cítil, že si myslel, že polozenie týchto otázok presahuje jeho sily.

Mída urobila studený obkladok.

„Teplý,“ kázal farár.

Spravila teplý.

„Nože tých lístkov!“

Prevarila lístky a dala mu ich užiť.

„Potrite ma troška,“ volal o chvíľu.

Gazdiná ho potrela.

²Materínske lístky — bylinný liek proti poruchám zažívania

„Čvrká?“ opýtal sa.

„Čvrká.“

Zavrtel hlavou. Nijako nemohol pochopiť, že upadol do tej istej choroby, čo rektor.

„A keď ten doktor príde,“ povedal ešte, „pošlite ho aj ko mne.“ Potom mu tak zle prišlo, že vydával zo seba iba bolestné stony.

* * *

Tak tresce pán boh. Pán farár a pán rektor nechceli sa rovnat' v ničom a podobali sa vo všetkom. Doktor nariadil obidvom ležať za týždeň a po týždni museli obidvaja robiť takzvanú karlsbádsku kúru. Prvé dva dni nesmeli nič jesť, neskôršie iba čistú polievocku, mliečko, vajíčko, zaprávané kurča, teľacinku, aj potom len ľahučké jedlá.

Farár už na druhý deň opýtal sa gazdinej.

„Ako sa má rektor?“

„Lepšie mu je,“ povedala.

„No, veď sa aj mne ulepší.“

Mída len čo stačila odbehnúť k Zuzanke, pochválila sa jej, ako sa pán farár vypytuje na zdravie pána učiteľovo.

„Ale veď to aj môj. Ustavične len, ako sa má pán farár, ako sa má velebný pán?“

„Tak vraví ,velebný pán, pán farár‘?“

„Celkom tak.“

Mída bežala naspäť a všetko rozpovedala pánu farárovi. Ako sa o neho zaujíma pán Bielik. Len, vraj, ako sa má náš pán farár, velebný náš páno?...

„A on, ako sa má? Čo bude obedovať?“

„Zuzanka strojí teľací šnicel.“

„Tíí, to je znamenité, aj mne by ste mohli.“

Celá naradovaná zasa len prebehla k pani učiteľke, že sa pán farár spytoval, čo budú mať na obed. „Aby som mu, vraj, aj ja to isté dala... Veľmi sa zaujíma.“

„Ako môj... Rozkázal mi, aby som sa držala podľa vašej kuchyne...“

„Ale!“

Gazdiná aj toto oznámila pánu Červeňovi.

Tak to išlo každý deň. Farár stále len o tom, ako sa má pán rektor, rektor zas o tom, ako sa má pán farár. A obidvaja sa zotavovali. Len jedno sa nemohol dozvedieť pán farár: od čoho si

rehtor pokazil žalúdok, a rehtor zasa to: od čoho je vlastne chorý farár. Čo poškodilo tomu a čo tomu.

Po týždni pri prvej karlsbádskej kúre Červeň zďaleka zbadal učiteľa, ako kráča pred ním zvolna pokyvujúc hlavou zo strany na stranu. Cítil sa už zdravým a veselým. Prišlo mu na um, ako sa pán rehtor zaujímal o jeho zdravie cez chorobu. A on toho človeka nenávidel! Ved' je to chlap samá statočnosť...

„Hej, amice,“ zavolať za ním, „počkajte, pôjdeme spolu.“

Učiteľ sa obrátil a zbadajúc farára, vrátil sa k nemu. Podali si ruky a málo chýbalo, že sa neobjali. O chvíľu pošli spolu po hradskej, rozprávajúc si o priebehu choroby.

„Huncútske hríby,“ hovoril farár. „Zobrali ma fatálne...“

Pán Bielik sa zastavil:

„Ako hríby? Aj vás hríby?“

Farár tiež zastal a začudoval sa:

„Aj vás?“

„Mne bolo od hríbov zle,“ potvrdil rehtor.

„Ale ved' aj mne.“

„Divná náhoda.“

„Podivná.“

A rozhýbali sa poznove ku hore Smrčinke. Ta i naspäť bola práve hodina. Rozlúšťovali hádanku, ale ju nemohli rozlúštiť. Najmä farárovi nešlo do hlavy, ved' kúpil všetky a zjedol všetky. Ženy, čo ich doniesli, samy vraveli, že viac hríbov niet, zozbierali ich do jedného.

Až doma vysvetlila Mída červenajúc sa a kríviac tvár do plaču, že hríbov bolo moc. Upražila ich síce všetky, ale polovicu poslala Zuzanke, aby pánu farárovi nepoškodili.

„Ako páňko má rád hríby, bol by ich zjedol všetky,“ vravela už s plačom, „a kúra by bola bývala raz taká ťažká...“

Farár si zavzdychol:

„A raz tak dlhá... Takto sme si ju podelili... No, neplačte.“

Medicína

(Skutočnosť.)

U Bartušov kravu zdulo. Keď to mladšia dcéra, Mara, šťúpila, chudá dievka s tenkým hrdlom a rukami, s dlhou vycivenou tvárou s červenými škvrnami po bledých lícach v izbe oznámila, nastal krik a lomoz. Starý Bartuš, hlava domu, plecnatý, územčistý sedliak s holým temenom, hrubými gambami, šedivými chumáčmi po bokoch tvári a nad očami, vyskočil od stola, kde večeral. Ani lyžicu nevyňal zo zemiakovej polievky, ani si ústa neutrel. Utekal do maštale. V pitvore mu vliezol pod nohy malý kraviarik Mišo. Čapil mu poza väzy, že nosom zaryl do prahu a vysoký klobúčik s dierkou na samom vrchu, do ktorej bolo zabodnuté kohútie pero, vyletel mu až na dvor.

„Čo sa pletieš? Ty papľuh!“ zahučal na neho, kým sa zviechal a revúc hľadel za klobúkom, či mu gazda nepošliapal pierko.

Bartuška, bledá a tučná osoba, zababušená v hrubej šatke pre bolenie zubov, s veľkým bruchom, zastanúc si do dverí, volala do pitvora na staršiu dcéru Annu, dívajúc sa za otcom, kam uteká:

„Hybaj pre doktora... Veď sa nám Citrónia pukne... Taká je ako tri sudy... Ale už ideš?... Chytro...“

Brucho sa jej vše potriaslo, čo zahovorila, vydávajúc tieto rozkazy. Po tomto vybehla na dvor a hlasno vzdychajúc, pozerala na svojho muža, ktorý už behal s kravou, držiac ju na retiazke a skáčuc ako slepý po mlákach, kľžuc a potkýnajúc sa neprestajne po bahne a do rozhodných klád. Prehodil kolieska na pluhu, odkopol tu rýľ, tu motyku. Červený v tvári a celý zapotený lietel hore-dolu, hrešil všetkých svätých, až Bartuške dych zastavovalo od strachu pred pánom bohom. Keď sa Citrónia vzpierała, štuchal ju laktom, potrhával najedovaný retiazkou a fučal ako bujak, kým sa nerozbehli.

„Bodaj by ste skameneli,“ vyvolával na svoje dievky, mysliac, že sú ony na príčine, „a ty ropucha, čo sa dívaš,“ zakričal na starú, „plúca sa mi roztrhnú a ona sa díva...“

Stará sa trhla, ale nerozumela, čo gazda chce. Pozrela dookola, ale sa nehýbala z miesta.

Prišiel aj doktor. Nízky, mladý Žid s tmavožltou tvárou a zlými zbojníckymi očami, v súkennej, bielej čapici a so zablatenými čizmami. Pustil sa behom za gazdom, vytáhuje veľkú fľašu z kabáta.

„Tu máte medicínu,“ kričal, „z tejto jej do papule naliať... Pán Bartuš! Pán Bartuš! Z tejto do papule... Počkajte... Neutekajte...“

Dvíhal fľašu dovysoka a raz hore bežal za gazdom, raz dolu. Konečne sa mu to zunovalo a odovzdajúc medicínu Bartuške vysvetlil jej, že všetko treba vyliť krave do papule a bude po chorobe. Pozrel ešte raz za gazdom a máchnuc rukou, odišiel.

Starý Bartuš už nevládal. Fučal väčšmi ako Citrónia a čím dial, tým častejšie sa potkýnal. Zbadala to Bartuška.

„Chod', Mara, ty, vidíš, otec nevládze,“ zavolala nahnevaná na dcéru, že sa sama nedomyslí.

S Citróniou lietala Mara, potom Hana, potom zasa Mara. Sused Lenčík pozrel ponad plot do dvora Bartušovho, čo sa robí, aký je to krik, lomoz a dupot. Pribehol pomáhať a zamenil dievky.

Bartuš odobral medicínu a pozrel na fľašku, prevracajúc ju v rukách. Zdvihol ju proti svetlu a tak sa díval. Pokrútil hlavou nedôverujúc. Odštopľoval, poňuchal jednou aj druhou dierkou nosa a zas ju zaštopľoval a potriasol tekutinou a zas ju skúmal proti svetlu... — A ak bude ešte horšie, — myslel si, — môže to byť jed... Krava zdochne... Takto ju popreháňame... Dá boh, že jej to prejde... Ale tuto, toto... Bohvie, aká ločprdina... Lenže doktori sú doktori. Vedia všeličo... Keby toto len naliať a krava by ozdravela... Treba by bolo medicínu vyskúsiť na nejakom neužitočnom zvierati... Neužitočného nemám... Na čom, na čom? Na akom čerte?...

Rozmýšľal za chvíľu oddychujúc si ešte, spotený a ustarostený. Za chvíľu si bodol prstom do čela. Znak, že si pomohol.

Nacedil z tekutiny do hrnčeka a zavolal na ženu, ktorá Lenčíkovi prikyvovala na čosi. S Citróniou behala Mara.

Žena prišla a pozrela na muža svojimi skormútenými očami.

„Na, napi sa,“ ponúkal ju podávajúc jej hrnček.

„Čo je to?“ spýtala sa ho.

„Trocha pálenky. Ja som si už vypil.“

Žena vydúchla. Zvraštila tvár a odplula si.

„Dobré?“

„Horkasté akési,“ poznamenala, „ale nie nanič... Ty, Bartuš, treba Rypáka zavolať. Ten sa vyzná,“ pokračovala, „u Žľabiaka pichol zdutej krave nôž do boka a bolo. Vodičky nepomôžu... U Bartolomeja nebolo rady. Zavolali Rypáka a pomohol. Vieš čo urobil? Vošiel ta rukou a bolo. Krava ozdravela. U Hlomžika... čože to len Lenčík vravel?... Hej. Krava len prasknúť a prasknúť... Tiež prehánali, ale prišiel Rypák. Spravil len križ nad kravou, zašomral, stiahol krave kožu na jednom boku, potom na druhom a bolo. Ozdravela...“

Bartuška vykukla na dvor.

„Dievky sa umoria. Lenčík je, ani čoby ho z vody boli vytiahli,“ pokračovala šúchajúc si stehno sukňou, aby sa poškrabala, „a ty si si ešte nevydýchol...“

Bartuš skúmal gazdinú bedlivo, kedy zbledne, kedy ju počne krčiť, kedy vykrične, alebo odbehne, ale ona akoby nič. Drkotala, drkotala a brucho sa jej potriasalo, ako rozprávala o Citrónii, ktorá toľko a toľko stála... Aká lacná bola, ako sa jednako odmieňa mliekom, hustým ako smotana, maslom... Bože, keby sa jej len nič nestalo.

„Ja by sa zmárnila,“ skončila s navlhnutými očami.

Odrazu ich vytreštila, čo sa gazdovi porobilo.

Skočil z lavice a chytiac fľašu s medicínou, praštil ju o zem. Roztrepala sa na tisíc drobných kúskov a medicína postriekala zabílené steny pitvora. Gazda dupol po skle a kričal:

„Pravdaže vodička, aby sa prepadla a ja s ňou, ak ju zaplatím... Utekaj pre Rypáka! Ako osoží krave, keď tebe nepoškodila?...“

Slovo lásky

Čurín sedel práve pri akejsi apeláte,¹ keď mu poštár oddal medzi úradnými zelenými, kávovými a žltými obálkami bielu, podlhovastú, uzučku. Oznamenie zasnúbenia Eleny Zakalíkovej so statkárom Zeimom.

„So statkárom Zeimom!“ zahundral polonahlas. „Teda predsa!“

A zaradoval sa, najmä preto, že ho zvest' nedojíma. Jeho srdce zostáva chladné a pokojné. Jednako vstal od stolíka a počal sa prechodiť po kancelárii.

Šero včasného zimného mrku už vkradlo sa do chyže a kúty stemneli. Cez okná bolo vidno, ako padá hustý, chomáčový sneh a lepí sa na okenice a sklené veľké tably. Konáre gaštanov pred oknami, pred chvíľou ešte čierne, suché a smutné, zbeleli od nalepeného snehu. Vrabce utiahli sa z nich pod strechy. Ich čvirikanie zatíchlo, len kedy-tedy ohlásil sa jeden-druhý akoby zo spánku.

— Áno, áno, — dumal Čurín, prechádzajúc sa. — Ja si hvízdam. — A zahvízdal tenkým vysokým piskotom generálmars. — Keby ma zvest' rozčuľovala, iste by som si nehvízdal. Hodil by sa na posteľ a zahrešil. Ako vtedy. Pred dvoma rokmi.

„I túto fotografiu kladiem do zásuvky chladne,“ mrmlal si. Aj tak stála bez zmyslu celé dva roky na jeho písacom stolíku.

A Čurín vzal fotografiu zo stola a díval sa na ňu neúprimným, posmešným pohľadom.

— Čože by som sa nepozrel na teba. Vlasy, akoby oblak čierny, a v ňom kus jasného neba: biela, malá tvár s očami veľkými, čiernymi, nevinnými. Hej, uštipla si ma, jašterička, zmijka radostná a ja som ťa nemohol rozmliaždiť.

Chcelo sa mu vyplaziť jazyk na obrázok, ale zazdalo sa mu to slabosťou. — Vôbec, ona ma už ani nahnevať nemôže, — myslel si. Hodil fotografiu do zásuvky a kolenom zatisol.

„Odpočívaj v pokoji! Pre teba niet vzkriesenia u mňa!“ zavolať nahlas so smiechom, zohnutý stojac nad stolíkom. „Ľaľa, ja tancujem nad tvojou konečnou smrťou!“

A popiskujúc si valčík, spravil zo tri túry po kancelárii. — Nie. Nie. Rozhodne ma nedojíma zvest'. Naozaj. Netancoval by, keby bol smutný.

— Vtedy som bol mladý, — myslel si, sadnúť na diván. A taký smiešny. Aký detský som ja bol. Aký detský! Smiešny, hlúpy, bláznivý.

A oprúc si hlavu o mäkké podušky vysokého divána, dívajúc sa kdesi na maľbu povaly, myslel o predošlom, zahynutom, mŕtvom. Tak sa aspoň nazdával, že to všetko už zahynulo a prestalo žiť.

Naozaj, stala sa vec celkom prostá. Snúbenicu mu bozkal ktorýsi švihák na bále v bočnej izbičke. Našiel ich tam samotných. Videl ju pololežiačky, opretú o lakeť na diváne. On za divánom

¹Apeláta (lat.) — odvolanie proti rozsudku

nahnutý k jej bielej tvári s vystretým krkom k nemu, opojenú, s prižmúrenými očami. Hotový „Vertige“² v živote.

S veľkým sebazaprením zvrtol sa vtedy Čurín na opätku a vyšiel z izbičky. Obliekol kabát a šiel domov. Chcelo sa mu vrátiť. Pokarhať Elenu slovom trpkým, boľavým, urážlivým, ktoré by si zapamätala, čo by jej vždy na srdci ležalo, dušu ustavične ťažilo. Zdržal sa. Cítil fyzický bôľ. Horkosť žlče nad potupením, bôľ nad stratou lásky. Máchal silno palicou a bil na mokré kamenie dlažby, až sa mu zlomila. Kus, čo mu zostal v hrsti, ďaleko odhodil. Prišlo mu na um, že jeho láska teraz tak sa zlomila, ako tá palica. Nikdy viac sa na ňu neoprie. Neoprie sa na nikoho. Nebude veriť nikomu. Najmä žene, dievčaťu.

Šiel rovno domov. Chodil ako bláznivý po izbe. Päťou trepal stolíky, búchal sa po čele a hrešil na seba, na ňu, na všetky ženy. Schytil jej fotografiu zo stolíka a hodil do koša. Popálil listy. Strhol prstienok z malého prsta a zahodil. Dva razy cengol na podlahe a zakotúlal sa kamsi pod posteľ. Skoro vyhodil priateľa, ktorý prišiel za ním a radil, aby provokoval toho hlúpeho Nemca, čo ho urazil.

„Ty ma urážaš!“ kričal. „Keď mi to navrhuješ.“

„Násilenstvo z jeho strany.“

„Násilenstva niet. Mal si vidieť.“ A pred očami zablesol mu biely krk Eleny s dekoltovanou hrudňou.

„Daj pokoj! A choď! — Nepotrebujem tvojej rady!“ zúrila a tisol priateľa ku dverám.

„Nejdem! Si rozčúlený!“

Čurín zastal naprostred izby a zasmial sa. Dunajčik, kamarát, myslí na revolver, otravu. Ešte to! To by veruže neurobil pre ňu. Teraz najmä nie. Aby triumfovala! Aby ju on, práve on, ovinul nejakým interesantným romantizmom. Spravil ju zaujímavou. Vozvýšil nad ostatné, pre ktoré sa nik nezastrelil. Nie. Nie. Ona mu je nulou. Áno, nulou a chce ju vidieť nešťastnú, zničenú, biednu, pošliapanú, ešte nižšiu, ešte podlejšiu, než bola. Ako mu ona povedala dnes, že je on nulou a ako je on dnes nešťastný, zničený, biedny, pošliapaný, nízky a podlý. Ech! Čoby bol. Ani nikdy nebol. Bude hrdý. Nezáleží mu na nej.

„Choď! Choď!“ reval na priateľa. „Nezastrelím sa. Ani neotrávim. Ani nezahrdúsim. Neutoším...“

A musel mu dať ruku. Len potom odišiel.

Bude hrdý. Musí potlačiť každý cit k nej, každú myšlienocku musí odohnať, čo ju obvíja. Treba zmôcť seba vlastnou energiou. Boj bojovať proti sebe samému. Nepoddávať sa ani doma, ani na ulici žiaľu a túžbam svojej duše zneuctenej, pošliapanej, a čím skôr oslobodiť ju z pút, ktoré ju ešte zvierajú i po pohanení. Potom znovazrodenú, zaocel'ovanú neniesť ju prvej babe v ústrety. Privrieť ju silnými zámkami, aby ju neotvoril ani najnežnejší pohľad dievčaťa, najoddanejšia dôvera priateľa. Neveriť ničomu a smiať sa každému a všetkému.

To si umienil Čurín. Neodpovedal ani na prvý, ani na druhý list Elenin, v ktorých ho prosila o odpustenie. Dobré sa mu zaryl do pamäti obrázok v malej izbičke. Ten vystretý krk k jeho

²Vertige (vyslov vertíž) (fr.) — závrat. Autor má akiste na mysli obrazy, znázorňujúce ľúbostné scény.

ústam. Daromná výhovorka o násilenstve. Mužskí sú prichabí a či prišetrní na to, aby sa vlámali k bozkom proti vôli ženy.

Úžasne sa trápil. Zbledol. Prestal chodiť do kasína, do hostincov, aby ho niekde nezastihol posmešný pohľad alebo slovo. Bol by sa bil. Bol by sa prezradil. Pritom doma, kde ho nik nevidel, ustavične sa zrádzal. Vyložil fotografiu na stolík. Zahodený prstienok sám našiel. Ľutoval spálené listy. Večierkami vychádzal na prechádzku a vždy smerom k ich domu. No na sto krokov pred ním sa vždy zvrtol a šiel naspäť. Keď bola mračná, nemesačná noc, zavše zašiel pod samé okná, zastal a díval sa na spustené záclony a na bránu. Obzrel sa, aby ho nikto nezazrel. Kradol sa ako zlodej na druhú stranu, keď videl svetlo v jej okne, aby ho nezbadala a ďalej zasa len prešiel, aby videl aspoň osvetlené tablice, ju nepozorovaný zočil, ako spúšťa záclony, ako stojí pri okne jej tmavá postava a mizne jej silueta v izbe.

— Keď tam ešte spolu sedávali, — myslel si pritom. — Tie prvé týždne ich známosti. Sedávali v okne a hovorili o láske. A vtedy, keď to bola v bielych šatách s ružovou mašľou v účese. Pred pol treťu rokom to bolo a akoby to včera bolo bývalo. Minulo jej sedemnášť rokov. Po meninách asi štyri dni. Sedeli v salóne. Najprv v okne, potom v salóne. Sadla za klavír a hrala. On vo foteli. Cigaretu fajčil a díval sa na ňu. Biely, riedky dym stále odľukoval na stranu, aby ju lepšie videl. Ešte sa jej nebol zdôveril, že ju rád vidí, ešte len cítil, že ho ustavične k nej ťahá, že sa mu žiada ju neprestajne vidieť, hovoriť s ňou, jej ruku chytiť a pohľadiť a keby tak k ústam podvihnúť! Jej vlasov, alebo ramena sa dotknúť, čo len na minútu. I vtedy, ako tak sedel, díval sa, díval na ňu bez slova a s celou dušou v pohľade.

— Akú má ona čistučku tvár, — myslel si. — Profilík. Ružový nádych nedotknutej sviežej mladosti... Prižmuruje mihalnice a z čiernych veľkých očí zostáva iba tenučký, svetlý, ligotavý pásik, stužtička. Akoby sa bála tých silných tónov hudby... Náušničky zo zlata, podobné zamrznutej kvapke, ako sa trasú, ako sa trasú, keď zakýva tou radostnou peknou hlávkou. Aká čistota! Bože! A on cigaretu fajčí. Ba či tak túži, tak cíti, ako ja? Či ju volá tak všetko ku mne, ako mňa k nej? Keby sa tak neprezradil, či by sa u nej láska zmohla, pozrela na mňa tak, ako sa teraz dívam na ňu? — Nie. Ja sa neprezradím ničím. Počkám, či ona prezradí niečo. Nie. Nesmie hodiť tieňa do jej bezstarostných myšlienok.

A vtedy, v to popoludnie, pri klavírovej hre Čurín zrovna zdesil sa, že by rád od nej pohľady vďačnosti. Ba viac, pohľad lásky. Milujúce slovo, slovíčko. Ale aj to by bolo málo. Chcel by celú oddanosť tejto sviežej, dievčenskej duše. Celú úprimnosť tohoto nevinného decka bez falše a lži, čistého ako krištál, priehľadného ako studničná voda. Ako sa to opovažuje?

„A radi máte Chopina³?“ spýtala sa ho odrazu. Pozrela na neho tak rýchlo, že ledva stačil odvrátiť pohľad na listy veľkej palmy, ktorá stála v kúte.

„Nerád, slečna,“ povedal len po chvíli. „To je taký mesačník, bez vlastnej mužskej sily. Taký umelý jarok v parku a baronesa nad ním s bielym slnečníkom.“

Zatlačil cigaretu do popolníka a pozeral na jej tenké prsty, ktorými kedy-tedy vzala akord.

„A čo vám teda zahrať?“

„Nehrajte.“

³Chopin (vyslov Šopen) — Fryderyk Chopin (1809 — 1849), slávny poľský klavirista a skladateľ.

„Ved' je Chopin krásny.“

Spustila ruky z klávesov do lona a pozrela na neho.

„Živá láska je krajšia,“ povedal Čurín s úsmevom.

„Ved' sa jej posmievate.“

„Musí byť ideálna, čistá.“ — Naozaj, myslel si pritom, ja jej nemôžem povedať, že ju milujem. Ušla by. Ani iskierku citu nemá v sebe ko mne. Hovorí, ale nič necíti.

„Viete,“ pokračoval nahlas, „aby bol poetický, musí sa zrodiť v duši, nie vo vrecku, nie pre potrebu. Napríklad. Potrebujem do mojich, povedzme, troch izieb ženu, teda sa ožením, to jest zaľúbim. Alebo: Mám obchod, kanceláriu, teda ako? Vezmem si ženu a zaľúbim sa. Lámka ma morí v pravej nohe. Kto ma bude opatrovať? Žena. Teda zaľúbim sa. Vezmem si ku sebe ženu. Alebo, len aby vyhovel požiadavkam a zákonom spoločnosti, to jest napríklad: bol som mladý, a v tancoch, alebo na vychádzkach pod stromami, omámený mladosťou a krvou, povedal som niektoej peknej slečinke: rád vás mám. Sľúbil som, že si ju vezmem. Potom oduševnenie zmizne a ja nič necítim oproti tej dáme. Ale si ju vezmem za ženu, lebo som jej sľúbil a spoločnosť by ma vyhlásila za nečestného...“

„Nuž a?“ pretrhla ho Elena. „To je aj nečestné.“ A obrátila sa celkom k Čurínovi, ktorý babrúc tužkou kus papiera, pokračoval:

„Nie. Láska pravá je nikdy nie z potreby, ako nemá príčinu a je bez záujmov a len s jedným, duševným, hlbokým záujmom o tú druhú osobu. Musí byť všetkým v človeku, celým životom pre človeka. Nesmie mať príčiny. Nie. Rád ťa mám preto, lebo ťa rád, lebo mi to srdce tak diktuje. Nie preto, že si pekná, že máš utešené ústa a znamenite hráš Chopina, ale preto ťa rád, lebo ťa rád...“

„To by bola rastlina v povetrí,“ prerušila Elena nie celkom smelo a trochu sa začervenala. Sám Čurín bol červený. „Človek má vedieť, prečo má rád.“

Drnkla do klavíra. Chcela ešte čosi povedať, ale Čurín ju pretrhol:

„Nemá vedieť. — Vie, prečo ho hryzie svedomie, prečo hreší, prečo nemôže zaplatiť dlžobu, ale keď človek vie, prečo miluje, tak nemiluje. Láska má byť vlastnosťou, ľpiet' má na človeku. Jeho prírodou má byť. Quasi ako alkoholikovi pitie. Proti všetkému rozumu. Ty si ma pohanil, nenávidíš ma, ale ja ťa milujem. Milujem, milujem a vždy ťa budem milovať. Nevie, prečo ťa milujem, ale ťa milujem!“

Zaiste vravel veľmi citne, s ohňom a presvedčavo a Elena si myslela, že sa to vzťahuje na ňu a na neho. Začervenala sa ešte väčšmi až po krk a presadla si na kanapu pod palmou, kde bol tieň. Chcela, aby nebadal, že sa začervenala.

„Ale neviem, či vás to nenudí?“ spýtal sa odrazu, tak naoko. „To je márnenie času.“

„Oj nie. Ja vás rada počúvam.“

— Rada ma počúvaš, — pomyslel si vtedy a rozveselil sa. — Keby ti tak mohol povedať, že ťa rád. Keby si ty mňa rada mala. Plamienček v očiach, vyjavenie v hlase. Jedno zradenie sa. Povedal by ti všetko. Lenže ty čušíš. Nemáš rada. Naľakala by si sa slova milujúceho. Ušla by si.

„Naozaj rada?“ spýtal sa.

„Áno.“

„Vidíte, Elenka,“ povedal mätko a tichšie pokračujúc v myšlienkach, „vy ženské neviete milovať tak, ako som vravel, lebo vždy viete, prečo milujete, lebo vy preto milujete, že vás milujú. Vo vás bez pričinenia mužského, bez jeho zaľúbených pohľadov, vzdychov a slov nezmôže sa láska až po nešťastie. Vy ste od prírody plaché v láske k mužskému, nesamostatné. Možno, neskôr, keď budete všetky emancipované, budete aj vy počínať, ale nateraz je tak, že najprv musí zahovoriť duša mužského, potom zahovorí vaša. Ty mužský mi ukáž svoju lásku, potom sa vo mne narodí. A ak mlčíš, ja žena možno cítim voľačo ako lásku, ale to zostane zakrpateným, nevyvinie sa.“ — Ale prečo jej ja teraz nemôžem povedať, že ju rád, — myslel si pritom.

Elena zaprotetovala.

„To je nie tak. Nie, nie!“ A pokrútila rukami v povetrí.

Čurín ešte lepšie chcel znázorniť svoju filozofiu. Vytiahol z bočného vrečka kus papiera a počal maľovať na ňom.

„Vy sympatizujete,“ hovoril, „povedzme so Šuvikom. Poznáte ho? Inžinier. To je dosť pekný človek na to, aby ste vy s ním, ako sa vraví, sympatizovali. Ale on sa vám nikdy neprezradí, že vás rád má. Zahoríte vy láskou k nemu? Budete vy nešťastná? Budete ho vy vôbec milovať? Mužský by mohol. Ale o vás je reč. Vy, Elenka...“

„Ale nie so Šuvikom.“

„Nuž teda s iným —“

„S iným?... Ba s iným, áno. Áno. Áno. Nie je pravda, čo vravíte. Ja viem, že je to nie pravda.“

Bystro zahovorila a odrazu zatíchla. Opätovne sa červenajúc.

„Keby tak napríklad,“ počal Čurín, „strkajúc papier do vrečka i s tužkou, keby tak...“ A zamlčal. Zrazu zazdalo sa mu, že Elena myslela na neho. Jemu to patrí. Ten iný, to je on.

Vstal. Pošiel ku nej, sadol si k nej a lichotivo vzal ju za ruku.

„Koho, slečna, koho myslíte?“

„Nemožno povedať.“

„Nemožno.“ Zopätoval ticho za ňou. „A keby vás ja rád videl. Keby vás ja tak...“ vravel skoro šeptom. „Veď vás ja rád. Veľmi. Elenka, dievčatko...“

Videl, ako sklonila hlavu. Jej ruka v jeho, ani čoby sa bola chcela zachytiť inštinktívne, stisla mu prsty. Niekoľko ráz trhla sa a potom, akoby bola zmŕtvela. Celé rameno ochablo. Hlava ešte hlbšie zvisla. Chrbátik a krk ešte väčšmi zaokrúhlil sa. Prižmúrené oči sa celkom zažmúrili a dievča, nahnuté k nemu, akoby sa sklízalo z kanapy dolu na zelený, hrubý koberec. Zachytil ju. Prisadol celkom ku nej na kanapu, obrátil jej zblednutú, temer nežijúcu tvár k sebe. Nahol

sa celkom k jej ústam a šeptal čosi nezmyselného, láskou preplneného, kým neotvorila oči a neodpovedala:

„Nie toho — vás, vás!“

* * *

Hej. Hej. On, Čurín, hlupák, stával pred jej oknami i po tom strašnom incidente. Spomínal si všetko, každú vetu, každý jej pohyb. Spomínal to všetko s láskou, s boľavým, roztúženým srdcom. Díval, díval sa do tých okien skrytý v tieňoch zamračenej alebo bezmesačnej noci a bolela ho duša za ňou, Elenou, za stratenou láskou, v ktorú detinsky dôveroval, v ktorej sa sklamal, v ktorej ho potupili a ponížili. Zdalo sa mu, že pochoval radosť, svoju veselú, mladú dušu zavrel na veky. Neotvorí sa tá nikdy viac, ako sa hroby neotvárajú. A keď mesiac vyšiel, ako kradol sa popri stromoch domov, utajoval sa za pňami alebo stĺpmi lúčov, keď brána vrzla na ich dome, alebo šiel niekto po dlažbe.

Potom ešte prišlo niekoľko listov poštou a skrze poslov. Ale ani ich neotvoril.

— Bojovať a víťazom zostať — napomínal sa a posielal poslov naspäť.

A opätovne šiel pod okná. Zazrel ju zo dva razy v divadle, ale ani nepozrel na ňu. Elena ho tiež zbadala, pozrela kukátkom na neho. Jemu ťahalo zraky na jej stranu. Niekoľko ráz zodvihol svoje sklo a vše pozrel na druhú stranu. No jednako uspel zbadat', že Elena schudla, tvár jej akoby sa bola zmenšila a oči zväčšili. Chytila ho náramná ľútosť. Zrovna hrdlo mu sťahovalo a po prvom akte zobral sa preč. Stál pred divadlom. Fajčil papirosu za papirosou a rozmýšľal, či ešte vojsť dnu, či počkať.

„Ak vojdem, vidím ju a boj stane sa ťažším. Víťazstvo, znovuzrodenie“ — pohundrával si a čakal.

Počkal, a keď sa publikum počalo zhŕňať vo foyeri, vyšiel rýchlo z podluby divadla a stal sa stĺp, kde ho nikto nevidel. Ale tu nevydržal. Skoro behom prešiel do bočnej malej uličky a odtiaľto sa díval na rozchádzajúce sa obecnstvo.

— Stratí sa mi. Neuvidím ju. — Desil sa a vyšiel na bulvár, hľadá ju očami. Odrazu zastal. Ovíjala ho známa parfumová vôňa. Zrovna pred ním kráčala veľkými vlnistými krokmi známa, svižná postava, so suchotajúcou sukňou, podvihnutou málinko. Pod veľkým čiernym klobúkom v čiernych vlasoch domácky učesaných ružovela sa známa dievčenská mašlička. Popri nej malým, drobným krokom šla jej matka, chudá, tenučká, stará osôbka. Ponáhľali sa k najbližšej elektrickej stanici. Čurín pozeral za nimi, ako omámený nejakým tuhým nápojom. Chcelo sa mu utekať za nimi, sňať klobúk, pozdraviť ich, ruku podať, podvihnúť Elenu do vozňa, cítiť zasa jej rameno a počuť jej hlas, vidieť ju celkom zblízka a zabudnúť na všetko. Povedať jej, že ju rád nekonečne, veľmi. Pritom stál na mieste, ako prikovaný. Ľudia mimoidúci strkali do neho. Mrmlali, že stojí v samom prostriedku idúceho prúdu. A až keď Elena s matkou vysadli do vozňa, sponáhlal sa, aby ešte raz zazrel cez sklo líca dievčaťa, kus jej klobúka, jej šiat. Potom sadol na najbližší vozeň a chcel ich dohoniť. Napokon zostávala mu prechádzka pod oknami...

* * *

„Strašný boj to bol,“ povedal si Čurín, vstávajúc z divána, kam si po tanci sadol. Zavzdychol a prešiel k oknu.

Zabudol na apelátu, ktorú počal a nedokončil. V izbe bola tma a von už tiež nastúpil večer. Lampy svietili už všetky. Sneh, ktorý predtým v chomáchoch padal, premenil sa na drobný, páperový sniežik. Na konároch stromov oblepený sneh, tak sa zdalo, stuhol od večerného mrazivého vetra, ktorý triasol vetvami a fučal hlasno kdesi dolu v bráne a vše zapišťal v peci, v ktorej oheň už dávno vyhasol. Strechy domov, cifierky a dlažba bola zasypaná snehom. Na plagátom stĺpe bola ho celá kôпка. A von ani človečika, len kdesi vyššie štyria ľudia s veľkými čapicami a rukavicami schraňovali sneh. Bolo pol ôsmej.

Čurín pozeral von, díval sa na štyroch pracujúcich ľudí a vždy myslel na Elenu. Napokon hodil rukou a zavolať nahlas:

„Ked’ sa vydáva, nech sa vydáva!“

Potom po chvíli doložil pre seba tichšie:

„Ja som predsa zostal víťazom. Ved’ bolo treba povedať len slovo a ona by sa bola vrátila.“ — Slovo, myslel ďalej. — To chybovalo. Čurín potreboval iba to povedať, že odpúšťa, že jednako jej chce dôverovať a jej dôveruje. Potrebovala ho len zazrieť pod svojimi oknami, vidieť, ako uteká za električkou pre ňu. Bola by prišla. Teraz sa vydáva a mne posielala oznam, načo? Chce gratuláciu...

Akýsi pán viedol pod pazuchou mladú, vysokú, svetlovlasú dámu. Vo vetre šli naklonení jeden k druhému, pridriavajúc si klobúky. Dívali sa jeden na druhého a ich tváre sa usmievali. Vidno, zaľúbení.

Čurín sa díval na nich posmešne.

— Láska! — prelietlo mu mysl’ou. — Hady. Ako sa ovíja okolo neho. Na krk by sa mu zavesila. Nenávidím vás, ženy. Nenávidím vašu lásku. Preto ho miluješ, lebo ti povedal, že ťa miluje. Drží ťa pod pazuchou. Tisne ti rameno. Vraví. Keby ti nebol nikdy povedal, že ťa rád, ty by si sa tak netúlila... A prečo sa ona vydáva? — prišlo mu na um. — Nemala ma rada. Nikdy. Ináče by sa nevydávala. Namanul sa iný človek so slovami o láske a ona postavila na ne novú budovu lásky. — A ja budem mlčať, mlčať, mlčať, mlčať, ako mlčím dva roky, po celý môj zvyšujúci život. Nechcem nikoho. Neverím nikomu. Ich láska nie je láska. Nikdy.

Obliekol kabát a zišiel na dlažbu. Chcel zísť do najbližšieho hostinca a predsa šiel na druhú stranu, do ich ulice.

— Treba sa mi rozlúčiť, — myslel. — Ešte raz a potom koniec.

A šiel. Severný vietor mu dul do boka, štípal líca, až mu slzy padali. Prikladal si ruky k ušiam. A pod jej oknami zavrzol krídlo kabáta, čo vietor odľukoval, a pozeral na okná. Len v dvoch bolo svetlo. Jej izbica bola tmavá. — Iste večerajú, — myslel si. A Zeim je tam. Díva sa na ňu, možno, hovoria o láske, bozkávajú sa. Keby ich tak mohol vidieť. Keby tak vyšiel hore schodmi. Pozrieť mohol cez kľúčovú dierku.

Prechádzal na druhú stranu, no naprostred ulice mu prišlo na um, že sa to nedá.

— Akože pôjdem? Zbadajú ma. — A zima ho už drvila. — Treba ísť domov. Ochoriem. Umriem pre ňu.

Pustil sa dolu ulicou k domu. Cestou šeptal Elene čo najnežnejšie slová. Ticho oslovoval ju. Usvedčoval o láske a zasa hodil rukou, spoponáhlal sa a príduc domov, sadol na diván, díval sa do okien na konáre stromov, na svetlo padajúce z ulice do izby na koberce.

— Koniec. Koniec. — Dobojoval som. S pošliapaním vlastného šťastia zvíťazil.

Zapálil lampu a spustil záclony. Spomenul si na apelátu.

— Zajtra posledný deň. Treba ju skončiť, — pomyslel a prisadol ku písaciemu stolíku. Zamočil pero a dával na papier dávno premyslené dôvody, nemysliac viacej na Elenu, ako sa mu videlo.

Odrazu zastal zdesený. Ktosi ohmatával kľučku. Všetka krv udrela mu do líc. Silné tušenie ho zachvátilo, že to iste bude Elena. To musí byť Elena. Vstal a rýchlymi krokmi šiel ku dverám a strmo ich otvoril. Srdce mu búchalo strachom. — Naozaj. Na prahu stála vysoká, štíhla ženská v tmavých šatách s dlhým, tiež tmavým, niže kolien siahajúcim boa, čiernou čiapočkou na hlave a hustým závojom zahalenou tvárou. V ruke mala tenký, zvinutý dáždník a muf.

Za chvíľu stála pri dverách, potom ticho spýtala sa:

„Slobodno?“

A ani odpovedi nečakajúc, posla k najbližšiemu fotelu a sadla si.

„Dovolíte? Vydýchnuť si chcem.“ Čurín neodpovedal. Videl ju zadychčanú, ustatú. Privrel dvere a zostal stáť. Sťaby ho boli obľiali horúcou vodou a búšili do prs. Vytiahol šatku z vrečka a zotrel si pot z čela a z hrdla. Sprvu nepozrel na ňu. Báľ sa podívať, ale z jej tichého, zachytávaného hlasu súdil, aká je rozčúlená... I on by sa ešte väčšmi zmiatol. — Nemôžem hovoriť, — myslel si. — Ešte nie. Ani teraz ešte nie, — pomyslel po chvíli. Ako by ona mohla! — Poľutoval ju.

„Neodpustíte mi?“ začul po chvíli otázku. „Videla som vás pred chvíľou pred nami. Dívali ste sa a ja som bola dolu, pri bráne. — Odpusťte mi!“

Pozrel na ňu, ale Elena nedívala sa na neho. S naklonenou hlavou, zhrbená, ruky držiace v mufe na kolenách, sedela vo foteli.

— Tie isté veľké čierne vlasy, — dumal Čurín, dívajúc sa na ňu. Mäkký, okrúhly profil. Zamrznuté kvapôčky v ušiach zo zlata. Aj mašlička. Stále ešte mašlička. To sa ma ona, Elenka, dievčatko, spytuje, či jej neodpustím? Ja jej odpúšťam. Ja jej vlastne nemám čo odpúšťať. Čože mi urobila?

No pritom sa nehýbal, akoby čakal, či je to nie vízia a kedy sa stratí pohľad.

„Vy ste vraveli niekedy... Dávno. Pamätáte. Láska má byť vlastnosťou. Ľpieť má na človeku... Proti všetkému rozumu... Potupil si ma. Nenávidíš ma... Ale ja ťa milujem... Milujem. Vždy ťa budem milovať. Vy, Čurín, ste to... Počkajte!... Počkajte. Nemôžem ďalej...“

Zhlboka si vydýchla, ale nepokračovala hneď. Len po chvíli opäť zavzdychnúc a letkom pozrúc na Čurína, poznamenala ticho a so žiaľom v hlase:

„Prečo neodpúšťať? Láska odpúšťa všetko. Odpusťte!“

Natiahla rameno k nemu.

„Odpusťte!“

Vzpriamila sa a rovným, bystrým, nežným pohľadom pozrela na neho. Nikdy toľko nehy a pokorenia nevidel Čurín u dievčaťa. Ženskú hrdosť ako eliminuje láska. Neprestala ma rada mať... bola prvá jeho myšlienka. Prišla ona biedna a drahá pre slovo lásky. Chce ho počuť, tak ako ho videla pred hodinou pri ich bráne. Tam bolo ono, to slovíčko, v jeho zraku, obrátenom hore ku obloku, a preto prišla za ním, aby ho aj počula. Ak ho nepoviem, myslel si Čurín, vydá sa, hoci mňa má rada. Ak budem mlčať, odíde a nikdy viac nepríde. A prečo mlčať? Moje slovo je pre ňu krajšie a vzácnejšie, ako slová iných. Zviedli ju slová toho šviháka, zviedli ju slová Zeimove, zviedli moje a Elenka, dievčatko, vždy stávalo čosi na tie slová. No moje sú jej drahšie, mňa radšej má, ako iných. Preto prišla...

Pristúpil k nej a chytil jej podávanú dlaň.

„Iba odpustenie?“

„Nie. Vašu lásku.“

„Ako predtým?“

„Áno.“

A stisli si ruky...

Psychologická záhada

Musel som ísť na železničnú stanicu vozmo aspoň dve hodiny. Bola treskúca zima a fujavica. Vietor hvižd'al a kde zamietol, kde zavial cestu. Okolo nás pod chvíľou dvíhala sa hmla snehu a pichala nám tváre, ako ihličkami. Nablízku pri ceste trčali iba telegrafické stĺpy, stromy, obľepené snehom, stohy slamy a kôpky nerozkydaného hnoja. Kolesá škripeli, spiežovce tlmeno cengali a drôty nad našimi hlavami zuňali. Kočič prisadol opraty, bič odložil, ruky s veľkými rukavicami bez prstov vopchal do vrecák kabáta, koberec vytiahol si až ku brade a len niekedy zavolal na kone. Zhrbený predou mnou, nehybne sedel. Kedy-tedy zakašľal, hlasne zasmrkol a odpľul si.

Pri drobnom trape vytáhaných, chudých koníkov šli sme pomaly. Len čo sme došli na stanicu, došiel aj vlak. Nemal som času nechať na vozíku nepotrebné veci. Vystúpil som taký, ako som bol. Odetý v dlhej bunde s vyhrnutým golierom nad baranicu, ktorú som si stiahol až po plecia, aby mi uši neobmrzli. Dlhočizný červený šál mi ešte žena bola okrutila okolo hrdla aspoň na dvadsatoro, tak, že som hlavou ani hýbať nemohol. Šál bol spustený na žalúdok a brucho, aby mi ani tieto čiastky tela neprestydli. Na nohách som mal vysoké kapce, dobre vyše kolien, s dvanástimi prackami na jednej strane, a všetky pracky držali. Obuté som ich mal na čižmách a ešte aj slamou boli napchaté, lebo slama drží teplo a hlavnou vecou je, aby nohy boli v teple.

Horko-tažko vystúpil som do vozňa. Kožené, zajacom futrované nohavice som stiahol, čapicu s veľkým úsilím naddvihol nad oči, aby som sa rozhládel. Fúzy s cencúľmi ľadu roztrel a počal sa bokom pohybovať, hľadájuť si miesto v niektorom oddiele. Vlak už uháňal a raz ma ta, raz ta posotil. Oddiely boli preplnené. Skoro všetky s pospúšťanými záclonami. Na samom konci vozňa našiel som si miesto. Spal v ňom iba jeden pán. Rozvalený bol na celom sedlisku, obrátený tvárou ku povale. Tienidlo lampy bolo spustené. V pološere videl som len trčiacu dlhú, čiernu bradu, žltú plyšovú vestu s hrubou zlatou retiazkou a veľkú čiernu ruku s prsteňmi, položenú na žalúdku. Okolo jedného prsta mal obkrútenú retiazku. Spal. Aspoň tak sa zdalo podľa rovnomerného dvíhania a klesania prs.

Akosi som sa vpratol do oddielu a zdvihol tienidlo lampy. Keď som si počal bundu zobliekať a sťahovať pravý rukáv, ktorý nijako nechcel zo zimníka, akoby bol k nemu primrzol, zarazil ma nepríjemný zápach, rozviaty šosmi bundy. Zápach mi bol známy. Voľakedy som už mal šťastie s ním. Ale nemohol som si uvedomiť, aký je to zápach. Taký nepríjemný bol, že som si musel prsty zapchať nos.

Až keď som zložil bundu a počal si šál odkrúcať, pripevniac jeden jeho koniec o kľučku dverí a točiac sa okolo vlastnej osi, zazrel som v sieti topánky aj s kalošami na ne natiahnutými.

Pozrel som nižšie a videl, že je neznámy pán zobutý. Ležal iba v čiernych vlnených pančuchách. Naklonil som sa nad ne, poňuchal a vysvetlilo sa mi všetko.

Pánovi smrdeli nohy.

Myslel som si, že až si odkrútim šál, poklepem ho úctivo po ramene a zdvorile požiadam, aby sa obul. Keď som si odkrútil šál, prišlo mi na um, že si najprv zimník vyzlečiem, kapce zobujem a len potom ho o to požiadam. Keď som si zobul aj kapce, prišlo mi na um, že mi treba ešte

výdavky poznačiť do notesa. Kočišovi štyridsať grajciarov. Cesta päť zlatých. Ináče by mohol zabudnúť. Až keď to bude, poprosím ho s odpustením.

Práce svoje konal som jednou rukou, lebo druhou som si pridržiaval nos.

Ledva som vytiahol notes a zaznačil do neho výdavok, pričom prinútený som bol pustiť nos a upotrebiť obidve ruky, neznámy pán skočil, natiahol sa k lampe a stiahol tienidlo. Hneď zatým si ľahol a obrátil sa mi chrbtom.

To ma prekvapilo. Po prekvapení urazilo. Po urazení vzbudilo vo mne odpor.

— Ved' vidí inteligentného človeka, — myslel som si, — aký je to spôsob?... Ale ved' je to komisný¹ spôsob! Nevšímavosť. Urážka. Akoby tu ani nebol... A ved' som tu. I cudziu bundu mohol vidieť, kapce, šál... Pravdaže ma videl, ved' som nie z hmlý... Ja ti dám!

Flegmaticky zdvihol som tienidlo lampy a vytiahol novinky, že budem čítať.

Neprečítal som ani tri riadky, keď neznámy pán zasa skočil, natiahol sa k lampe a zasa stiahol tienidlo.

„Ja chcem spať,“ prehovoril basom a zagánil na mňa.

„A ja čítať,“ odvrkol som mu a odhrnul tienidlo.

„Ja chcem spať,“ opätovoľ povýšeným hlasom a stiahol záclonu.

„A ja čítať,“ duplikoval som tiež hlasnejšie a vytiahol som tienidlo.

Obzrel som si ho od hlavy po päty. Bol vysoký a mohutný. Čiernej, suchej, prísnej tvári s hrubými žilami v sluchách a na prostriedku čela. Na samom čele mal mnoho dlhých, tenkých ako cverna vrások, ktoré sa mu nad obočím zaokrúhľovali. Čierne fúzy mu viseli dolu s čiernou bradou, obstrihanou akosi do štvorca. Na vrchu hlavy mal malú hodvábnu čiapočku, na sebe dlhý, čierny kabát a pásikované, vyhladené nohavice. Prezradzoval cestujúceho Žida.

„Ale ja spať chcem,“ zareval odrazu a stiahol záclonku.

„A ja čítať,“ zakričal som aj ja a vytiahol ju.

„Aká je to impertinencia?“ kričal a strčil mi bradu pod môj nos. Málo chýbalo, že som mu ju nepotiahol, ale som sa zdržal. Bol omnoho väčší a silnejší ako ja. Keby nebol tienidlo stiahol, možno, že by som bol spor aj tak nechal. Ale on ho stiahol. Následkom čoho som sa rozzúrnil a podniesol svoj nos k jeho, vyhrnúc záclonu.

„To sa vás ja môžem opýtať, vy surovec.“

Neodtiahol tvár, ale mi prskol do očí:

„Vy ste sedliak!“

„Vy ste!“

¹Komisný (lat.) — neokrôchaný, surový

„Grobian!“

„Smrad!“

„Čítajte potme!“

„Spite pri svetle!“

„Nebude svietiť!“

„Musí svietiť!“

„A just nebude!“

„Just bude!“

Obidvaja sme boli dávno vstali zo svojich sedadiel. Možno, že by sme sa boli dávno aj pochytili, ale naša pozornosť bola obrátená len na tienidlo. On ho sťahoval a ja dvíhal. Keby sme sa boli chytili za pasy, bola by lampa svietila, alebo nie. Toto stále svetlo, alebo pološero nechcel z nás ani jeden dovoliť. Chúd'a tienidlo raz bolo hore, raz dolu, raz bolo vo vozni pološero, raz svetlo. Raz on povedal, že nebudem čítať, raz ja jem, že nebude spať. Nadávky sypali sa aj z jednej, aj z druhej strany. Navzájom videli sme, že ani jeden z nás neodstúpi. Ja nebudem čítať, ale ani on nebude spať a lampa musí svietiť, — myslel som si ja. Ja nebudem spať, ale ani on nebude čítať a vo vozni musí byť pološero, — myslel si akiste on. Obidvoje odrazu nemôže byť. Keď nadávky neprospejú, chcel ma kapacitovať, že je väčším pánom, ako ja.

„A viete, kto som ja?“ volal sťahujúc záclonku.

„Žid smradľavý,“ odpovedal som mu, vytahujúc záclonku.

„Hlavný agent firmy Morgensterna z Viedne.“

„Fuj, smrdí ako pes,“ ripostoval som ja.

„A vy čo ste? Vy nula.“

„Tisíc jutár poľa je vám nula a just toľko hôr! Vy pšócher²!“

„Drevenú figu máte!“

„Tu je,“ a udrhel som sa po vrecku, na znak toho, že peňazí ako pliev.

„Žobrák!“

„Čo ste to povedali?“

„Že ste žobrák.“

„Veď vám môj strýc, kuriálny sudca,³ ukáže, kto je žobrák,“ pohrozil som sa.

²Pšócher (hebr.) — nadávka zo židovského žargónu, značiaca asi žobrák, chudák

³Kuriálny sudca — príslušiaci kúrie, najvyššieho uhorského súdu

„Pískam na vášho strýca.“

„Zavrú vás na rok, počkajte!“

„Vás zavrú, len poviem grófovi Strasserovi.“

„Taký gróf ako vy.“

Ani majetok, ani hodnosť, ani vplyvné rodiny nepomohli. V kupé bolo raz pološero, raz vidno. Tienidlo skákalo. Nedali sme sa. Jednako som ja mal prednosť. Bol som obutý v čižmách a on stál na remennom koberci v pančuchách. Ale to trvalo len za krátky čas. Zbadal, že sa môže prestydnuť. Vyskočil teda na sedadlo, prekročil na druhé a takto rozkročený sťahoval tienidlo lampy. „Fór“ som stratil a chcel som ho znova získať. Okrem toho aj smrad bol väčší, lebo jeho nohy boli pod mojím nosom. Konečne aj zunovalo sa mi už jednotvárne vytáhovanie tienidla. Chcel som spornú vec komplikovať a nad chlapom nejakým činom zvíťaziť.

Nechal som tienidlo na chvíľku tak.

„Ráďte sa obuť,“ povedal som vážne a chladne, rozkazujúcim tónom.

„Rozkazujte si vašim fafrnikom,“ znela jeho odpoveď.

„Tak otvorím okno.“

„Neotvoríte ho.“

„Teda sa obujte.“

„Neobujem.“

Okno som otvoril.

Agent zoskočil zo sedadla a zavrel okno. Medzitým som ja odhrnul tienidlo na lampe. Priskočil k lampe a stiahol záclonku. Ja som otvoril okno. On ho zavrel. Lenže ja som za ten čas zdvihol tienidlo.

Tak to trvalo aspoň pol hodiny, až sa počali zasa nadávky. Zabávalo ma to už a prestal som sa hnevať. Ale agent behal v pančuchách ako divý. Prskal, zlorečil, skákal, zatváral okno a spúšťal záclonku, vyhrážajúc sa. Otvoril som ešte aj dvere. Mali sme trojnásobnú robotu. K tomu sa nahrnulo zimy a prudké závery fujavice vniesli za chvíľu do oddielu hromadu snehu. Remenný koberec bol mokrý a plyš sedadiel zavlhol.

— Uvidím, či sa neobuješ, — myslel som si, — kým sa budeš obúvať, i lampka bude svietiť, i okno bude otvorené a i smradu ubudne. Nechal som tienidlo a okno tak.

„Obúvajte sa,“ zakričal som.

„Neobujem.“

„Teda sa neobujete?“

„Neobujem.“

„Neobujete?“

„Nie.“

„Nedovolíte ani okno otvoriť?“

„Nie.“

„Ani lampa aby svietila?“

„Nedovolím.“

„Chcete, aby som aj naďalej voňal váš smrad?“

„Chcem.“

„A vy ste agent Morgensternov z Viedne?“

„Som.“

„Teda vy cestujete v plátne a bielizni?“

„V tom.“

„Och, ja blázon,“ zvolal som, „a ja tej firme, čo má takéhoto agenta, dám utržiť ročne aj tisíc zlatých... Tu prestáva všetko... Hneď zajtra odpíšem... Takýto agent... Smrdí na sto míľ... Vo vozni sa rozhadzuje... Cestovateľom nedá pokoja. Nemožno pri ňom ani dýchať, ani čítať, pokojne pocestovať... A ešte i táto manžeta je možno od neho...“

Vravel som ako pre seba a odpál manžetu nazrúc do nej.

„Akurát, Morgenstern, Wien...“

Po tomto quasi monológu akoby som sa bol spamätal, odrazu zahúkol som na agenta:

„Obúvajte sa, lebo ak nepotrebuje topánky, vyhodím vám ich oknom.“

Tu sa počína psychologická záhada.

Ako na počiatku, keď mi neznámy pán stiahol tienidlo na lampe a ma to prekvapilo, tak prekvapilo ma teraz to, že sa ten istý pán naozaj obúval. Jednu topánku mal už obutú. Musel si ju teda obuť už predtým, ako som sa pohrozil, že mu topánky vyhodím. Neurobil to z ľaku. Díval som sa ako skamenelý. Agent, len čo sa obul, sám vytiahol tienidlo lampy a otvoril okno i dvere. Strekol čímsi do povetria, čo voňalo ako jedľa. Predošlý, odporný zápach sa stratil. Potom načiahol sa za kufíkom v sieti. Otvoril ho. Vyňal akúsi knižku a s úctivým, sladkým hlasom prehovoril, usmievajúc sa na mňa:

„Mám plátna najlepšej akosti. Ráčte si obzrieť. Lacnejšie ako iní...“

A podal mi knižku.

Líza

Pred šiestimi mesiacmi som sa oženil a teraz som v blázinci. Vy neveríte, ale je tak. Ja sám neverím a predsa tu sedím na ťažkej bielej lavici. Sedím, sedím a dumám, a sto ráz predumám v hodine svoj život. Je mi smutno i smiešne.

Pred rokom preložili ma na janskú stanicu. V januári zaujal som miesto. Bola to búda s dvoma izbičkami a kuchyňou. Štyri drobušské okienka a jedna diera v stene na vydávanie lístkov. Okolo nej kriaky jazmínu a päť tenkých agátov.

Hustý sneh padal práve, keď som prišiel. Malá štátna búda bola už skoro do polovice v ňom. Na červených rámoch okien a na tabliciach bolo ho plno nalepené. Žrde plota a železničné brány ledva bolo vidno. Na stĺpikoch vysoké snehové čiapky, a kam si len pozrel, všade sneh. Blízke vysoké vrchy zôkol-vôkol boli zahalené v nepriehľadnom bielom závoji.

K večeru prestal padať. Pohl sa vietor a už to všade hučalo. Hory šumeli, telegrafické drôty neprestajne hvíždali, tu tuhšie, tu slabšie, v koľajniciach kedy-tedy prasklo. Stromy zapadnuté snehom knísali sa na malom dvore ako biele postavy. Železničná brána triasla sa a vízgala. Na nebi ani hviezdičky. Tma.

Mne bolo smutno. Vošiel som do nizučkej izby, zapálil lampu a počúval. Svetlé obrázky, ktoré som niekedy vídal, lietali mi hlavou. Prichádzali mi na um osvetlené dlažby mesta, ktoré som zanechal. Videl som v duchu, ako padá sneh ľahučký, malinký. Poletuje nad širokou ulicou, po ktorej chodia ľudia. Páni v čiernych kabátoch s bielymi ručníkmi okolo hrdla, dámy v bundičkách s líščimi chvosty na plieckach. Líca na červeno vyštípané od vetra. Tu i tu v kriku predávajúcích čuť mierny trap koní, za nimi tupo hučí krytý ligotavý koč. Cez jeho okná zamihali biele šaty, kytka kvetov. Idú na ples, alebo do divadla... Kaviarne s pariacimi sa nápojmi, hotely so smejúcimi sa hosťami, Cigáni, spev...

Ťažko mi bolo. Trápila ma túha a skoro chcelo sa mi zaplakať. Nikdy nezabudnem na tento prvý večer na janskej stanici. Druhý deň bol práve taký. Prešiel týždeň a mne bolo ešte vždy smutno. Azda by som sa nebol ani rozveselil, ak sa neožením.

Vzal som si učiteľskú dcéru z dediny Jána, Žofku. Dobré dievča. Nijako nie salónna krása, tenká, kostnatá. Taká dedinská. Hladký účes. Ani čoby som ju pred sebou videl. Tučné, okrúhle líca a úzke, sivé oči. Nos ani trochu nie pekný, ale v dedine najkrajší. Plné pery. Slovom, dedinská. Svetlý pás cez vlasy a taký mala kratučký, tichý, príjemný smiech...

... Vychádzam k osobnému. Chujavica veľká. Vietor ti schytáva čiapku. Načim ju rukou pridržiavať. Vlak zafúkaný snehom. Odbavil som ho a vidím, ako ona plače pri tenkom agáte. Veľkú škatuľu položila k nohám a utiera si šatkou oči. Z Jána neprišli sánky, ako ona pôjde domov? Odprevadil som ju. Bolo treba niečo hovoriť a hovorím, ako mi je na stanici smutno. Ona hovorí, že jej je doma veselo. Večer pradú, piera párajú, spievajú. Niekedy príde z fary Anička, niekedy ona ide k nim. Prídu aj druhé, i mladí ľudia a hrajú sa na „hnevám sa na teba“ alebo na „sekretára“. Niekedy je aj tanec, ale to len obyčajne v nedeľu. Skrátka, skromné dievčatko. Bola by z nej dobrá gazdinka. Boh vie, mne sa zapáčila a nemohol som zabudnúť. Nuž oženil som sa.

Prišla v máji na moju opustenú stanicu. Razom premenila sa táto na akýsi čarovný kút. Ožilo všetko. Nie preto, že bol máj, ale že som mal pri boku dobrú, mladú ženu. V prvé týždne zbierali sme králiky a naivne opytovali sme sa bielych lístkov: „Či ma ľúbiš, zo srdca, s bolesťou, v tajnosti, trochu a či nič?“ Držiac sa za ruky, rozkolembali sme si ich a spievali spolu: „Cez zelenú lúku voda tečie.“ Neraz, pamätám sa, večerom, sadli sme si na lavičku, chytali si ruky a tleskali si po nich. Zakaždým zvýskla, keď som ju udel a potom sme sa smiali spolu. „Cíp, cíp, cipušky...“ počujem ešte teraz. Pominulo sa a viac sa nevráti.

A u nej sa veľmi rýchlo pominula táto poézia života. Už počiatkom júna zavesí sa mi odrazu na krk a povie, že by sme mohli držať dve prasiatka.

„Prasiatka?“ zadivil som sa.

„No, áno. Teraz sú síce drahé, ale aspoň jedno. Na zimu budeme mať jaterničky a klobásky.“

— Jaterničky a klobásky, — myslel som si, — lenže potom už nebudeme králiky hľadať, ani na ruky si tleskať.

„I šunku.“

— O čom to ona sníva? Jaterničky, klobásky, šunka. A to sa už viac nebudeme hrať na cípcípcipušky, — dumal som. Ale zrazu zahanbil som sa sám pred sebou. Ja mužský, a takáto naivnosť.

„No, dobre,“ povedal som.

Onedlho zjavili sa dve biele prasiatka. Je to celkom pekné zvieratko — prasa. Ružový ňufáčik, kľaptavé uši, vyhrnutý pokrútený chvostík, celé bielučké. Ako to behá sem a ta, ani slepé. Zakričíš „mašura, mašura!“ — už ti príbehne. Dobré zvieratko. A budeme mať i jaterničky i klobásky i šunku. Užitočné zvieratko. Uspokojil som sa. Spolu so ženou chodievali sme ich kŕmiť a škrabkať.

V júli, už bez opýtania, žena ma prekvapila, že máme päť sliepok a kohúta.

„Sliepočka je veľmi užitočná,“ počala.

„No, dobre.“

„A vieš, ako sa volá na sliepky?“

„Nie.“

Poučila ma.

Na tretí mesiac dostavili sa husi, potom kačky, a zasa bez povolenia. Nepovedal som nič, ale ma to znepokojilo. Čo to tá žena ešte nazháňa? Nebudeme môcť ani po dvore chodiť. Ja by som chcel radšej niečo do izby: pekný kalamár, koberce. Alebo, ako by sa zišlo napríklad niekoľko kalíškov na borovičku. Keď niekto príde, nemáš ho ako ponúknuť, hanbíš sa. Z fľaše len nemožno piť. A tu máš — samá hus. Len čo gagoce daromne a znepokojuje ťa.

Ale nepovedal som nič.

V septembri raz sedím pod oknom. Tu zrazu počujem cvengot a mékanie. Oproti mne ide koza, hnusná koza, s bradou a krátkym chvostom. Na krku má svetlú stužku, a na stužke zvonček.

„Čia je to koza?“ spytujem sa ženy.

„Naša. Treba každé ráno mliečka. Kravička je drahá.“

„To si ty kúpila?“

„Ja.“

Skočil som, že zažením niekam toto protivné zviera, ale spamätal som sa, a aby nevybúšil zo mňa hnev, odišiel som do hory. To je už mnoho. Celá menažéria. A mal som vtedy tú kozu zahrdúsiť, ona je príčinou, že teraz tu sedím. Neurobil som to. Ej škoda. Ale nazdal som sa, že s kozou bude dosť. Máme z každej zveri, príde rad i na koberce i na pekný kalamár.

V jedno daždivé popoludnie práve tak, ako pri prasiatkach, odrazu zavesí sa mi na krk a šepce:

„Počujže, nadobudnime si mačičku.“

„Ach, to už radšej psíka,“ hovorím celkom dobrodušne.

„To je také milé zvieratko.“

„Ale falošné.“

„Chytá myši.“

„Mraučí.“

„Ale i pradie.“

„Škriabe.“

„Teda ty nechceš?“

„Nie, radšej psíka.“

„Ech, čo len pes.“

Hodila rukou, ani čoby pes bol najmizernejšie zviera. To ma nahnevalo.

„No, vieš, mačku nedovolím,“ riekol som rozhodne, a bral som sa k dverám.

„Ty si protivný!“

„Ba ty s tvojou mačkou!“

Žena vytiahla šatku a počala fňukať. To ma ešte väčšmi podráždilo. Zasmial som sa zlostne, a trepnúc dvermi, vyšiel som von.

Chcelo sa mi vrátiť a povedať jej niečo príkreho, aby som si uľahčil, ale zazrel som odháčkovanosť okenicu, tú som chytil a praštil ňou o múr. Buchlo veľmi a jedna tabla v okne rozprášila

sa na kúsky. Sám som sa zhrozil, ale šiel som len ďalej. Akási dávno necítená horkosť vnikla mi do srdca. Hlúpa, pre mačku plače. Drobný dážď prskal mi do tváre. Popolavé oblaky gúľali sa po horách; na čiernych, zvlhlých oráčinách ležala hmla. Na dvore bolo plno mokrého žltého opadaného lístia z agátov... A to bude znamenité, ak takto každý deň vymyslí si nejaké nepotrebné zviera. Kanáriký ešte nemáme, ani straky s obstrihanými krídlami. Drozd by sa tiež zišiel, ten píska. Zajačky ku kozičke... Musím ju odučiť... A tento dážď len neprestáva. Celý život bude hnusný, i bez zvláštneho roztrpčenia. Sám tento čas leje ti akúsi melanchóliu do duše. Tak smutno ti je, že by si ušiel niekam ďaleko, kde slnce svieti a kvitnú stromy. A prichádza ti spomienka na leto, teplá, sladká spomienka, a smutno ti je, smutno.

Šiel som zasa do hory. Hmla objala ma, takže som nevedel, či to ešte ten drobný dážď a či sama hmla vlašť mi tvár. Stromy boli už celkom holé a na ich vetviach blyšťali sa milióny kvapák. Fúkal vietor a ony spáchali, sľaby nový prúd dažďa. Nohy šmýkali sa mi po mokrej pôde. Zle je v hore v takomto čase. Obrátil som sa k domovu a rozmýšľal som, ako sa zbližím k žene a čo jej poviem? Hnev pominul a mrzelo ma, čo sa stalo. Prišlo mi na um, že veď je ona predsa len žena. Rozum u nej ďaleký. Tvor citu. Jej diktuje srdce, nálada. A ostatne, veď mačka ani nie je taká hlúpa. Chytá myši. Potul'káš ju, zapradie. Trie sa o teba, umýva sa labkou. A ešte, keď je malá! Odprosím ženu a punktum. Dovolím a koniec.

Zrýchlil som kroky, a o pol hodiny čítal som list, v ktorom mi žena oznamovala, že odišla k rodičom — pre moje chovanie sa k nej.

Pokrčil som list a hodil do kúta.

Teda vzdor. Kto by to bol u nej hľadal? Ale dobre. Vzdorovať viem i ja a ukážem, kto bude triumfovať. Mačku nedovolím, nie a nie. Nech sedí doma. Rozhodnutý pribral som sa k práci. Pri večeri, musím aspoň teraz uznať, žena mi trochu chýbala, ale navaril som si večeru sám. Tri vajíčka a dosť. Cez noc spal som výtečne. Ráno obliekol som sa, zapálil na fajku a šiel von. Dážď neprestával. Prasce kvičali. Gagot, kikiríkanie bolo počuť zo dvora. Čo ma po vás! Nech vás opatruje, kto chce. Vrátil som sa do izby. Pozerám, kde sú moje raňajky, i znepokojil som sa. To musím sám ísť podojiť kozu, ak chcem jesť. No, a prečo nie? Vzal som šechtár a stolec a vošiel som do stajne.

„Líza, Lízučka, musíš mi dať mliečka,“ prihováram sa jej.

Líza pozrela bokom a akoby sa bola zasmiala.

Sadol som si na stolec, zavrzol šechtár medzi nohy a chcem opláknúť.

Líza naplašená odskočila odo mňa.

„No, neboj sa, neboj,“ chlácholil som ju.

Ale Lízu nedajbože kapacitovať. Skákala ani bláznivá, kopala nohami, hlavou šla do mňa. Desať ráz prichytil som sa k dojeniu, desať ráz bez výsledku. A veď ju žena každé ráno dojila, lebo som raňajkoval každý deň mlieko, kozie mlieko. Prečo to? Či len preto, že som ja chlap a stud jej nedovolí, a či vie, že som sa pohneval so ženou, a ony sa uzhovorili, že sa budú na mne pomstiť? Nemohol som to pochopiť. Proboval som jedenásty raz. Chytil som ju za chvost, pritiahol k sebe, a nič, nič. To bude moja žena triumfovať nado mnou, až sa dozvie. Zrazu prišlo mi na um niečo. Možno, tak sa podarí.

Vyšiel som zo stajne, zavrel dvere a obliekol ženinu červenú sukňu. Potom uviazal som si jej belasú šatku na hlavu, znovu vošiel som do stajne a prisadnem k Líze.

A hľa! Líza je tichá.

Potiahnem raz, dva — Líza tichá.

Dojím — Líza tichá.

„Predsa len nebudeš triumfovať, žena moja!“

A dojím, krásne dojím, a Líza sa nepohne.

„Predsa len budem raňajkovať!“

Naraz počujem hvizd. To je ranný osobný. Skočím na rovné nohy a letím so šechtárom na stanicu. Vlak vjachal a zastal. Vodič sa smeje, poštár v okne sa smeje, všetci pasažieri dívajú sa na mňa. Jeden žandár zoskočil a ide rovno ko mne. Čo sa stalo? Pozriem nazad, potom na seba samého... Pre Pána Krista! Ženina sukňa a šatka...

Odviezli ma do blázince. Žena predsa bude triumfovať! Bože, len keby čím skôr!

Pani Rafiková

Boli ste vy už v meste Ľanovom? Nie? Nuž tak nepoznáte pani Rafikovú. Ach, to vám je zvláštna osoba.

Dovoľte, aby som vám ju predstavil.

Pani Rafiková je asi osemdesiatdvakilová osôbka. Tvár vysmiata, červená, guľatá. Briadka s troma podbradkami — na uštipnutie. Pozriete sa na ňu odpredku, nazdáte sa, že je to ostrm d'ateliny. Navrchu tenké a potom vždy hrubšie a hrubšie, bez drieku. Nemôžete nijako pochopiť, čo robí tá kopa d'ateliny pred zlatníckym výkladom. Pozriete od chrbta, zasa len ostrm d'ateliny. Pozriete od boku, to isté. Až keď sa priblížite, udriete sa po čele a vykríknete:

„Ľaľa, veď je to akási pani!“

A tu zbadáte i elegantnú zamatovú bundu, astrachánovú čiapku s akýmisi guľkami a perom. No a keď sa pohne svojím vážnym krôčkom, zafučí ako kováčske mechy — tak ste už celkom presvedčení, že to nebola kopa sena, tým menej ostrm d'ateliny.

Toto je pani Rafiková. Lenže keď povieme: „pani Rafiková“, nevieme ešte celkom nič. Môžeme si napríklad pomyslieť, že je skaderuka-skadenoha. Môže nám aj to zísť na um, že je to kupcová, alebo vdovička po úradníkovi. Ba všetci čerti nám môžu pošepnúť, že ju budeme za Židovku považovať. Aby sa nám to nešťastie nestalo, povieme hneď, že je pani Rafiková roztomilá polovička pána podsudcu.

Ako sa dostala za neho, nebolo možno vypátrať. Stalo sa to pred dvadsiatimi rokmi. Vtedy bolo všetko inakšie. Inakšie sa tancoval čardáš, inakšie šaty nosili a inakšie sa vyznávala láska. Ľudia boli solídnejší a keď aj kradli, kradli celkom iným spôsobom. Dievčatá so sklopenými očami čakali, a keď aj vábili, vábili celkom inakšie. Nuž, kto sa vyzná v starinách! Toľko stojí, že láska musela bývať vtedy tuhšia, úprimnejšia a ohnivejšia.

Tu máme Rafikovú. Už má sedem strieborných vlások a tri falošné zuby, a ide sa zájsť láskou k mužíčkovi. Naozaj. Oni majú sa veľmi radi. Ale nie tak, ako iní. Iní sa cmúľajú. Pred fruštikom cmuk, pri obede cmuk-cmuk, pri večeri cmuk-cmuk-cmuk. To u nich tak nebýva.

Sadnú ku káve. Podsudca rád má sladkú, hodí si tri cukríky do šálky, a hľa, pani sudcovej sa to máli:

„Nože si ešte zo päť,“ hovorí, „alebo najlepšie, vysyp všetko. Mne ani nemusí zostať.“

Keď muž je s chuťou a štrngá pritom lyžicou, už ho pani Rafiková láska:

„A čo ti nechutí, že tak ticho ješ. Nezvonili ešte, že ty cengáš. Donesiem ti mažiarik s tlčíkom, alebo pokrievky, dobre?“

Keď muž neštrngá, ale predsa s chuťou je, tu ona do neho:

„Rada som, že ti chutí, mliazgaš, vidíš, tak treba, ale by si mal hlasnejšie.“

Keď pán Rafika ani neštrngá, ani nemliazga, jeho polovička raduje sa, že natrúsil mnoho chleba.

„Nevieš, že je to dar boží?... Ak nepozbieraš, pozbieram to ja, aby som mala čo robiť. Aj tak nemám nijakej roboty, len čo sa povaľujem.“

Pravda, pán Rafika pozbiera omrviny, vysype ich na dlaň a dá do úst. Vie on, čo robí. Keby tak nepočúval, musel by ísť kľáčať k peci na ostré polená. V sypárni už bol tak nocoval pre nepočúvnosť. Preto, keď jednako dopustí sa hriechu, hľadá sa dostať k ženinej ruke. Ak sa dostane, bozká ju. Ak nie, zďaleka sa spytuje:

„Kde si kľaknúť, Serafinka?“

No milosťpani Serafina Rafiková nestará sa len o svojho muža. Má ona i dcérku. Miluškou ju nazývajú. Pekné dievča. Pravý opak maminkin. Váži len päťdesiatdva kilo a je vysoká, filigránska. Celkom taká, ako teraz kreslia na všetky knihy o láske. Báľ by si sa jej dotknúť, že ju polámeš; báľ uštipnúť, že jej tým spravíš veľký červený fľak na bledom líčku; báľ stisnúť ruku, že ju uraziš, alebo jej pršteky polámeš, a báľ osloviť, že povieš, čo sa nepatrí. Tvárička počerná, oči počerné a všetko pekné.

I o túto najvrelejšie milovanú dcérku pani Rafiková sa veľmi stará.

Drží ju vždy v hodvábe, zamate, atlase, len aby bola na zjedenie. Božechráň fliačka na drieku alebo sukni. Hneď sa zháňa benzín, terpentín, „flekvaser“¹ a všetci krajčírí vedia čo.

„Len či to vyjde, či to vyjde?“ bedákala neraz pani podsudcová.

Ak fľak nevyšiel, bolo zle. Hneď sa rozkričala:

„Jaj, tie deti! Nič to nešanuje. Neutrie si stoličku. Pri obede ti musím zaviazať plachtu okolo hrdla, aby si sa nezakvickala. Nevieš, kde si sa ty len vzala, Mila? Ja som bola vždy taká čistotná. Keď mi rodičia niečo kúpili, to som si tak chránila, v štyroch škatuliach som to držala, aby sa nezababralo. A ty? I kúpim ti, — chvalabohu máš z jedno dvanástoro šiat, — ale ty hneď nové chytíš a vláčiš. Nemohla by si doma tie perkálové popečkovat? Pravda, jej to deroguje.² Ona musí mať ružové. Mohol by prísť nejaký mladý pán, ona by sa hanbila.“

A pani podsudcová by sama bola skapala od hanby, keby tak bol niekto prišiel a jej dcéra by bola v perkále³ bývala.

Preto, keď Milka vzala z veľkolepej pasie prachovku do ruky, milosťpani nedovolila jej prach utierať.

„To ti ešte chybuje. Najlepšie, dones si zemiakov, škrab. Vieš, že sa to tebe nepatrí? To môže robiť Mál'a Vrabcovie. Tam nemajú slúžky. Načo ich potom držím ja? Ty si vyšívaj, alebo preber jednu francúzsku lekcii. Rozumieš?“

Čo mala robiť? Vzala román o samých barónoch a grófoch, alebo umelcoch, a čítala. Keď sa našiel v takom románe i chudobný vychovávateľ, preskočila pár strán a hľadala grófov. Jej nijako neimponovala chudoba. O koho sa ona zaujímala, ten nemohol byť prostým človekom.

¹Flekvaser (nem.) — vodička na odstraňovanie škvŕn

²Jej to deroguje — v nej to nevzbudzuje úctu

³Perkál — husté bavlnené tkanivo, používané na domáce pracovné ženské šaty

Musel mať štyri mená a aspoň päťkonárikovú korunku.⁴ Alebo, ak nebol čo len ministeriálny tajomník, zasa nestál nič. Keby sa takýto nedostal, zbavil by aj umelec. Len nie človek jednoduchý. Ona musí mať, keď sa vydá, pätnásť izieb, dva veľké salóny a tri malé. Veľkú príjmaciu sieň a šiestich lokajov.

Lenže v Ľanovom nebolo ani grófa, ani baróna. Umelci, ktorých sa našlo asi päť, fotografovali, a všetci majitelia päťkonárikových koruniek písali po úradoch.

Preto Miluška žila v románoch, kde niet reči o prostých ľuďoch. Ona si musí osvojiť ich reči, ich manýry. Naučiť sa to všetko z románov, keď nie zo života.

Náhle teda románová grófka X. zasmiala sa nejakým zvláštnym spôsobom, už bola Miluška pri zrkadle. Učila sa usmievať podobne. Grófke zablysli hnevom oči, už Miluška blýskala očami. Grófka celá rozbúrená hnevom, skoro trasúc sa od rozochvenia, dvíha ruku, ukazuje prstom na dvere a kričí: „Von, prekliaty vojvoda!“ A Milka vstávala z fotela celá rozbúrená hnevom, skoro trasúc sa od rozochvenia, dvíhala ruku, ukazovala prstom na dvere a kričala: „Von, prekliaty vojvoda!“

Všetko to dialo sa, ako hovorím, pred zrkadlom, aby sa Milka mohla kochať v svojej vlastnej tvári. Dostala nový klobúčik, to len musí pozrieť, ako jej pristane. Už bola zasa pred zrkadlom. Najprv si ho postavila, ako prišlo, pozrela sa. Pristane znamenite. Teraz ako v profile? To tak ľahko nevidno v jednom zrkadle. Priniesla ešte jedno. Pozrela. Výborne pristane.

Keď dostala nové topánky, to isté sa robilo. Keď čiapočku, zas len to.

Rozumie sa teda samosebou, že keď na 15. decembra minulého roku dostala nové hodvábne šaty, nemohla sa odtrhnúť od zrkadla.

Dve hodiny sa pozerala, dve hodiny prechádzala sa po izbe. Vyňala bálkové topánočky, ako jej budú slušať k novým šatám? Vyňala bálový golier, ako jej tento bude svedčať k hodvábu. Natiahla biele rukavičky, vzala vejár do ruky a už ak sa prechádza, tak sa prechádza, ak pozerá, tak pozerá do zrkadla.

Tu vošla pani Rafiková. Bola celá červená od hnevu. Chvatom zhodila bundu. Z astrachánovej čiapky s guľkami a perom vytiahla ihlicu a šmarila čiapku na posteľ.

„Len si predstav!“ počala rozkladať a rozhodila rukami, „nie je to impertinencia! Malinová má tieto isté hodvábne šaty. Práve také hviezdičky. Štyri malinké, jedna veľká, štyri malinké, jedna veľká. Ešte povedia, že sa nosíš podľa nej.“

Pristúpila k dcérke a prizrela sa hodvábu.

„Celkom také hviezdičky. Okrúhlasté s pásikmi. To je do rozpuku. Celkom tie isté šaty.“

A Rafiková znova pripála si čiapku.

„Nože mi pomôž túto bundu. Idem ku ševkyni. Ja jej vyčítam! Čo mi to hneď nepovedala?“

Zobrala sa preč. Cestou zašla najprv ku Vrabcovej.

⁴Aspoň päťkonárikovú korunku — korunka bývala odznakom šľachtictva, počtom konárikov sa vyjadroval stupeň šľachtictva. Najnižšie šľachtictvo sa vyznačovalo korunkou o piatich konárikoch.

„Doma pani Vrabcová?“ spýtala sa očistom Rafiková. „Dobrý deň,“ a obzrela sa dookola, či nevidí nejaký neporiadok, pavučiny, smeti, rozhodené papuče alebo čo. „No, akože sa máte? Kúrite, ako vidím. Máte veľmi príjemne,“ a znovu sa poobzerala.

„Ach, čože by príjemne. To len tak. Bola zima. Zakúrila som si troška.“

„Bukovým kúrite?“

„Ale, nože sa zložte. Ako príde; raz jedľovým, raz bukovým, — najviac uhlím. Nože sa zložte.“

„Ach, ďakujem,“ a Rafiková počala sa skladať. „Uhlím,“ čudovala sa medzitým. „A nebolí vás hlava od toho? Mňa by hneď rozbolela. Nemám horšieho ako uhlie.“

Tu hneď i vzdychla, akoby chcela ukázať, ako ju hlava bolí. Musí to byť naozaj strašný bôľ.

„A vy ešte nekúrite, pani Rafiková?“

„Ba áno. Včera mi doviezli dve siah⁵ dreva.“ — Podsudcová napravila si účes a sadla. „Ozaj, počuli ste o Malinovej?“ spýtala sa, pričom poslinila si prsty a odstránila páper zo sukne.

„Čo, čo?“

„Neviete?“

„Nie. Povedzte,“ a pritom sa tajomne usmiala, lebo ona vedela niečo, ale nech hovorí Rafiková.

„Mňa do toho síce nič, ale čo je mnoho, to je mnoho. Len si povážte, zasa si dala hodvábne šaty ušiť. No, povedzte, treba jej to? Taká fíflena! Nech si to radšej zaje, veď je žlté ako vosk. Ale ona nie. Má to štyridsať rokov, ale zato len páčiť sa a páčiť sa. Kdeže by! No povedzte, treba tej hodvábne šaty? Povedzte. Sukňu nech si obšije!“

„Ba zásterku nech si kúpi!“ doplnila Vrabcová.

„Zásterku?“ začudovala sa Rafiková a pohniezdila sa. „Drží kuchárku. Načože by jej bola zásterka? Čipková toaleta doma, zlatom vyšívané papučky a román, ale nie zásterka. Celý deň nič nerobí, len hráva na tej truhlici.“

„A drieme na plyšovom diváne.“

„Ale, horký plyš! — Zdá sa ako plyš, ale je to nie plyš. Nedávno som sedela na ňom. Chytím do ruky. Reku, hodvábny plyš to sotva bude; možno, že pamukový. Horký jeho pamuk! Plyš je mäkký, hladký, ligoce sa, a toto? Bohvie, čo je to! Kdeže by aj vzala plyšový diván?“

„Iba ak na puf.“⁶

„Vari tej by dali na puf?“

Pani Vrabcová už nepočula otázky. Nahla sa k uchu Rafikovej a šepľala:

„To vari kvôli tomu novému advokátovi.“

⁵Siaha — stará miera, asi 1,8 m

⁶Iba ak na puf — iba ak na dlh. Výraz „puf“ pochádza z viedenského žargónu.

„Akému?“ zadivila sa Rafíková a len-len že neotvorila ústa od zadivenia.

„Doktorka hovorila. Včera večer o pol deviatej prišla Malinová z Dúbravy a s ňou v jednom omnibuse advokát. Chce tu otvoriť kanceláriu.“

„Kanceláriu?“ mechanicky opätovať podsudcová.

Nemohla odrazu všetky myšlienky pozbierať, tak ju to prekvapilo.

„A vy nevíete? — Vysoký, mohutný chlap. Veľmi driečny.“

„Videli ste ho?“

„Nie. Doktorka hovorila.“

Rafíková horela od zvedavosti. Teda advokát. A že to ona nevedela. Možno, že je rodina, bratanec, alebo ešte bližšia. To by bola škoda. Musí ju ísť navštíviť ešte dnes večer. Hneď teraz.

Málo chýbalo, že sa nepobrala. Ale Vrabcová sa pochválila, že kúpila kávový servis pre dvanásť osôb.

„To som kúpila pre Máľu,“ vravela. „O týždeň má mena. Chcem ju prekvapiť.“

„Krásny servis, veľmi utešený,“ chválila Rafíková, obzerajúc šáločky. „A tie kvietky na ňom. Čo sú to? Ľalie? Veľmi šumné šáločky.“

— Treba jej servis, — myslela pritom. — Musím to povedať Malinovej. Tá sa zasmieje. Ozaj, musím ísť k tej Malinovej. Treba sa presvedčiť.

Lenže zo servisu prišla na Janíčkovu. Aká je neklúdna. Vo filcovej sukni chodí po dvore. Nič to nedá na seba. A tie jej topánky! To má akiste od muža. Veľké, človek by z povaly skočil do nich. Sama rúbe drevo — no, neklúdna...

Z Janíčkovkej prešla na doktorovú... Ach, to je tiež taká! Taký ozembuch... Nikdy nič nevie povedať. Ani teraz. „Ja by som bola pozrela do omnibusa, čo tam robia tí mladí... Ozembuch, ozembuch...“ Z doktorovej divným spôsobom preniesla reč na advokátovú. „No, tá je už len... Cigáni, ako čoby čítala... I nedávno s tou Cimfrlínou, či ako ju volajú... Že si ju berie akýsi statkár, dávajú, vraj, šesťtisíc s ňou a statkár posiaľ neprišiel... Ukrutná cigánka.“

Sám Lucifer z horúceho pekla vie, na čo by bola prešla ešte, keby nie deviata. Tu sa spamätala a počala sa zberať. To sa vie, že pri obliekaní musela povedať niečo na mladých ľudí, pri dverách na tú a na tú slečnu, v druhej izbe na dámy a mladých ľudí vospolok, a pri bráne všetko rekapitulovala. Konečne o desiatej zavrela sa brána. Vrabcová so sviečkou v ruke sa vrátila, šomrajúc:

„Chvalabohu, že som ju von dostala. Tá by i do rána mala čo hovoriť.“

Pani Rafíková zasa zahalila sa do zamatovej bundy a šomrala:

„Strašná osoba táto Vrabcová. Teraz nemôžem navštíviť pani Malinovú; nebudem vedieť nič. Keď sa raz rozovorí, nedajbože prestať. Strašná osoba. „Len ostaníte, len nechodte ešte, ale posedzte si.“ Teraz musím čakať do zajtrajška. Strašná osoba!“

Ako vidno, pani Rafiková celkom zabudla, že sa vlastne k ševkyni bola vybrala.

Zaželajme jej do zajtrajška dobrý odpočinok. Zaslúžila ho. Tak. A teraz pozrime, čo sa s tou Malinovou stalo.

Prihodila sa celkom prostá udalosť. Z Dúbravy od stanice je ďaleko. Chodí sa na omnibusoch. Malinová nemala ani vraného, ani železného koníka, ani vlastnej ekvipáže.⁷ Musela sa viezť v omnibuse. Ledva sadla do neho, už tu akýsi mladý človek. Vysočizný, široký, celá ráňava. Asi tridsaťročný s belavými fúzmi. Líca červené, okrúhle. Na nose mal cviker.

Nemo zdvihol klobúk a usadil sa oproti Malinovej.

Ona pomkla sa do kúta omnibusa. Malou, v bielej rukavičke oblečenou rukou rýchle stiahla na bradu čierny závoj. Pošvelila sa v bunde a pozrela bokom na cestu.

— Vidí sa byť mladou, ale ju nezaujímam, pomyslel si, — trápne bude sedieť až do S. Viac ako dve hodiny. A mne by sa tak chcelo hovoriť. Aké tučné ruky má. Ostatne možno, že sú rukavičky primalé ... Ale o tvár sa bojí. Vždy napráva ten závoj, nič nevidno.

Vyňal cigaretu.

— Akokoľvek, musím ju osloviť. Ale ak je... Čert po ňom. Oslovím ju. „Pardon!“ povedal nahlas, „dovólite mi zafajčiť si?“

„Nech sa páči,“ odvrkla.

Uklonil sa.

— Ako mašinálne to povedala. Celkom bez farby. Iste je odkvitnutá ruža. Bojazlivá veverička sotva bude.

Vytiahol zápalky. Vietor tuho fúkal. Nemohol cigaretu zapáliť. Odhodil tretiu, štvrtú zápalku.

„No, nezapálím,“ povrával, „na môj pravdu nezapálím. To je moc... Fatálna vec.“

Chcelo sa mu zakliať, zmrviť v rukách škatuľku a šmariť do blata. Dáma ho zdržovala. Len fúkol nosom od hnevu.

„Všetko je zlé na tomto svete, i zápalky,“ povedal pre seba, akoby sa chcel vyhovoriť, že si nevedel pripáliť.

O chvíľu znova potriasol škatuľku a vyňal zápalku. Vietor zadúchol. Vytiahol druhú — vietor ju vyhasil.

Malinová odrazu nahlas sa zasmiala.

Nevrlo pozrel na ňu, no spamätal sa hneď.

„Tiež do S. ráčite?“ spýtal sa s úsmevom, vytrhnúc cigaretu z úst.

⁷Ekvipáž (fr.) — koč

„Vy ma ani nepoznáte... Ja som len čakala.“

Vyhrnula závoj. Zjavila sa krásna biela tvár Malinovej.

Mladý človek zahľadel sa do jej veľkých belasých očí.

„Nepoznávate, nepoznávate,“ opätovala a pokrútila hlavou, „nočná hudba v inštitúte... Ešte nie?... Pedel s červenými vlasmi?“

Mladý človek ešte vždy hľadel ako vyjašený. Na tvár sa pamätal, lenže bola vtedy subtilnejšia, plecيا užšie, ruky nie také plné. Kde to mohlo byť? Keď on neraz dával nočnú hudbu i v inštitútoch, i inde... Kde to bol ten červenovlasý pedel?

„Ako chytro zabúdate vy mužskí. Stavme sa, že už neviete, čo je to ‚legis actio per sacramentum‘⁸,“ a podávala ruku na stávk. „Ako výborne ste mi to odrectovali.“

Chytil podávanú ruku. Spomienka na recitovanie razom osvietila obrázok bakfiša,⁹ padnutého niekam do hlbín duše. Vynoril sa znova z jej hlbín.

„Slečna Elenka!“ vykrikol mladý človek a stisol jej ruku.

„Oho, mýlite sa. Pozrite.“

Rýchlo stiahla rukavičku a ukázala hrubú obrúčku.

„Vy ste ešte bez obrúčky?“ spýtala sa.

„Veru bez. Ale povedzte, prosím, svoje meno. Milost'pani Elena... Elena...“

„Malinová. Rodená... no ako?“

„A-damová,“ vpadol mladý človek.

„A jednako ešte nič neviete. Neviete, čo je hlavné. Čo chybuje k úplnému zneniu môjho mena.“

„Nejaké nad'faluši, kišfaluši?“¹⁰

„Nie.“

„Máte diplom?“

„Nie.“

„Po druhý raz zasnúbená?“

„Nie.“

„Rozsobášená?“

„Nie.“

⁸ *Legis actio per sacramentum* (lat.) — žaloba pre zrušenie prísahy

⁹ *Bakfiš* (nem.) — zubrienka, prezývka dospievajúceho dievčaťa

¹⁰ *Nejaké nad'faluši, kišfaluši* (maď.) — veľkoveský, maloveský, výsmešná narážka na zemianske mená

„Vdova.“

„Dovtípili ste sa.“

„Dovoľte, aby som vám ruku stisol. Viete, čo mi prišlo na um?“

„Viem. Prišlo vám na um, že sa môže obnoviť naša stará známosť.“

„Tak je.“

Podali si po druhý raz ruky. Obidvaja si mysleli, že veď oni toto len so smiechom hovoria. Nezdá sa, že je to niečo vážneho. Ostatne, ak pravdu povedať, všetko to môže sa stať. Nie sú to zas také prázdne reči. Bolo im veľmi príjemne. Von v širokej prírode ani jedného veselého bodu. Nebo zakryté jedným sivým oblakom, z ktorého cedil sa chladný dážď. Monotónne čliapkal po rozbahnenej ceste. Na stromoch pri hradskej kde-tu trepotal sa ešte vo vetre osamelý žltý lístok. Z kolies fŕkalo blato. Ako je smutno von. Tu dnu smiech a veselá vrava. Zašlé sladké chvíle prichádzali na pamäť. Mladí ľudia znova cítili radosť. Poznovu blížili sa jeden k druhému a radovali sa, že sa tie chvíle môžu ešte vrátiť. Míňa sa na tomto svete všetko, ale časom sa opätuje. Nikto nebanuje, že vypil fľašu dobrého vína. Zajtra zasa môže sa napiť.

Ani nezbadali, len keď prišli na stanicu. Odtiaľto ich už potom veľmi chytré preniesla železnica do Ľanového.

Čo je pravda, to je pravda. Pravda je, že prišli o pol deviatej večer. Lenže sa to nielen nesvedčí, ale je to v Ľanovom hotový škandál.

* * *

Ako sa teda mohla zdržať Rafíková nemyslieť na to? Musela vedieť o všetkom. Musela ísť ku mladej vdove, aby ju podchytila a dozvedela sa o číro-čistej pravde. Len ako začne. Hej, o Vrabcovovej, že si kúpila servis.

„No, len si povážte, milostivá pani,“ hovorila medziiným. „Len si povážte! Hahaha! Vrabcová kúpila kávový servis. Servis pre dvanásť osôb! Nuž ale, kedyže tam bude dvanásť osôb! Kedy? V tých jej dvoch kotercoch ani šiesti nemôžu dobre dýchať, nie to dvanásť. Ona sa nazdá, že keď si kúpi servis, hneď bude taká pani, ako vy... Šálku nech si kúpi, pravda, veľkú ako krhla. Nedávno štyri šálky čaju vypila. No povážte!“

„Veru je to mnoho!“

„Ale pravdaže mnoho. Viac ako mnoho. A keby jej to pristalo. Nemá poriadneho obrusa. Stôl sa kolíše. Jest mi tu za pani!“

A pani Rafíková hodila rukou.

„No, a opováži sa to ešte špintať na vás. Keby ste vedeli, čo tá na vás nahovorila! Nikdy by ste nepozreli v tú stranu.“

„Čo?“ dychtivo spýtala sa Malinová.

„Nuž,“ počala tíško Rafíková, „že ste vraj prišli včera samučičká-sama s akýmsi advokátom v jednom omnibuse. Celou cestou ste sa len objímali a bozkávali.“

Vdovička sa odvrátila a usmiala sa pre seba. Potom očistom vyskočila z divána a skríkla:

„To vám povedala?“

— Ale som ju pichla, — zaradovala sa v duchu Rafiková. — Nech má. To za tie šaty.

„Celkom to. To isté vravela,“ povedala nahlas, „ja som to proste neverila. Hneď som i podotkla: To bude náhoda. Zišli sa náhodou a punktom. On bol drzý a nepredstavil sa, alebo čo. Nedala si povedať.“

Pani podsudcová znížila hlas, otrčila pery, chcúť napodobiť Vrabcovú:

„Nie, nie. To nebolo tak. Veď som vari na vlastné oči videla.“ Zasa zvýšila hlas. „Ale to nemohla byť ona.“ Tu zasa znížila. „Ona, keď vám hovorím.“ „Teda sa nebozkávali,“ povedala vysokým hlasom. „Bozkávali,“ riekla nízkym. Napokon sa poplietla a svoje vlastné reči hovorila nízkym hlasom s otrčenými perami a reči Vrabcovej vysokým.

Malinová si nerobila mnoho z týchto rečí. Pokojne si zasa sadla na diván.

— Aha, teda je to predsa pravda, — myslela si podsudcová.

— Ani sa nevyhovára. Ani nespomenie, kto bol, čo bol, a či bol voľakto. Hneď idem k doktorovej. Poviem jej to. Ach, táto koketa. Musím ju ešte raz pichnúť.

„A že ste vy o tom vedeli, že príde. I nové šaty ste si dali ušit' jemu kvôli.“

Malinová zasa len pokojne šla do druhej izby a doniesla šaty. Hľa, celkom prosté. Na budúci koncert si ich chystá. Požiadali ju účinkovať. Nemohla odoprieť.

Rafiková chytila driečik. Obzrela ho proti svetlu a dva razy mľaskla jazykom: „Utešené šaty! Niet krajších v celom meste. Ten vkus! To zostavenie. Ktože ich šil? Krása! Ale rukávy mohli byť vari užšie. Tak je v žurnáli? To je inšie!“

Rafiková počala sa rozplývať v chvále. Šaty neboli také, ako má dcéra. Na týchto sú kvietky a krížiky. Skoro tleskala rukami od radosti. Ako by i nie. Natrafila na škandál, mohla oklepať Vrabcovú, a šaty sú inakšie. Aká radosť!

Prišiel likér na stôl. Rafiková chlipla z neho a nebolo lepšieho likéru. Akiste týmto ho častovala. Ochutnala i cukríky, a tie boli naozaj výborné. Odkrojila si z torty, torta nemala páru. Ak dovoľí milosťpani, ona bude taká smelá prosiť si ešte kúsok.

* * *

Prišiel večer. Kdeže je Rafiková? Nikde inde ako u doktorky. Pani doktorka rada spoločnosť. Zišlo sa ich viac. Tu je i Vrabcová, i polesná, i pani advokátka i zverolekárka. Pani Vrabcová pletie pančuchu, pani polesná vyšíva, pani advokátka prezerá album a zverolekárka jej kibicuje; doktorka sa usmieva a pani Rafiková rozpráva o Malinovej.

„Cukrovými praclíkmi ma núkala. Ledva som jeden zjedla — také obhorené. A tá torta! Až sa mi dvíhala v žalúdku, tak razila starým maslom.“

Panie pokývali hlavami a škandalizovali sa.

„A o tom advokátovi ste jej nehovorili?“ spýtala sa Vrabcová a poškrabala sa ihlicou nad uchom.

„To sa rozumie. Sama sa podchytila. Ja len rozprávam, rozprávam, a tu ona: „A toho nového advokáta poznáte?““

„Nový advokát?“ začudovali sa panie. Odložili album a počúvali.

„Ja, hovorím, nepoznám,“ pokračovala Rafiková. A vyrozprávala všetko, čo mohla vymyslieť. Rozprávala, ako sa objímali a bozkávali. Ako on prišiel k nej o desiatej a vyšiel o dvanástej — v noci. Strach! Dnes sa už na záhumní prechádzali. On ju držal takto oblapenú, ona jeho takto. „Nože milosťpani, dovoľte,“ a chytila polesnú okolo pása, položila jej na plece svoju hlávku a nežne pozerala na povalu. Potom zdvihla polesnej ruku a ovinula si ju okolo vlastného krku. „Celkom takto.“

„Taká nehanebnosť! Toľká bezočivosť!“ zavzdychali panie.

„Koketka. Hnusná koketka. Však je to len pokazený svet. Len ten mladý človek kto je? Aký je? Či nízky a či vysoký? Či tučný, či chudý?“

„A ja som videla takého chudého, nízkeho, blond... Mal mäkký čierny klobúk, „lila“ kravatu a „braun“ kabát,¹¹“ vravela pani zverolekárka.

„Ja som tiež stretla takého neznámeho. Nemal koziu bradu?“ pokračovala polesná.

„Oj nie,“ povie zverolekárka. „Tento bol oholený až na fúzy.“

„S cvikrom? S veľkými ušami?“ spytovali sa odrazu tri.

Povstala taká vrava, ako v synagóge na súdny deň. Mohol si ty vedieť dvadsaťdva rečí, rozumel si len toľko, že ktokoľvek je ten záletník, je obluda. Uráža morálku, povest', čistotu mesta.

A keď sa utíšilo, počul si určitejšie: Rafiková ho privrzne do dverí, keď jej príde vizitu spraviť ako podsudcovej. Vrabcová by ho oparila, keby tak k nej prišiel. Doktorka mu odkáže, že neprijíma, ak príde. Polesná sama nevie, čo mu urobí; zverolekárka by mu — sanžén¹² — chrbát ukázala, a na moj pravdu, nik nevie, čo mu nevykonajú a čo by mu nepovykonávali.

— Musím ho srdečne prijať, — dumala domov idúc pani Rafiková. — Tie sa rozhodne hnevajú na neho. Uverili všetko. Ja si ho nakloním, zavolám na obedy. Nechám ho raz s Miluškou v salóne, etcetera, etcetera. — Zvábim ho a ak má niečo s tou Malinovou, nebude mať. Ech, budeže to závisti!

Dr. Jaroslav Brveník medzitým, čo sa takto starali o neho, kúpil fľašu atramentu, sto hárkov papiera a otvoril advokátsku kanceláriu. To je predbežne dost'. Chýbalo mu teda len oprieť sa o lakeť a dívať sa na mosadznú kľučku dvier. Ale Brveník nebol taký. Obliekol sa do čierneho a chodil po izbe, pospevujúc si pritom.

— Treba navštíviť advokátov. Potom pôjdeme k sudcom. Rozumie sa, zalichotíme im. Budú lepšie prisudzovať nákladky. Ak majú pekné dievčičky, pokurizujeme. A budeme dávať nočné muziky.

¹¹„Lila“ kravata a „braun“ kabát — lilavá kravata a hnedý kabát. Výrazy z dobového módného žargónu.

¹²Sanžé (fr.) — bez hanby

Ale tu sa zastavil. Prišla mu na pamäť Malinová, ako vyhrnula závoj. Ako sa smiali jej belasé oči, beleli jej zuby. Mäkká ruka... Rozpomienky! Ona citovala jeho veršík k nej. Nezabudla ho, a on ho spravil a zabudol. — Musím ju navštíviť. — Len najprv oficiálne vizity. Popredstavovať sa. Ak bude kvitnúť kancelária, potom, no — ktovie, ako bude. Ostatne, prečo by nekvitla? S ľuďom budem priateľský. Keď sa so sedliakom stretnem a on sa ma niečo spýta, neodvrknem. Podám mu ruku, potľapkám po pleci a poviem mu — báčik. — Keď príde ku mne, posadím ho na kanapu. Vznikne popularnosť a budeme prosperovať, pekne prosperovať.

A dr. Jaroslav Brveník o chvíľu sedel na koči.

„K sudcovi!“ zakričal.

U sudcu bol za päť minút.

„K podsudcovi!“

Netrvalo pol minúty a už bol pred domom Rafíkovej. Brveník zhodil zvrchník a už sa bral hore schodmi. Otvoril prvé dvere a vstúpil do pitvora. Tu postál na chvíľu a poobzeral sa. Videl pred sebou šestoro dvier. Všade ticho. Nikto nejde. Odrazu zazdalo sa mu, že napravo ktosi hovorí. Zaklopal a vstúpil. Akýsi veľmi elegantný pán vstal z fotela, uklonil sa domácej slečne, dcérke Miluške (lebo ona to bola), potom chytil nežne jej rúčku, trošku sa nahol, trošku ju zdvihol a bozkal samé nechtíky prstov. Nebolo mu na tom dosť: ešte raz sa majestátne poklonil a držiak pred sebou cylinder, počal spätkovať ku dverám. Tu postál a ešte raz spravil kompliment.

Brveník nevedel, čo robiť. Stál za chvíľu neďaleko dvier a až sa pán vytratil z izby, priblížil sa ku slečne, povedal svoje meno a cieľ svojej návštevy.

Milka ho premerala od hlavy do päty.

„Mais il — il n'est pas chez soi... à la maison,¹³“ povedala jachtavo a neurčite, a graciózne vyšla z izby.

— Čo to bolo? — myslel si Brveník a zadíval sa na veľký biely kamín.¹⁴ Ale nemal času si otázku zodpovedať, keď vošla pani Rafíková a za ňou pán Rafika. Išli mu v ústrety a pán doktor podišiel oproti nim:

„Dr. Brveník, advokát,“ predstavil sa, „bol som taký smelý svoju poklonu —“

„Ach, poznáme, poznáme,“ pretrhla ho pani Rafíková, „celé mesto si len o vás povráva. Nech sa vám páči ďalej. Sem, sem. Tu obedujeme... Nepustíme vás. Budete s nami.“

Prešli do druhej izby, veľkej, s parketami. Stôl bol už prikrytý. Prestreté bolo pre štyri osoby. Z položenej misy parila sa polievka.

„Budete s nami,“ povedal podsudca za svojou polovičkou.

„Budete s nami, musíte s nami,“ duplikovala pani Rafíková. „Sem nech sa vám páči.“

Advokát darmo protestoval. Podsudca ho skoro pritlačil ku stoličke.

¹³Mais il — il n'est pas chez soi... à la maison (fr.) — Ale on, on nie je tu... doma.

¹⁴Kamín (tal.) — kozub

„Miluška, Miluška, kdeže si? Ani nejdeš v ústrety host'ovi,“ volala domáca pani.

„Kdeže si, kde?“ volal domáci pán.

Prišla Miluška.

„Toto je pán dr. Brveník,“ ukázala Rafíková na Brveníka.

„Pán dr. Brveník,“ zopätoval podsudca.

Miluška sa uklonila. Brveník chcel podať ruku, ale ona spravila krok nazad a opäť uklonila sa. Začervenal sa. Zlý, neprijemný pocit ho ovládal. Najradšej by bol vybehol z izby a stratil sa, alebo ešte lepšie by bolo, keby sa mohol nepozorovane prepadnúť. Ale pritlačený sedel ako poslušné decko.

„A teraz z tej polievocky. Nože ponúkni, Miluška,“ vravela pani Rafíková.

Po päťminútovom boji musel si pán doktor prvý nabráť polievky. Až po ňom si vzali ostatní.

„A pán doktor zaiste už pochodil celé mesto,“ rozhovorila sa pani Rafíková a chlipla polievky. „Videla som vás na koči.“ Zasa chlipla. „Pozerám, kto je to? Nevidela som ho nikdy, a to vy,“ tu tri razy chlipla jedno za druhým. „Spytujem sa, kto je to, — nik nevie. Idem k doktorke. Vraví: Doktor Brveník. Tu už bol predstaviť sa. Ej, ej, zlý doktor. Teda mňa vynechal, — myslím si. No počkaj!“ a pani Rafíková rozosmiala sa. Zdvihla tanierik a vychlípala ostatok polievky...

„Až Miluška príde a vraví: tu je snúbenec Malinovej... Tak vás klebety predchádzajú... Nuž malé mesto... Všetci hovoria len o vás a o Malinovej... Gratulujem vám. Utešená vdovička,“ a pohrozila sa mu, akoby vedela nejakú tajnosť. „Aké je to len divné, že sa mužským len také koketky páčia, ktoré vedia očami blýskať, kuk sem, kuk tam a už sa hrnú... Nože toho mäska nech sa vám páči. Tak, tak. A z tých makarónčekov. A či neradi? Ak sa vám bude páčiť ugoriek, — máme. Alebo cvikličky. Čo rozkázete...“

Brveník nestačil ani protestovať, že veď ešte nebol všade na vizitách, len u pána sudcu, že je on s Malinovou nie zasnúbený, že ju pozná len zo študentských čias a tá cesta bola iba náhoda, že má rád i makaróny i cviklu i ugorky... Pani Rafíková nemala dosť slov pre doktora. Po obede si vydýchol, keď odišla prizrieť čiernu kávu. Pán sudca šiel pre cigary a sebe nabiť do čibuka. V izbe zostal len on a Miluška.

Bola chladná ako mramor. Držala hore hlavu a dívala sa pred seba.

Nová ťažoba. Zas sa počal zadúšať. Nevedel, čo počať s touto peknou sochou.

„Slečna, tak sa zdá, bola v Paríži,“ spýtal sa jej po malej pauze.

„Bola.“

„Musí to byť pekné mesto.“

„Pekné.“

„Hovoríte po francúzsky?“

„Hovorím.“

„Ach, to vám závidím. Môžete v pôvodine čítať... Akiste aj veľa čítate?“

„Čítavam.“

Raz nevedel, čo so slečinkou hovoriť. Ona ho odbavovala nakrátko, hrýzla si pery, usmievala sa, akoby sa tešila na jeho útrapách. Starí neprichádzali. — Keby sa len mohol prepadnúť, — myslel si, — neviditeľným sa stať, ujsť ako para komínom... A to ma tí vari schválne nechávajú s touto Francúzkou, — blyslo mu myslou... Kde sú? Čo neprídu? Stará drkoce ako mlynské koleso... Aspoň vraví, a mne nič nepríde na um...

Vytrhol ho ten istý elegantný pán, ktorého stretol pred obedom. Vošli aj starí. Vysvitlo, že elegantný pán je správcom hotelov v susednom kúpeľnom meste a chodí konverzovať s Miluškou, aby nezabudla po francúzsky. Je rodeným vikomtom,¹⁵ ale nerád, keď ho takto titulujú. Zovňajšok naozaj aristokratický a hovoril výlučne po francúzsky a len so slečnou.

Brveník sa okolo štvrtej konečne von dostal. Pri rozlúčke stačila mu ešte pani Rafiková pošep-tať:

„Malinovej sa chráňte, pán doktor. Vyhodí svoje siete na vás a budete stratený. Škoda by bolo mladého človeka... Ak máte nejaké styky s ňou, pretrhnite ich. Ako priateľka vám to vravím.“

Už ani nepočúval, len sa trafil. Dost' bolo parného kúpeľa. Cestou mu prišli na um belasé oči Malinovej, ako sa smiali. Biele zuby, mäkká ruka... Ako citovala jeho veršík, legis actio per sacramentum... Od tých čias ju ešte nevidel... A ako ju uráža tá rapotačka.

Na druhý deň porobil aj ostatné návštevy a všade medzi hovorom panie spomenuli Malinovú v súvisi s ním. Narážali na spoločnú cestu. Na jej koketstvo sa hnevali. Vystríhali ho pred ňou direktne a indirektne, krajším alebo zrovna urážajúcim spôsobom. Keď ju bránil i seba, vykrikovali, že je už tam, že sa mu už nedá pomôcť... Čo im len vykonala, — myslel si a tým väčšmi sa tešil, že sa stretne niekde s ňou a vyznačí ju... Keby sa nebál, že ju kompromituje, šiel by k nej. Veď i jej patrí návšteva... Rozpomienky volali. Dobré padne o pekných chvíľach rozprávať. Či koketka, či nekoketka. Hodila kus poézie do študentského života, za to večne treba zostať vd'ačným...

* * *

Jeden večer odhodlal sa a šiel. Zaklopal.

„Doma?“ opýtal sa.

„Doma,“ zaznel hlas Malinovej z kúta izby.

Podišla k nemu.

„To ste vy? Pod'ťe,“ a podala mu ruku.

V izbe sa nesvietilo ešte, len v peci blčalo.

¹⁵ *Vikomt* (fr.) — šľachtická hodnosť nižšia ako grófska, ale vyššia od barónskej

„O čom ste rozmýšľali, milost'pani Elenka?“ spýtal sa a potriasol jej ruku. — Mäkká rúčka, mäčkučka, — pomyslel si pritom. „A takto potme samotná. Ja som sa už nemohol zdržať. Chcel som vás vidieť. Odpustíte však, že teraz prichádzam.“

Sadli si obďaleč pece. Malinová chcela zasvietiť. Nedovolil.

„Načo? Takto je lepšie. A vidieť vás vidím. Viete, prečo som ešte prišiel? Ten veršík mi zasa vyšiel z pamäti. Ako je to?“

Pritiahol fotel k nej a zdvihol hlavu.

„No ako,“ opätoval, „povedzte. Budem si myslieť, že som študentom a vy Elenkou, tou Elenôčkou malinkou, krásnou.“

Vravel so smiechom, ale jeho srdce ovládala nežnosť. Akýsi smútok vodral sa do jeho duše, ktorý aj bolí, aj radosťou ju naplňuje. — Nie, nemožno, že by bola Malinová taká, ako hovorila. Poviem jej to. Musím jej to povedať. Ako vie ten veršík... Kde treba, s citom vraví... — Malinová rectovala. Oheň, ktorý blčal v peci, hádzal svoje trasúce sa svetlo na jej sukňu a pol tvári. Brveník sa díval na ňu. Dokončila a pozrela do ohňa. Jej oči sa leskli pritom.

„Elenka, vy ste naozaj zlá?“ spýtal sa zrazu a chytil ju za ruku... „Robil som návštevy a všetci na vás zle, že koketka, aby som sa vás vystríhal... Nemal som vám to vravieť...“

Hodila rukou a usmiala sa:

„Vy ste naivný. Veď to ony všetky jedna na druhú tak... Čo mne už o vás nahovorili! Ešte mi aj list písali o vás, a vraveli, bože!“

„A čo? Ukážte.“

Ukázala list, ktorý vyňala z vrečka. Bol celkom pokrčený. Obidvaja priblížili sa k ohňu a začali čítať. Hlavy sa im skoro dotýkali. Vlasy Malinovej štekli jeho sluchy. Líca jej boli tak blízko...

„To Rafiková písala,“ povedala. „Ale mám ešte jeden.“ Prešla ku etažeriku a doniesla. „To isté pismo, lenže preinačené,“ vravela, „pozrite.“

Zasa sa schýlili k peci. Brveník pismo ani nepozeral. Srdce sa mu chvelo v akejsi slasti, dávno nepocítenej. Akoby ho zvierala čiasa ruka, ktorú miloval. Vlasy štekli, líca sa beleli. Nemohol odolať, natiahol krk a božkal jej líce.

„Ako predtým,“ povedal. „Veď sme sa my už bozkávali... Viete, čo mi prišlo na um?“

„Viem.“

„Čo?“

„Neviem. Predsa by som sa mohla mýliť.“

„Nie, nie, nemýlite sa.“

„Že sa zhodneme, nie?“

„Áno, a tým skôr, že sme takí zlí...“

* * *

Ó, sladké minúty lásky! Ako zriedka prichádzate a aké skúpe ste. Ak dáte niečo, dáte stebielko, kvietoček. Ó, sladké minúty lásky! Aké veľké ste jednako! Vo vás je celý svet. A predsa, ako ľahko vmestíte sa v jedno stisnutie rúk, v jeden bozk.

Načo kalíte, prečo chcete rozbiť tieto chvíľky, milosť pani Serafína Rafiková? I vy ste ich možno zacítili a nemútil vám ich nik. Nerobte!

Nuž ale darmo jej budeš rozprávať. Môžeš sa aj roztrhnúť...

Vybrala sa po vizitách. Najbližšie bývala poľsná. Zašla ta. A hľa, tu boli panie. Veľmi živo besedovali. Rafiková si myslela, že musí nejakú novinku povedať. Jej je to ľahko vymyslieť. Práve chcela oznámiť, že sa pán Brveník veľmi vtiera do ich domu a tak sa vidí, že myslí na Milušku, ale ju pani zverolekárka prekvapila:

„Počuli ste, že si ten Brveník berie Malinovú?“

„Jedenásteho má byť svadba,“ doložila doktorka.

„Ba pätnásteho,“ napravila poľsná.

Rafiková zmatla sa na chvíľu, no prišlo jej na um, že to budú iste klebety.

„Kto to povedal,“ zasmiala sa, „to sú klebety. Brveník sa dnes osvedčil pred Miluškou,“ zacigánila, „aj môjmu starému hovoril a starý mne... Čo to tí ľudia natárajú. Dnes bol u nás pred obedom vo fraku. Takéto povedať. Že vraj mu hrala ten nový valčík na cymbale... Ale, ináč nechce o ňom ani počuť... Jej snahy sú vyššie... Čože s advokátom sa trápiť...“

„Vikomt,“ uštipla ktorási pani.

„Správa hotelov,“ uštipla druhá.

„Veru radšej,“ sekla pani Rafiková.

Rozvinula sa debata. Do pol dvanástej trvala. Okolo polnoci sa panie rozišli. Rafiková cítila sa víťazom... Ako ich možno prekabátiť... Že Malinová a Brveník... To nedovolím. Rozbijem ich... Čo sa to má vydávať... Dcéru nahovorí, Brveníka zväbi... Ani nebude veľká práca.

Prišla domov. Pozrela do Miluškinej izby. Tu bola tma. Zatajila dych, či ju počuje dýchať. Nepočula. Pošla k posteli. Postel' prázdna.

„Kde je to dievča? Dvanásť hodín a ešte je nie tu.“ Bežala k mužovi.

„Starý, kde je Milka? Nevidel si ju?“

Strhala ho zo sna. Zachvátila ju úzkostlivosť. Starý vypleštil oči a vyskočil z postele na rovné nohy.

„Čo, čo?... A kde sú mi papuče?“

„Milý niet doma. Kde je? Ty si bol doma.“

„Pred polhodinkou som prišiel, neviem,“ povedal starý a sadol si na posteľ.

„Obliekaš sa ho, ty starigáň!... Či nepočuješ?... Milý niet nikde... Poslal si ju niekde, či ti vravela, že ide preč?“

Rafiková už po tretí raz prekutala izby. Zobudila slúžky, či nevideli „kišasonku“. Bola bez seba. Chodila, krútila sa. Zapála starému traky na chrbte, pomáhala slúžkam hľadať sukne. Prevrátila krhlu s vodou, zlomila sviečku.

„Chytro lampáše! Pôjdeme ju hľadať!“ kričala. Akési hrozné tušenie mala, že jej dcéra vyvieďla niečo romantického. „Bože, bože,“ volala, „ak sa jej nešťastie prihodilo. Spadla do vody, železnica ju zadlávila!“

Zobrali sa Milku hľadať. Išli k rieke. Rafiková ledva dýchala, ale šla. Starý sa potkýnal ustavične a utieral si zapotené hrdlo šatkou. Slúžky hompáľali lampášmi a jajkali. Od rieky odišli na železničnú trať, odtiaľto do „Veľkého Hotela“ a zas na železničnú trať. Takto prišli až ku stanici. Tu sa všetko vysvetlilo. Slečna Rafiková skutočne odišla s akýmsi elegantným pánom... Prišli spolu, odišli spolu. — Bohvie kam. A ešte francúzsky hovorili.

Rafiková neriekla ani slova. Do hlavy padlo jej mračno. Prestala ponímať. Cit sa zasekol v jej srdci, akoby bol skamenel. Nemo pohliadla na muža, chytila ho za ruku a ťahala. Odišli...

Noc bola jasná a studená. Vysoko na nebi medzi bielymi oblakmi plával mesiac a oblieval svojím svetlom celé spiace mesto a ďaleko zasnežené vrchy. Sneh škripal pod krokmi. Lampáše horeli v jasnej noci a ich svetlá kolembali sa v rukách dievok. Zamĺkli všetci. Rafiková mašinalne kráčala, opierajúc sa o muža... Odrazu veľmi blízko zaznelo z cigánskych husíeľ:

*Dobrá noc, má milá, dobre spi,
nech sa ti snívajú pekné sny!*

Pesnička znela ticho, utlmeno, akoby nechcela rušiť prírodu. To bola nočná hudba pod oknami Malinovej. Obďaleč na ulici stál Brveník... Rafiková postála na chvíľu. Poznávala pieseň, krajšiu nad všetky čardáše a mazúrky. Pieseň, ktorá rovno dobíja sa k srdcu a kojí plačúcu dušu... Počúvala, počúvala. V jej duši pohýbalo sa niečo. Slzy jej vstúpili do očí. Oprela sa o múr a hlasno zakvílila:

„Ach, Milka, Milka! Ako sa teraz ukážem na svet. Ako ja pôjdem medzi ľuďmi? Ach, Milka, Milka!...“

Koniec lásky

Bola nedeľa. Popoludnie. Čas nepríjemný — zimný. Sviežo napadlý sneh topil sa pod južným vetrom. Stromy a strechy domov sčernali. V plechových rúrach pri uhloch domu cengali kvapky roztopeného snehu. Smutný pohľad na malý kus popolavého neba, holú stenu susedného domu a cez nízke šindľové strechy na biele jednotvárne vršky, žltú dielňu s komínom naplňoval človeka ťažkým, oloveným citom.

Mne bolo ťažko na duši. Odišiel som od spoločnosti v salóne. Tam mi bolo ešte ťažšie. Čo ma ona ustavične prenasleduje svojimi tajomnými pohľadmi? Mohla vycítiť, že je všetkému koniec. Tretí žúr, čo sa stránim, a ona nedajbože pochopiť...

Priložil som do pece niekoľko polien a pritiahol fotel. Z tretej izby ozýval sa spev a smiech.

A aký veselý som bol, keď som prišiel. Usalašil som sa pri nej, len tak, aby nebolo divným. Samý smiech a blahosklonnosť z jej strany. Nemal som si sadieť. Čo, tuším ešte nejakú iskierku? Pozriem nejako zvrchu do jej tváre a možno, že sa mi zapáči? Uvidím na nej, čo som posial nevidel? Sotva. Predsa sadám a chytám jej ruky. Chcem sa oľstíť a motám jej myšlienky... Nevieť prehovoriť slovíčka s ňou. Hľa, s domácou slečnou ako ľahko by mi bolo hovoriť. Je zaujímavá. Aké má divné oči. Akési zvädnuté, akoby z jemnučkej, priehľadnej hmly. Neurčitej farby. Raz zdajú sa ti pivóniovými, raz málanko belasými, s'aby pretkávané tenučkými belavými nitkami, a raz čierne. Divné oči. Nešťastné obrvy, ako sa hovorí. Dlhé, skoro spojené jedna s druhou. Povedal by jej len: „Slečna, vy máte nešťastné obrvy!“ a rozhovor by sa rozpriadol... Dnes je naozaj pekná. Ako šikovne má prihladené tie čierne vlasy. Samé drobné vlnky v nich. V pravej sluche tenučká belasá žilka. Tá som si mal sadieť.

S Elenou nedajbože. Akási ľútosť ma nadchodí, alebo hlas svedomia. Kedy-tedy prázdne slovo.

Zostal som jednako pri Elene a šepol jej do ucha pri hre:

„Ja z mojej strany vám dávam Bradného. A či iného chcete?“

„Nie, nie! Ja vám dávam seba. Dobre?“

„Dobre.“

Zľava som dostal zasa len Elenu. Nechal som ju plávať. Ona sa pritom začervenala a podržala si mňa. Trápno mi bolo. Tuším, že som sa začervenal aj ja. Čo si títo teraz pomyslia? bleslo mi hlavou. Ani čo by čítal v ich myšlienkach: Títo dvaja sa červenajú. Hľa, ako sa majú radi. Aká je láska, prezradí ťa. Hlupáci, keby vedeli...

Zahráli kolospev. Domácu slečnu pojal mladý notár z blízkej dediny. Nízky, tučný blondín. Zavrtel sa s ňou v prostriedku utvoreného kruhu. Vidno bolo na ňom, že mu je nie pohodlne, ale chcel ukázať, že je i on veselý, galantný a smelý. Prečo by on nebol prvým v kruhu? Nevedel, ako sa má vrtieť so spoločnicou a v konfúzii¹ spýtal sa slečny:

¹Konfúzia (lat.) — zmätok

„Akú si rozkážete?“

„Ach, čo! Zaspievajme vašu.“

„No teda!“

„Začnite!“

„Ja, s mojím hlasom!“

Napokon domáca slečna začala:

Šuhajko, luterán...

Kruh sa pohol a zaspieval, pomaly hýbajúc sa napravo.

— A ak mňa vyberú, — hútal som, — akú zaspievam? Len keby nie s Elenou. S inou ktoroukoľvek, len keby nie s ňou. Ona zaspieva vysoko, hlasno, tenučko. Počujú všetci, aký má nepríjemný hlas. Zadiví sa, ako ju ja môžem rád mať s takým hlasom. A keby len iskierku cítil v sebe... Ako ma ťahá... Ruku mi stisla... Nepríjemný hlas...

Sloka odznela. Tí, čo sa v prostriedku krútili, pošeptali si niečo. Tušenie ma nesklamalo. Domáca slečna zvrtila mňa a notár Elenu. Stál som v prostriedku. No, čo zaspievať, čo? Chytré, chytré! Len smutnú nie! Hneď by hútali, čert vie, o čom.

Nejakú veselú, veľmi veselú... Teraz ti práve nepríde na um, hľa! Aký som ja! Eh!

Kameň na kameni, počal niekto v kruhu. Zachytil som tón a zakričal pokračujúc:

Na kameni kameň.

Salónom zaznela pieseň ťahavá, sentimentálna: *a na tom kameni ešte jeden kameň*. Dobrá príležitosť. Teraz prejdem na druhý koniec. Vyčkám, až ona vykrúti. Dostal som sa k domácej slečne. Elena celkom proti mne.

„Ach, vy úbohý! Kam ste to prišli?“ privítala ma.

„Konečne k vám!“ a poklonil som sa jej vážne, hlboko. Ona sa tiež uklonila.

„A teraz vás nepustím,“ povedala, „hoci by ste radi takto čarovať...“

„S kým?“

„Aký svätý!“

„No, povedzte. Vidíte, taký som rád, že som k vám prišiel.“

„Ale!“

„Celkom vážne. Vy neuveríte, ale ja som rád. Špeciálne vám som chcel dnes niečo povedať. Nič lichotivého, nemyslíte si. Keby nás len nerozdvojili.“ A stisol som jej prsty, ťahajúc ju z kruhu a obracajúc sa k nej. Zasmiala sa.

„Prečo práve mne?“

„Vy na mňa dnes robíte dojem. Počkajte. Nazdáte sa, že vám tým lichotiť chcem? Konečne, tomu hovoríme, s kým sa nám hovoriť žiada. Vy ste narážali na niečo, keď ste chceli, aby som čaroval. Nazdali ste sa, že by som radšej s Elenou stál, alebo krútil sa. To vás mrzelo a povedali ste mi to. Mysleli ste si, že sa s vami necítim tak dobre, a vaša márnomyseľnosť bola urazená, tým väčšími, lebo nemáte, ako sa hovorí, stáleho gavaliera, hoci by ste si ho zaslúžili. Gavaliera, ktorý by vám ustavične venoval pozornosť. Nemusel by prehovoriť ani slova, len aby bol stály, — a čím viac by ich bolo, tým lepšie. Mohli by ste si vyberať. Nezávideli ste jej, keď ste narážali na moje gavalierstvo oproti nej? Musíte mi odpustiť, že som taký priamy...“

„Až pripriamy! Prosím, nebud'te... No a potom?“

Kruh sa zvrhol a točil sa naľavo. V prostriedku bola Elena s akýmsi úradníčkom. Nedívala sa na mňa, čím sa mi obľahčilo. Domáca slečna hľadela niekam nabok. Znova všimol som si vlniek vo vlasoch a jej bieleho líca s určitým profilom. Rýchlo obrátila tvár ku mne a opätovne spýtala sa:

„A potom?“

— Pekná si, — chcelo sa mi povedať, ale zas len prsty som jej stisol. „Viete, tá spoločenská lož je i tak špatná,“ povedal som nahlas, „no, tu jej niet. Tu sú len formy, spôsoby, ale dámy musia privykať nielen na poklony.“

„Ach, poklony!“

„Vy ste pekná. A aké vy ružové nechtíky máte. Oči raz belasé, raz čierne. Interessantné... Tie obrvy... Vidíte, toto všetko by som rád povedať, ale sa mi to protiví povedať tak, ako by sa patrilo — s citom. Cit len cítiť, nevysloviť ho, len v kútiku, kde nepočuje nikto a kde je tma, aby sa človek nezahanbil. Ba veď i tak sa hanbí, až príde do svetla. Hotový ‚katzenjammer‘².“

„Čo chcete vlastne povedať?“

„Hneď... Kult žien je nie viac v móde. Emancipácia,³ rovnoprávnosť; teda odpustíte, že som si dovolil troška rovnosti. Chcem radu. Nemusíte vravieť nikomu, že som vás o ňu pýtal... Prosím, povedzte mi spôsob, prestať byť gavalierom bez toho, žeby neurazil jej márnomyseľnosť a žeby sa iné neradovali. Ľutovať ju nebudú...“

Prišiel mladý vysoký človek s cvikrom a zavrhol sa s domácou slečnou.

„Potom poradíte!“ zavolať som ešte a chytil ruku mladého človeka. Mal ju veľmi chladnú. — Prečo ma ona dnes tak vábi, — dumal som, — videl som ju nie raz, nie dva, a dnes ma zrovna okúzli. Skoro by som jej povedal, že ju rád. A tento hlupák musel prísť, aby nás rozdvojil. Keby neholdovala ľži, vykrútila by ho a prišla naspäť... Á, á, — Elenka, ako sa milostne usmieva. Až hlavu naklonila a počúva. Keby len našla gavaliera, ako ľahko by bolo

²Katzenjammer (nem.) — mačacina, pľušenie po hýrení

³Emancipácia (lat.) — oslobodenie, tu sa rozumie oslobodenie žien

odísť bez urážky jej samolásky a márnomyseľnosti... Ako by som sa len mohol dostať ku domácej? ...

Doniesli pokrievku. Hostia si znova posadali a jedna dáma začala rozdávať mená. Mužským ženské a dámam mužské. Vedel som, že mne dá meno Elena a Elene Miloš. Tak sa aj stalo. Slečna zastala na chvíľku predou mnou a bez rozmyslenia povedala:

„Vy budete Elena.“

„Ale prečo?“

„Vy viete.“

„Dajte mi radšej Oľga.“

„Nie, nie, vy budete Elena!“ a odišla.

Nazdáva sa, že ju ešte rád vidím. Ale ku domácej, tak sa mi vidí, už sa nedostanem. Škoda. Najmä dnes by som rád hovoriť s ňou.

Slečna, čo rozdávala mená, zastala pred Elenou a počul som, ako ju nazvala Milošom. Ona so smiechom prikývla hlavou, akoby jej to bolo veľmi kvôli.

Ešte vždy prechováva nejaké nádeje. Zle je dívať sa na to. Musím jej konečne rozpovedať, aby netrápila seba i mňa. Len ako? Celé mesto hovorí o vážnom pomere, o tajných sľuboch, a teraz odrazu jej to poviem. Najlepšie by bolo stratiť sa niekam a mlčať tam, kým nezabudnú všetci. Teraz mi každý vraví Elena, Elena — vždy Elena, — všade Elena. Že ich to toľko zaujíma. Musím sa rozhodnúť, tak alebo tak. Jej na každý spôsob treba oči otvoriť... A veď to musí cítiť, len myšlienku odháňa, ako osu, ktorá by mohla poštipať. Myslí si: to nemôže byť, — som taká, ako pred dvoma mesiacmi — a vtedy poslal mi ruže.

Krásny jesenný deň bol a prišlo mi na um, ako som zháňal portýra v hoteli, kto by tú kytku odniesol. Ako sa jej musela zaradovať a ako som sa jej radoval ja, keď som kytku videl na jej prsiach. Teraz mi je to skoro smiešne. Toľká naivnosť, toľko citu a slabosti!

„Elena!“ zakričal niekto.

Jej hlas bol, a bežne, nedbalo pozrel som na jej stranu. Pokrievka sa vrtela v prostriedku. Nikto nebežal ju zodvihnúť, až padla.

„Záloh, záloh!“ zakričali. Slečna prišla s klobúkom ko mne. Len teraz mi prišlo na um, že veď ja som mal dvíhať.

„Prosím záloh, zamyslený pane!“

Stiahol som si prsteň, ako záloh.

„Ale vy ste naozaj zamyslený,“ povedala domáca, nahnúc sa cez susedu. Sedela tretia odo mňa.

„Čakám na radu, neviem si poradiť.“

„Ja vám neporadím. Musíte si sami kľbko rozmotat.“

„Vy ste nemilosrdná.“

„Ako vy. Podpálite a necháte horieť. Čo, pekné svetielko? Páči sa vám?“

„Nezohrieva.“

„Zahasiť ho a nehrať sa s ním. To je naozaj špatne.“

„I to by som vám vysvetlil, ale niet príležitosti. Vy, keby ste sa neklonili starým formám, povedali by ste mi: no poďte do bočnej chyže a vysvetlite. No nie, slečna?“ obrátil som sa i ku susede, cez ktorú sme hovorili, „keď sami od seba nepomôžeme slečne obliecť kabátik, nech vyzve sama. Veď vďačne poslužíme, ale očakávať vždy tú pozornosť nepristane. Nech vyzve sama. Ak sa jej chce hovoriť s mladým človekom, nech povie: pane, poďte sem ku kamínu, chcem sa s vami pohovárať. Nie? Máme také drevené spôsoby. Na to poviete, že sa to dáme nesvedčiť. Hľa, staré, nemoderné rúcho...“

„Elena!“ ozvalo sa znova v salóne.

Lenivo som vstal a zodvihol pokrievku. Pozrel som dookola. Elena práve sedela. Ona ju zavrтела. A opäť mi bolo akosi odporne okolo srdca, ale hneď som sa zaradoval. Zavolám slečnu, čo medzi nami sedí a dostanem sa ku domácej.

„Jozef!“

„Konečne dostal som sa k vám,“ prehovoril som, sadajúc, a bolo mi veselo, ale netrvalo dlho, zavolali ma zasa. Až keď bola pauza, dostal som sa ku nej. Sedela pri klavíri a hrala:

Nebanovala bych, keby nemusela...

Sadol som si k nej a díval sa na jej ruky a do blýskavej politúry klavíra. Tam bolo vidno dlhé skomolené prsty, ružové a belasé hýbajúce sa body rukávov. Niekoľko dám prišlo bližšie, medzi nimi aj Elena. Mala karty v rukách.

„Červený túz bude láska,“ vravela a pozrela pritom na mňa.

„Však červený túz najlepšie zodpovie láske?“ spýtala sa ma.

„Rozhodne,“ potvrdil som.

— Čo je len s ňou a čo je so mnou? — myslel som si v duchu, — veď takou nikdy nebola. Predtým taká tichá a ostýchavá. Len áno a nie, a teraz sa neprestáva smiať. Vždy ju počuť. Hľa a zasa má tie svoje ustavičné belasé šaty, s veľkými, smiešnymi stužkami... Na hrdle sa jej odopál háčik. Aká je odporná — a vždy sa na mňa pozerá.

„Teda: sedmička, dolník...“ začala vykladať, „kráľ, zelený túz, deviatka...nijako nejde,“ a zasmiala sa zasa.

Vstal som zo stoličky, aby som odišiel. Pomaly oddaľoval som sa, kým ona vykladala, kladúc karty na malý filigránsky stolíček s albami a pohľadnicami... Nie je gustiózna, keď sa smeje. Vysoko dvíha peru a všetky zuby jej vidno... Ale prečo som to dnes zbadal a predtým nikdy?

Ako socha so smutnou tvárou by bola krajšia. Čierne šaty, k tomu kytku voňavých fialiek. Ale ani tak, ani tak. Mne sa ona viacej nepáči. Ustavične na mňa pozerá a hľadá, aby sa ku mne dostala.

„Pán Krátky, pán Krátky! Počkajte!“ zakričala Elena za mnou, „to sa práve vás týka a mňa.“

Negalantne staval som sa, akoby som nepočul a priblížil sa ku mladým ľuďom, ktorí v kútiku salóna stojac, fajčili a zhovárali sa potichu. Tam som postál za chvíľu a nezbádane zašiel do tretej izbičky.

Tma sa pomaly spúšťala do dvora, do okien, do izby. Vo veľkých črepových kachliach blál oheň a hádzal cez dvierka svetlo na podlahu a stenu. Tak dobre bolo sedieť v mäkkom foteli a rozmyšľať. Ťažká, nepokojná, ustavičná myšlienka... Všade mi zavadzia. Nepohodlne mi je pri nej a namanie sa ti v najkrajších minútkach. Ona sa ešte vždy nazdáva, že ju rád. To je to trápne, že ju musím prebrať zo snov. Tak sa mi aspoň patrí. A prečo sa to od istého času tak zvrátilo? Ani čoby bol niekto chytil moje srdce a prevrátil ho, že sa z neho všetko muselo vysypať. Ale to sa nestalo odrazu. Pomaly začali sa tratiť city, až s prázdnyim srdcom dlho chodil som popri nej, chcúci si nanútiť niečo, čo sa nedá nanútiť: lásku k nej. Dost' neskoro som sa zbadal. Ďalej pretvarovať sa nesmiem, kvôli nej a kvôli sebe. Musím jej to ukázať — musím. Teraz ma hatí pri každom kroku. Potom ma nebude. Len kde je príčina zmeny? Veď som ju rád videl. Premenila sa? Veď predtým bola tá istá, lenže tichšia, bojazlivejšia... A ja som si ju predstavoval, aká bola predtým. Vždy po kútikoch, bez smiechu a kriku. Načúvala, ako druhé hovoria, smejú sa, koketujú a klebetia. Ona nikdy. Videl si jej len dobré, veľké oči, ktorými nikdy nepozrela na teba. Skrývala ich, akoby sa bála pozrieť do svetla, že ju popáli. To ma vábilo. Pozrieť do duše nevinného decka, ktoré začína už aj duševne cítiť. Predstavil som si svoj zamilovaný obrázok. Sladko mi bolo okolo srdca. Ešte i teraz ho rád vidím. Ach, a tie tichučky scény citu. Prichádzali mi na um jedna za druhou. Kam sa podela ich vrúcnosť. Ani uhlíka po nich... Kráča dolu ulicou. Okrúhly klobúčik s červenými pásmi, závoj s čiernymi punktami, brnavý kabátik. Ani čoby som ju videl. Stretám sa s ňou. Chce vážnou byť, ale vidno, že by sa rada usmiala a že jej je neprijemne. Podáva ruku a červená sa. Ideme spolu a ja som rád, že môžem s ňou ísť. Ani nehovorím o ničom, len som rád. Divné chvíľky to boli. Hľa, a pri bráne znova skormútil som sa, ani čoby som ju posledný raz videl.

„Kedy vyjdete, Elenka?“

„Ak nebude zima, večer.“

„Prejsť sa?“

„Áno.“

„Ale vyjdite iste.“

Také prosté slová a ona predsa musela vycítiť z nich, že budem veľmi rád, keď vyjde.

„Ak neprídete, poďte ešte teraz trošičku.“

„Vyjdem.“

„No, aspoň dvadsať krokov teraz.“

„Nie. Zbohom!“

Podal som jej ruku a bolo mi ťažko, smutno. Niesol som ju v myšlienkach so sebou a či ona niesla moje myšlienky. Nazdáva sa, myslel som si, že by sa prehrešila bohvie proti čomu, keď je už doma a dala by sa nahovoriť, aby prešla s mladým človekom ešte dvadsať krokov.

Raz pýtal som si fotografiu.

Sľúbila, ale za mesiac ju vždy zabudla doma.

„Vidíte, aká ste zabudlivá.“

„No, zajtra iste.“

„Zabudnete.“

„Nie.“

A nepriniesla ju. Napokon povedala:

„Viete, to ani nemožno. Videli by ju u vás iní. Čo by si pomysleli?“

„Nevidí ju nikto.“

„Nuž tak ju donesiem.“

Nedoniesla.

„Bola mama doma a pred ňou som nemohla.“

„Nemohla!“ povedal som s výčitkou. „Vy mi ju nechcete dať, to je všetko.“

„Čožeby. Ale keď ju aj vezmem, ako vám ju oddám?“

„Ó, bože, ako! Ved' sa na nás každý nedíva... Pôjdeme do spevokolu, alebo na próbu. Šuchnete do vrečka.“

„No, tak ju donesiem, ale to sa jednako nesvedčí ísť do vrečka.“

„Dáte mi ju do ruky. Alebo najlepšie, vezmite ju zajtra. O pol siedmej pôjdem i ja dolu. Vtedy je už tma. Oddáte. Dobre?“

„Dobre.“

Až raz ju predsa doniesla a oddala. Ťažko ju vynímala z vrečka kabátika. Papier zašuchotal na nej. Skoro sa naľakala... Ako som vtedy mrhával čas, a nikdy mi to na um neprišlo. Bolo treba prejsť do nejakého obchodu. Pred nosom cesta rovná. Pätnásť krokov, už si tam. Nie, nešiel som rovno, ale dookola popri ich dome. Možno, že ju uvidím v okne. Otvorí okno a ja jej podám ruku, pozriem do očí a počujem jej hlas.

Kamene pred ich domom som poznal. I teraz viem, aký je každý z nich. Jeden je vyšúchaný, z jedného chýba polovička, dva sú červenasté. Na jednom je veľká škvrna. Má podobu Afriky.

Na druhom je viac menších, červených škvŕn. Bránu majú tmavozelenú s veľkými vyrezávanými romboidmi.⁴ Kraje sú pozlátené na nich. Levy s obručami v nozdrách sú veľmi veselé a nie rovnaké. Kľučka veľká, mosadzná. Koľko ráz som prešiel vedľa, vždy mi prišlo na um: túto kľučku aj ona chytá. Za bránou sú dvere naľavo, za nimi je izba. Tam býva ona. Čo robí? — Idem tak neraz ulicou a proti mne uteká psík. Ona ho neraz hladkáva. Volám na neho, aby som ho pohladkal. Taký pekný psík... Dymí sa z komína. To je ich komín. Kúria. Možno, že je i ona doma.

Jeden večer boli próby na koncert. Sedel som na schodkoch, vedúcich do garderóby. Ona pri mne na stoličke. Hrajúci rectovali, iní počúvali. Samé roztratené grupky. Nik nás nevidel. Svetlo z dosák ledva siahalo do nášho kúta. Osvecovalo slabučko jej bielu tvár a ruky. Sedela ticho, akoby načúvala reči hráčov a tajené smiechy za kulisňami. Ja nahol som sa odrazu k jej lícu. Odchytila hlavu. Rýchlo vstala a odišla. — Čo, ešte vždy sa ma bojí? — pomyslel som si. Nechce prezradiť zo svojho citu nič. Uteká, lebo som sa sklonil ku nej. Čo tají, čo sa bojí? Vidím ti na očiach, že ma rada máš, v každej vete ti to znie a ty utekáš, hoci by si rada zostala. Vtedy mi neprišlo na um, že to tak musí byť. Chcelo sa mi potrestať jej bojzlivosť. Umienil som si, že nepozriem na ňu. Čo má utekať predomnou? Je to len smiešne... Tam je slečna Žela. A išiel som ku slečne Žele. Pamätám sa, že ona začala hovoriť.

„A čože vy takto? Zunoval sa vám tmavý kútik pri schodoch?“

„Prečo sa spytujete? Mám i ja svoje túžby,“ odpovedal som s pózou, veľkým pátosom a vážne. „Celý život má pozostávať zo sedenia v kútiku?“

„Ale prečo nie? Ved' je to príjemne.“

„So slečnou Elenou, však?“

„No áno.“

„Pod'me, slečna Žela, do toho kútika. Možno, že nám bude príjemne.“

„Vám — so mnou?“

„Pravda.“

„A láska?“

„Ozaj, láska! Ó, láska, ty cit vznešený! Pod'!“ zavolal som nahlas, urobiac rečnícke gesto.

„Pssst! Čo sa vy smejete? Vy ste v nej, že vám ani ušú nevidno. Nemáte práva vysmievať sa.“

„No a vy ste o nej presvedčená?“

„Ešte nie, ale vidím ju.“

„Kde?“

„Aj na vás.“

⁴Romboid (gr.) — kosoštvorec

„Vidíte, ako sa mýlite. O láske vravieť je vec smiešna, a ešte v tom zmysle vznešené, krásne, duševné. Vy ste ma videli už aj víno piť, alebo karty hrať. Ako radi víno pijeme, karty alebo biliard hráme, tak milujeme ženy. Za kartami ideme, lebo nám napnú nervy, zaujmú myseľ a rozprúdia krv. Tak ideme za slečnami, slečna. Krv, ale nie duša...“

„Ale tak by sme potom každého radi videli. To je nie tak.“

„Ani v tom nehrá duša ani najmenšiu rolu. Pozrime holuby. Ich charakter je, že si vyhľadajú páry. Tak aj ľudia. Lenže my holdujeme predsudkom, akýmsi fixným ideám,⁵ spoločenskej hypochondrii.⁶ Obhrýzame košťal, ktorý nám nechali minnensängri a trubadúri⁷ a nazdáme sa, že sme zaľúbení, nemôžeme žiť bez nej. Ale to je nič iné, ako rozčúlenie. Ukazovať sa takýmto je komické a neestetické. Vy slečny máte viac estetického citu v sebe a preto vy to verejne veľmi ťažko ukazujete, ale skrývate, pokým možno. O láske hovoriť a ukazovať sa zaľúbeným v dobrej spoločnosti je práve tak, ako hovoriť o špatnej veci a ukázať sa v opilom stave. To sa nesmie stať.“

Tak som táral, mysliac ustavične pritom, kde je ona, lebo som ju nevidel... Iste odišla do druhej izby. Chce, aby šiel za ňou... Aha, tam jej vidno sukňu za kulisňami. Hovorí s kýmisi a sem ani nepozrie. Ani ja nepozriem na ňu, nech robí, čo chce. Nepozriem, nepozriem, nepozriem...

„Spievať!“ zakričal sbormajster odrazu, vychádzajúc na dosky s partitúrou v ruke.

„Prosím soprán, soprán!“ volal.

„A čo sa bude spievať?“ spýtala sa jedna vysoká, čierna dáma.

„Zimné kvety. Knižky sú v druhej izbe,“ odpovedal sbormajster. „Prosím, nech sa páči! Nemáme času!“

„O tomto sa môžeme ešte pohovárať,“ povedala mi Žela, „nemáte pravdu.“

A odišla. Vyšiel som za ňou na dosky. Pozrel som ku schodíkom a videl som, že tam sedí Elena s vážnou tvárou. Pozrela na mňa a ja som išiel zasa len ku nej. Bol som vtedy naozaj komický. A potom ešte... Na vychádzkach, koncertoch a plesoch. Vždy s ňou s plným, zaľúbeným srdcom. Neraz nad ránom, pri mládeneckých lumpačkách bral som Cigánov, ukázal okná a vravel, aby zahrli. Hrali smutné i veselé, a mojou dušou rozlieval sa žiaľ túhy. Tak nahnúť sa k jej svetlej hlave, zodvihnúť ju nežne a bozkať... Brieždilo sa... Hudba umĺkla a ja som šiel domov bledý a s radosťou, že ju na druhý deň uvidím, s tým som zaspával...

*Ej duby, duby, zelené duby,
zelená dubina...*

znelo v salóne. V izbe, kde som sedel, bola už úplná tma. — Pôjdem do salónu k nej. Možno, že sa mýlim, že je ona i teraz tou tichou, nežnou Elenou s bojazlivými očami.

„Tu ste?“ vytrhol ma Elenin hlas.

⁵Fixná idea — utkvělá predstava

⁶Hypochondria (gr.) — sklon namýšľať si choroby

⁷Minnensängri a trubadúri — stredovekí potulní rytierski pevcí a básnici. Minnensängriami sa nazývali v Nemecku, trubadúri v Provenco (južné Francúzsko)

Ona prichádza... Mám jej povedať, že som tu, či mlčať? Ale, veď mi vidí nohu vo svetle z pece.

„Tu,“ povedal som.

„Čo sa ma tak stráňte?“

„Čo by sa stránil?“

Povstal som z miesta a Elena podišla ko mne. Aby som videl, pohol som sa a otvoril dvercia na peci. Hľa, ona žiada, a to hlasne, aby sa jej nestránil, aby bol vždy pri nej. To je to, čo mi ju sprotivilo... Nie, ja ju nerád... Aká je dlhá! Všetko na nej je dlhé a tenké. Tvár, hrdlo, driek, ruky, dlane, prsty. I jej hlas je zdĺhavý a plačlivý. Belasá toaleta so stužkami... Načo prišla?...

„Ja sa nerada hrám,“ povedala, „povedzte rovno! Všetci zbadali, že sa ma tak stráňte. Čo som vám urobila?“

„Čo ste mi urobili? Nič.“

— Ako hovorí, ani čoby ja musel vždy pri jej boku stáť! — prelietlo mi myslou. — Nerada sa hrá! Nároky vidno. Ech, musím jej povedať všetko... Keby sa teraz tak nahol ku jej tvári. Neušla by, mohol by to urobiť, neušla by.

Ale ja som jej vtedy ani ruku podať nemohol. Čosi ma odstŕkalo. Stála predou mnou a ja som sa díval popri jej hlave niekam do kúta, chladno, bez rozochvenia.

„Neberte ma vážne,“ riekol som ticho a vrátil sa ku peci.

— Teraz je koniec všetkému, — myslel som si.

Zazdalo sa mi, že sa jej oči zakalili. Pozrel som ešte raz v jej stranu. Odišla. Ja som tomu potom neveril. Pre mňa by ona zaplakala? Je mladá a pekná. Nájdou sa iní. U nej je tak, ako u ostatných.

Na obloky fľkal hnusný zimný dážď. Von všetko skryté v tmavej, nepriehľadnej noci, ani jedinkého svetlého bodu. Smutne i tam, i tu... Ani čoby nič nezaujímalo dušu. Svet prázdny, bez radosti... Kde si, tichá, bojazlivá Elena so svetlými vlasmi a smutnými očami? Kde je tebou vyčarovaný svet nezapomenuteľných pocitov? Strácaš sa ako vták na jasnom nebi, letiaci do diaľky, vždy menší a menší...drobný bod...i on mizne... S tebou sa viacej nestretnem.

Štvorylka

(Epizóda z malého mesta.)

Do nášho mesta prišli vojaci. Kto by si to bol pomyslel? K nám prídu! Richtár nemá kde bývať. Nový doktor už pol roka hľadá byt. Nový advokát sa procesuje, že mu vypovedali. A tu ti príde odrazu batalión vojska. Jednoduchí, bez hviezdičiek, v úzkych nohaviciach a vysokých čiapkach. Jednoduchí s hviezdičkami, v takých istých nohaviciach a čiapkach. Nie jednoduchí, so zlatými hviezdičkami v pantálónoch, bez koní, nie jednoduchí s koňmi a jeden celkom ne-jednoduchý so zlatým golierom, v čižmách a na koni. A to ešte v sobotu! V nedeľu si rozhodne nepoznal mesto, začadené krčmy a cukráreň. Všetko akosi blýskalo.

Starí páni vytiahli svoje najlepšie háby. Pozeral si, pozeral. Ale, reku, toto by bol náš pán richtár? Veď ten vždy nosí tie obdrané kockované nohavice, či v nedeľu, či v robotný deň. A teraz, ľal'a: nohavice čierne, kabát čierny. Ešte i metál si vylepil, vyčistený, jagajúci sa. Pozri, pozri, veď on nechodí do krčmy, a teraz rovno ta mieri. Tam je aj advokát Ježný a diškurujú o vojne:

„...viete, to nebolo nič. Keď sme my tiahli Bosnou...“

Pán sudca na to:

„Eh, čo Bosna, ale keď sme my ležali v Itálii...“¹

„Itália je nič. Čo Itália,“ pokračoval Ježný, „ale Bosna! Bosna, viete, to je kraj! Samé skaly, bralá! Itália!“ zasmial sa.

„Slnce sa ti smeje, všetko vonia, ale Bosna! — Raz, pamätám sa, bola strašná hmla...“

Ľudí si nepoznal. Samá vojna. A ešte panie! Doktorova žena obliekla si napríklad svoju čierno-žltú toaletu.² Na spodku žltý hodváb, na vrchu čierne čipky. Krásna! Raz bola v nej pred dvoma rokmi na bále. Klobúk prepichnutý veľkým strakatým perom. Elegantná. Pani advokátka česala sa zasa celé dve hodiny a obliekla si belasé hodvábne šaty, pretkávané akýmsi bielym, lakové črievičky, hodvábnu spodnú sukňu a lorňon. Pani inžinierka svoj dlhý, elegantný kaftan so zamatovým golierom. A všetky šli do kostola o pol desiatej. Ako by aj nie. Môže ich stretnúť ten celkom ne-jednoduchý so zlatým golierom. Akože by šli len tak proste? Treba sa ukázať.

Slečny, tie vyšli už o deviatej ráno... Tiež do kostola. Slečna Meluzínka mala zrovna atlasové topánočky na sebe. Slečna Zuzanka si vzala do kostola vejár s perami na zlatej retiazočke. Slečna Viera sa blýskala ako slnce, od diamantov na ušiach, hrdle a ručičkách. Odrazu svornosť zavládla medzi nimi. Prv si závideli perá na klobúkoch, alebo keď niekto vyšlo na klinčeku, že ju on miluje. Teraz išli jedna druhú poohlasovať do kostolíka. Bol to utešený rad. Srdce ti pišťalo.

O slúžkach ani nehovoriť. Ani jednu si nevidel v nedeľu predpoludním bez, ako sa to hovorí, „pigľajzne“, alebo kefy. Tá, čo u doktorov slúžila, sedem ráz si prepigľovala šaty a ešte sa jej

¹Keď sme my tiahli Bosnou... Eh, čo Bosna, ale keď sme my ležali v Itálii — posledná vojna Rakúska s Talianskom bola roku 1866, rakúska okupácia Bosny bola r. 1878. Jesenský tým zosmiešňuje zastaralé vojenské skúsenosti svojich malomeštiackych figúr.

²... obliekla si napríklad svoju čiernožltú toaletu — čiernožltá farba bola odznakom Rakúska a preto bola veľmi nepopulárna v Uhorsku, ktoré sa usilovalo o nezávislosť.

pokrčenými videli. Služka u sudcu zabudla nakŕmiť svine, lebo neprestala viksovať topánky. Podsudcova služka ukradla pani podsudcovej parfumy a ešte povedala k tomu, že sa nemá kedy ani učešať. Dnes poobede ide na prechádzku, čokoľvek budú hovoriť.

Ale toto všetko bolo by sa dalo odpustiť vojakom, keby neboli prišli práve pred letnou zábavou, ktorá mala byť v utorok. Takto nemôže byť. Vrúti sa vojaci, i čo ich nepozveš. Pomúti hlavy slečinkám. Namyslia si a nebudeš môcť s nimi ani pohovárať sa. Vieme, im len čiapočka vojenská, šablíčka, gombičky. To sa blyští. Za tým budú lipnúť, ako nočné komáre za svetlom. Môže sa stať nešťastie. Posiaľ ako dobre bolo. Vždy si videl príjemný poriadok. Samé páriky, a také stále, verné páriky. Každá dáma mala svojho gavaliera, každý gavalier svoju dámu. Vždycky. Šiel si ráno do úradu, na ulici samé páriky. Šiel si na obed z úradu, zasa. Šiel si sa po večeri prejsť, zasa si sa len stretol so samými párikmi. Išli jeden za druhým, ako sluky. Tak sladko, potichučky štebotali jedno s druhým, že si nepočul iné, len „ssssss“, alebo „ccccc“. Alebo neštebotali, len sa dívali jeden druhému do očí, tými dlhými pohľadmi lásky. Naozaj, naše mesto bolo údolím lásky a poézie. Nuž a pri takýchto okolnostiach musel potriať príchod vojakov srdcami zaľúbených gavalierov. Pozrie niektorá na takého nie jednoduchého s hviezdičkami a pantalónmi, pozrie i druhá i tretia, a gavalieri budú nešťastní. Môže sa veľmi ľahko stať, že banka zostane bez úradníkov, fiškáli bez pomocníkov a kancelárie bez fiškálov, pozemková kniha s civilným súdom bez pána podsudcu a pisárov. Všetko vhrnie do seba rieka, čo tečie pri meste.

„Treba odročiť bál!“ vydali heslo niektorí aranžéri.

„Áno, odročiť!“ chytili iní.

A mesto zaplnilo sa strašnou zvesťou, že sa bál odročí. Poradu treba zvolať do kaviarne, na kedy?

O tom dopytala sa pani doktorka.

„Ešte čo!“ podotkla celkom nahnevane. — Nuž a komu potom ukážem svoju čiernožltú toaletu a svoje krásne žlté vlasy? — myslela si.

„Pravdaže nie!“ potvrdila advokátka. „To je netaktičnosť od mladých ľudí. Vôbec, oni nevedia, čo sa patrí. U nás sú mladí ľudia celkom inakší.“ — Pritom si myslela: Všetci sú drieční, tí oficieri. Vidia moju toaletu. Krajšia, veru, ako doktorkina. Budú dvoriť. A až vidia, ako viem pozeráť cez lorňon, direktne ich obájim. Muž bude žiarliť.

To isté povedala a myslela si pani sudcová. To isté všetky dievčatá. Manželky povedali mužom, ako čo. Pán sudca advokátom, advokáti svojim pomocníkom. Doktori sú aj tak obyčajne pod papučami. Na porade bol podsudca prvý, čo povstal proti odročeniu.

„Nemožno odročiť“, vravel s krikom. „Ináč sa poďakúvam z hlavného aranžérstva“, a búchal pritom na stôl. „Veď, prosím, ako by to bolo? Pozvánky rozposlané, plagáty vytlačené, ako by to bolo?“

Civilný súd s pozemnou knihou prisvedčil hneď. Keď pán podsudca tak, i my tak. Nuž, pravda, ako by to bolo...

„Nemožno, nemožno“, kričali jedným tónom.

„Všetko v poriadku.“

„Dámy pripravené.“

„Kytky objednané.“

„Sála vyleštená.“

„Oleandre prichystané.“

„Vejáriky vypožičané.“

„Muzika tu.“

„Muzika tu.“

Kričali s pisármi i pomocníci advokátski.

„Teda sa neodročí?“ opýtal sa podsudca opätovne.

„Nie,“ zahrmelo kaviarňou.

„Ďakujem.“

A bolo skončené. Ajhľa, tiež vidno, aká znamenitá svornosť panovala v našom meste. Lenže úprimne treba vyznať, pánu podsudcovi bolo dobre. Bol tiež zaľúbený, ale šťastne a iste. Vedel si zariadiť veci, k čomu dopomáhalo mu i to, že i telom i duchom svojím veľmi sa rekomendoval.³ Blondín s veľkým účesom na pravý bok začesaným. Na veľké oblé jeho čelo poeticky padali vlasy. Oči belasé a tvár jemnú, útlu, uzučkú, s ľahkým rumencom. Ináče svalnatý. Fúzy červenkasté, ale silné, okrúhle. Slovom, driečny. A ešte jeho duchaplnosť. Pritom ako sa vedel obliekať. Iní nosili len letné šaty, on biele flanelové. Iní chodili bez rukavíc, on s jemnými, hodvábnymi, riedučkými rukavicami. Iní nosili hrubé palice, on tenučkú, ako malíček. Iní hovorili „pardon!“ bez nosovky, on pekne po francúzsky nosom. Znamenitá família k tomu, meno na štvrt'hodinu a korunka na každom ručníčku, tabatierke, paličke a pančuškách. Ešte i cigarety mávali u neho korunky. Skrátka, mohol sa cítiť šťastným, mal všetko. Každý ho chcel imitovať, ale sa ani jednému nedarilo. Náhle niekto mal podobnú mašľu, už si objednal nejakú extra. Náhle videl, že niekto nosí tenkú palicu, už mal takú ani hrubú, ani tenkú. Myslel si niekto: no, tento kabát je znamenite šitý, tak, ako podsudcov. Uvidel ťa v ňom, a prvé čo bolo?

„Ktože vám šil tento kabát? V Pešti robený, však?“

„Áno.“

„Vidno, i tam sú už fušeri. A u ktorého krajčíra?“

„Čuray.“

„Babrák. Celkom nemódne rukávy. Gombice. Ach, perlmutki. Kto to slýchal? Ale čo vy idete k Čuraymu? Pozrite, toto robil Mezey. Elegantné futro, vrecká zdnučky, rukávy. Obzrite!“

³Rekomendovať (lat.) — odporúčať

To isté hovoril i o nohaviciach a znosil všetko. Odišiel si smutný. Kúpil si si tabatierku. Vyňal si ju pred podsudcom a on už zbadal, že je nová.

„Akú to tabatierku máte!“

„Prečo?“

„No, dosť pekná.“

„Prečo?“

„Troška mäsiarska, ale dosť pekná. Pozrite moju, pravá krokodília koža. Pravda, stála osem zlatých, ale si ju obzrite. Pritisnite tu. Otvorí sa. Tu na cigary, tu na cigarety. Jeleňou kožou futrovaná; obzrite.“

Rozgurážil si sa v kaviarni. Bol tam i podsudca a chcelo sa ti zaimponovať.

„Fľašu šampanského!“ skríkol si na sklepníka.

„Akéže pijavate?“

„Törley.“

„Ako to môžete, preboha!“

„Prečo?“

„Radšej mláku. Vôbec tu nedostat' dobrého a dobré je aj zriedkavosť. My sme pili doma znamenité. Keby tak z toho. Ale aj bol mok! Niečo klasického. Bohovia na Olympe⁴ ho nepili.“

Znosil všetko a každého. Akože by si nebol podmanil celé mesto! Každý ho zbožňoval, a dámy najviac, najmä slečna Olinka. Ach, slečna Olinka! Musíš povzdychnúť pri jej mene. Aká to bola krásavica! Prvá krásavica. Vysoká a súmerná. Vlasy, na ktoré sa povie, že sú zlaté. No krásavica! Líca, človek by neuveril, červené a nie mäkké, mdlé, ale temer pukajúce sa od zdravia. Pery, šija, všetko, akoby uliato do najkrajšej formy. Krása! A aká nevinná a nedotknuteľná. Probovali už mnohí ľudia dostať sa do jej srdiečka, ale nadarmo. Na nežné slovo nemala inej odvety, len:

„Ale choďte.“

Povedali ste jej:

„Aká ste vy krásna, slečna!“

„Ale choďte,“ bola jej odpoveď.

„Také zúbky máte ani perly.“

„Ale choďte.“

„Ja vás milujem.“

⁴Bohovia na Olympe — podľa starogréckej mytológie mali ich bohovia sídlo na Olympe tesalskom, vrchu vyše 3000 m vysokom, jedli ambroziu a pili nektár, čo im dávalo nesmrteľnosť.

„Ale chod'te.“

Taká bola nedotknuteľná a nevinná. Bože, a milá!

Prišli ste ku jej tatinkovi. Bol stoličným fiškusom⁵ na odpočinku. Nepočul dobre a vravel veľmi potichu. Tu bola vždy na pomoci.

„Čo hovoríte?“ spytuje sa starý pán.

„Tatinko sa spytuje, čo ráčite hovoriť.“

„A ako sa máte?“

„Tatinko sa spytuje, ako sa ráčite mať.“

„Chcete borovičky?“

„Tatinko sa spytuje, či rozkážete koňaku.“

„Prečo by som si nevypil?“

A slečna Olinka už donáša buteľku s hviezdami a nalieva a núka.

„Ráčeže, prosím, ráčte. Ešte jeden... Ale ešte jeden.“

Taká bola milá. Do takého dievčaťa sa musel každý, ako sa to hovorí, zaľúbiť. Tak aj pán podsudca, a to tým viacej, lebo býval u pána fiškusa. S Olinkou stretával sa každé ráno, na obed a večer. Spočiatku i jemu vravela na všetko: „ale chod'te, nech sa páči, ako sa máte,“ atď., ale láska nestojí. Je ako lavína. Z hrudky povstane, tá hrudka sa pustí, naberá na seba, väčší, šíri sa a letí, letí ohromná guľa dolu a znova rozdrobí sa na kúsky. I pán podsudca spočiatku len za tým túžil, aby sa mohol za minútku pohovárať s ňou, potom zatúžil za dvoma minútkami, potom za tromi. Zbadal biele ruky Oľgine a tak sa mu ich žiadalo dotknúť. Len dotknúť, nič viacej. Keď sa ich dotkol, túžba jeho nezastavila sa. Jemu chcelo sa tie drobné, tenké pršteky stisnúť, potom celú dlaň, potom tú dlaň podržať v ruke za minútku, za dve minútky, za tri minútky, potom ju nikdy nepustiť, večne ju držať, večne cítiť ten šťastný elektrický prúd. A keď sa mu to pošťastilo, keď nechávala svoju ruku v jeho ruke, cítiac a mlčiac, nezastala láska. Pán podsudca zatúžil za lícami Olinkinými...

*

Bol príjemný septembrový večer. Branecký vyšiel na lavičku do sadu. Tak ticho a milo bolo okolo všade. Zdalo sa mu, že všetko láskou dýcha, že je všetko jemu naklonené. Cit sa mu rozšíril v prsiach, a tak mu bolo, akoby aj on všetko miloval. Hľa, domáci drozd tak protivne pískava. Zlostí sa naň, a prečo sa vlastne zlostí? Boží hlas. Drozd vie iba písať, nuž píska. Alebo husi, ako protivne gagocú, a veď je to celkom nie protivné. Musia gágať. Čo sa na ne hnevá?... Len kedy vyjde už Oľga...

Nečakal dlho. Olinka vyšla. Takto sa stretávali náhodou. Oľga vychádzala pred večerou na hodinku do záhrady, on tiež — teda museli sa zísť.

⁵Stoličný fiškus — v Uhorsku volený súdny obžalobca, a to pri stolici (župe) alebo v okrese

„To ste vy, slečna?“ spýtal sa.

„Ja.“

„A kam?“

„Prejst’.“

„Dovolíte?“

„Prosím.“

Išli spolu. Boli si tak blízko, a predseda pánu podsudcovi zdalo sa, že je od nej ďaleko. Vytiahol ruku z vrečka a nežne chytil jej ruku. Stisk. Električka.

„Ako som ja predseda ďaleko od vás.“

„Prečo?“

„Cítim diaľku medzi nami.“

„I teraz?“

„Áno.“

„I teraz?“

A ona dotkla sa svojím plecom o jeho. Taká je láska, keď ju cítime, necítime ju len v srdci, ale všade, v každej žilôčke, v každom úde, prste, lakti, pleciach a všade. Tak bolo i s pánom podsudcom a Olinkou.

„I teraz?“ spýtala sa ešte raz.

„Áno.“

„A kedy nie?“

Pán podsudca pritiahol jej ruku ku svojim perám. Naklonil sa, bozkal ju.

„Vy viete,“ povedal a nepustiac jej ruku, pritiahol celé dievča k sebe. Sklonila hlavu a hľadela nabok.

„Ako vás ja rád. Vy to viete a spytujete sa. Slečna Oľga, vidíte... Také pekné pery máte... Vidíte,“ vravel bez zmyslu, nechápajúc sám, čo vraví. Nahol sa a bozkal ju na líca. „Oľga,“ povedal ešte a viac nemohol. Srdce mu trepalo, zadúšalo dych.

Ó, bozk! Ako objímajú sa v tebe malom, polminútovom, večne skrývanom dve duše plné lásky a oddanosti. Koľko je moci v tvojej sladkosti. Ľudia a celý svet tratia sa v nej a sám pred sebou mizne človek. Čo more vied, umenia, čo sláva a sila! Všetko je malicherným, slabým, nezaujímavým pri tebe. Tvoja minúta je jedine sladká, drahá, skvostná, nezapomenuteľná. Ty spravíš cenným i najsmutnejší život a odhodený lákavým. Ty, keď ideš zo srdca plného lásky, ako je srdce pána podsudcu a Olinky!

Prešlo niekoľko minút, kým sa ich srdcia utíšili. Ned'aleko bola lavička, ta si sadli.

„Olinka,“ počal podsudca, „ja by mal ku vám prosbu.“

„A čo?“

„Prvý čardáš, keby ste tak mne dali.“

„No, bože, prečo nie.“

Znova zatíchli, chytia si ruky. Hodina večere sa blížila. Čas plynul. O štvrt' na deviatu bozkali sa druhý raz a znova sa im srdcia roztrepotali, že museli zatíchnuť na pár minút.

„Olinka, mám ešte jednu prosbu.“

„A čo?“

„Prvú štvorylku mi dajte.“

„No, bože, prečo nie.“

O pol deviatej sa už dva razy jedno za druhým bozkali. Pán podsudca poprosil o druhú štvorylku a ju aj dostal. O tri štvrté na deväť bozkali sa tri razy a pán podsudca dostal supéčardáš,⁶ tretiu štvorylku. O deviatej vstali a šli na večeru. Cestou sa mnoho ráz bozkali a pán podsudca dostal predposledný čardáš, ostatný čardáš a čardáš do rána.

Nuž jemu ľahko bolo proti odročeniu. Šťastný gavalier, ktorý má zabezpečenú tanečnicu podľa srdca.

Ale medzitým vojsko hralo prvú úlohu v salónoch a kuchyniach, na hlavnej promenáde a v každom sádke, v cukrárni a krčmách. Tá slečna bola šťastná, ktorej prihovoril sa taký nejednoduchý so zlatými hviezdikami. Očká zažiarili, ústa sa usmiali, srdiečko zatrepotalo. Je to radosť počúvať takého oficiera. Počnete o fatamorgáne, a on hneď o koňovi, alebo regrútoch... Že tak a tak, nahneval sa a dal svojmu buršovi⁷ zaucho. Hehehe... Spravili sme päťdesiat kilometrov. Ľudia sa krčili, čo nevládali. Zrovna štvornožky šli, bledli, kamarát, a keď sme prišli domov, kamarát, vidím: akási sviňa nedrží krok. Halt! komandujem. Vieš, aké mám komando? Plukovník pochválil. Kompánia⁸ stojí. Links front! Pred nosmi, kamarát, močarina. Nieder! zarezem. Kompánia padá do blata. Auf!⁹ Nieder! A ešte raz, kamarát. Ľudia nevládali. Hehehe... Ako by ti neimponoval taký oficier? Toľká moc a toľké hehehe. — A ešte dáme! Zdvihne si tú šabličku. Šablička zablysne, portepé sa rozkolembá a blýska. Gombičky sa ligocú, hviezdčky sa trblietajú, čiapka so zlatými šnúrami sa jasá. Ostrohy taktiež. Akože by taký oficier dáme neimponoval. A potom ten manýr! Podá vám ruku civil, to je také hrubé, také neelegantné. Oficier sa hlboko nahne a ešte aj nohou pokýva, aj usmeje sa, aj stačí pri tom všetkom svoju bielu rukavičku stiahnuť. S civilom idete — musíte sa báť, že vám na nohu stúpi. Oficier vždy v dištancii a vždy tak hladko a nežne sa ku vám približuje. Ach, oficier je oficier. A tá myšlienka k tomu, že nás on bráni od nepriateľov, je vystavený guliam, nebezpečenstvám, ohňu! Akože ho nemilovať. Ako odoprieť, čo si on zažiada. Ach, oficier! Civil je nič, ale oficier, oficier,

⁶Supéčardáš (nem.-mad.) — prvý čardáš po polnočnej prestávke na večeru. Tancúva sa s osobami, ktoré chce tanečný partner vyznačiť.

⁷Burš (nem.) — dôstojnícky sluha

⁸Kompánia (fr.) — stotina

⁹Links front! Nieder! Auf! (nem.) — povel: vľavo bok! Dolu! Hore!

oficiér! Nie div teda, že naše dámy s túhou očakávali bál a tú túru, keď príde niektorý z nich, ukloní sa a pojme so sebou do tanca.

*

Prišiel deň bálu. Celkom inakší deň ako ostatné dni. V deň bálu zobudíš sa včasnšie, ideš včasnšie do úradu. V úrade ti je fádne, pero sa ti nechce chytiť do ruky. Veď je dnes bál. O jedenástej ideš na pivo, veď je dnes bál. Prečo by si nezašiel? Po obede len čo nakukneš do kancelárie. Treba sa obliekať — veď je bál. Akože si ukrátiť čas? Prejdeš do kaviarne a zahráš preferans. Treba by bolo sedieť v úrade, ale veď je dnes bál.

Ale čo len deň! Večer bol ozaj už inakší ako ostatné večery. To bolo vidno i na starých pánoch. Už o šiestej sedeli v kasíne. Prečo by nevyšli včasnšie ako iný raz, veď je bál. Titul. I upiť si môžu viacej, nik sa ich nespýta, koľko pili, veď je bál. I prehrať viacej, i smelším byť v kartách, i neskoršie odísť domov, veď je bál. Ak sa ťa opýtajú doma, kde si bol? povieš, že na bale. Á, na bale, to je iná vec. Prečo by si si teda nezahral a neprišiel neskoršie domov? Ach, bál, bál, potrasieš ty srdcami, potrasieš. I staršie dámy sa rozohrejú pri tvojom tlaku. Budeme sa prizerať a náš duch zalietne do minulosti a bude tancovať s naším Ondriškom, Paľkom, Janičkom. Prídu na um staré, krásne časy... Prečo som nešla za neho? Láska bola... Ach, keby sa tá mladosť vrátila, aby neutiekla tak, ako utiekla... Ale prečo? Veď sa bude moja dcérka zabávať. Driečne dievča a dostane niečo. — Aká radosť i pre starých mládencov. A ak sa pritrafi ešte stisnúť niektorú rúčku a rozveseliť sa v srdci. Možno, blesne nejaká nádej a možno, keby to dal boh... nebudem musieť slaninu držať za oknom v masťnom papieri a piškótové cesto sám si robiť pre kanárikov. Dal by boh! O mladých ani nehovoriť. Tam bude moja Marienka, tam bude môj Janko. Dnes jej poviem, vo štvorylke, myslí si on, že ju rád. Ach, dnes mi iste povie, že ma rád, myslí si ona. Radosť, radosť. Kto by sa bálu netešil?

A predsa, predsa!

Už o ôsmej jagali sa okná sály a bolo počuť hudbu. Sála, vyčečtinovaná a lampiónmi dekorovaná, bola plná. Dámy sedeli pri stenách na červených remenných laviciach. Tak roztomile oblečené, s kytkami a ručičkami v lone. Každý by bol rád počul už hudbu pod nohy, ale ešte nebolo možno. Dva plyšové fotele pre lady patronesu neboli ešte okupované. Znak, že sa ešte nemôže tancovať. Pri vchode, baldachýnom ozdobenom, bolo vidno aranžérov v čiernych kabátikoch alebo frakoch, v prostých čiernych topánkach, alebo v topánkach lakových, s okrúhlymi malými klobúkmi, alebo s klakmi.¹⁰ Každý mal červenú ružu v dierke už ako aranžér, len hlavný aranžér mal bielu. Dvaja z nich na táčnickách ponúkali tanečné poriadky s belasými kyskami, dvaja odoberali karty. Ostatní vnášali tanečnice usmiati a zdvorilí.

„Napravo, či naľavo, milost'slečna?“

„Len rovno.“

„Teda rovno.“

„A či oficiéri prídu?“

„Nemôžem slúžiť. Možno.“

¹⁰Klak — vysoký klobúk, ktorý sa dal podľa potreby stlačiť do pagáčovitej podoby. Nosieval sa výlučne ku fraku.

Slečna sa posadila. Obapolná poklona. Šlo sa po druhú vchádzajúcu.

„Akože chcete, slečna. Naľavo, napravo, či rovno?“

„Ako vám je najpríjemnejšie.“

„Rada by som neďaleko fotelov.“

„Teda neďaleko fotelov.“

„A čo, oficiéri prídu?“

„Iste.“

Zasa vzájomná poklona a išlo sa po tretiu vchádzajúcu. Tie isté slová. Tá istá otázka a odpoveď o oficiéroch. A mladí ľudia ponosovali sa jeden druhému, že každá len o oficiéroch. Prídu — nevieš? Radšej keby neprišli. Ostatne, ja mám tance zabezpečené, a ty? Aj ja... Ty tiež? Tiež. Tiež? Tiež. No teda nech prídu, ale je to nepríjemné počúvať, vždy oficier, oficier. Nie? No pravda. A najmä dámam sa nesvedčí opytovať sa. Prídu. Dobré. Neprídu. Dobré. Neopytujem sa, ale čakám. No nie? Pravdaže. Pomaranče. Nevedia, že s tým urážajú nás. Ja si síce z toho nerobím nič, ale potom nech nehovoria o dobrom tóne: „Mladí ľudia sú negalantní!“ „Mladí ľudia si mnoho dovoľia!“ „Mladí ľudia nevedia, čo sa patrí!“ „Mladí ľudia nevedia, čo je dobrý tón!“ A potom takto. Čo ony vravia o dobrom tóne. No, nemám pravdu?

O deviatej večer zjavila sa matka bálu. Manželka pána sudcova. Vlasy v krásnej vysokej frizúre sčesané, zapudrované. V očiach ligotanie, na tvári úsmev. Pekná pani. Elegantná svetlo-žltá hodvábna toaleta. Vôňa fialkového parfumy a ružičiek, čo mala na prsiach a kytke. Cigáni spustili marš a krv vo všetkých ožila. Akoby bol prešiel elektrický prúd cez údy každého. Sála rozhýbala sa, tanečnice dupkali nožičkami a kývali hlávkami napravo i naľavo. Vidno bolo chuť do tanca. Rad aranžérov sa rozdvojil. Naklonili svoje hlavy. Niektorí hlbšie, niektorí hlboko, niektorí nie hlboko. Niektorí pošeptali pozdravenie, niektorý pozdravil hlasnejšie. Každý sa usiloval, aby bol voľný priechod pre matku a jej sprievodčieho, pána podsudcu.

Pán podsudca naklonil sa ku sudcovej a šeptal čosi.

Pani sudcová sa zasmiala.

Zasa šepot.

Zasa smiech a pán podsudca s poklonou usadil sudcovú. Zahráli čardáš. Pán podsudca sa zasa uklonil, pani sudcová vstala a ples bol otvorený. Páriky sa vyhľadali. V čardáši si tak blízko a tak dobre dá sa hovoriť a pozeráť do očí a zavzdychnúť. Pomocník Ježného už šúchal nohami so svojou. Pozemná kniha so svojou, úradníci z banky so svojimi. Kasír zo sporiteľne so svojou. I pán podsudca zo päť ráz otočil sa a ďakoval, aby Olinka nasedela. Taký je už cit lásky: volá, volá, privolá.

„Ach, slečna, Oľga, s vami, vidíte, ja najradšej,“ prehovoril a počal šúchať nohami.

„Tak sa vidí, je animo.“¹¹

¹¹ *Animo* (tal.) — dobrá nálada

„O áno. A vy sa ako cítite? Dnes pri obede ste boli divná.“

„Prečo divná?“

„A ja viem?“

„Ani som nebola.“

„Vy... vy...“

„No čo?“

„Viete čo ste?“

„Čo?“

„Šelmička,“ a zvrtili sa zo tri razy odrazu a potom naspäť tri razy a zasa začali šúchať nohami.

„Vy ste šelma,“ povedala Olinka.

„Vy ste.“

Niekoľko za chrbtom zakričal s hudbou: „Ejejeje!“ Druhý sa mu ozval a zakričal: „Ťu!“ A všetko sa vrtelo a odrazu, akoby na povel, Cigáni začali akosi potichu... „Pssss“ ozval sa ktosi a za ním druhý v takte: „ct, ct, ct“. Počul si len šúchanie nôh a nôtu, peknú nôtu, čo rozprúdi krv, roznieti cit, že musíš cítiť, a čo si nikdy necítil.

„Teraz nevieme, kto je šelma,“ začal pán podsudca potichu.

„Nuž vy.“

„Ba vy.“

„Vy, a ľal’a, oficieri,“ zvolala odrazu Olinka a zadívala sa ku dverám.

„Oficieri,“ zvolala suseda.

„Oficieri,“ zvolala tretia.

Nad tichým, citným čardášom zasipelo slovo oficieri. Súzvuk v dušiach rozptýlil sa ako dym. Nové túžby skrsli v srdciach. Smútok zavládol srdcami gavalierov. Dámy sa zaujímali o iných, nie o nich.

Naozaj do sály prišli ôsmi nejednoduchí so zlatými hviezdickami a pantalonmi. Bez šablí a ostrôh. Vidno, chcú tancovať. Všetci vyparadení, s vysokými čistými goliermi, manžetkami a rukavičkami. Pošli ku tancujúcim a tam sa rozostavili. Rozložili nohy a skrižovali ruky na prsiach, ako Napoleon robieval. Z každého môže byť Napoleon. Prečo by oni nekrežovali ruky, ako Napoleon? Imponujúca póza. A ten ich vábiaci smiech. — Budú s nami tancovať, budú s nami tancovať, — dumali dievčatá. — Protivní, ako sa rozostavili, — mysleli mladí ľudia a znechutili sa, znechutili. Čardáš ešte raz zavreskol, potom tichol, až umlkol. Tanečníci zaviedli tanečnice na miesta. Vytiahli svoje ručníčky a utierali spotené hlavy. Každý zašiel do susednej

chyže občerstviť sa. Niektorí pohárom piva, niektorí dvoma pohárkami a pokúriť si. Taký je už u nás zvyk.

Medzitým oficiéri okupovali najkrajšie grupy dám. Bolo šťastie s nimi prechádzať sa po sále. Hľa i tu sa hneď ukázalo, čo je oficier. Teplo ti je a chceš sa ochladiť vejárom, už ti ho oficier berie z ruky a sám chladí a tak mätko, nežne. Spomenieš, že si smädná, už sa oficier rozbehne. Sklepník prináša limonádu. Ach, keby tak niečo sladkého bolo, zavzdychneš. Už máš mrazené. Takí ľudia. Prechádzaš sa s nimi. Im je studno bokom ísť popri tebe. Obrátia sa ti tvárou a chrptom idú, a tak šikovne! Keď nie inde, ale na bále naozaj si ich musíš zamilovať. Im odprieť niečo bolo by hriechom.

Zahráli vals. Po valsi nastalo ešte väčšie obájenie. Ako tí tancujú! Páperom sa cítiš. Nebežíš, letíš. Ach!

„Prosím, zadávať sa na štvorylku!“ zakričal po valsi hlavný aranžér, pán podsudca. Cigáni dva razy zahráli vstup. Bolo treba kričať.

„No a ty čo netancuješ?“ spýtal sa hneď pomocníka Ježného.

„Ale,“ vrkol a šiel ku dverám.

„Zadávať sa, zadávať,“ pošepol pozemnej kniže, potľapkajúc ju po pleci.

„Čert ma po všetkom.“

„Prečo?“

„Ale...“

„Čo sa ti stalo?“

No nečakajúc na odpoveď, pobral sa za jedným úradníkom z banky.

„Čížik!“ zavolať.

„Čo je?“

„Tancovať!“

„Tancujte si,“ a pošiel preč.

Pán podsudca sa zadivil, ale poznovne zatľapkal rukami a zakričal:

„Prosím zadávať sa na štvorylku!“

Niekoľko nepatrných párov sa zozbieralo. Inteligencia sedela. Pri každej inteligentnej ružičke oficier. Pán podsudca sa rozhladel. Hľa, i pri jeho Olinke, — a rozbehol sa ku nej:

„Prosím teda, slečna.“

„Odpusťte, pane, ale tento tanec budem s pánom lajtnantom.“

„Ale, veď ste mne...“

„Odpusťte, ale...“

— Čo to má znamenať? Košík? Opovrhnutie? — pomyslel si a mráz mu prešiel po chrbte. Ako sa zadržať? Cigáni zahrali po štvrtý raz vstup. Hlavný aranžér musí mať tanečnicu. Prešiel ku slečne Zuzanke.

„Prosím, ak možno.“

„Odpusťte,“ zahovorila rýchlo, „ja som túto štvorylku sľúbila pánu notárovi, ale ma tuto pán lajtnant požiadal, nuž už len s ním.“

Srdce mu zhorklo.

Prešiel ku slečne Marienke.

Poklona.

„Odpusťte, ja som túto štvorylku vlastne...“

„Pánu Čížikovi?“

„Áno, ale tuto pán oberlajtnant.“

Poklona.

Prešiel ku Žofke, prešiel ku ostatným dámam. Tá istá odpoveď. Všade pôvodne doktor, kasír, Čížik, pozemková kniha, ale ona chce túto štvorylku s pánom lajtnantom, oberlajtnantom. Nuž dobre. Čert ma po vás. Riadťe si ju sami. Idem za ostatnými. — V kaviarni ich našiel.

„I ty si tu?“

„Sláva!“ zakričali mu.

Bolo ich osem. Všetci oklamaní v láske. Všetci rozhorčení nad potupením. Všetci poučení o nestálosti žien. Ó, žena, žena! Ty vzala si nám raj pre jedno jablko. Život zhorkol, tvár zapotila sa a predsa ťa milovali a milujú. — Ó, osem krásavíc nášho mesta! Zabudli ste na cítiace srdcia, na lunné noci a tiché nočné hudby pod vašimi oknami. Nazdali ste sa, že ľúbite a pre niekoľko hviezd na kráglíku zabudli ste na tie ľubozvučné tóny, ktoré udierali do okien vašich, osvetlených tichým, chladným svetlom mesiaca. Mysleli ste si, nezabudnete, a zabudli ste, zabudli. A predsa vás milujú tí ôsmi gavalieri. I oni chcú zabudnúť a nemôžu. Treba im vína, vína, vína. To osladí najhorkejšiu chvíľu, to vráti stratenú vôľu a raj.

Zapili si. Usilovali sa hovoriť, ale nešlo. Hudba znela zo susednej izby. Eh, všetko uletí, ako ten tón, všetko, a my sa trápime, že uletí. Bojíme sa, trasieme. Smutne im bolo a predsa sa chceli smiať. Vína, vína. Nazdar! Prosit!¹²

V dvorane boli už pri kolóne.

¹²Prosit! (lat.) — Na zdravie!

„Kolón,“ zakričal jeden so štyrmi hviezdčkami. Tak sa zdá, oberlajtnantami ich menujú.

Dva rady sa pochytili za ruky.

„Dva razy vopred!“

„Dámy eté!“

Zrazu bolo čuť trúbu. Pod samými oknami zavreskla. Neúprosne, strašne znela v harmónii cigánskej hudby. Nemilosrdne potriasol tablice okien jej hlas a niesol sa sálou do každého ucha. Cigáni prestali hrať. V sále utíchlo všetko, načúvajúc.

„Alarma!“ zavolať ofícier-aranžér a načúval ešte chvíľu.

„Alarma!“ opätoval a pustiac ruku svojej dáme, behom sa pustil z dvorany.

„Alarma! Alarma!“

Ôsmi ofícieri zmizli.

Osem tanečníc zostalo stáť.

Cigáni opäťovne zahrli.

Hanba!

Osem krásavíc zostalo bez tanečníkov a bez sprievodu vrátili sa na svoje miesta.

„Chaine anglaise,“ prevzal komando pisár v civilnom súde.

„Tour des dames!“¹³

Osem tanečníc sadlo si na miesta.

Osem tanečníc sedelo.

Do rána.

¹³Kolón, éte, chaîne anglaise, tour de dames — francúzske povely k jednotlivým figúram štvorylky

Otroci

Elena vošla do svojej izby. Tam bola tma, len čo sa niekoľko svetlých pásikov dralo cez spustené žalúzie z osvetlenej ulice. Podišla k oknu a otvorila ho. Na ulici ešte svietili lampy v plnom svetle. Akoby dve dlhé reťaze, pozostávajúce z veľkých zlatých ohnív, ktoré tam ďalej menšili a spájali sa jedna s druhou v úziaci sa zlatý pás. Dlhé rady stojacich číslovaných kočov s drobnými svetielkami nehybne stáli obďaleč. Ďalej dolu v priečnej ulici neprestajne prebehúvali koče a mihali sa ľudia, zaliati prachom svetla, kúriaceho sa a vystupujúceho nad temné vysoké budovy.

Elena posadila sa do okna a pozrela si na prsty. Od týždňa to často robievala a zakaždým zdalo sa jej akýmsi neuveriteľným, že je to na tom prste ozajstná obrúčka. Snubná obrúčka zo zlata. S dátumom. Teda sa bude vydávať. Neobišlo ju šťastie... Zasmiala sa. Šťastie! S ním! Aký je on protivný človek. Veľká, vždy spotená figúra s veľkými fúzmi a guľatými očami. Samý úsmev a ochotnosť. „Elenka, Elenka! Tieto ružičky na znak lásky...“ Čo vraví ustavične o Elenke? Prečo nepovie Elena? Prečo ružičky? Prečo nepovie ruže... A ako potriasa nohou. Nemôže pokojne postáť. Trasie sa na ňom všetko, i plecia i hlava i bukréta. Hneď mu vystúpi znoj na čelo a utiera sa bielou šatkou. Jeho oči dívajú sa nežne, sladko. Vidno, rád vidí. Do nevystátia rád vidí. Vo všetkom je po vôli. I fúzy by si ostrihal kvôli nej. Odporný. Nenávidí ho...

Jej prichádzajú na myseľ zasa slová toho chudobného študenta Čudráka... Aký je to celkom inakší človek, tento Čudrák. Nedávno prechádzali sa v mestskom parku. Len čo zmrklo. Ten večer jej nevymizne z pamäti. Akoby včera bola videla ten bledožltý západ. Nad ďalekým pahorkom začali sa zjavovať bledé hviezdy. Jedna druhú zapalovali. Za pol hodiny žiarili všetky. Medzi vetvami kvitnúcich gaštanov, z ktorých viala vôňa a naplňovala stromoradie, ukázala sa veľká guľa mesiaca. V svetle zapálených lúčov tmolilo sa prechádzajúce obecnstvo. Blýskali cylindre a toalety dám, šuštiacich hodvábom, nechávajúc po sebe vôňu nejakého ťažkého parfumu. Tuho pritiahnuté sukienky, tvary tela, pančušky, drobné topánky, vyleštené, tenké vysoké opätky vábili nazrieť do bielych tvárí s tuhočervenými perami, čiernymi obočiami a blýskavými očami. Zmyselná nervóznosť opanúvala všetky tie páriky, smejúce a túliace sa jeden k druhému, všetkých tých ojedinelých, pozerajúcich za párikmi a túžiacich po páre. I jej, Elene, zachcelo sa niekomu ruku stisnúť, povedať, že tiež rada má a že ho bude rada vidieť... A pri nej bol študent, chudobný študent Čudrák.

Stratili sa rodičom. Odrazu on čosi povedal, čo bola pravda a čo dávno cítila, ale nevyjadrila si to zreteľne.

„I vy ste otrokyňa.“

„Ako?“

„Otrokyňa vašich pánov rodičov a spoločenského zvyku. Tak, ako sú všetci ľudia otroci.“

„Ako to?“ spýtala sa skoro prestrašená, „ale, prosím vás, dajte mi rameno,“ podotkla, „strkajú.“

Čudrák chytil ju pod ruku a pritiahol k sebe.

„Neviem, či môžem voľne rozprávať?“

„Starí známi. Prečo nie?“

„Nenahneváte sa?“

„Nie.“

„Ostatne, prečo by ste sa hnevali. To je pravda. Tak, ako milión iných, i vy ste otrokyňa. Vydávajú sa za človeka, ktorého nemáte rada. Bohatý je, dobrý, ale vy ho nemôžete vystáť. Povedali ste to aj otcovi, aj matke. Pán otec sa chytil za hlavu, bledol a pripomenul smrť. „Do hrobu ma privedieš, Elena,“ povedal vám. „Vieš, že mám nanič srdce. To musí byť.“ A mamička sa zrovna na posteľ vrhla a plakala, že jej dych zastavovalo...“

„Vy máte fantáziu,“ pretrhla ho Elena.

„Asi tak to bolo, keď aj nie celkom. Mamička až kričala v plači, že azda chcete zostať starou pannou. Kamarátky sa vám povydávali. Len vy nie. Veď máte už dvadsaťdva rokov. Ešte tri, — pomysleli ste si vy na to — a zostanem starou slečnou. Úžasné čosi: stará slečna! Všetok posmech ľpie na takej. Vlečie ho so sebou ako vlastnú vlečku. Len si predstaviť takú chudú kostnatú dámu so špicatým nosom a vysadlými lícnymi kosťami, okolo očí vrásky. Púder, mašličky, maľovanie. — A ja, — tak ste si pomysleli, — iste by takou bola, lebo sa vy nazdáte, že ste chudá. I malú bradovičku máte pod ušami. Tá by sa stala veľkou. Strach!“

„Strach,“ zopätovala Elena a zasmiala sa.

„Teraz sa smejete, lebo ste hneď bežali k zrkadlu a presvedčili ste sa, že ste ešte celkom pekná. Ba, môže sa povedať, krásna. Vlasý čierne. Hľa, až sa jagajú. Prirodzený lesk. Vrkoče husté, veľké, hrubé, zvinuté, až vám ťahajú hlavu naspäť. Tú peknú hlavu...“

Čudrák zabudol, že filozofuje, pritisol k sebe útle Elenino rameno. Ani nezbadala, ba sama pritiahla sa k nemu.

„Na čele ani vrásky,“ pokračoval Čudrák, „a ani okolo očí. A keby nebolo čiernej pleti, iste by ste mali ružové líca. Najmä toto červené vám sluší.“

Čudrák ukázal na červený golierik blúzy a na klobúk. „Zamatový červený golierik na čiernej blúzke a červený klobúčik... A keď sa zasmejete. Zuby biele, dobré a dosť drobné. Tých niekoľko, čo ste si dali plombovať, nevadí. To je iba pekné. Aha, tamtá zlatá plomba. Nijako nešpatí. Básne by mohli písať o takom zúbku... Tretí. Ten, čo je za mliečnym. Napravo.“

„Ale, vy ste! Vy mi aj do úst pozeráte,“ zasmiala sa zasa Elena, „chcete ma otrokyňou spraviť a aby sa nehnevala, strúhate poklony.“

Čudrák protestoval a vravel, že item¹ ďaleko je do tej starej slečny. No predsa. Je to strašné tak nevydať sa. Kamarátky sa povydávali. Ešte dve-tri, a naozaj sa nájde medzi mladými dievčatkami, bakfišmi. Pôjde na bál a uvidí samé neznáme tváre. Všetko bude veselé, smejúce sa, naivné... Krútiť sa to bude v tanci bezstarostne a ona bude hľadať seberovnú priateľku, s ktorou si niekedy zdieľala svoje tajnosti. A nevidí. Tie široké, čo sedia, už len štvorylky tancujú. Ony boli jej kamarátkami. Ty si najstaršou, pomyslí si. Aj tebe by sa patrilo len sedieť a najviac nejakú štvorylôčku. Lenže ty si slečna. Ty sa ešte vrtieť musíš, hopkať a vábiť. A na duši máš

¹Item (lat.) — tiež, práve tak

hroznú ťažobu. Prichádzaš si samotnou, opustenou a smiešnou... A tak to ide ďalej v žúroch, koncertoch a divadlách. Vôbec v spoločnosti. Vždy musíš k mladým dievčatkám a nepatrí sa ti. Čo z toho, že sa každá stará slečna mohla vydať? Možno, že iba čakala na lásku svojho srdca. Možno, že ju zradil vyvolený, alebo neprišiel. Nehodila sa prvému do náručia, — lebo nebola otrokyňou. Darmo rozprávať. Zostala si. To je faktum a svet sa vysmeje. Sprosták. Treba sa vydať, čo ako. Hoci za nenávideného. Svet sa vysmeje! Ako sa vôbec smeje nad najkrásnejšími cnosťami.

„Tak aj nad láskou,“ končil Čudrák akosi nepokojne a rozochvene. „Povedzme, že ja žijem láske. Ja jej aj žijem,“ zopätoval ticho. Elene zazdalo sa, že mu to srdce hovorí. „Rozplývam sa. Nehanbím sa, že milujem, a ukážem ju pred ňou, pred vami, pred celým svetom. Nehrám sa s citom, ale ho cítim a posievam ním svoju zamilovanú. Iný pre mňa neexistuje. Kde je nie ona, nemôžem zostať. A tak ďalej. Nebudem smiešnym? Povedzte, nebudem smiešnym?... A prípadne je dievča chudobné a mohol by mať bohatú. Nepovedia, že som hlupák? Že, hľa, mohol mať tisíce, ale on, blázon, len tú chudobnú. Tú bedač. Môžu ma len preto znenávidieť. Keď nie iní, ale rodina rozhodne. Tá ma prekľaje. A ja počúvam a som otrokom. Nuž a či sa teraz vôbec vydávajú alebo ženja z lásky? Je to stará téma, ale, keď sme v tom, darmo je, povieme si. Sú a či bývajú akési duševné emócie pred svadbou? Horkýže. Slečny sa vydávajú, to jest slečny vydávajú, lebo sa patrí vydať sa a či patrí sa ich vydať. Aby nezostali. Taký je poriadok. Tovar, ako predtým, ako u divých národov. Otrokyne...”

Elena chcela protestovať, ale Čudrák ďalej hovorí. Cítila, že je to všetko preto, lebo sa vydáva. A bohvie, sympatia k tomuto človeku, medzi týmito stromami, v svetle lúčov a mesiaca narástla za pol hodinky. Pritiahla sa k nemu inštinktívne a myslela, aký je to človek silný a spravodlivý, čestný a zaľúbený — do nej, do nej.

„Vy tiež počkáte na lásku?“ spýtala sa ho, „len potom...”

„Nepočkám.“

„Prečože?“

„Darmo by čakal.“

Vravel tvrdo. Elena cítila, že sa pretvaruje. Darmo preto, že sa ona vydáva... Ale či sa musí vydať? Zasnúbenie je iba dohovor na kontrakt, ako jej to Čudrák už raz povedal a čo si zapamätala.

„Prečo darmo?“

Zašli na bočný chodník už dávno. Ani nebadali. Tu bolo už tmavšie. Len malé lampy mihali svetielkami pomedzi listy stromov a krovia, vrhajúce biele škvrny na chodník a na trávu. Vôňa gaštanov stala sa intenzívnejšou. Na dlhú tabuľku lúky obďaleč lial svoje svetlo mesiac a ostriebril listy mladých líp a štíhle biele pne briez a osík. V čipkovanom ráme nad hlavou tiahol sa hviezdnatý pás neba. Prechádzajúcich ani nebolo.

Čudrák neodpovedal na otázku Eleninu. Len po chvíli, akoby musel niečo povedať, riekol ľahostajne:

„Lebo som nešťastný.“

„V láske?“

„Áno. To jest, aby vám povedal všetko, slečna Elena...“ Tu sa mu hlas zatriasol. „Nepatrí sa mi to povedať. Poviem. Vás som mal rád. Aj teraz. Aj potom.“

Zatíchol. Nemohla sa rozpamätať, čo povedala ona. Len toľko vie, že znelo jej to ako akási sladká hudba, na ktorej človek ľpie celou dušou vnímavou, zaľúbenou, celým svojím zrakom vlašným, rozradosteným, celým svojím sluchom čujným a pozorným. Sľaby sa všetko premenilo v srdci na tóny, patriace ku tej sladkej melódii, najzvučnejšej, najšťastnejšej, najtichšej, nezapomenuteľnej nikdy, v celom krátkom, hlučnom, alebo tichom ľudskom živote. Potom šli domov skoro bez slova. Čudrák podal jej ruku a odišiel.

Akosi si vtedy umienila, že nebude otrokyňou. Nevydá sa. Čakať bude. Konečne rok, pol druhá, a Čudrák príde. Divná vec. Čudrák ju prenasledoval od toho večera vždycky a nemohla sa predsa s ním zísť. Jeho úzka a bledá tvár s bočnou bradou a silným nosom, belasými, prenikavými očami ukazovala sa jej a nedajbože odvrátiť sa od nej. Často vychádzala z domu v nádeji, že sa postretne. Chodila asfaltom a pozerala. Všetko cudzie tváre. A doma, keď prichádzal jej snúbenec, ako túžievala, keby to radšej ten druhý. Ten by nikdy nepovedal: „holubička moja, dušička drahá“. Ani by sa neuklonil tak. Ten by ju rovno pritiahol k sebe a ona cítila by teplotu, ako vtedy. Jeho ruku horúcu, jeho reči precítené. A tento. Ako drevená bába sa hýbe. Ustavične nejaká pozornosť. Treba odniesť balíček — hneď je hotový. Spadne ručník — hotový je biť sa, aby ho zodvihol. A nebadá, že ho nenávidí, že mu to nemôže povedať, ale že je tomu tak.

Raz vychádzala z divadla aj so snúbencom. Vo foyeri tmolilo sa obecnstvo. Usmiate, veselé. Na ústach ešte hudba počutej operetky. Dámy v bielych toaletách, bundičkách a šáloch okolo hlavy. Čakajúci kočiši a portýr vo vysokých červených čižmách, plášti a huňatej baranici, vykrikujúci mená a čísla fiakristov... Elena pozrela dookola a odrazu vidí známe belasé prenikavé oči. Smejú sa. Vysmievajú. Akoby sa jej všetky myšlienky pomútili v hlave. Chce presvedčiť, že sa bez príčiny vysmievajú. Nie je pravda, že by otročila. Či sa svedčí, či nie. Vymyká sa spod pazuchy snúbenca a usmiate podáva ruku Čudrákovi.

„Človeče, kdeže ste vy? Nikde vás nevidno.“

„Tmolím sa ustavične.“

„Ani v divadle som vás nezazrela.“

„A ja som vás videl,“ zasmial sa, „v prvom akte ste sa nudili, v druhom na začiatku ste si šuškali s maminkou, potom ste kukerovali toho bohatého diplomata v pravej lóži. Pri vstupe Cingitta ste sa veľmi, veľmi smiali. Nie pravda?“

„Svätá. A ja som vás nevidela.“

„Čože ja. Máte sa na čo dívať.“

„Nie je pravda. Ja vás...“ Zasekla sa a rýchlo, potichu sa spýtala: „Kde by vás tak videla? Keby ste tak zajtra v parku o desiatej predpoludním. Zbohom!“

Podala mu ruku. Potom ešte raz sa obzrela. Keď vystupovala do koča, ešte raz. Čudrák stál pri východe a díval sa za kočom.

„Škoda toho dievčaťa. Stratilo sa mi.“

Pošiel zdĺhavým krokom tým smerom, kadiaľ odbehol koč. Na druhý deň sa lialo. Nemohla ísť do parku. Čudrák to vedel. Ani sa nešiel presvedčiť.

Prišli na pretras aj ohlášky. Snúbenec súril. Elena sa vzoprela.

„Nie, nie ešte. Času dost.“

„Nuž ale, čo chceš?“ spýtal sa otec.

„Nechcem ešte. Ja nechcem,“ povedala skoro s hnevom. Celá sa začervenala. „Prečo tak náhlite? Myslím, že nebudete mať proti tomu nič, pane,“ obrátila sa k snúbencovi.

„Božechráň! Ako sa páči,“ povedal.

Raz, keď snúbenec odchádzal, nechcela ho ísť ani odprevadiť. Zostala pri prikrytom stole. Rodičia našli ju zhrbenú s dlaňou na očiach. Dlho nechcela odtrhnúť ruky od očí. Napokon nasilu pustila ruku. Oči jej boli zaliate slzami. Drali sa cez dlhé mihalnice do kútikov a tiekli dolu lícami, trasúc sa na svetle, nad ústami zastavovali sa na chvíľu a ďalej tiekli.

„Čo ti je, dievča?“

„Čo je, Elenka?“

„Dajte mi pokoj. Pokoj!“ vyhrklo z nej. „Ja sa nevydám, nevydám. Nenávidím ho. Ani nech nepríde.“

„Nuž ale ako? Zasnúbení ste.“

„Vrátim mu prsteň. Ja nechcem.“

„Aká myšlienka!“

„Nevydám sa ešte. Za dva roky.“

„Hlúposti,“ zahundral otec, „aká je to romantika zasa. Chod' spať. Vyspiš sa a uznáš, že to musí byť. Nezostaneš starou dievkou. Dva roky! Pravá stará dáma! Potom môžeš čakať s tým venom, čo máš.“

Tresol dvermi a vyšiel.

„Elenka, vidíš, nerob,“ začala matka, „celkom poriadny človek. Postavenie, rang. Čo sa ti robí?“

„Nechcem,“ protestovalo dievča, „nevydám sa.“

* * *

Druhý raz, na akýchsi domácich večierkoch ona ustavične hľadala očami Čudráka. Sadala k nemu a dlho sa zhovárali. Zrovna povedala, aby šiel do bočnej neosvetlenej izby.

„Nemožno, slečna, vidia.“

„Prosím vás!“ Prosebné pozrela na neho.

„Dobre. Ale to by ste vari aj tu mohli povedať.“

„Nie, nie. Ja chcem niečo urobiť. Chcem sa kompromitovať. Aby odstúpil. On odstúpil. Aby rodičia nepovedali na mňa.“

Dotkla sa mu ruky. Jej ruka triasla sa od rozčúlenia a bola chladná ako ľad. Nemohla dlhšie posediť. Srdce zvieralo jej niečo ako strach pred tým, čo sa má stať. V pravde nevedela ešte, čo urobí. Chcelo sa jej byť len osamote s týmto chudobným študentom, ktorý, hoci ju rád mal, usiloval sa byť chladným a vzdialeným od nej. Nijako nemohla posiaľ zväbiť ho k prehrešeniu proti zdvorilosti a taktu. Čo len jej prsty stisnúť. Čo len nahnúť sa k jej lícam a pošepnúť niečo pekného, čakaného, citného, že ju rád, že ju neopustí. Tam v tej tmavej izbe možno, že sa odváži a povie. Pohladí jej vlasy. Vezme jej ruku do svojej. Ju rozčuľovala myšlienka o tomto. Rýchlo vstala od neho a rovno šla do izby.

Čudrák nešiel hneď.

— Nemožno, — myslel si, — aká je Elena, urobí naozaj niečo, čo hodí na ňu tieň. A ja sa viazať nemôžem, aby ju rozviazal so snúbencom. Bojuje proti otroctvu tak, ako mnohé nebojujú.

Lenže, čo má bojovať, keď môže rovno povedať: „Nenávidím ťa. Choď!“ Pre rodičov? Tí by boli nešťastní za chvíľu. Hromžili by na ňu za týždeň. A bolo by. Pre ten hlúpy prsteň? Nie je toľkým hriechom zrušiť sľub, ako luhať kvôli sľubu. Nie, nie. Robí to kvôli rodičom. Pánom nad otrokom. Akí divní ľudia sú na svete...

Hútal ešte o mnohom a šiel za ňou. Pred samými dvermi sa vrátil.

Nepôjdem. Čo ja chcem? Mám odoberať, keď nemôžem nič poskytnúť? Pol druhu roka má čakať? A keby potom bolo niečo hotové u mňa, ale práve takým bedárom budem ešte aj vtedy. Dávať sa budem do života s roztreštenými očami, hotový do práce. A ak práca nepríde? Zostane mi komora s jedným oknom a bielym ohobľovaným stolíkom. Čo ja chcem? A čo ona? Veď je ona práve taká biedna ako ja. Potom bude ešte biednejšia...

„Otroctvo! Otroctvo!“ prehovoril sám ku sebe skoro nahlas. „Vytýkam jej, že je otrokyňa, a sám som otrokom. Inakším ako Elena, ale otrokom. Otrokom ešte hnusnejším. Otrokom strachu pred životom, otrokom vlastnej komócie, peňazí. Fuj!“

A znova sa obrátil a šiel pomaly za Elenou.

Ona bola už netrpezlivá.

„Čo tak opozdene?“ spýtala sa a podala mu ruku. Už bola teplá, ale triasla sa v jeho prstoch. Podňal ju k ústam. Dovolila.

„Elena,“ počal, „prečo to vy robíte? Vráťte sa.“

„Vrátim sa, ale chcem vám niečo... Sadnite si, prosím vás. Sem do fotela. Do tohoto.“

V izbe bola polotma. Cez polootvorené dvere padal pás svetla na koberec a ten osvetľoval trošku. Z dvora, cez okno, mdlým svetlom blinkotali dva lampáše, zavesené niekde nad stajňou, ďalej vo dvore. V salóne hrali na klavíri starý nemecký valčík: *Du, du, du nur allein...*² Ktosi

²*Du, du, du nur allein* (nem.) — Len ty, ty, ty jediná... začiatok sentimentálnej piesne

pospevoval pritom. Tak sa zdalo, že čuť šuchot, akoby niekto tancoval, veselo schválne šuchajúc nohami v tanci. Niekedy zaštrngali poháre zo susednej, kde sa pilo a fajčilo.

„Tam už tancujú,“ podotkla mechanicky Elena.

„Áno.“

Zamĺkli, ale po chvíli Elena chytila ho zasa za ruku.

„Prosím vás,“ vravela mätko, „máte vy mňa rád?“

„Povedal som. Ved' viete.“

„A vzali by ste si mňa za ženu?“ pokračovala rýchle, „ja by vás rada videla. Dobrou ženou by bola. Vždy a všade poslušná, tichá, ľúbiaca... Vždy, všade...“

Slzy jej nedovolili viac povedať.

Čudrák sa nemohol opanovať. Schytil jej hlavu do náručia. Nešikovne, hrubo priložil si svoju tvár k jej horiacim lícam a hladkajúc jej vlasy rukou, celkom nepovedome šeptal:

„Len vás... jedine vás, slečna Elena... Kto by vás nerád? ... Vždy... Od začiatku do konca... Neplačte... Iba vás.“

Srdce mu zamieralo v radosi nikdy posiaľ necítenej. Oči sa mu privreli. Hlas slabol. Celá sila vrhla sa do ramien. Vziať toto nešťastné dievča do náručia a nikdy ho nepustiť, držať večne tak — tou prirodzenou, veľkou silou lásky...

* * *

Ulica temnela. Lampy post'ahované a pozhasínané. Zlatá reťaz svetiel zmizla. V priečnej ulici prestala premávka, len kedy-tedy prebehol koč. Zdola zd'aleka čuť bolo dunenie basy a niekedy slabučký cengot električky. Potom akési hrčanie, piskot, kroky blížiac sa a opäť zanikajúce. Elena dívala sa oknom, ale nič nevidela, ani nepočula. Jej bolo iba smutno. Smutno, že má obrúčku, že sa vydá za nenávideného človeka. Ten, ktorého rada má... Bože! Ťažko pomyslieť. Študent. Ešte pol druhu roka. Prísahu rušiť, sľub nezadržať... Rodičia... Tovar... Otroctvo... Akože sa ona môže hýbať? Akože ona môže mať svoju vôľu? Čo chce ten pekný predmet v rodičovskom dome? ... Ech, život je mrzký, poriadok zlý a čo by dobrým chcelo byť, vykor-báčujú zo sveta...

* * *

Pravda je, že sa Elena vydala. Nevie, ale vravia, že je aj šťastná a že sa obidvaja radi majú.

Bozk

(List z denníka.)

Sedel som s ňou v letníku sám. Dookola záhrada, tichá, nehybná, obliata slnečným svetlom, ktoré hrialo veľmi v povetří bez vánku. Murovaná, zavápenená ohrada záhrady až slepila svojou belosťou. Sklené gule nad okrúhlymi hriadkami kvetov žiarili lúčmi slnečnými. Kvety a listy stromov lenivo viseli. Cez sinavé, tenkou, priehľadnou hmlou zaliate nebo neprelietol vták. Zaiste všetci skryli sa v tieňoch. V samom letníku bola tóna, ale dosť sparno, tak, že potilo sa čelo bez akýchkoľvek pohybov.

V ľahučkých bielych šatách, opretá laktom o malý jedľový, na bielo farbený záhradný stolík, maľovala akýsi obrázok podľa druhého menšieho obrázka. Bolo ticho, len niekedy vrzgla pod ňou ľahká biela pletená stolička.

Díval som sa na ňu dlhšie. Často dvíhala tvár a pozerala do záhrady, prižmurovala oči, klonila hlavu a ani raz nepozrela na mňa.

Hneval som sa sám na seba a na ňu, že tu sedím a že ju to ani najmenej nezaujíma. Poznava mi prišla myšlienka, že nie je vstave zaujímať sa nielen o mňa, ale o nikoho na svete, najviac o seba samú. Kedykoľvek stretával som sa s ňou, hladko a pomaly spúšťala a dvíhala svoju hlavu na poklonu. Hovoril som s ňou a ona zrovna nedávala odpoveď na otázky. Sama nenadpriadala rozhovor, len niekedy opýtala sa niečo, čo nijako nesúviselo s mojou rečou, akoby vždy premýšľala o čomsi osobitnom, výlučne jej známom. Nevidel som ju nikdy nadchnutú, oduševnenú. O ničom nehovorila s láskou, nikdy neukázala, že by niečo rada videla. A jej tvár! Bože, aká to bola tvár! Malá, biela a krásna tvár, mnoho, mnoho čiernych vlasov dookola a veľké čierne oči. Čosi zlého bolo v jej lícach. Nie dobrá, ale pekná tvár. Nemohol som vystihnúť, či je to blazeovanosť,¹ či akýsi zatvrdnutý smútok. Zdalo sa mi niekedy, akoby hriech bola spáchala, ktorý trápi jej dušu a nedovolí, aby sa pravým, úprimným, srdečným smiechom rozveselila. Líca nehybné, vždy jednaké, biele. Nezačervenali sa a nezbledli nikdy. Boli ako tabuľa z mramoru. Pozeral si do jej očí a videl si, že sú čierne, veľké. Nie tak, ako tvár, ony ustavične hýbali sa a pozerali na všetky strany. Okrem týchto očí nič koketného nebolo na nej, ani reč, ani držanie. Sama bola tichá, ale oči jej pozerali, pozerali a ligotali sa každému, akoby každý pohľad chceli zachytiť, zaslepiť, podmaniť a zaujať. Blýskali sa, ale ako ľad. Nebolo v nich ani tepla, ani mäkkosti. Mne zakaždým zazdávalo sa, že svieti v nich jej napolo odžitá, chladná duša. Jej oči vábili, ale ani nepritúlili, ani neodsávali.

I mňa iba tieto oči zlákali. Pre ne zblížil som sa k nej a poznal sa s ňou. Potom začala ma lákať otázka, či môže byť mäkkou a teplou. Chcelo sa mi presvedčiť seba samého, že je nie bezcitná, ale že skrýva sa v nej hlboký cit a raz vybuchne z nej dlho tajená náruživosť oproti jednému človeku. Rád by som bol býval, keby som tým človekom bol ja. Presvedčený som bol, že ak to vidím, budem ju veľmi rád vidieť.

Chodieval som ta často, vždy s akousi trémou pred ňou samou. Tak nevie hovoriť, taká je tichá a ten pocit, že ju ja nemôžem zaujímať, prekážal mi vždy, kedykoľvek kládol som ruku na kľučku.

¹Blazeovanosť (fr.) — presýtenosť, otupenosť

A jednako som chodil. Ťažko mi bolo s ňou, trápil som sa — a predsa som šiel, kedykoľvek naskytla sa príležitosť. Ako nastali pekné májové dni, nachádzal som ju temer vždy v letníku. Tak i vtedy. Ten deň nezabudnem nikdy.

— A nepozrie, nepozrie, schválne nepozrie, — myslel som si. — Kto ozaj z nás prvý prerečie? Ja budem ticho.

Mlčal som dlho, i ona. Odrazu veľká mucha počala bzučať okolo jej hlavy. Ustrašene popozerala okolo, pričom dotkla sa pohľadom i môjho čela, ale hneď odvrátila hlavu a stopovala bzučiacu muchu.

„Nie je nebezpečná,“ prehovoril som. „Nebojte sa ... A už odlietla.“

A akoby som bol dostal smelosti od toho bzukotu, nahol som sa nad obráztek, čo maľovala.

„Na čo to bude?“ spýtal som sa, zabudnúc, že som vlastne nechcel nadpriať rozhovor.

„Len tak. Pre seba maľujem,“ povedala sucho a zasa len nepozrela na mňa.

„Toto tu je lopúch, nie?... Pravdaže lopúch a veď je veľmi krásny na origináli, čo ho zhládúvate tam niekde v záhrade? Vždy pred seba pozeráte ...“

Hlbšie naklonila hlavu k obrázku a neodpovedala.

„Zas nedávate odpoveď.“

„A čo vám povedať?“

Nepozrela na mňa.

„Príčinu!“ povedal som podráždene.

„Načo? ...“

— Ale či ma ona naozaj nemôže vystáť? — pomyslel som si. — Som jej natoľko odporným, že sa so mnou nechce púšťať do rozhovoru? Či je to len lenivosť a či sa robí zaujímavou a chce dráždiť? Či ma považuje za nehodného prerieť so mnou slovíčko?

Zamĺkol som opätovne a umienil som si zasa, že budem čušať. Odtiahol som stoličku ďalej od nej a počal som si krútiť cigaretu. Veď len prehovorí, musí. Ak bude mlčať, odídem. Ale, veď jej je to jedno. Len troška záujmu keby som videl, troška teploty oproti mne, ako rád by som ju mal! Aspoň keby pozrela. Inokedy pozrie, dnes ani to. Čože chce?

„Akú mienku máte vy o mne?“ spýtala sa ma odrazu.

Otázka ma prekvapila.

„Pozrite sem, ak chcete počuť ...“

„Ale veď ja očami nepočúvam.“

„Lepšie počujete.“

„No teda takto?“

Dívala sa na mňa celkom vážne. Svetlo v jej očiach sa triaslo, ako v prizme, čo lomí a farbí lúče, ale nemožno cez ňu nič vidieť.

„Tak. A otvorte lepšie oči, aby som mohol dnu nazrieť. Nože, prosím vás, odstrite tú farbistú záclonu, tak vám poviem...“

Bolo mi veselšie, keď som videl, ako usiluje sa lepšie otvoriť oči, dvíha obrvy a mraští čelo.

„Vidíte lepšie?“ spýtala sa.

„Nevidím vo vašich očiach, čo by som chcel vidieť, a to dušu. Povedzteže, čo vás vlastne zaujíma na tomto božom svete?“

„A vás?“

„Mňa napríklad vy. Ale vás, vás, vy zatvorená kniha so zámkou bez kľúča?! Nedajbože riadka prečítať...“

Oprela sa o operadlo stoličky, založila si nakríž ruky a dívala sa mi na ústa. Vždy taká pekná, chladná a zlá tvár.

„Maľovanie vás nezaujíma,“ pokračoval som, „hra na klavíri tiež nie. Všetko robíte z nudy, aby vám čas prešiel. Aspoň tak si myslím. Knihy neviem, či čítate, a keby ste ich aj čítali, zaiste veľmi málo zaujímavých kníh by ste našli pre seba. A predsa vás zaujíma niečo. Zaujímate sa jedine o seba. Náramne ste márnomyseľná. Vždy a všade máte pred sebou len seba samú. I teraz, keď ste pred seba pozerali, mysleli ste na seba. Márnomyseľnosť. V každej bálovej toalete ste odfotografovaná, z tvári, zboku, polobraz, celý obraz, od chrbta, s takým a takým účesom, v kostýmoch, v národnom kroji... Rozhodne márnomyseľnosť...“

„Ďalej, ďalej.“

„Pozoroval som vás, keď ste vchádzali do izieb, kde bolo mnoho ľudí. Tie vaše oči, bože drahý! Samá gymnastika. Nemohli ste niektorého mladého človeka nevyznačiť pohľadom. Ladovým síce, ale predsa. Len aby bol efekt, aby ste sa páčili.“

„Nepomyslíte na nikoho, len naokoľko sa to vašej krásy týka... Aká som, aká budem, čo mi pristane, takýto driek, takáto blúza... Vy chcete, aby všetko hľadelo na vás, zaľúbilo sa do vás. A vy svojimi očami zväbíte. Ľudia idú a búši do nich chladná vlna, až sa strasú od zimy, lebo vy — možno, že neviete, a možno, že nechcete — nekoketujete ďalej. Pre známeho vy akoby ste prestali byť márnomyseľnou. Zámeho nepovažujete za hodného, aby ste sa pred ním ďalej blýskali. Nemôžete rada vidieť jedného. Všetkých áno, ale jedného nie, a i tých všetkých len kvôli vlastnému efektu, ako som povedal. Akoby ste chceli byť všeobecnou a nikdy nie špeciálne pre jedného. Všetko robíte bez srdca, všade len tá márnosť, tá hýbe vami. Vy ste bezcitná, tuším ani krvi nemáte...“

Zamĺkol som. Dívala sa na mňa ešte chvíľku, očakávajúc, že ešte poviem niečo.

„Takou sa mi zdáte,“ končil som. „Je to síce obrázok všetkých krásavíc, ale iné majú k tomu i citu, a tento vám chýbuje. Iné sú vytrvalejšie, nakoľko neprestávajú pri jednom človeku, a vy, náhle zjaví sa len jeden — už je koniec.“

„Pekný obrázok máte o mne. Ďakujem. Vy ste ho maľovali.“

A akoby urazená, chytila štetec, namočila koniec do pohára s vodou a poznovu naklonila sa k obrázku.

„Nie je tak?“ spýtal som sa.

„Tak je,“ odvrkla.

„Ale nepovedzte, že je tak. Povedzte, že je nie tak. Ukážte sa inou.“

„Ako možno, keď som takou?“ povedala mi chladno a podoprela si rukou hlavu.

Videl som len malé ucho bez náušnice, biely nahnutý krk a tenké, chudé prsty jemnej podlhovastej ruky s belasými žilkami.

Pritiahol som si stoličku k nej.

„Vy teraz trestať chcete, slečna. Neuznávate a prisviedčate. Chápem, že dáma musí skrývať svoje pocity a myšlienky. Ale drobná iskra v oku, nerv v lícach, prednesenie jedného slova prezrádza ju ustavične. A vidíte, ako vás znám, vaša tvár a oči sú vždy jednaké, hlas rovnako znie, oči jednako svietia a vždy ako ľad pri každej príležitosti. Mnoho ráz som vás pozoroval — viem. Nielen oproti mne. Nenazdajte sa. Rád by som vidieť u vás teplotu, ale hnevať sa na vašom chlade nesmiem. Oproti každému jednotlivcovi ste, tuším, taká. Ako vyvesený obraz; kedykoľvek pozriete naň, vždy tie isté farby.“

„Tak je, tak je,“ prisvedčila s takým prízvukom, akoby to nebola pravda. „A vás čo donáša ko mne?“ spýtala sa. „Len samoláska a tiež márnomyseľnosť. Chceli by ste horúcu lásku odo mňa? Veď vy sám nemáte ani troška citu v srdci ko mne, vy máte jedine akési predsavzatie vzbudiť vo mne náklonnosť, slabosť, a keby ste ma videli horúcou, i tak by ste mi neverili. Neverili by ste mi...“

Robila mokrým štetcom čiary po stole a dívala sa ponadeň do jedného kúta letníka.

— Naozaj, veď ja som jej posiaľ nepovedal, že ju rád vidím, — prebleslo mi hlavou. — Ale či to treba povedať? Vidí, že sa zaujímam, chodím...

„Nie, slečna,“ počal som celkom ticho a chytil som ju za ruku. „Len troška citu keby som videl, troška citu... Málanko... Ja by som vás rád mal a veril...“

Vlastného hlasu som si všimol, tak divno znel, taký tichý bol, ale bez nežnosti. Zadivil som sa. Veď moje srdce akoby utíchlo a nebúchalo tuhšie. Pritiahol som jej ruku k svojim ústam. Neodťahovala ju. Priložil som pery k jej tenkým prstom. Odvrátila hlavu a bola ticho.

„Áno, len málanko citu,“ hovoril som. „Ja by som vás rád videl, slečna... Ale takto sa vás bojím... áno, bojím... vidíte.“

A mne naozaj počalo byť úzko okolo srdca. — Prečo si neodtáhuje ruku? — namanula sa mi otázka. Nevidel som posiaľ na nej, že by ma rada mala. Pritiahol som stoličku k nej. Vstala. Divno, ale akoby som sa bol potešil, že vstáva. — Iste chce odísť, — myslel som si. — Ale čo si ruku necháva v mojej? Divno.

Vzala do ruky obrázok, čo maľovala. Vstal som i ja, a zdá sa mi, že celkom nepovedome, možno, v zadivení som vstal a držiak ešte vždy jej prsty v ruke, pristúpil som celkom blízko k nej. Neodstúpila, ba práve podňala obrázok pred moju tvár. Jej čierne vlasy dotýkali sa mojich a štekli ma po sluche.

„Čo myslíte, aký je tento obrázok?“ spýtala sa.

„Pekný,“ povedal som.

Obrátila sa tvárou ku mne a zadívala sa na mňa. Čo sa tak díva na mňa? Čaká voľačo odo mňa? Nejakú otázku? Vidno.

Znepokojil som sa ešte väčšmi.

Čože jej povedať? Prečo neodstupuje? Iná by sa takto nepriblížila. Ona ma jednako nemá rada. Nič nevraví, len čaká.

Lahučko pritiahol som ju za ruku ešte bližšie k sebe.

Povolila. Jej oči, ústa, líca boli celkom blízko mojej tvári. Počul som, ako dýcha. Úzkosť, ktorú som pocítil, väčšila sa. Pritom srdce akoby sa stalo kameňom. Čo nebúcha, čo nebúcha? A líca sú mi chladné. Čo je to? Vždy sa mi zdalo, keby trochu citu... Ale ved' ona necíti. Čo to robí? Je i teraz chladná a takto blízko. Ja sám cítim len duševný nepokoj... Čaká niečo. Je tichá. Zas pozrela. Čaká. Čože jej povedať. A ved' musím niečo povedať, urobiť. A akoby len zo zdvorilosti ovinul som jej hlavu a pritisol k svojim ústam. Chladné líca. Aj pery. Ako inokedy. Tichá, nerozcítená. Keby len trochu rada mala, teraz by bola teplejšia... Bože drahý! Zložila svoju hlavu na moje plece. Akoby sa jej bola ta skotúľala... Čo jej povedať? Ved' necíti, necíti, — to ja vidím a cítim. A ved' treba niečo. Ak sa jej spýtam, či ma rada a povie áno, čože ja urobím? Ved' ma nemiluje. Ja by jej to teraz naozaj neveril. Tak odrazu sa zradiť a pritom chladným byť. Nie, nie! Mne samému sa srdce nehýbe. Mal by som byť rozčulenejším, ale akoby bol mŕtvy. Prekvapila, zarazila ma. Akási otázka moce sa mi v hlave. Prečo to urobila? Odpoveď hľadám a nenachádzam. Nemotorným, dreveným sa stávam.

Voľačo zašramotilo v záhrade. Ona prvá zdvihla hlavu a šla ku schodíkom pozrieť. Potom sa vrátila a sadla na stolec, ako iný raz.

„Čo to šramotilo?“ spýtal som sa.

„Nič,“ povedala a pozrela na mňa.

Odrazu rozjasnilo sa mi všetko v myšlienkach. Našiel som odpoveď, ktorú už dávno pri bozku pocítilo srdce, len hlava nemohla do odpovede zobrať. Nie som ani prvým, ani posledným. Necení si svojich úst a líc. Pred mnohými si necenila, ani pred mnou si necení. Dala sa bozkať, ako aj iným. Nie som sám. Pritom necíti už. Vyžitá, vyžitá duševne celkom. Tí mnohí gavalieri posníмали jej duševný žiar a či ho ona porozosievala. Prichádzali k nej s chválou na ústach, s

túhou v duši zaujať jej pozor. Krútili sa okolo nej, ako kolieska v hodinkách okolo rubínov. Rubín sa zodral, koliesko prestáva sa krútiť... Čožeby zvláštna dáma! Celkom obyčajná a zamrznutá k tomu na veky. Jej duša viac dojmov neprijíma. Bozk mi vysvetlil všetko.

Krásna, bledá dáma, ktorá ma predtým tak vábila, nevzbudila vo mne viac ani najmenšieho záujmu. Cítil som len hnev nad tým, že som hľadal niečo vyššieho, krajšieho, neobyčajnejšieho a našiel som každodenné, prosté, obyčajné.

„Vidíte, že neveríte,“ preriekla po chvíli.

„Čo neverím?“ opýtal som sa, ani nevediac, čo sa spytujem.

Chcelo sa mi preč ísť a viac sa nevrátiť.

„Neveríte mi.“

„Čo, čo?“

„Že vás rada...“

„Veď vy to sama neveríte...“

O štvrt'hodinky som odišiel a bol som presvedčený, že sa viac nevrátim.

Posiaľ som sa nevrátil.

Maškarný ples

Bolo to v zime, vo februári. Prišiel som domov z univerzity na vianočné prázdniny a potom sa mi nechcelo do veľkého mesta. Malomestská lieň akosi sadla na mňa. Sedel som celý deň doma a čítal romány, veršiky, hoci som bol juristom. Nič ma nerozčuľovalo, iba škriepky s bratom, ktorý prichádzajúc zo školy, vždy prinášal problémy. Tvrdil vždy hlúposť a ja hlúpe vyvracal som všetko, nazdávajúc sa, že to prichádza s mojím juridickým povoláním. Pritom mysleli sme, že bohvie ako múdre hovoríme k veci. Matka, vlastne macocha, asi tridsaťpäťročná horúcokrvná Viedenčianka, nás obyčajne počúvala a ku komu sa pridala, ten bol víťazom.

Ináče bolo naozaj nudne. Bol by som rád počul o nejakej udalosti, ktorá by prevrátila mesto hore nohami.

A tá udalosť prišla.

Brat prišiel domov zo školy celý rozjarený. Hodil knihy a začal s novinou:

„Viete, čo nového?“

„Čo?“

„Bude maškarný ples.“

„Maškarný ples? Kedy?“

„Koncom fašiangov.“

„Zvedavý som, aké vy môžete mať maškarné plesy. Zaiste je to len chýr.“

Nebol to chýr, lebo celé mesto bolo naozaj naopak obrátené. Päť stolíc rozhovorilo sa odrazu o našom plese a samým mestom ozývalo sa, hučalo: „Bude maškarný ples!“

Utíchli „politici“ v krčmách o turecko-gréckej vojne.¹ Starí páni pili síce vínečko, ako obyčajne, ale diškurovali o maškarnom plese. Hromžili na mládež, že sa baví a tlkli pritom tuhšie pri preferansi. Zasa koľký výdavok! Mladí ľudia brali hodiny, ako treba štvornožky chodiť, duby váľať, na jednej nohe vrtieť sa, chodiť na rukách, hlúposti hovoriť a študovali kostýmy. Dámy na spevokolných hodinách hľadali kútiky a hovorili tíško, potajomne. Tu i tu hovorili nahlas o vlastných skúsenostiach. Aká ona bola vtedy a vtedy. „A ja som mala takú špatu vo štvorylke. Odrazu demaskovanie — a tu Rudo.“

Skrátka, mesto bolo hore nohami.

Mne sa ešte vždy zdalo divným, že by sa ten bál uskutočnil. Ale prišlo to i v novinách. Uveril som a vážne počal som sa starať o toaletu. So mnou bolo zle. Študent na univerzite všetko nechá, keď príde na Vianoce domov. Veď v malom meste napríklad netreba rukavíc. Ľudia považujú to za luxus a chodia v lete bez kabáta a v zime v kapcoch. Kto nosí riadne rukavice,

¹ *Turecko-grécka vojna* — autor zrejme môže mať na mysli len vojnu v roku 1897, ktorá vznikla zo snahy Grécka okupovať Krétu. Rusko bolo proti tradícii na strane Turecka, preto sa o tejto roztržke mnoho diskutovalo aj v Martine.

to je márnotrtník a márnomyseľník. Čert vie prečo, — uznám svoju vinu, — ja som bol trochu márnomyseľný a rád som sa blýskal. Nemohol som sa od toho odučiť. Preto rukavičiek som mal vyše práva. Ale už takzvané lakovky nechal som na univerzite. Doma prehliadol som všetky kasne. Nemohol som nájsť topánok bez príštepkov. Tu podošva zlá, tu „cúgy“² zlé, tu opäťky povykrivované. Dal som si spraviť nové. Rád mám aj módnny frak. Ale môj zostal zasa len na univerzite. Treba si ho bude vypožičať u krajčira. A klak? A tvrdá košeľa ku fraku? Ku fraku nejde jágerský klobúčik. K vystrihnutej veste, k lakovkám nehodí sa červená vyšívaná košeľa. Starostí som mal toľko, že už-už zriekol som sa bálu, keď tu doniesli novučičský-nový klak. Mama ho kúpila, a kúpila i dve krásne košele, pre mňa a pre brata. Rozdiel medzi mnou a bratom bol len ten, že on mal byť čertom a ja španielskym grandom.³

Kostým by som bol už mal, ale čo ma veľmi trápilo, bola peňažná otázka. Brat v predvečer bálu mal dvadsaťpäť zlatých a ja len sedem. Veľký rozdiel. Z toho ešte rukavičky, vstupné a polnoc. Akože sa budem baviť? A už predstavil som si v duši smutné dialógy: „Pekná maska, poznám ťa.“ — „Hm.“ — „Budeš so mnou večerať?“ — „Aha.“ — Sedem zlatých a večerať! Nemožno. Choďte vy moje hodinky, choďte! Vyslobodíte ma! Ony šli a pätnásť zlatých prišlo. Srdce sa mi rozveselilo.

Prišiel večer bálu. Krásny zimný večer. Bolo jasne a ticho. Stromy, plné osuhle, nehybne stáli. Srieň sa ligotal. Cvengot zvoncov s tichými saňami ozýval sa každých päť minút. Vržďanie kolies, brechot psov, hvízdanie učňov bolo kedy-tedy počuť. Naše sane zastali pred vchodom budovy, kde odbavoval sa ples. Dve veľké lampy horeli nad bránou. Na stenách vchodu zelenela sa čečina a roznášala svoju vôňu. Dlhý, červený koberec vinul sa do foyera. Vrátny s veľkou bradou hlboko klaňal sa každému prichodiacemu. V kútoch foyera stáli oleandrové stromky. Pri schodoch na galériu horeli zasa dve lampy vo veľkých mosadzných svietnikoch. Hasiči blýskali sa v svojej uniforme. Radom salutovali vstupujúcim a s úľubou pozerali na pestré, smejúce sa dámy.

Zo dvadsať aranžérov v červených tureckých čiapkach tmolilo sa sem a tam. Ich zlatom lemované fraky, čierne, krátke nohavice s mašľami, červené pásy cez prsia videl si všade. Šeptali k maskovaným, rozháňali klakmi a smiali sa. Zdalo sa, akoby sa bola vytratila zo sveta všetka nerest' a žiaľ, akoby sa znala len radosť a šťastie, akoby bolo všetko šťastne zaľúbené. V šum a smiech zaznievali tóny cigánskej hudby. Pretŕhal ich kedy-tedy krik nejakého zúrivého klovná, alebo kupca, núkajúceho svoj tovar. Masky sa hrnuli. Celá rozvodnená rieka smiešností Pierov, Pieret, hlásnikov, lokajov, domín, Angličanov.⁴

Brat zmizol v ich víre. Mne nechcelo sa ešte do sály. Chcel som ísť na chvíľu do bočnej kaviarne. Ledva som sa zvrtol, keď sa mi niekto zavesil na rameno:

„Kamže, Jonatan?“

(Takto ma pokrstili ako decko. Škoda, že som vtedy ešte nevedel hovoriť.)

Obzrel som sa a vidím masku. Čiapka s rozetou⁵ na hlave, akú nosia poštári. Pekná mentieka s pozlátenými šnúrami. Krátka svetlá suknička a lakové čižmičky. Cez plece na šnúre prehodenú

²Cúgy (nem.) — gumená vložka na mužskej topánke, ktorou sa pridržovala na nohe. Pred vynájdením šnurovacích topánok boli cúgovky obvyklou obuvou elegantných mužských.

³Španielsky grand — obvyklý typ masky pre maškarný bál

⁴Španielsky grand, Pier, Piereta, hlásnik, lokaj, domino, Angličan — najobvyklejšie typy masiek pre maškarný bál

⁵Rozeta (fr.) — ružička

mala malú detskú trúbku. Vidno, poštárka. Celá postava bola útla a vialo od nej fialkovým parfumom. Bohaté zlaté vlasy padali na bielu šiju.

„Aký Jonatan? Ja som španielsky grand z vidieka, kde sa pramení Kvadalkvivír,⁶“ riekol som veselo, hoci ma mrzelo, že ma tak chytro poznala.

„Ty si Jonatan. Vidím tvoju špicatú bradu.“

Vravela fistulou.⁷ Ja som sa nahol a pozrel som jej zblízka do očí.

„Máš belasé oči.“

— Kto to môže byť? — myslel som pritom. — Ona neháda, ona ma pozná.

„Nuž, Jonatan, vieš...“ Stisla mi ruku... „O pol hodiny príď do bufetu a myslí.“

Odbehla.

— Kto si, — tanulo mi mysl'ou, — tisne mi ruku a šepce... Aké má krásne vlasy a oči belasé.

O pol hodiny bol som v bufete. Aký div! Pekná poštárka zabáva sa s mojím bratom-čertom. Stáli pred pultom s cukrovými vecami. Ona veľmi graciózne brala medzi prsty cukrové gaštanky a mĺzla ich, pričom, odvracajúc sa, zakaždým veľmi opatrne dvíhala čipky masky. Brat usiloval sa chytiť jej ruku, ale ju vždy odtrhla.

„Aké ty máš biele ruky,“ vravel brat.

Uklonila sa.

„Povedz, kto si.“

Pokývala hlavou, že nepovie.

„Si cudzia? U nás niet takých pekných vlasov.“

„Á, Jonatan!“ zvolala, keď ma zbadala a podala mi ruku, „tvoj brat je veľmi zdvorilý.“

„I toho znáš?“

Zahráli valčík. Poklonil som sa a šiel som s ňou medzi tancujúcich.

Cez dierky masky tak krásne svietili jej belasé oči! Ona, akoby skladala svoju hlavu na moje plece. Stískala mi ruku, a jej biele hrdlo bolo tak blízko! K tomu fialková vôňa omamovala ma. Unášajúca hudba valčíka s'aby bola schytila moju dušu niekam do výšin.

„Aká si krásna,“ šeptal som a tisol ju k sebe.

Zasmiala sa.

„Prečo sa smeješ?“

⁶Kvadalkvivír — Guadalquivir, rieka v Španielsku

⁷Fistula (lat.) — falošne zvýšený hlas

„Kto rád má, smeje sa.“

„Poznám ťa ja?“

„Ô, dobre.“

„Lúbil som ťa ja už?“

„Lúbil.“

„Tak si Viera.“

Ó, valčík! Ako rád ťa počúvam! A ako ťažko ťa počúvať a neletieť s tvojimi zvukmi! Netúžiaci zatúži. Zlobný utíši sa. Tichý zaluskne prsty. Prišla mi na um Viera. Tá nemá zlaté vlasy ako táto poštárka, ona má čierne, a ruky ešte jemnejšie a je ešte strojnejšia. Kým sme prešli sálou, ona hodila hrst konfet do mojej tváre a spýtala sa, ako budem po polnoci tancovať? Povedal som, že vo fraku.

„V tom od krajčírka?“

„Rozumie sa.“

„Čo si si požičal?“

Ona vie, že som si ja frak vypožičal! Nebude to dcéra krajčírka? Trochu som sa zahanbil a odišiel. Išiel som do foyera trochu sa ochladiť. Tam som našiel i brata.

„Nevieš, kto je to?“ spýtal sa ma.

„Myslím, že krajčírka Müllerova dcéra.“

„Ale veď tá na galérii sedí.“

Išiel som sa presvedčiť. Naozaj, tá sedela na galérii. Kto to môže byť? Vrátil som sa do sály. Hľa, hľa, môj brat krúti sa s poštárkou. Videla ma a pohrozila sa mi... — Brat akosi nechce skončiť, — dumal som. Tak rád by som ešte jednu túru. Veď vidno, ona mňa vyznačuje, nie brata. Hodila konfety na mňa, a nie na brata. Odkiaľ môže vedieť, že som si ja požičal frak?

Medzitým zunoval sa mi španielsky grand a prevliekol som sa do fraku. V predpolnočnej štvorke bol som nešťastný. S poštárkou tancoval brat. Keď som sa s ňou v ture stretol, ona ma premerala zrakom od päty do hlavy a podotkla:

„Utešené topánky máte.“

„Prečo?“

„Keď sa vrátim, poviem.“

Vrátila sa.

„Vysoké opätky. Za osem zlatých. To sú od Janíka.“

Čertovské dievča! Aj to vie! Nie je pani obuvníková? Ale veď tá má päťdesiat rokov a je tučná. Má dvoch synov a dcéru nemá. Ako to môže vedieť? Iba ak brat. No, pravda, ten ma zrádza. Ani nie inak. Vie, že som si požičal frak, vie, že mám topánky od Janíka... Poštárka sa znova blížila.

„Nevyplatené,“ riekla a pošla.

To ma celkom utvrdilo, že to ide od brata. Videl, že ma vyznačuje a teraz všetko špatné na mňa váľa. Ledva som dočkal koniec štvorylky. Vyhľadal som brata a bez všetkej introdukcie povedal som mu, že je nízky charakter.

„Prečo?“

„Čo ty máš vravieť také veci?“

„Aké?“

„Že mám topánky nevyplatené.“

„Ja?“

„Ty.“

„Poštárke? Ale veď tá vie všetko. Nechápem sám, ako to môže vedieť. Aj to vie, že máš nový klak, že si od Luxa kupoval včera košeľu. O tebe všetko vie, o mne menej. Ozaj, príď. Ja večeriam s ňou, ale len tak, ak i ty prídeš. Moja zvedavosť je zrovna napnutá. Čo myslíš, dá sa od zvedavosti zblazniť?“

„Nie.“

„A ja myslím, že každej choromyselnosti základom je zvedavosť.“

„Bumst!“

„Počúvaj, dokážem ti to.“

Boli by sme sa zas pohádali, ako obyčajne doma, ale Cigáni zahrli polnoc. Ja a poštárka zasadli sme k okrúhlemu stolíku. Brat sa šiel preobliecť. Tak sa zdalo, že sa veľmi náhlil, lebo netrvalo ani desať minút, už sa vrátil s bielou vestou až po krk. Bol pyšný na ňu a i ja som mu ju závidel. Sedela medzi nami. Objednal som na rozkaz neznámej srňacinu. Brat šeptal niečo sklepníkovi. Aj, aj, obchodný akademik objednal mažiarik s ľadom a do neho dve fľašky. Šampanské! Teda, teda. Chce vyniknúť do jej srdiečka pomocou sladkého moku. O chvíľu zjavila sa krásna bukréta. Úžasné! Čo mne bolo robiť? Cigáni hrali a mihol som na nich. I ja som chcel niečím zaimponovať.

„Verlorenes Glück!“⁸

„Ale krásna maska, zhod' tú larvu,“ vravel brat.

„Nie, nie.“

⁸*Verlorenes Glück* (nem.) — stratené šťastie, sentimentálna dobová pieseň

„Prosím vás, slečna, celkom vážne. Ostatní pozhadzovali.“

„Nemožno.“

Ja som sa zlostil na brata, ale ona ma utíšila. Vyhľadala pod stolom moju ruku, ja som ju chytil a nepustil. Nechala ju v mojej.

„Sklepník! Dajte ešte dve fľašky!“

„Načo?“ protestovala.

„Pripíť ti na zdravie.“

„Netreba.“

„Na krásu.“

„Netreba.“

„Na lásku.“

Zdvihla pohár a ľahučko štrngla o naše. Bola ozaj pôvabná v svojej noblese.

„Koľko je hodín?“ spýtala sa zrazu.

„Ó, aký pech!⁹“ zvolal som, tlapkajúc si po vrecku na veste, „doma som ich nechal.“

„Ale, Jonatan, ty lužeš.“

„Ako?“

„Včera si ich založil!“

To bola strašná pravda. Skočil som.

„Ale teraz sa mi ukážeš, kto si.“

„A keď nie?“

„Zdrapím ti masku.“

„To o tebe neverím.“

„Tak povedz!“

„Poviem ti.“

„Prosím ťa,“ obrátila sa k bratovi, „buď taký dobrý, môj plášť a nejaký koč. Pôjdem domov.“

Darmo sme protestovali, stála na svojom. Brat šiel pre plášť a koč. Ja odprevádzal som ju k šatnici.

⁹*Pech* (nem.) — smola, nešťastie

„Dovolíš, aby ťa odprevadil?“

„Nech sa ti páči.“

Obliekol som sa. Brat, keď pomohol položiť na ňu plášť, bol už tiež oblečený.

„Dovolíš, aby som ťa odprevadil?“ spýtal sa.

Vo mne vzkypel hnev. Ako sa opovažuje... Zišli sme dolu ku koču. Pred kočom sme na chvíľu zastali.

„Teda? Môžete ma obidvaja odprevadiť.“

To nás konsternovalo.¹⁰

„Ukáž sa nám.“

Strhla masku.

Zraky sa nám skrižovali.

„Mama!“ skríkli sme.

* * *

Od tých čias mám rešpekt pred maskami.

¹⁰*Konsternovat'* (lat.) — uvádzať do úžasu, do meravosti

Koketka

Bolo po tanečnej zábave. Keď sme odprevadili slečny domov a vrátili sa naspäť, dielňa na náradie už bola odtrúbila na pol šiestu rannú. Cez vrchné okná veľkých zaclonených oblokov vidno bolo kus tmavosivého neba s troma-štyrma preblednutými hviezdčkami a čiernou kontúrou komína na škridlovej streche.

Zasadli sme asi piati okolo dlhého stola. Všetci mladí veselí priatelia s akýmisi blýskavými tvármi od potu a špiny, s pokrčenými golierikmi a manžetami, v zaprášených a sviečkami zakickaných frakoch. Rozkázali sme si piva a rozhovorili sa o tanečnej zábave a slečnách. Domov sa nám nechcelo. Spanie zdalo sa nám po vydarenom plese najnudnejšou vecou. Hudba ešte zvučala v ušiach, krásavice-tanečnice ešte mihali sa nám pred očami, ich nežné, príjemné slová a poznámky sme ešte počuli. Rozpomienky čerstvé, horúce kĺzali sa nám mozgami, myšlienky priadli tkanivo so zlatými muškami v ňom. Mušky sa trepocú, trepocú, akoby nemohli von z toho tkaniva.

Nemýlil nás v našich myšlienkach zaliaty obrus s pozostatkami pomarančov, salónnych cukríkov, šumivých limonád a všelijakých minerálnych vôd, poháre s nedopitým pivom a vínom. Veľká lampa sliepňala nad nami v dyme a smrade, tak sa zdalo, že dohorieva a preto rozširuje odporný olejový zápach. Veselý hovor a smiech zaznieval smutnou sieňou, poháre štrngotali a priateľ Jedľovič, mladý advokát s veľkým bruchom a bradovicami na lícach a nad očami spieval si českú:

*Ten půvab, jenž ovláda svět,
jest krásnější, jak z růže květ...*

Milanovič, bankový kníhvedúci s vysotenou špicatou bradou a veľkým ohryzkom na chudom, tenkom hrdle, mu niekedy zakontroval, hádzuc hlavou tak, že mu lietala ohromná frizúra a menila sa ustavične. Rakyta, advokátsky osnovník s čiernou plet'ou, malou ostrihanou hlavou a kultivovanou dlhou bočnou bradou, bez fúzov, sedel, oprúc si hlavu na lakeť; kedy-tedy sa mu oči privreli, zdalo sa, že spí, ale o chvíľu ich otváral naširoko a hľadel dookola, akoby sa bol prebudil. Apatekársky pomocník Slávik so širokou hranatou tvárou, s tvrdými črtami a pichľavými, ľstivými očami neprestával filozofovať a pohrdlivo sa chechtat.

Ja som myslel, zabratý do seba, na Maru Žabicovú. Od prvej štvorylky som myslel na ňu. Ako krásne pozerala na mňa. Pri jednoduchej reťazi stisla mi ruku, pri dvojitej rameno. Potom ešte pozrela za mnou a tak krásne, tak krásne, i usmiala sa mi, akoby volala: „Pod'ťe, mladý človeče, tak rada by sa s vami zabavila, len s vami, lebo sa mi páčite.“ Spočiatku som neveril, že to mne patrí. Potom, keď som počal veriť, dlho nešlo mi do hlavy, prečo sa ona práve na mňa usmieva a tak pekne pozerá, i ruku stíska, i rameno pritlačí k svojmu. Predstavil sa mi utešený obraz... Idem sieňou a tu odrazu predou mnou hrebenček v tmavých, hustých, bohatých vlasoch, samé drobné jagavé kamenčeky v ňom. To je jej hrebenček. To je ona, čo mi ruku stisla. Rozháňa vejárom na dlhej retiazke, zakrucuje ho okolo prsta a zas odkrucuje, šúpa malými nohami v atlasových črievičkách, smeje sa na priateľkiných slovách, s ktorou sa prechádza, ohybuje sa, pozrie do zrkadla a napráva si vlasy, a tu odrazu obráti sa ko mne a jej oči hľadajú a smejú sa,

iskierky skáču v nich, ako drobné hviezdčky v belasých jazierkach. Hľadí rovno na mňa, a oči i ústa volajú: „Mladý človeče, poďte, s vami by sa rada zabavila...“ A ja sa pripájam.

Z myšlienok vytrhli ma Cigáni, ktorí spustili sentimentálny nemecký valčík, v susednej izbe, neznámemu mladému človekovi s čiernou plnou briadkou, s cylindrom na hlave a preveseným žltkavým zimníkom na ľavom pleci. Opretý o biliard, dirigoval primáša. Dvíhal päste nad hlavu a trhal nimi odrazu dolu. To znamenalo fortissimo. Cigáni hrali fortissimo. Druhý raz roztvoril päste, rozšíril prsty na rukách, sklonil hlavu akoby chcel plávať, prižmúril oči a Cigáni hrali piano. O chvíľu si sadol k malému stolíku, pohrúžil hlavu do dlani a primáš, prestanúc sa triasť a mykať hlavou, naklonil sa celý k ušiam mladého človeka, šibrinkujúc mu husľami okolo nich. Hral potichučky.

„Čo ty myslíš o Mare?“ spýtal sa ma neočakávane, potichu a tajnostne Juľo Rakýta, roztvoriac naširoko oči.

Trhol som sa. Prichytil ma práve pri myšlienkach na ňu. Bol som zas pri jednoduchej reťazi a chcel som prejsť na duplovanú.¹

„Prečo?“

„Len tak. Chcem vedieť tvoju mienku.“

„Čo myslím? ... Nič,“ prehodil som len tak z pleca, akoby ma dievča ani troška nezaujímalo. „Tuctová dáma,“ riešil som o chvíľu. „Páči sa ti?“

„Mne sa páči... Taká ušľachtilosť v každej jej črte, v každom pohybe, každom slovíčku ... Braček, povedal by ti niečo, keby si ma neprezradil... Vieš, to dievča ...“

„Akí sú mužskí blázni,“ poznamenal nahlas apatekársky pomocník a obrátil našu pozornosť na seba. „Pozrite na bláznivého zaľúbeného.“ Ukázal na neznámeho mladého človeka v druhej izbe. Ešte mal hlavu sklonenú v dlaniach a Cigán mu hral potichučky do ušú ... „Tancoval s Marou a zaľúbil sa.“

Pohrdlivo sa usmial a zošpúlil ústa.

— Aj tento vraví o Mare, — prelietlo mi myslou. — Čo len chcú s ňou?

„Všetci ste takí,“ vravel apatekársky pomocník s posmechom. „Všetci ste zaľúbení do Mary a myslíte si, že aj ona do vás.“

Hodil rukou.

„Myslí si, že je do neho,“ pošepol mi Milanovič. Ohryzok mu poskočil a účes sa premenil. Vlasy mu padli do čela.

„Čo ty myslíš o Mare?“ spýtal sa Rakýta Milanoviča. Milanovič zasa hodil hlavou, tak, že mu vlasy padli nazad a z vysoka pohliadol na Rakýtu. Pohľad tento hovoril: „Čo ty chudák chceš s Marou? Na teba ona ani nepozrie. Tu som ja.“ Mne bolo smiešne na obidvoch, lebo ved' mne stískala ruku. Čo sa bude zaujímať o týchto? Jednému ustavične skáče gágor a druhý

¹ Jednoduchá reťaz, duplovaná reťaz — slovenské povely k štvorylke

rozplešťuje oči... Ale ten apatekár, čo ten chce? Čo hovorí o nás ako o zaľúbených? Vari by aj on reflektoval. Tvár ako mramor, chladná a tvrdá. Neohrabanec.

Apatekársky pomocník, hľadiac ponad naše hlavy, hovoril ešte hlasnejšie:

„Smiešni sú mužskí. Starí, či mladí. To je jedno. Smiešni sú, keď je reč o majetku. Hovoria, že sú ľudia opatrní a neopatrní, ľahkomyselní, márnотratní, skúpi, gavalierski, lakomí, a to je všetko nie pravda, lebo keď ide, povedzme, o podporu svojho blížneho, alebo, aby požičali takému, o ktorom vedia, že im nikdy nevráti, a keď tento chudák príde k nim raz, dva razy, päť ráz, ak na piaty raz nie, nuž na desiaty raz iste strčia ruky do vrecák a vyhovoria sa na dražobu. Smiešni sú, keď je reč o svojej alebo cudzej kožke. Sú vraj smelí a bojazliví, chabí a odvážni, nemilosrdní, veľkodušní, sverepí, ale zaškrabni ho po paprčke, raz, dva, tri, štyri razy, ak sa hneď nenapáli, na desiaty raz ho iste rozhodí zlosť a i najsmelší sa uchýli, aby mu paprčka čistou zostala. Pri istom stupni nebezpečenstva i najchrabrejší stáva sa utekajúcim chabcom ...“

„Táraniny,“ prerušil ho spievajúci Jedľovič.

„Možno,“ prisvedčil rozprávajúci apatekársky pomocník, „ale najsmiešnejší sú ľudia, čo sa dievok a srdca týka. V tomto ohľade sú ľudia iba blázniví. Vymysleli vznetlivosť, záľubčivosť, chladnosť, že sa nájdu ľudia chladní, rojčiví, smutní, veselí, odporní, príjemní, tuhí, mäkkí a všetci básnici vedia akí, ale keď na nás pozrie pekné dievča raz, dva, tri, štyri razy, ak na piaty raz neosprostieme a nestaneme sa hotovými bláznymi, to na desiaty raz smelo nás môžu zavrieť do blázince. Nemyslíme si, že nám je more po kolená a hlava že nám siaha po guľu na katolíckej veži. Dievčatko, pekné dievčatko je do nás po krk, vyše krku, po uši, vyše uší, ba aj vyše hlavy zaľúbené. To sa rozumie.“

Vydýchol si a akosi smutne dodal:

„Čo je prirodzené, nie je bláznivé. A predsa je v našej prírode jeden bláznivý punkt, ktorý sa volá samolúbosťou. Z nej vyrastá namyslenosť, čo nás vedie za nosom, kým nám ho smrť nenatiahne a my nezahryzneme do zeme... Marka je pekné dievča, ale koketka, koketka. Dotýka sa toho nášho bláznivého punktu a my sa bláznime, namýšľame si. Ty si namýšľáš, i ty, i ty.“

Ukázal rad-radom, aj na mňa.

Začervená som sa. Ten chlap akoby čítal vo mne. Myslel som síce na Maru od prvej štvorylky, ale celkom oprávnené. Nenamýšľam si, veď mi ona najprv ruku stisla, potom rameno. To je istý znak lásky. Keby ma nemilovala, nestískala by... Ale prečo si práve Maru vybral! Má tisíc iných dievčat... Čo jej nadáva do koketiek... Zbadal niečo? a teraz závidí.

„Daj jej pokoj,“ zavolať som namrzený, „to sú sprostosti. Mara je poriadne dievča.“

„Ľaľa, aký obranca,“ zasmial sa pomocník, potom ako naprotiveň zaduplikoval: „Mara je koketa!“

Milanovič, bledý, so sršiacimi očami, vstal a zdvihol päšť:

„Neurážaj ju!“

„Oplan,“ zahučal Jedľovič.

„O bezbrannom dievčati nefilozofuj,“ volal Rakyta.

„Nevravím, že sú všetci pozaľubovaní? Blázni,“ zahundral pre seba Slávik.

— Čo títo vykrikujú, — myslel som si, — ja som tu na to, aby sa jej zaujal. Na mňa tak krásne pozrela. Pri jednoduchej reťazi... Sprostosti,“ kričal som, „tebe sa nepáči a ty zaiste jej, za to nemusíš...“

V tejto chvíli vrazil do izby neznámy mladý človek, akoby ho bol niekto posotil. Drgol do dverí a zastavil sa. Na tenkých, podlomených nohách sa kolembal. Zavesený kabát na pleci sa zošuchol a padol mu k nohám. Neosmelil sa ho zodvihnúť, aby sa za ním neskrochmelil. Červený v tvári, hľadiac na kríž, bľabotal:

„Vy tu o slečne Márii... Urážate ju... Neopovažujte sa o nej špatne... Mne ona tri razy ruku stisla na bále... Do mňa je zaľúbená... Zajtra ju vypýtam...“

„Lužete, pane,“ vyskočil som.

„Nechaj ho,“ potiahol ma za frak Rakyta, „vidíš, že je opitý. Takému pavúkovi nacicanému daj pokoj. A potom,“ šepol mi tajnostne do ucha, „veď sa Mara so mnou zabávala, zakaždým, čo sa so mnou stretla, sme si ruky podali, pozrela významne na mňa a stisla mi prsty.“

„Aj tebe?“ spýtal som sa.

„Vari aj tebe?“ opýtal sa on.

„Aj vám stískala ruky?“ zasmial sa oproti nám apatekársky pomocník, „mne tiež, ale ako!“

„Počujete, aj mne,“ povedal Milanovič smutne a hodil hlavou. Účes mu padol na ľavé ucho.

„Aj mne, aj mne,“ zavolať Jedľovič a zachmúril sa. Všetky bradovice sa mu zišli na tvári.

„Každému, každému,“ zhrozil som sa a ako podrazený sadol na stoličku.

Opitý pán oprel sa o dvere a hľadel na svoj padnutý zimník. V jeho očiach akoby sa boli ukázali slzy.

„Nepovedal som, koketka,“ vravel apatekársky pomocník, „koketka, koketka,“ pohundrával.

Pustili sme sa do podrobností. Komu ako a koľko ráz slečna Mara stisla ruku, či aj pozrela významne, alebo bez významu, a či vôbec nepozrela, či po pozretí aj sklonila hlávku, aby sa hanbila, že pozrela, či nie? Či sa zasmiala potom, či ostala smutnou?

„Nikom tak, ako mne,“ zamiešal sa opitý pán a spravil pokus, že zdvihne kabát, ale sa potočil a zahodilo ho na druhú stranu dverí. Pomohli sme mu a odpratali ho do druhej izby. Tam si ľahol na diván. My sme pokračovali v detailoch.

— Mne dlho, dlho držala ruku, — myslel som si ja, — a bavila sa s mojimi prsty, s každým osobitne a najmä so snubným, ten dlho, dlho mädlila, až prešla na malíček... týmto tu len ruky stískala... Predsa je to celkom iné ruku stisknúť a držať ju dlho, dlho... Ruky stísať konečne môže byť aj zvykom, ale baviť sa s prsty!... Týmto holobrádkom mohla sa slečna

Mara posmievať, ale mne vážnemu, mne básnikovi sa neposmievala. O mne myslela vážne, mne ona stískala ruku úprimne, pravdivo, z lásky...

Tak som si myslel ja. Ale, ako vysvitlo, aj ostatní si tak mysleli, lebo ako ináče mohol dať apatekársky pomocník ešte v tú noc rannú muziku pod oknami slečny Mary? Prečo na druhú noc dal vyhrávať neznámy mladý pán s okrúhlou čiernou briadkou? Jedľovič poslal veľkú kyticu ruží. Milanovič štyri kilá cukríkov. Rakyta jej maľovanú podobizňu. Ja som napísal „Ódu na Maru“, kaligraficky ju odpísal a poslal rekomandovane.

Ako ľahko verí mladý človek, tak tuho miluje.

A slečna Žabicová?

Dopočuli sme sa od jej brata, že dňa 3. marca tohoto roku zapísala do svojho denníka aj nasledovné vety:

„...zasa som šiestim pomútila rozumy a srdcia. Dnes mi traja vyznali lásku... Zajtra mi musí Jedľovič, pozajtre Milanovič, a to do obeda, lebo večer mi iste vyzradí svoju veľkú tajnosť apatekár Slávik... Človek sa musí niečím zabávať...“

Gazdiná

Slečna Darinka Fialková, obstaraná gazdiná u svojho bratanca, starého mládenca a inžiniera Sihoňa, sa zavčasu zobudila. Prehodila si pásikavú sukňu cez hlavu s rozčuchanými, riedkymi, šedivými vlasmi a s vrkôčikom po pleciah, tak, ako bola, v špinavom reliku¹ s roztrhnutým rukávom, so zimnými papučami na bosých nohách vyšla von.

Kvokanie ju zobudilo.

„To zasa tá stará bašta kvoká,“ hundrala si pod nos, „len čo odchovala kurence susede, a tu máš! Aby jej podsypala zo dvadsať vajec... Zasa kvoká...“

Postála pri latkových vrátkach a pozrela, čo sa robí.

Na dvore naozaj dľubala do zeme veľká, červená kvočka s chocholom a bakombardami. Obzerala sa rýchlo sem i tam, kukala očkom napravo a naľavo, akoby mrkala na kurčatá, počastovať ich nájdeným zrnom.

Darinka sa usmiala. Zbadala, chytro počítajúc v duchu, že je kurenec viac, akoby malo byť, a že sú medzi nimi aj strakavé... Osem strakavých kurenec... Takých nemala. To sú susedine. Tá má strakavé... Jej sú čisto biele, červenkasté a čierne... Prizrela sa lepšie.

— Pravdaže susedine, — myslela. — Hneď za rána ma šťastie stretáva.

Pozorne sa prikrčila, zodvihla konce sukne a mávajúc nimi pomaly a obozretne, zahнала kurence do drevárne. Privrela vráta a spokojne vyšla z dvora.

Srdce sa jej naplnilo akousi nežnosťou oproti tejto kvočke.

— Aká to znamenitá kvočka, — myslela si, — nedala by ju ani za dva dukáty. Doniesla mi osem kurenec — zadarmo. Jednako užitočná i keď sedí, i keď nesedí... Keď sedí, to ani čo by bola zakliatou. Nezvábiš ju najmastnejším chrústom. Keď kvoká — kvoká. Aj tridsať vajec prikryje, — taká je veľká. A aká svedomitá! Neďube, neskáče do tvári. Dá sa chytiť, ale by svoje vajcia aj proti teľat'u obránila. Netreba jej zobák obstrihávať, — ani sa nedotkne vajec, nie že by ich povypíjala, ako druhá. Netreba ju opíjať, aby sedela. Netreba do vody máčať, aby prestala kvokať... To dnes len svoje kurčatá volala...

Všetky dobré vlastnosti tohoto pokladu prišli slečne Darinke na um.

Rozhodla, že jej viacej nikomu nepožičia. Za to jej nikto nič nedá, nik sa nezavďačí, — iba ak si sama vezme. I u susedy bola za dva mesiace, a či sa domyslela niečím sa zavďačiť? Horkýže! Keby nie tých osem kurenec, bolo by bývalo zadarmo...

Stolárska dielňa zahúkala na šiestu. Biedna bočná ulička, kde býval inžinier Sihoň, bola ešte prázdna a tichá. Veľká záhrada naproti cez cestu len čo začala ožívať vtáčimi hlasmi. Slnce ešte nevyšlo nad strechu humna, odkiaľ od týždňa vychádzalo, a preto ulička bola v tieni. Zato

¹Relik (nem.) — nočný kabátik

vrcholce slivák a hrušiek už jagali sa v svetle a na slnečné hodiny na vysokom múre domu pri záhrade už padal tieň železnej rúčky. U susedov boli ešte spustené záclony. Tam spali.

Gazdiná vyšla k bránke, čo viedla na uličku. Odchýlila dvercia a poobzerala sa, či niekoho nevidno. Potom odvážila sa aj ďalej. Prebehla zrakom celú ulicu a vrátila sa dnu. Trafil by ju niekto vidieť takúto. Ešte by sa zahanbila. Vošla ešte do sadu za domom. Pochodila troška medzi hriadkami, ale jej počala zima byť a starý Sihoň už otvoril okná na spálni — znak, že sa zviechal. Treba mu poslať pohár mlieka.

Čertovská vec, že majú ženy také bystré oči. Ani za dva okamžiky nebola Darinka na ulici a predsa ju zbadala suseda od prava, pani polesná, pani veľkomožná Edita Žibrienková.

Odetá do červeného šlafroku² s bielou šatkou na hlave, práve chcela otvoriť okno na písárni, keď zbadala Darinku, ako pozerá sťa straka. Uspela zbadat' aj zimné papuče, aj roztrhnutý reklík, aj vrkôčik.

— Čo tá kuče tak zavčasu? Že sa nehanbí tak vyjsť, — bleslo jej mysl'ou. A už pocítila, že sa niečo stalo. Nie div — s rybami sa jej snívalo. To znamená starosť.

Pritisla gombík na lampe, aby zavolala služobnú.

Po chvíli vošlo malé sedliacke dievča s tučnými červenými lícami. Bolo bosé a malo v rukách kanvu na mlieko. Veselo ňou štrngalo a kolembalo sem a tam i vtedy, keď zastalo pred paňou, očakávajúc jej rozkaz.

„Pozri, či nám niečo neskapalo. Popozerať dobre vo dvore, v záhrade, pred domom... Potom pôjdeš pre mlieko.“

Dievča sa zvrtilo, zacupkalo bosými nohami a odbehlo. Kanva štrngla jej v ruke.

Pani polesná rozhodne cítila, že sa stane niečo nepríjemného. Popri sne s tými rybami aj to ju nastrašilo, že videla starú babu hneď za rána. Veď je to horšie, ako keby sa bola s farárom stretla. Tá gazdiná, tá Darinka, tá milá prívetivá osôbka už dávno jej bola podozrivou... Veď je pravda, že nebola gazdiná ako druhá gazdiná. Nebrala mzdu, neslúžila, ale len z rodinnej lásky ku svojmu bratancovi, starému mládencovi Sihoňovi, stala sa jeho gazdinou. Z dobrej rodiny pochádzala. Vedela písať aj čítať, vravela i po nemecky i po maďarsky, nosila veľké klobúky so pštrosími perami, úzke sukne a ritikíl na šnúrach a pozdravovali sa jej „kistihand“. Mala prístup do spoločnosti. Apatekárovci, Korytnickovci, Labužanska, advokátka Steinka... Všetko dobrá spoločnosť... Čo je pravda, pravda je, ale ako sa mohlo stať, že nedávno z desiatich klátov dreva, čo boli večer na dvore, na ráno zostalo iba päť. Múry dookola, všetko pozamkýnané, len od susedov nízky, mriežkový plot... Alebo ten kotál na pranie... Ani čoby sa bol pod zem prepadol... A minulú stredu len čo kúpila hus a vyšla na ulicu, už bolo po nej... Požičala novú, novučičku gracu. Tam bola dva týždne a potom na štvornásobné chodenie chceli vrátiť starú, rozheganú, pokrivenú, hrdzavú, s poriskom vykývaným a do polovičky hnilým...

— Všetko podozrivé, — myslela si pani Žibrienková. Ale akože povieš na ňu? Veď je ona inteligentka. Ako apatekárka, ako Steinka, alebo ja.

Malá služobná sa vrátila.

²Šlafrok (nem.) — ranný plášť

„Osem strakavých nám skapalo,“ žalovala skoro s plačom.

„Kureniec?“ spýtala sa Žibrienková užaslá.

„Kureniec,“ potvrdila slúžka, „celý dvor a záhradu som prekutala. Nikde nič. Ani v pivnici, ani na ulici... To ako tá hus v stredu.“

„Chod' sa opýtať do susedov,“ zakričala odrazu pani poľsná celkom nahnevaná.

Dievča sa pustilo do plaču.

„Negavč!“ okríkla ho pani. „Hajde! Marš! Na nič nedáš pozor. Škrata hnusná. Ak ich nenájdeš, z platu ti stiahnem.“

Pani Žibrienková chytila ťažidlo a udrela ním na písací stolík. Kalamár podskočil a prevrátil sa. Atrament rozlial sa po zelenom súkne. Dievča zobrašené vybehlo a milosťpani začala chodiť od okna po kachle, od kachlí po okno, zúriac:

„Svinstvo, svinstvo, svinstvo,“ kričala nahlas. „Škandál, škandál, škandál. Veď je to posmech, posmech, posmech. A to tá stará skupaňa... Keby to tri, ale všetkých osem, všetkých osem! Maškara hnusná, lakomá!“

Keď sa medzi oknom a kachľami dost' naprechádzala, prešla k mužovi do spálne ponosovať sa. Praskla dvermi z celej sily, až sa okná zatriasli. Muž ešte spal. Spod periny trčal mu špicatý, červený nos. Ale úder dvier bol taký silný, že sa pán Žibrienka odrazu posadil a ani očí si nepretrú, vyvalil ich na pani poľsnú.

„Čo sa robí,“ zavolať nahnevaný, „dom sa rúca, či je zemetrasenie?“

„Všetky kurence nám skapali,“ zavolať poľsná a zastanúť pred posteľou, zadívala sa na neho, čo povie.

„Naše?“ spýtal sa.

„A čieže?“

„Tak vám treba,“ povedal Žibrienka, „na nič nedáte pozor.“ A spustil nohy z postele.

„Vari budem rajtovať na každom kurati?“

„A vari ja budem rajtovať, či čo?“

„Ty si na príčine, že najímaš byty na konci dediny medzi zlodejmi a Cigánmi... Tá bosorka u susedov kradne ako straka...“

Žibrienka sa už chcel nahnevať, keď počul, že je vlastne on príčinou toho, že skapali kurence. Už sa aj zohol po papuču, že udrie ňou o peľasť postele a zakričí, aby bolo ticho, keď začul akúsi „bosorku u susedov“.

„Všetko ukradne,“ pokračovala žena.

„Ale kto?“ zvolal.

„Suseda.“

„Darinka?“

„Darinka, s ktorou sa ty celé hodiny zhováraš cez plot v záhrade.“

„Darinka?“ spýtal sa ešte raz, ale už bez hnevu, natáhujúc nohavice.

„Darinka. Slečna Darinka. Môžeš jej veru povedať: ‚kistihand‘. Zlodejka!“

„Netáraj! Máš dôkazy?“

„Nemám, ale viem.“

„Teda čuš a napred sa presvedč.“

Chladnokrvne zamočil si ruky do vody v umyváku, nahol sa nadeň a počal si drhnúť tvár, fŕkajúc vodou na všetky strany a vydávajúc zvuky podobné na ppfff.

Žibrienková odstúpila na tri kroky a pozrela na silný, červený krk mužov. Pomyslela si, že má pravdu. Musí mať najprv dôkazy. Bez dôkazov nemožno nič hovoriť... Ale ich bude mať, keď ich aj nemá. Bude mať, bude mať. Dá ju zavrieť. Nech sa naučí poriadku to staré strašidlo.

Vyšla z izby pripraviť raňajky.

Kurence sa nenašli. Dievča prišlo naspäť s tým, že bola aj u slečinky, ale že ju okríkli a nedovolili ani do kurína, ani do drevárne pozrieť.

— Nedovolila do kurína pozrieť, ani do drevárne. Prvý dôkaz, — myslela si polesná.

„A čosi tam aj pišťalo, ako naše.“

— Pišťalo? Druhý dôkaz.

„Ich kurence boli na dvore.“

— Jej boli na dvore a moje zavreté pišťali. Tretí dôkaz. Svätosväte sú tam.

Pozde večer, keď už u susedov spali, pani polesná aj so slúžkou šli na výzvedy. Dievča sa preškriabalo cez plot. Pani jej podala lampáš. Dlho pozerala slúžka po dvore, medzi drevom, za chlievami, dvíhala lampáš dohora, či nebudú po stromoch. Dívala sa aj do drevárne škulinami, šškala, zabúchala na doskách, ale kde nič, tu nič. Strakavých nebolo, samé biele, červenkasté a čierne. Vrátila sa ako prišla a zašeptala:

„Strakavých niet.“

„To ich skryla na noc. Tam sú. Iste sú tam. Život by postavila, ale dôkazov niet... Poďme spať.“

Konečne kurence boli a budú. Milost'pani Žibrienková sa na tretí deň uspokojila. Bola by aj celkom zabudla na nehodu, keby jej nebola skapala celkom novučičká-nová štetka. Len čo ju oprela o múr — už aj odišla na vandrovku. Žibrienkovej zasa prišlo na myseľ všetko, čo jej pokapalo, päť klátov dreva, kotol, hus, kurence... Musí vykutať zlodeja. Musí, a čo by bol pod zemou. Ale prišlo veľké pranie a zasa zabudla na stopovanie. Až sám polesný vzal vec do ruky.

Mal narodeniny a kúpil od Michala Kontu, richtára z Militíc, tučné, malé biele prasiatko na pečienku. Chcel ho mať upečené na večeru, na ktorú zavolať svojich dvoch naj dôvernejších priateľov, zverolekára Tuliaka a zemského pána z Obnecoviec, Ožikoviča.

Priatelia sa sľúbili.

„Na prasacinu aj z Ameriky prídem,“ povedal Tuliak.

„Kto v slove nestojí, je huncút,“ hrozil Žibrienka, tešiaca sa vopred dobrej večeri a spoločnosti.

Ale, ako už vieme, človek mieni a pán boh mení.

Priatelia prišli. Večera bola hojná. Mladá hus, kapún mliekom kŕmený, pražené pstruhy... Pezinské sa upíjalo ako nektár. Žibrienka ponúkal jedením, štrngal o pohárik. Nálada bola znamenitá.

„Nože, nech sa ti páči,“ vravel polesný Tuliakovi medzi večerou, „nechže sa ti páči z tohoto kapúna, ale ťa upozorňujem, že máme ešte prasacinku.“

Tuliak, pred ktorým jedlo mizlo, ani čoby horelo a stále mal prázdny pohárik, bol znamenitej vôle.

„Prassacina!“ vykrikoval nadšene a po tvári rozliat sa mu blažený úsmev, „to ti ďakujem, počkám na ňu. Brat môj drahý, za prasacinu si dám aj oko vyklasť.“

Zdvihol päst' nad hlavu a zaspieval chriplavým hlasom na melódii známeho pochodu *S Bogom mati*...³

„Prasacina, prasacina...“

Domáca pani sa začervenala a zmiatla.

„Prasiatko ušlo pred zarezaním,“ preriekla ticho, „ukradli ho... Nebude... Ráďte si len z toho kapúna.“

Žibrienka vyskočil tak prudko, že stolička, na ktorej sedel, zaletela až ku dverám. Bola by sa prevrhla, ale sa na nich operadlom zastavila.

„Prasa, hovoríš, prasa skapalo?“ spýtal sa povýšiac hlas a strmo hľadiac žene do tváre.

„Náhodou vybehlo a viac sme ho nenašli,“ odvetila žena sebazaprene.

„To je fatálne,“ zamiešal sa Ožikovič.

„To tak nenechám,“ rozhodol domáci, spamätajúc sa, že má hostí a že nemôže robiť scény a hrešiť, ako obyčajne. Pritiahol zasa stoličku a sadol k stolu. Nalial vína do Tuliakovho pohára a ponúkal hostí jedlom.

Tuliak, pichnúc vidličkou do stehna na mise, opäť zanôtil tú istú melódiu, premeniac text:

³*S Bogom mati*... — známa bosenská ľudová pieseň

„Fuč je prasa, fuč je prasa.“

Vo večeri sa pokračovalo. Prišla ešte polenta, syr, ovocie, čierna káva, koňak, ale domáci pán celkom potratil dobrú vôľu. Stal sa zamysleným, nevrlým. Okolo polnoci sa hostia rozišli.

„Teda ty myslíš, že to Darinka,“ spýtal sa svojej ženy, keď odprevadil hostí a vrátil sa do jedálne.

„Jeden krk mám, aj ten dám,“ povedala žena.

„Dobre.“

„Čo chceš urobiť?“

„Ešte neviem... Ale si istá, že Darinka?“

„Život postavím.“

„Dobre.“

* * *

Na druhý deň dal vybubnovať, že sa našlo prasa vo dvore pána Sihoňa, inžiniera, bývajúceho v uličke. Komu skapalo, nech sa hlási u neho kedykoľvek. Prasa sa mu odovzdá hneď.

Žibrienka rozkázal, aby sa v uličke, kde pán inžinier býva, o minútu dlhšie bubnovalo a o škálu vyššie dávalo na známosť.

„Tu sú dva šestáky. Pomasťte si hrdlo,“ povedal bubeníkovi a za vybubnovanie vysolil zlatku, miesto päťdesiat grajciarov.

„Z poverenia pána Sihoňa,“ dodal, „ktorý ma na to splnomocnil.“

„Tóno, choď!“ zabručala hlava obce, „a urob podľa rozkazu.“

Žibrienka myslel, že odvolajúc sa na bubnovanie, proste vojde do dvora pána inžiniera a vezme si prasa. Ale bubnovanie malo celkom inakší účinok a pán poľsný len čírou náhodou prišiel ku svojmu prasaťu.

Práve si chcel ľahnúť poobede na diván a podriať pol hodinky, keď náhle otvorila jeho žena dvere a zavolala ho, aby sa šiel podívať, čo sa u susedov robí. Vyšiel nevrlý, že ho turbujú v odpočinku, ale hneď sa rozveselil. Z ich dvora bolo celkom dobre vidieť cez mriežkový plot do dvora Sihoňovho a do tých okien tohoto domu, čo hľadeli k záhradám. Okná boli pootvárané a všetko bolo počuť.

„Ty starý chomút,“ kričala Darinka celkom zachrípnutá, „čo sa ty staráš do mojich kšeftov... Dáš mi ty grajciara voľakedy?... Ja ťa vybubnujem, psohlavec. Kto ti to kázal?... Ty starý brav... Čo teba do môjho prasaťa... Ja mám čušať? Sedliak akýsi! Lucifer... Luterán... An-cikrist... Ja pôjdem?... Ty vyletiš, ako toto...“

Oknom vyletel čibuk. Spravil kruh a čľupol do mláčky. Zasipel. Akiste mu ho Darinka z úst vytrhla a tak vyhodila.

„Ja vyletím? Ty vyletiš, ako toto.“

Vyletela turecká čiapka s kvastľou. Zastavila sa na drevárni.

Bolo počuť lomož, šuchanie a búchanie, akoby pokrovec prášili.

O chvíľu vyletel veľký žltý vlniak. Pár ráz sa prevrátil v povetrí a drknúc sa o konár jablone, rozkýval ho. Za vlniakom letel klobúk s pštrosím perom a sadnúc na jabloň, zdal sa medzi halúzkami ako nejaký exotický vták. Za klobúkom letela sama Darinka. Bledá, s hrúzou v tvári zjavila sa v obluku na minútu a skočila dolu, zúfalo vykrikujúc:

„Oj, ja nešťastná, oh ja nešťastná!“

Za ňou zosypali sa sukne, kabátiky, škatuľky, kefy, kabáty, čipky, pančuchy, fliaštičky a vrkoče, napokon sa celý kufor skrochmelil, odrypnúc kus vakovky z výklenku pod oblukom.

„Óh, ja nešťastná,“ volala slečna, „kde je to ohreblo, že ťa zabijem, ty podliak, hnusník, chruňo akýsi!“

Krivkajúc na nohu, poslala k drevárni iste pre to ohreblo. Odchýlila dvere a von vyrútilo sa malé, biele, tučné prasiatko. Veselo zakrochkalo, vyhodilo zadkom a pustilo sa dvorom cez otvorenú bránu na ulicu.

„To je ono,“ zvolal Žibrienka.

„Chod, ty pluhavstvo,“ kričala slečna Darinka na utekajúce prasa.

„Budú mať iní prasacinu, a nie ty žráč... Veď som to ja len pre teba, lagan nevďačný!“

A zahrozila sa päťou k oknu.

Potom bolo počuť, ako fíká, hľadájúc ohreblo.